

Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Charkowie
Харківський державний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського

WŁODZIMIERZ MISŁAWSKI

ВОЛОДИМИР МИСЛАВСЬКИЙ

ALFRED FEDECKI
ПОЕТА ФОТОГРАФІІ

АЛЬФРЕД ФЕДЕЦЬКИЙ
ПОЕТ ФОТОГРАФІІ

Харків
Видавничий будинок «ФАКТОР»
2010

ББК 63.3
М65

Рекомендовано до видання вченою радою Харківського університету мистецтв
ім. І.П. Котляревського (протокол № 1 від 30.08.2010 р.).

Рецензенти:

Рощенко Олена Георгіївна, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри історії і теорії світової та української культури Харківського державного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського.

Гершевка Барбара Лена, доктор, професор, завідувач кафедри теорії та історії культури Університету ім. Яна Кохановського в Кельцах (Польща).

Росляк Роман Володимирович, кандидат мистецтвознавства, науковий співробітник відділу кінознавства і телебачення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України.

Видано за фінансової підтримки Генерального консульства Республіки Польща в Харкові та «ІНВЕСТ-МАРКЕТ БІЗНЕС-ЦЕНТРУ КЛАСУ „А”».

Миславський В.

М65 Альфред Федецький поет фотографії. — Х.: Фактор, 2010. — 216 с.
ISBN 978-966-180-088-4

Книга про життя і творчість видатного фотографа кінця XIX — початку XX ст. Альфреда Федецького (1857 — 1902), який жив та працював в Україні. Фотохудожник багато експериментував у сфері кольорової та рельєфної фотографії, зняв перші в Російській імперії хронікальні фільми, неодноразово виборював престижні винагороди на міжнародних фотовиставках. У монографії використано маловідомі архівні матеріали та свідчення, а також презентовано найцікавіші фотороботи майстра, більшість з яких публікується вперше. Книга зацікавить усіх, хто захоплюється історією фотографії та кіно.

Książka o życiu i twórczości Alfreda Fedeckiego (1857 — 1902) — wybitnego fotografa przełomu XIX i XX wieku, który mieszkał i pracował na Ukrainie. Ów artysta-fotografik wiele eksperymentował w dziedzinie fotografii kolorowej i reliefowej, nakręcił pierwsze w Imperium Rosyjskim filmy kronikalne, niejednokrotnie zdobywał prestiżowe nagrody na międzynarodowych wystawach fotograficznych. W monografii wykorzystano mało znane materiały archiwalne i świadectwa oraz przedstawiono najciekawsze prace mistrza, większość z których publikowana jest po raz pierwszy. Książka zainteresuje wszystkich, którzy pasjonują się historią fotografii i filmu.

ББК 63.3

ISBN 978-966-180-088-4

© Миславський В.Н., 2010
© Видавничий будинок «Фактор», 2010
© Хільковський А.Ю., реставрація фотографій, 2010

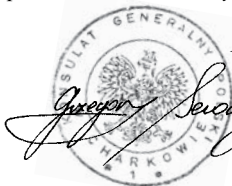
*Nie ma chyba osoby, która nie przecho-
wuje w szufladach, pudłach, albumach choć
paru rodzinnych zdjęć. Z myślą o tych, którzy są
kolekcjonerami z wyboru, jak i tych, którzy zo-
staną nimi z przypadku, oddajemy do Państwa
rąk wyjątkowy album fotograficzny — wyjątko-
wy pod wieloma względami.*

*Po raz pierwszy ukazuje się bowiem
tak obszerna publikacja poświęcona wyłącznie
spuściźnie artystycznej Alfreda Fedeckiego,
jednego z najwybitniejszych fotografików, szcze-
gólnie portrecistów, przelomu XIX i XX wieku.
Fedeki miał własny styl portretowania i to go
właśnie wyróżniało. Jego wysokie umiejętności
doceniły czołowe osobistości ówczesnego życia
politycznego i artystycznego. Fotograf wyko-
nywał portrety carów - Aleksandra III i Mikołaja II, darzonego
wielkim szacunkiem w Rosji prawosławnego duchownego - ojca
Jana Kronszackiego, wielkiego kompozytora - Piotra Czajkow-
skiego, słynnego malarza Iwana Ajwazowskiego, wybitnego
polskiego skrzypka i kompozytora - Konstantego Gorskiego, ce-
nionego architekta Aleksieja Beketowa, ale także wielu bezimien-
nych dzisiaj mieszkańców Charkowa.*

*Nie ulega wątpliwości, że autorowi fotografii udało się
oddać specyficzną atmosferę swoich czasów. Właśnie w te czasy
przenosi nas przygotowana przez Włodzimierza Misławskiego i
wydawnictwo „Faktor” publikacja, która jest niejako kontynu-
acją wystawy prac Alfreda Fedeckiego, zorganizowanej w 150.
rocznicę urodzin artysty przez nieodwołanego Michała Żura —
kolekcjonera, antykwariusza, znawcę historii polskiej diaspory
na wschodniej Ukrainie, prezesa Stowarzyszenia „Dom Polski”
w Charkowie.*

*Dziś spełniła się Jego marzenie, albowiem światło dzien-
ne ujrzał album, stanowiący zbiór najcenniejszych fotografii Al-
freda Fedeckiego — fotografa, pioniera kinematografii i odda-
nego swej odległej Ojczyźnie Polaka.*

*Cieszy zatem fakt, że również Konsulat Generalny Rze-
czypospolitej Polskiej w Charkowie ma swój wkład w ocalenie
od zapomnienia dorobku artystycznego tego wybitnego artysty.*

Konsul Generalny RP w Charkowie
dr **Grzegorz Seroczyński**

*Напевно, немає людини, яка б не збері-
гала в шухлядах столу, шкатулках, альбомах
хоч декілька сімейних фотографій. Усім,
хто свідомо займається колекціонуванням,
а також тим, хто стане колекціонером
випадково, ми передаємо цей надзвичайний
фотоальбом. Надзвичайний він з багатьох
причин, адже вперше у світ виходить така
значна за обсягом публікація, повністю при-
свячена художній спадщині Альфреда Фе-
децького, одного з найвидатніших фотогра-
фів, портретистів, які жили на межі XIX і
XX століть. У Федецького був власний стиль
фотографування, і саме це його вирізняло.
Його високу майстерність цінували видат-
ні особистості політичного та культурного
життя того часу. Фотограф виконував портрети царів
Олександра III та Миколи II, шанованого в Росії правосла-
вного священика отця Іоанна Кронштадтського, великого
композитора Петра Чайковського, відомого художника Іва-
на Айвазовського, видатного польського скрипаля та компо-
зитора Костянтина Горського, талановитого архітектора
Олексія Бекетова, а також багатьох інших мешканців Хар-
кова, чії імена до сьогодні не збереглися.*

*Поза сумнівом, автор фотографії зміг передати
специфічну атмосферу свого часу. Саме в той період пе-
реносить нас підготовлена Володимиром Миславським та
видавництвом «Фактор» публікація, що нібито продовжує
виставку робіт Альфреда Федецького, організовану
до 150-ї річниці з дня його народження Михайлом Журом —
колекціонером, антикваром, знавцем історії польської діас-
пори на Східній Україні, головою Товариства «Польський
Дім» у Харкові. Вічна йому пам'ять!*

*Сьогодні справджується мрія Михайла Журма: вихо-
дить з друку альбом, в якому зібрано найцінніші фотографії
Альфреда Федецького — фотографа, піонера кінематографа
та відданого своїй далекій Батьківщині поляка!*

*Крім того, радує те, що Генеральне консульство Рес-
публіки Польща в Харкові також долучилося до порятунку
від забуття культурної спадщини цього видатного худож-
ника.*

Генеральний консул РП у Харкові
д-р **Гжегож Серочинський**

Twórczość Alfreda Fedeckiego – polskiego fotografa na trwale wpisała się w muzyczną historię Charkowa. To dzięki niemu mamy wiele przepięknie wykonanych (o wielkich walorach artystycznych) portretów muzyków, którzy położyli podwaliny pod profesjonalną oświatę muzyczną na Słoboziańszczyźnie – I.I. Slatina, F.W. Kuczery, K. Gorskiego, A.W. Schulza-Evlera.

A.Fedecki przez długie lata mieszkał i pracował w Charkowie i, będąc melomanem, przyjaźnił się z wieloma muzykami – członkami Charkowskiego Oddziału Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego. Dzięki temu nie tylko wiedział o przyjeździe do Charkowa Piotra Ilicza Czajkowskiego, ale także zaproponował wykonanie portretu wielkiego kompozytora.

Do dzisiejszych czasów zachowało się niewiele fotografii z końca XIX w., ale fotograficzny portret P.I. Czajkowskiego z autografem kompozytora, wykonany przez Alfreda Fedeckiego przechowywany jest w Charkowskim Państwowym Uniwersytecie Sztuk Pięknych im. I.P. Kotlarewskiego. Dla nas nie jest to tylko zwykły portret wielkiego kompozytora – ale swego rodzaju symbol łączności muzyki różnych epok i zachowania kulturowych tradycji.

Jestem pewna, że książka Włodzimierza Mislawskiego, poświęcona życiu i twórczości Alfreda Fedeckiego, będzie interesująca nie tylko dla muzyków, miłośników fotografii i kina, ale także dla szerokiego kręgu czytelników.

*Rektor Charkowskiego Państwowego Uniwersytetu
Sztuk Pięknych im. I.P. Kotlarewskiego,
Doktor historii sztuki, profesor,
narodowa artystka Ukrainy*

T.B. Wierkina

Im'я Альфреда Федецького — польського фотохудожника залишило незнищений слід у музичному літописі Харкова. Адже саме завдяки його мистецтву ми маємо низку блискуче виконаних, високохудожніх фотопортретів музикантів, які стояли біля витоків професійної музичної освіти на Слобожанщині, — I.I. Слатіна, Ф.В. Кучери, К.К. Горського, А.В. Шульц-Евлера.

А. Федецький тривалий час жив і працював у Харкові і як пристрасний шанувальник музики був знайомий з багатьма музикантами — членами Харківського осередку Імператорської Російської Музичної Спілки. Саме тому він не лише знав про приїзд до Харкова Петра Ілліча Чайковського, але й домовився про можливість зробити фотопортрет великого композитора.

Зараз збереглося мало фотографій кінця ІХ століття, але фотопортрет П.І. Чайковського, виконаний Альфредом Федецьким, з автографом композитора зберігається у Харківському державному університеті мистецтв імені І.П. Котляревського. Для нас це не просто портрет великого композитора, а певний символ зв'язку музичного мистецтва в часі зі збереженням культурних традицій.

Упевнена, книга Володимира Миславського, присвячена життю та творчості Альфреда Федецького, зацікавить не лише музикантів, шанувальників фото- і кіномистецтва, а й широкий загал читачів.

*Rektor Харківського державного
університету мистецтв імені І.П. Котляревського,
кандидат мистецтвознавства,
професор, народна артистка України*

T.B. Веркіна

ЗМІСТ

Від автора	6
Обдарований учитель	10
До Харкова!	15
Придворний фотограф	19
Зоряні роки	24
Чарівний портрет	29
У тенетах кінематографа	35
До нових висот	50
Заповітна мрія	56
В останню путь	59
Діло майстра	62
Бібліографія	67
Фотоальбом	144

SPIS TREŚCI

Od autora	76
Utalentowany nauczyciel	80
Do Charkowa!	85
Nadworny fotograf	89
Lata sukcesów	94
Zachwycający portret	99
W sieciach kinematografii	105
Ku nowym wyzwaniom	120
Najskrytsze marzenie	126
W ostatnią drogę	129
Spuścizna mistrza	132
Bibliografia	137
Album fotograficzny	144

*Світлій пам'яті трагічно загиблого
мого друга й колеги Михайла Жура
я присвячую цю книгу*

ВІД АВТОРА

Наприкінці 90-х я придбав декілька фотографій А.К. Федецького. Ці фотографії мене зацікавили перш за все тим, що їх автор був відомий як один з піонерів кіно і становив інтерес для моїх кінознавчих досліджень (перший свій матеріал про Федецького я опублікував у газеті «Соціалістична Харківщина» 27 серпня 1985 року). Про творчість Федецького тоді було відомо зовсім мало. У монографіях з історії кіно зазначалося лише побіжно про кінематографічну діяльність Федецького — і жодного слова про його фотографічні досягнення. З часом бажання зібрати колекцію фотографій цього чудового майстра світлопису стало більш ніж захопленням. Я почав шукати у Харківській пресі інформацію, яка дала б можливість висвітлити життя і творчість Альфреда Федецького.

У 2002 році я познайомився з Михайлом Журом — колекціонером, який вивчав діяльність польської громади у Харківській губернії (на той час він був віце-президентом «Польського дому» у Харкові). У нас з'явився обопільний інтерес, ми потоваришували й почалася спільна робота над пошуком матеріалів про Федецького. Михайло зосередився на дослідженні архівних документів. Я ж в основному займався вивченням періодики. Наша робота невдовзі дала перші набутки. Михайло відшукав у Державному архіві Харківської області листування Федецького з Харківським губернатором, пов'язану з відкриттям ним у Харкові фотоательє у 1886 році. Я — у фондах бібліотек відгуки сучасників й опубліковані фотороботи Федецького. Це стало для нас вагомим стимулом вести у науковий обіг якомога більше архівних фактів і подій, пов'язаних з Федецьким і його справою.

Першу доповідь на основі зібраних нами матеріалів я вголосив 24 квітня 2004 року на Міжнародній науковій конференції «Польська діаспора у Харкові: історія і сучасність». Паралельно ми поповнювали наші колекції новими фотопортретами, створеними Федецьким, й у співавторстві публікували про нього нові матеріали.

Зрештою, нашим обопільним бажанням стала ідея видати фотоальбом Альфреда Федецького. На шляху до цієї омріяної мети Михайло запропонував організувати виставку фоторобіт Федецького. Разом з колекціонером Аркадієм Хільковським вони підготували експозиційні матеріали. Ідея організації цієї виставки одержала всебічну підтримку Генерального консула Республіки Польща у Харкові Гжегожа Серочинського.

1 лютого 2008 року у художньому музеї відкривається персональна виставка А. Федецького, приурочена до 150-річчя з дня народження фотохудожника. Надалі ця виставка успішно експонувалася в різних містах Польщі й України.

7 листопада 2008 року у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна відбулася презентація третього «Польського альманаху» і вдруге експонувалася персональна виставка А. Федецького, але Михайло Жур цієї виставки не побачив...

* * *

У книзі використані фотографії із зібрань: Вдова Валентина Дмитровича, Володарського Сергія Євгеновича, Долуди Анатолія Олександровича, Жура Михайла Євгеновича, Іщенко Гліба Борисовича, Миславського Володимира Наумовича, Оглобліна Володимира Анатолійовича, Парамонова Андрія Федоровича, Ремизової Олени Ігорівни, Рофе-Бекетова Федора Семеновича, Титаря Володимира Петровича, Хільковського Аркадія Юхимовича, Шеїна Юрія Олександровича, Щербиніна Юрія Леонідовича, Харківського історичного музею. Щиро вдячний усім колекціонерам за надані фотоматеріали. Також хочу окремо подякувати фотохудожнику й історику Володимирі Анатолійовичу Оглобліну, який відшукав і надав для публікації автопортрет А.К. Федецького.

А ще висловлюю вдячність колекціонеру Аркадію Юхимовичу Хільковському за кропітку роботу з підбору, реставрації та підготовки ілюстрацій до друку.

Мій низький уклін рецензентам Олені Георгіївні Рощенко, Барбарі Лені Гершевській і Романові Володимировичу Росляку за цінні поради й побажання під час підготовки матеріалів цієї книги.

Вельми вдячний Президенту Видавничо-консалтингової корпорації «Фактор» Сергієві Яковичу Політухому за сприяння виданню.

Окремо хочу висловити вдячність ректору Харківського державного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського Тетяні Борисівні Веркіній і ректору Київського інституту екранних мистецтв Володимирі Григоровичу Горпенку.

Особлива вдячність Генеральному консулу Республіки Польща у Харкові Гжегожу Серочинському за неоціненну допомогу в реалізації цього проекту.

Також особливі слова подяки від імені Генерального консула РП у Харкові адресую «ІНВЕСТ-МАРКЕТ БІЗНЕС-ЦЕНТРУ КЛАСУ „А”», без підтримки якого не вдалося б здійснити цю публікацію.

* * *

«Книга Володимира Миславського є не лише “портретом” поета фото- і кінематографічного мистецтва — першого кінооператора Російської імперії Альфреда Федецького, але й містить більш широкий контекст — аналіз історико-художньої атмосфери Харкова, Росії і, нарешті, Європи межі XIX — XX століть. Перші триумфи і трагедії фото- і кіномистецтва, зірка і смерть його першого співака — Орфея — Альфреда Федецького становлять ті полюси, ті антиномії часо-простору монографії В. Миславського, що спрямовують розвиток художнього буття як такого. Підготована до видання книга становитиме значний інтерес як для спеціалістів у галузі мистецтв, так і для його обізнаних шанувальників і цінувальників».

О.Г. Роценко, доктор мистецтвознавства, професор

„Włodzimierz Misławski przygotował rzetelną publikację dotyczącą twórczego życia fotografa Alfreda Fedeckiego, Polaka urodzonego w 1857 roku Żytomierzu, którego los związał z Charkowem i Imperium Rosyjskim... Włodzimierz Misławski w swojej książce o Fedeckim przedstawił ciekawy portret utalentowanego artysty fotografa, który od początku nie tyle dążył do obiektywnego utrwalenia osoby lub zarejestrowania danego fragmentu rzeczywistości, ale intuicyjnie potrafił „wpisać” obiekt w pewną opowieść, która nadawała jego pracom sens, nakłaniała nie tylko do patrzenia, ale konceptualnego odbioru... Książka jest bogata w fakty i trafne wnioski na temat miejsca Alfreda Fedeckiego w historii fotografii rosyjskiej, polskiej i europejskiej”.

B.L. Gierszewska, doktor habilitowany, profesor

«Автор опрацював та використав у процесі дослідження теми широке коло тогочасної періодичної преси, виявив та залучив до наукового аналізу архівні матеріали. Роботі притаманні культура і простота викладення, а її результати суттєво доповнюють наші уявлення не лише про життя і творчість А. Федецького, а й про тогочасний кіноосвітній процес, сприяють творенню цілісної картини розвитку кіно в нашій державі. Таким чином, робота Володимира Миславського відзначається актуальністю та новизною, високим науково-теоретичним рівнем, має комплексний та узагальнюючий характер і заслугове бути надрукованою як наукове видання».

Р.В. Росляк, кандидат мистецтвознавства

ОБДАРОВАННИЙ УЧИТЕЛЬ

У травні 1896 року відбулися перші публічні сеанси «сінематографа» братів Люм'єрів у Петербурзі та Москві. З 10 травня «директор сінематографа Люм'єрів» Камілл Серф розпочинає перші у Москві кінозйомки¹. Незабаром у Москві, Петербурзі та інших містах починають кінозйомки вітчизняні фотографи. 30 вересня 1896 року харківський фотограф А.К. Федецький здійснює кінозйомку «Урочистого перенесення чудотворної ікони Озерянської Божої Матері з Курязького монастиря в Харків»², у липні 1897 року петербурзький фотограф Б. Матушевський зафіксував «Візит у Петергоф і Петербург кронпринцеси австрійської ерцгерцогині Стефанії»³, у вересні 1897 року московський актор В.А. Сашин-Федоров здійснює зйомку «Кінно-залізної дороги у Москві»⁴, влітку 1898 року фотограф-видавець О.М. Мішон знімає у передмісті Баку «Пожежу нафтового фонтану в Бібі-Ейбаті»⁵, з 1900 року у Петербурзі фотограф О.К. Ягельський починає регулярно знімати царську кінохроніку⁶.

Перший кінооператор Російської імперії Альфред Федецький був одним із найвідоміших вітчизняних фотографів кінця XIX — початку XX століть. Його роботи неодноразово удостоювалися золотих медалей на міжнародних фотовиставках. Федецький користувався великим авторитетом серед колег. Також високо оцінювали його таланти і видатні діячі мистецтва. Вельми схвально відгукувалися про майстерність Федецького композитор П.І. Чайковський і художник-мариніст І.К. Айвазовський. У майстерні Федецького побували О.К. Глазунов⁷, М.Л. Кропивницький⁸, М.К. Садовський⁹, М.К. Заньковецька¹⁰, М.Ю. Медведєв¹¹, М. Зембрих¹², В.М. Давидов¹³ і багато інших.

1. Камілл Серф 10, 14 і 18 травня знімав у Москві церемонію коронації Миколи II і пов'язані з нею урочистості. Див.: *Летопись российского кино. 1863 — 1929* / Сост.: В. Вишневыский, В. Михайлов, В. Ватолин, А. Дерябин, В. Фомин, Р. Янгиров. — М.: Материк, 2004. — С. 15.

2. Южный край. — 1896. — 1 жовтня.

3. Магидов В.М. Итоги кинематографической и научной деятельности Б. Матушевского в России // *Киноведческие записки* (Москва). — 1999. — № 43. — С. 280.

4. Михайлов В.П. Рассказы о кинематографе старой Москвы. — М.: Материк, 1998. — С. 14 — 15; Михайлов В.П. Рассказы о кинематографе старой Москвы. — М.: Материк, 2003. — С. 15 — 16.

5. Хильковский А.Е., Жур М.Е., Александр Михайлович Мишон — фотограф, издатель, журналист и родоначальник азербайджанского кино. Первый опыт биографического очерка // *Жук* (Москва). — 2004. — № 2. — С. 34 — 37.

6. Список кинематографических картин с участием Высочайших Особ, снятых фотографом Его Величества под фирмой «К.Е. фон Ган и К°» г. Ягельским // *Киноведческие записки* (Москва). — 1992. — № 18. — С. 99 — 107; РГИА СПб. — Ф. 468. — Оп. 14. — Д. 1103. Цит. по: *Летопись российского кино*. — С. 31.

7. *Глазунов Олександр Костянтинівич* (1865 — 1936), російський композитор, диригент, музично-громадський діяч. Дві фотографії О. Глазунова роботи А. Федецького (1899, 1901) зберігаються у фондах Санкт-Петербурзького театрального і музичного музею.

8. *Кропивницький Марко Лукич* (1840 — 1910), український драматург, актор, режисер. Один із засновників українського професійного театру.

9. *Садовський Микола Карпович* (1856 — 1933), український актор і режисер. Фундатор першого українського стаціонарного театру.

Як людина творча і захоплена, Федецький жваво цікавився різними технічними винаходами. Після ознайомлення з певним оригінальним нововведенням відразу ж намагався освоїти й пристосувати новинку до свого улюбленого мистецтва — «світлопису». Федецький один із перших у Росії здійснив рентгенівську фотозйомку, експериментував у галузі звукозапису. Освоїв технологію кольорової, рельєфної і стереоскопічної фотографії, а також різні методи нанесення фотозображення на тканину, емаль і порцеляну. Винайшов новий спосіб фотографічного виробництва, який дозволяв досить тонко імітувати офорт-гравюру на кольоровому металі з малюнком, протравленим кислотою.

З часом про новаторські експерименти харківського фотографа забули. І лише наприкінці 30-х російський кінознавець Вен. Вишневський повернув історії незаслужено забуте ім'я одного з перших кінематографістів Європи. У 1937 році Вишневський опублікував у київському журналі «Радянське кіно» низку матеріалів, що висвітлювали період зародження кіно в Росії і зйомки Федецького¹⁴.

Однак дослідник більше не займався вивченням діяльності фотографа. У згадуваній публікації Вишневський припустив, що Федецький «або покинув своє кіноаматорство, або переніс свою діяльність в інше місце», оскільки додаткових матеріалів про його подальшу роботу автору знайти не вдалося.

Тривалий час діяльність Федецького більш скидалася на легенду. У 1964 році український кінознавець О. Шимон опублікував чимало цікавих матеріалів, що повніше розкривали діяльність Федецького — талановитого фотографа й експериментатора¹⁵. На жаль, у вартій поваги роботі було чимало прогалин і ряд неточностей.

У 2000 — 2009 роках ми віднайшли численні матеріали про життя і творчість Федецького, частково опубліковані у різних журналах та збірниках¹⁶. Ця робота є найбільш повним дослідженням життя і творчості А.К. Федецького — видатного фотохудожника і першого кінооператора Російської імперії.

10. *Заньковецька Марія Костянтинівна* (1854 — 1934), українська актриса. Фотографії М. Заньковецької роботи А. Федецького експонуються у київському Музеї театру, музики і кіно. Також фотографії Заньковецької (1891, 1893, 1894, 1895) і фотографії вистав за її участю («Циганка Аза», 1894 і «Богдан Хмельницький», 1895) зберігаються у фондах Санкт-Петербурзького театрального і музичного музею.

11. *Медведев Михайло Юхимович* (1859 — 1925), російський оперний співак і педагог. Фотографія М. Медведєва (1890) роботи А. Федецького зберігається у фондах Державного дому-музею П.І. Чайковського.

12. *Зембрих Марчелла* (1858 — 1935), польська оперна співачка. Дві фотографії М. Зембрих (1895) роботи Федецького зберігаються у фондах Санкт-Петербурзького театрального і музичного музею.

13. *Давидов Володимир Миколайович* (1849 — 1925), російський актор, режисер і педагог. Під час гастролей В. Давидова у Харкові Федецький зробив серію фотографій, про які рецензент, зокрема, зазначав: «Чи можна, наприклад, забути, як чудово зняв Федецький знаменитого петербурзького коміка В.М. Давидова в низці комічних поз?! Знову вийшла не серія рутинних і шаблонних фотографічних портретів, а справді ціла художня галерея типів, який свого часу мій колега п. Яблонський присвятив захоплену статтю». — Южный край. — 1902. — 24 липня.

14. Вишневський Вен. Перші кінознімання на Україні // Радянське кіно (Київ). — 1937. — № 7. — С. 63 — 66.

15. Шимон О.О. Закінчення однієї легенди // Сторінки з історії кіно на Україні. — К.: Мистецтво, 1964. — С. 16-28.

16. Див.: Миславський В., Жур М. Альфред Федецький. Странички біографії // Харьковський історический альманах. — Х.: Райдер. 2004. Весна-лето. — С. 45-67; Миславський В. Первые киносеансы в Харькове // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2005. — № 8. — С. 35; Миславський В. Пионеры кино // Кино в Украине. 1896 — 1921. Факты. Фильмы. Имена. — Х.: Торсинг, 2005. — С. 15-25, 491-492; Жур М., Миславський В. Альфред Федецький (1857 — 1902). Страницы биографии // Польська діаспора у Харкові. Історія та сучасність. — Х.: Майдан, 2005. — С. 146-182; Миславський В. Альфред Федецький. К біографії першого російського кінооператора // Киноведческие записки (Москва). — 2006. — № 77. — С. 163-213; Миславський В., Жур М. Альфред Федецький. У истоков отечественного кинематографа // Антреме (Харьков). — 2007. — № 1. — С. 48-51.

Альфред-Люціан Костянтинович Федецький народився 1857 року в Житомирі¹⁷ у польській театральній сім'ї не затверджених герольдією дворян¹⁸. Відомості про його батьків мають уривчастий характер. Батько Федецького — Костянтин Федецький (нар. 15 лютого 1815 р.) був театральним антрепренером, режисером і актором. Він вчився у Варшавській драматичній школі Б. Кудлича. Працював у театрах Варшави, Кракова, Познаня, Могильова¹⁹. У 1848 — 1850 роках грав у мінській трупі В. Дроздовського, першим виконав роль городничого у «Ревізорі» М. Гоголя. У 1851 році в Мінську він організує власну трупу²⁰. У 1852 році К. Федецький разом зі своєю трупою переїздить до Києва, де на Липках був побудований театр. Тут трупа Федецького давала вистави польською, українською і російською мовами. Відкриття театру відбулося 18 листопада 1852 року прем'єрою водевілю І. Котляревського «Москаль-чарівник»²¹. З листопада 1852 по лютий 1853 року Федецький поставив також комедії польською мовою «Панна Меґатка» та «Qui pro quo» Ю. Коженевського.

У зв'язку з театральною діяльністю батьки Федецького постійно були у роз'їздах, курсуючи між Києвом, Мінськом та Варшавою. З самого дитинства Федецькому, який ріс у театральному середовищі, прищеплювали любов до мистецтва (надалі цю любов Федецький відобразив у своїй творчості, виготовив десятки чудових фотопортретів видатних діячів російської й української сцени).

Коли настав час визначитися з майбутньою професією, юнак вирішує відбутися на навчання до Першого за відповідним профілем Імператорського фотографічного інституту при Віденській Академії мистецтв (K. K. Lehr und Versuchsanstalt für Photographie und Reproductionsverfahren). Віденський фотографічний інститут був заснований у другій половині XIX століття і вважався одним із найкращих у світі. Найвизначніші спеціалісти Європи викладали студентам живопис, хімію, фізику та інші науки.

Завершивши навчання у 1880 році Альфред Федецький приїхав до Києва. У молодій людині за плечима була прекрасна освіта, але не вистачало практичного досвіду. Премудрості фотографічної професії Федецький вирішив відточувати у фотоательє В. Висоцького, яке мало хорошу репутацію²².

Владзимеж Висоцький відкрив у Києві фотоательє 1871 року, і на час приїзду Альфреда Федецького уже був знаменитим фотографом. Висоцький мав декілька нагород різних фотовиставок, а також звання фотографа Двора Її Імператорської Високості Великої Княгині Олександри Петрівни²³ і фотографа Київського університету Св. Володимира. Фотоательє Висоцького розташовувалось у центрі міста, на Хрещатику в домі Попова²⁴ і вважалось одним із кращих у Києві.

Фотоательє В. Висоцького

17. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 25 липня; 1902. — 26 липня.

18. Див. Донесение киевского полицмейстера от 27.04.1886 р. Державний архів Харківської області (ДАХО). — Ф. 3. — Оп. 281. — Од. зб. 197. — Л. 5.

19. Могилевский областной драматический театр / История. — <http://mogdt.nm.ru/page04.html>

20. Минский курьер. — 2005. — № 548. — 15 лютого.

21. Див.: Pantela J. Głos Podola. (Teatr Polski w Kijowie w latach 1803 — 1863). — <http://www.glos-podola.com.ua/poland/history/history.htm>.

22. Висоцький Владзимеж Вікентійович (1846 — 1894). Польський поет, публіцист, фотограф-художник. Автор фотопортретів Л. Українки, І. Франка з дружиною (1886). Був віце-президентом Київського технічного товариства. Могила В. Висоцького зрівняли із землею у 1996 році.

Висоцький був плідним фотографом та обдарованим поетом. Він став відомим як приборчник дружби українського і польського народів. Творчість Висоцького високо оцінював видатний український поет і письменник І.Я. Франко: «Твори брата Владзимежа є взірцем дружби одного з одним і взаємної поваги народу Польщі й українського народу. Ми всю історію прожили поруч і потрібно нам бути братами й друзями на всі нові часи»²⁵.

Для фотографа-початківця Висоцький став і професійним наставником, і духовним учителем. Він прищеплював не лише фотографічні навички, але й свої погляди, яким Федецький залишився вірним до кінця життя.

Висоцький зміг розпізнати величезний творчий потенціал у початкуючому, але дуже талановитому фотографі. Він призначив Федецького керуючим своєю майстернею, а незабаром довірив йому фотографувати «височайших осіб», які гостювали у Києві у Великій Княгині Олександрі Петрівні.

Через декілька років ім'я Федецького стає відомим багатьом киянам. Його роботи захоплюють і обивателів, і майстрів київської сцени, і представників «вищого світу». Позитивно відгукувалась про професіоналізм Федецького й Велика Княгиня Олександра Петрівна:

*«Ее Императорского Высочества Государыни Великой Княгини Александры Петровны секретарь
15 апреля 1886 г. № 114. Киев.*

Свидетельство

По воле Государыни Великой Княгини Александры Петровны дано сие Альфреду Костянтиновичу Федецькому, что он, управляя фотографическим заведением В. Высоцкого, в течение шести лет занимался исключительно сниманием фотографических портретов Ее Императорского Высочества Государыни Великой Княгини Александры Петровны и других Высочайших особ, и за постоянно отличное исполнение работ, удостоен Высочайшими подарками, а также имеет право на звание фотографа Ее Императорского Высочества Государыни Великой Княгини Александры Петровны.

*Ее Императорского Высочества секретарь,
действительный Статский Советник Н. Капустин»²⁶.*

*Велика Княгиня
Олександра Петрівна*

23. *Олександра Петрівна* (1838 — 1900). Велика княгиня, дочка принца П.Г. Ольденбургського. З 1856 р. одружена з великим князем М.М. Старшим (син Миколи I).

24. Зворотний бік паспарту фотографій В. Висоцького. Архів автора.

25. Цит. по: Дружинский В. Памятники погибших могил // Зеркало недели. — 2003. — 29 листопада. — № 46.

26. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Од. збер. 197. — Л. 3.

ДО ХАРКОВА!

6 березня 1886 року сталася значуща подія для харківського фотографічного життя. Любителі фотографії на своєму зібранні обговорювали можливість заснування у Харкові фотографічної школи²⁷. Знаменно, що саме в цей день київський фотограф А. Федецький пише на ім'я харківського губернатора прохання про дозвіл відкрити у Харкові власне фотоательє:

*«Его Превосходительству Господину
Харьковскому Губернатору
жителя г. Варшавы Альфреда Костянтиновича Федецкого*

Прошение.

Пробыл более шести лет Управляющим Придворного фотографа двора Ее Императорского Высочества Великой Княгини Александры Петровны под фирмою «В. Высоцкий» в Киеве и знал специально фотографическое дело, и желаю открыть в Харькове собственное фотографическое заведение. Имею честь покорнейше просить Ваше Превосходительство выдать мне на право открытия названного заведения надлежащее разрешение. При этом докладываю, что сведения о моей личности, благонадежности и вообще какие только окажутся нужными для разрешения настоящего ходатайства могут быть собраны по месту моего жительства в г. Киеве, на Атинковой улице, в доме № 11.

Март 6 дня 1886 года, г. Киев»²⁸

27. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1886. — 6 березня.
28. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Од. збер. 197. — Л. 1.

У Харкові такі прохання розглядалися дуже повільно. Тому Федецький змушений був 18 квітня 1886 року подати повторне прохання:

«Его Превосходительству Господину
Харьковскому Губернатору
жителя Варшавы Альфреда Костянтиновича Федецкого»

Прошение.

В апреле настоящего года подано было мной прошение на имя Вашего Превосходительства о разрешении мне открыть в г. Харькове фотографическое заведение, так как просимое свидетельство мною еще не получено, то я в дополнение к моему ходатайству честь имею предоставить в форменной копии свидетельство Ее Императорского Высочества Государыни Великой Княгини Александры Петровны о предоставлении мне звания придворного Е. И. В. фотографа и покорнейше прошу Ваше Превосходительство иметь в виду предоставленное мне Ее Императорским Высочеством звание, и включить в запрашиваемое мною свидетельство.

Альфред Федецкий

Жительство мое в г. Киеве Дворцовый уч.

Лютеранская ул. Д. А 11/а Бакиновском. 18 апреля 1886 г.»²⁹

27 квітня 1886 року на запит харківського губернатора київський губернатор відправляє характеристику, що її дав Альфреду Федецькому київський поліцеймейстер:

«Господину Харьковскому Губернатору»

Вследствие отношения от 13 минувшего марта за № 1703 имею уведомить Ваше Превосходительство, что по донесению Киевского Полицеймейстера, проживающий в г. Киеве варшавский житель Альфред Костянтинович Федецкий ни в чем предосудительном как в нравственном, так и политическом отношениях, замечен не был <...>

Губернатор»³⁰

29. Там само. Л. 4.

30. Там само. Л. 5.

Після тримісячних бюрократичних зволікань Федецький, зрештою, одержує довгоочікуваний дозвіл від харківського губернатора «на право виробництва фотографічних робіт» за № 2821 від 3.06.1886 року:

«Господину Харьковскому Губернатору

Вследствие отношения от 12 мая сего года за № 2822 имею честь препроводить при сем Вашему Превосходительству расписку Альфреда Федецкого в получении им присланного при означенном отношении свидетельства за № 2821 на право производства фотографических работ в г. Харькове.

Киевский Губернатор»³¹

На початку літа 1886 року молодий майстер разом з дружиною і шестимісячною донькою переїздить до Харкова. Згідно з резолюцією харківського губернатора³² Федецький бере в оренду пустуюче з 7 квітня ательє фотографа Досекіна³³ у будинку на Катеринославській вулиці, № 6³⁴.

За два місяці у місцевій газеті з'являється повідомлення про відкриття вже переобладнаного ательє: «Федецький А.К. — фотограф Двора Її Імператорської Величності Великої Княгині Олександри Петрівни. У колишньому приміщенні фотографа Досекіна. Відкриття фотографії 1 серпня. Фотоапаратуру привезено з Відня та Лондона»³⁵.

На момент відкриття Федецьким свого ательє подібні послуги у місті вже надавали більш ніж десять фотографічних закладів, у яких працювали відомі харківські фотографи: М.І. Овчиніков, Ю.К. Більдт, А.М. Іваницький, Н.А. Дурново та ін.

Про діяльність Федецького в 1886 — 1887 роках у харківській пресі практично не повідомлялось. За цей період вдалося віднайти лише одне газетне повідомлення, та й те курйозного характеру. У ньому повідомлялося про те, що квартира, яку знімала сім'я Федецьких на Катеринославській вулиці, була обікрадена лакеєм³⁶. Але навіть з цього невеликого повідомлення можна зробити певні висновки. Мабуть, справи у Федецького йшли непогано. Він уже мав своє коло клієнтів і достатньо замовлень, якщо міг дозволити собі тримати прислугу й оплачувати зйомну квартиру на центральній вулиці міста.

31. Там само. Л. 8.

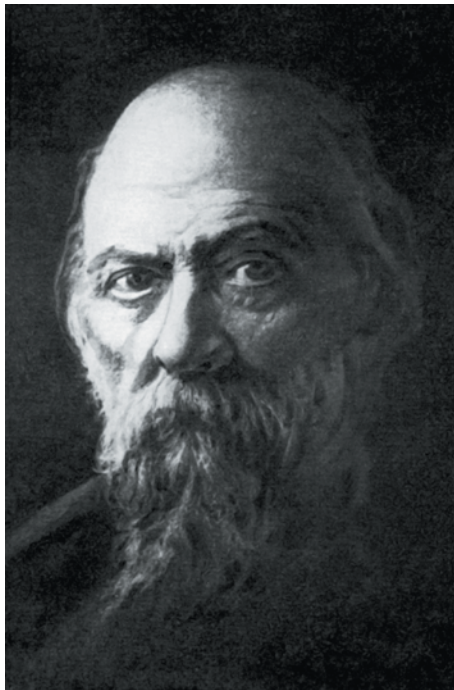
32. Там само. Л. 5.

33. Досекін Василь Сергійович (1829 — 1900), фотограф. Власник однієї з перших фотомайстерень у Харкові (1856 — 1883).

34. Будинок Базилевича на вул. Катеринославській (зараз вул. Полтавський шлях). У різні часи тут працювали фотоательє В.С. Досекіна (1856 — 1883), Н.В. Досекіна (1885 — 1886), А.К. Федецького (1886 — 1889), Р.Л. Туккера (1893 — 1898), Ф.А. Азарнова (1912 — 1915), «Де Ламітьє» (1915 — 1916). У 1908 році на цьому місці було побудовано кінотеатр «Бр. Боммер».

35. Харьковские губернские ведомости. — 1886. — 22 червня.

36. Харьковские губернские ведомости. — 1887. — 22 червня.

Портрет старого.
Фотографія А. Федецького

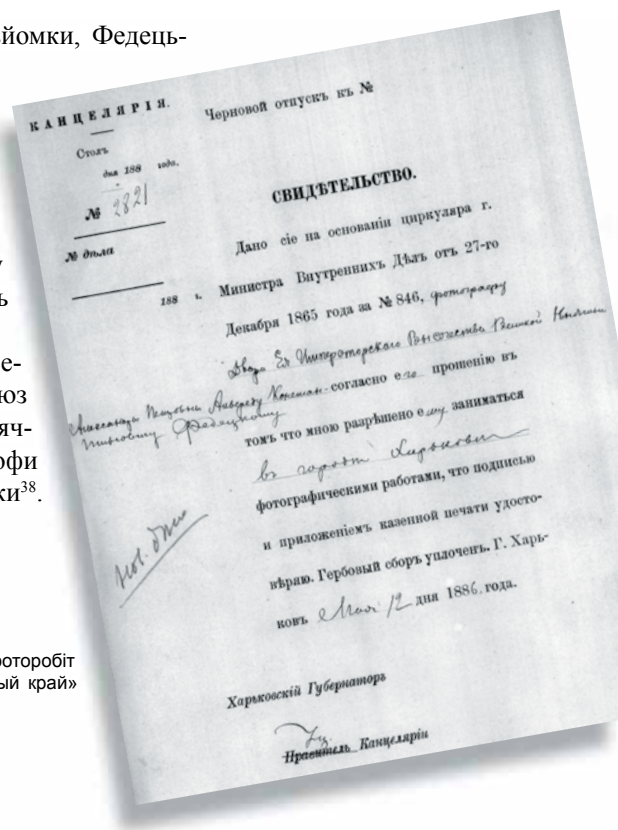
журналах, тиражувались у вигляді планшетів, навіть переносились художниками на великі полотна.

У вересні 1888 року на Всесвітній виставі в Брюсселі Федецький був удостоєний золотої медалі (*L'union fait la force / Союз і сила*)³⁷. У листопаді того ж року він удостоївся «Височайшої вдячності» Імператора Олександра III за фотознімки з місця катастрофи імператорського поїзда в Харківській губернії поблизу станції Борки³⁸. Ці знімки пізніше відіграють важливу роль у долі Федецького.

Про творчість фотографа можна говорити конкретніше. Зі збережених фоторобіт Федецького видно, що вже з перших кроків власної діяльності молодий фотограф почав сміливо відходити від усталених канонів, прийнятих у практиці колег. Він відмовляється від загальноприйнятої статичної «сімейної» композиції знімку, прагне створювати портрети, близькі за принципом рішення до живопису. Під час детального вивчення ранніх робіт Федецького ми виявили цікаву деталь: на фотопортретах майстер злегка тонував дамам губи. Цей нюанс «оживляв» портрети, додавав зображенню об'єму й глибини.

Альфред Федецький свідомо й активно шукав засоби виразності фотомистецтва. Новаторські для свого часу знімки фотографа швидко набули широкої популярності. Чутки про чудового майстра фотопортрета розповсюдились по Харкову. Про діяльність Федецького з повагою заговорили в Росії й у багатьох країнах Європи.

Крім портретної зйомки, Федецький створював жанрові фотокомпозиції і фотопейзажі. Ці роботи неодноразово з успіхом експонувались на зарубіжних фотовиставках, публікувались у

37. Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 3 жовтня. Про експонування фоторобіт А. Федецького на Всесвітній фотовиставці у Брюсселі повідомлялось і в газеті «Южный край» від 18.06.1888 року.

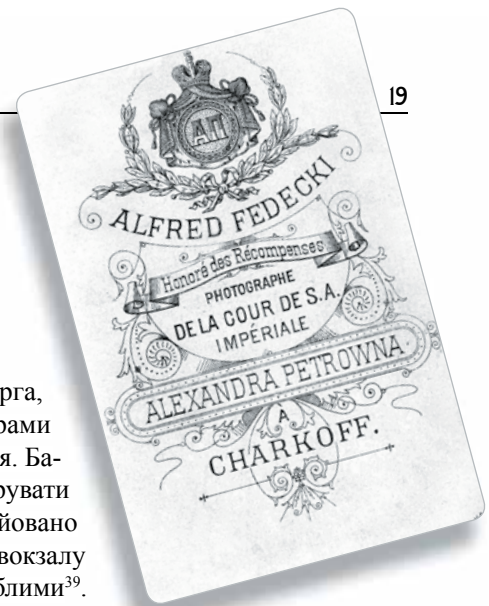
38. Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 30 листопада.

ПРИДВОРНИЙ ФОТОГРАФ

Катастрофа царського поїзда, що прямував з Криму до Петербурга, сталася 17 жовтня 1888 року о 13 годині 45 хвилин декількома кілометрами південніше Харкова. 22 людини загинули, більше 30 отримали поранення. Ба-чачи загальну паніку й розгубленість, Олександр III особисто почав керувати рятувальними роботами, які тривали п'ять годин. Лише коли було евакуйовано всіх постраждалих, Імператор виїхав на станцію Лозову. У приміщенні вокзалу відслужили подячний молебен за порятунок, а потому панихиду за загиблими³⁹.

Конкретна дата зйомок Федецького на місці катастрофи поїзда поки що не уточнена. Можна лише робити припущення, що знімав він у день катастрофи або наступного дня вранці⁴⁰. Достеменно відомо, що Федецький зробив серію фотографій, оформлених в альбом. Один з альбомів із видами місця катастрофи імператорського поїзда Федецький подарував Великому Князю Сергію Олександровичу на фотографічній виставці в Москві 7 січня 1889 року⁴¹. Такий самий альбом фотограф підніс королю Данії Христіану IX. Монарх високо оцінив майстерність харківського фотографа й нагородив його іменною золотою медаллю⁴². Такою нагородою, за наявними свідченнями, не пошанувався жоден з російських фотографів.

І ще один цікавий факт. По одній з фотографій катастрофи поїзда біля станції Борки була написана в Петербурзі у 1913 році картина-ікона, на якій було зображено порятування царської сім'ї під час катастрофи⁴³.

39. Див.: Барковец О., Крылов-Толстикевич А. Неизвестный император Александр III. — М.: Рипол классик, 2002. — С. 190-193. Про катастрофу царського поїзда також див.: Грубе В.Ф. Врачебная помощь при крушении императорского поезда 17 октября 1888 года близ станции Борки. — Харьков: тип. М.Ф. Зуберга, 1889; Милость Божия над царем, явленная землей русской 17 октября 1888 года. — СПб., 1894; Чернай А.О Крушение царского поезда // Альманах домоседа. — 1994. — № 1 — 3. — С. 12-16.

40. Московские ведомости. — 1889. — 11 січня.

41. 3 місяця катастрофи царський поїзд відбув у Харків ранком 18 жовтня. Див.: Степанов В. Крушение царского поезда // Курская правда. — 2003. — 31 січня.

42. Южный край. — 1889. — 15 січня.

43. Ікона знаходиться у кафедральному соборі св. Ісаакія Далматовського в С-Петербурзі. Див.: Ирошников М., Процай Л., Шелаев Ю. Микола II. Последний российский император. — СПб.: Духовное просвещение, 1992. — С. 96-99. Можливо, ця ікона була виготовлена по фотографії іншого харківського фотографа А.М. Іваницького, який також зробив знімки з місця катастрофи царського поїзда. Див.: зокрема, про це: Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 6 листопада; 1889. — 6 листопада; 1894. — 13 липня; 1898. — 19 травня; Юськин А. Крушение царского поезда // Огонек (Москва). — 1989. — № 25. — С. 24-25.

До подій, пов'язаних з катастрофою царського поїзда, Альфред Федецький звертався неодноразово. Так, наприклад, газета «Харьковские губернские ведомости» від 17 вересня 1889 р. повідомляла: «Харківський фотограф Федецький А.К. надав для піднесення Государю Імператору й Королю Данії два фотографічних знімки моментів освячення храму на місці катастрофи 17.10.1888 р. Гофмаршал Двору Його Імператорської Величності князь Оболенський повідомив п. начальника Харківської губернії, що знімки ці представлені ним за призначенням і що їх Величність і Король Данії зволили ошчасливити п. Федецького Височайшою подякою».

З газети «Харьковские губернские ведомости» від 20 травня 1891 р. дізнаємось, що 20 травня відбулося закладення храму у Спасовому Скиті⁴⁴ «на пам'ять про чудесне порятуння Йх Величності від небезпеки катастрофи 17 жовтня 1888 р.» і Федецький робив зйомку урочистостей.

Декілька фотографій Олександра III Федецький зробив під час приїзду Імператора до Харкова 14 червня 1894 року. Фотограф зафіксував Імператора під час освячення Спасового Скита і пов'язаних з цією подією урочистостей⁴⁵.

«Харківському фотографу А. Федецькому, — повідомлялось у газеті «Харьковские губернские ведомости», — за надані ним для піднесення Його Імператорській Величності Государю Імператору фотографічні знімки, зроблені ним під час освячення храму в Борках, Всемиловичей наданий подарунок із кабінету Його Величності, — перстень зі смарагдом і діамантом»⁴⁶.

«Як уже відомо читачам «Южного края», місцевим фотографом Федецьким, під час відвідин Йх Імператорською Величністю храму на місці подій 17 жовтня 1888 р., зроблені вельми вдалі знімки різних моментів урочистостей. Знімки ці зараз виставлені Федецьким біля своєї фотографії у вітрині, біля якої щодня буває багато публіки»⁴⁷.

«Король Леопольд відвідав російський відділ Антверпенської виставки, — повідмляв кореспондент «Нового времени». — Перед самим же виходом короля з відділу на виставку були доставлені дві розкішні фотографії на склі Федецького, із зображенням різних моментів церемонії освячення храму в Борках. Ці дві фотографії дуже зацікавили Його Величність, так само як і інші роботи Федецького, і викликали повне схвалення короля»⁴⁸.

44. Православний комплекс Спасів Скит складався з монастирської дерев'яної церкви, печерної каплиці, башти-каплиці та камінного храму во ім'я Христа Спасителя. Заснований у 1889 році Святогорською обителлю на пам'ять про чудесне спасіння імператорської сім'ї на місці катастрофи царського поїзда (зараз село Первомайське Зміївського району Харківської області). Поблизу храму знаходилась могильна плита, під якою покоїлись тіла загиблих під час катастрофи поїзда. Каплиця Спаса Нерукотворного після реставрації знову відкрита для прихожан 23 червня 2003 р.

45. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 15 червня; Южный край. — 1894. — 5 серпня. А до 25 вересня Федецький підготував «для піднесення Його Величності альбом з фотографіями освячення храму на місці катастрофи царського поїзда і перебування в Борках членів імператорської сім'ї». Див.: Южный край. — 1894. — 25 вересня.

46. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 14, 17 серпня. Подарунковий перстень виготовлявся на ювелірній фабриці Карла Фаберже в період царювання Олександра III (1881 — 1894). З кабінету його Величності було вручено 2730 перстнів на суму 586084 карб. за середньою ціною близько 215 карб. Див.: про це докладніше: Скурлов В., Буре А. Павел Буре // Антикварное обозрение (СПб). — 2002. — № 2.

47. Южный край. — 1894. — 14 жовтня.

48. Новое время. — 1894. — 20 вересня.

Пізніше по одній з фотографій освячування храму в Борках, повідомлялось у газеті «Харьковские губернские ведомости», була написана «велика картина»⁴⁹. У 1894 році художник М. Рашевський виготовив декілька гравюр з видами Храму Христа Спасителя в Борках по фотографіях А. Федецького⁵⁰.

За повідомленнями преси, Імператор Олександр III неодноразово відвідував Харків у зв'язку з різними заходами, присвяченими «чудесному порятунку» царської сім'ї на місці катастрофи поїзда. У 1898 році Федецький виготовив п'ять малоформатних «картонів» для відділу Російського музею, присвяченого пам'яті Імператора Олександра Олександровича. Альбом фотографій «з видами храму і каплиці на місці подій 17 жовтня та з фотознімками освячування їх 14 липня 1894 р. і відвідин у різні часи місяця катастрофи поїзда Височайшими Особами» Харківський губернатор Р.А. Тобізен підніс управителю Російського музею Великому Князю Георгію Михайловичу⁵¹.

Фотографії Олександра III, зроблені Федецьким, мабуть, не збереглися, але про ці фотороботи залишилися відгуки у пресі, де повідомлялося, що у Федецького «особливо добре виходила могутня фігура в бозі почиваючого Імператора Олександра III»⁵².

Про майстерність робіт фотохудожника з серії «коронованих осіб» можна судити лише на підставі

Микола II у Борках. Фотографії А. Федецького

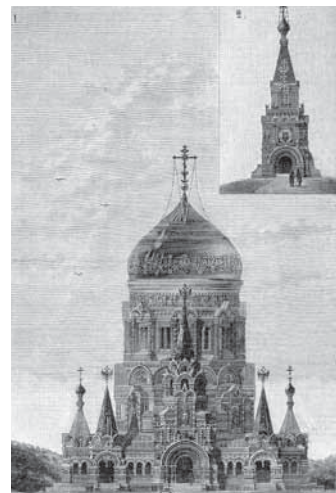
49. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24 квітня.

50. Див.: Нива (СПб). — 1894. — № 24. — С. 572.

51. Фотоальбом з темно-зеленої шкіри, з білою муаровою підкладкою був виготовлений у харківській типографії Адольфа Карловича Дарре (вул. Рибна, 28). Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 23 серпня.

52. Южный край. — 1902. — 24 липня.

53. У приватному зібранні Д. Александрова (США) зберігаються три фотографії (15,9x21 см). — <http://www.romanovrussia.com/NALphoto.html>; <http://www.romanovrussia.com/2NAphoto.html>

*Гравюра М. Рашевського.
Храм Христа Спасителя
в Борках*

за фотографіями А. Федецького

п'яти знімків Миколи II, які зараз зберігаються у фондах РДАКФД та у приватному зібранні Д. Александрова (США)⁵³. Ці фотографії (20 серпня 1898 р., приїзд Миколи II до 10-річчя «чудесного порятунку» царської сім'ї під час катастрофи поїзда) зафіксували зустріч Миколи II на вокзалі у Борках, ходу імператора в оточенні супроводжуючих осіб та вихід Миколи II з імператрицею Олександрою Федорівною з храму.

23 серпня 1898 року, через три дні після відвідин Миколою II станції Борки, Федецький відправляє Імператору в Лівадію серію фотографій. Миколі II сподобалися знімки, і фотографу «був подарований золотий перстень з чудовим блакитним смарагдом, оточеним крупними діамантами»⁵⁴.

20 вересня 1898 року в Парижі Федецький був представлений президенту французької республіки Феліксу Фору і «підніс йому альбом зі знімками різних моментів перебування Їх Імператорських Величностей у Спасовому Скиті 20 серпня цього року». Президент, як повідомляли одеські газети, уповноважив одеського французького генерального консула передати Федецькому його офіційну вдячність⁵⁵.

Про альбоми з фотографіями перебування Миколи II у Спасовому Скиті повідомляла й газета «Харьковские губернские ведомости»: «Фотограф А.К. Федецький, відомий своїми художніми роботами, випустив нині у продаж чудово виконані платинотипові альбоми зі знімками різних моментів перебування Їх Імператорської Величності у Спасовому Скиті»⁵⁶.

Надалі, враховуючи, що фотографом були «увічніні моменти відвідин Спасового Скита в різний час Височайшими Особами», завідуючий Комітетом установ у Спасовому Скиті при станції Борки запропонував Федецькому зробити фотографічні знімки «для їх розповсюдження за допомогою продажу»⁵⁷.

Підбиваючи підсумки діяльності Федецького як придворного фотографа, наведемо у хронологічному порядку одержані ним нагороди від «височайших осіб»: «Височайша вдячність» Імператора Олександра III за знімки катастрофи царського поїзда (28.11.1888); Золота медаль від короля Данії Христіана IX за знімки катастрофи царського поїзда (14.01.1889); Діамантовий перстень (21.01.1889); Золота медаль від Імператора Німеччини Вільгельма II за знімки катастрофи царського поїзда (28.03.1889); «Височайша вдячність» короля Данії Христіана IX за знімки моментів освячування храму на місці катастрофи царського поїзда (12.09.1889); «Височайша вдячність» (17.09.1889); Діамантовий перстень з вензелем від Великого Князя Михайла Миколайовича (11.12.1892); Діамантовий перстень від Імператора Олександра III за знімки освячення храму в Борках (29.07.1894); «Височайша вдячність» імператриці Марії Федорівни (31.12.1894); Діамантовий перстень від Імператора Миколи II за знімки відвідин Миколою II Спасового Скита (23.08.1898)⁵⁸.

У 1888 — 1891 роках Альфред Федецький бере участь у різних міських заходах, стає постійним учасником добродійних вечорів Дворянського зібрання⁵⁹. Веде активну творчу і громадську діяльність. Здійснює зйомку глибоко шанованого на той час у Росії священника отця Іоанна Кронштадтського⁶⁰, до якого, за словами А.П. Чехова, «з надією були звернені погляди всього народу».

54. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 24 вересня; Южный край. — 1898. — 28 вересня.

55. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 20 вересня.

56. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 25 грудня. Уперше нову технологію «платинотипію» Федецький застосував у 1894 році. Див.: Южный край. — 1894. — 10 березня.

57. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24 квітня.

58. Див.: ДАХО. Ф. 3. — Оп. 282. — Од. збер. 771. — Л. 14-15; Южный край. — 1892. — 20 грудня.

59. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 30 січня; Южный край. — 1896. — 29 грудня.

60. Кронштадтський Іоанн (1829 — 1908), протоієрей, церковний письменник, проповідник.

Іоанн Кронштадтський приїхав у Харків 15 липня 1890 року⁶¹. Перша служба відбулась 16 липня в Успенському кафедральному соборі «у співслужності з соборним духовенством при співах архиєрейського хору під керівництвом Ведринського»⁶². З 18 по 24 липня Іоанном Кронштадтським були проведені богослужіння в інших церквах Харкова і губернії. Приїзд отця Іоанна мав величезний резонанс. Поет і журналіст В. Іванов присвятив йому вірші, газети відзначали чудодійне зцілення Іоанном Кронштадтським хворих, велику любов народу до нього, його зустрічі з харків'янами. 30 липня Іоанн Кронштадтський виїхав з Харкова⁶³. Зроблені Федецьким фотографії Іоанна Кронштадського були присвячені 35-річчю його служби — 30 листопада 1890 року: «З огляду на численні письмові запити про те, чи є у мене портрет отця Іоанна Сергієва (Кронштадтського), маю честь повідомити всіх шанувальників отця Іоанна, що він справді ошчасливив мене дозволом зняти з нього портрети і що виконаною роботою залишився задоволений, вшанувавши мене вираженням письмово своєї вдячності і дозволом мені розповсюджувати його портрети до продажу. Фотограф Федецький А.К.»⁶⁴.

До громадсько-політичного життя в Росії належать фотографії й інших публічних людей того часу. Так, у 1891 році Федецький зафіксував «від'їзд з Лівадії на пароході “Орел” принца Валійського з сім'єю і принца Сіамського з почтом»⁶⁵.

Іоанн Кронштадтський. Фотографія А. Федецького

61. Див.: Южный край. — 1890. — 9 липня.

62. Див.: Южный край. — 1890. — 16 липня.

63. Див.: про це: Южный край. — 1890. — 15, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 30 серпня; 30 листопада; 12 грудня. У 1894 році І. Кронштадтський приїздив до Харкова вдруге на один день. Див.: про це докладніше: Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 17 листопада.

64. Харьковские губернские ведомости. — 1890. — 4 серпня. Також пресою був відзначений високий технічний і художній рівень фотографій високопреосвященнішого Амвросія, архієпископа Харківського й Ахтирського та альбом студентів-медиків 1892 року. Див.: Южный край. — 1892. — 3 жовтня.

65. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 14 листопада.

ЗОРЯНІ РОКИ

1888 — 1891 роки стають для Альфреда Федецького воістину зоряними. Крім вищезгадуваних — Золотої медалі на Всесвітній виставці в Брюсселі (1888), Золотої медалі від короля Данії Христіана IX (1889) і Золотої медалі від Імператора Німеччини Вільгельма II (1889) — фотограф був відзначений ще декількома нагородами. Федецького вдруге нагородили Золотою медаллю на Всесвітній виставці в Брюсселі (*Agriculture commerciale industrielle*, 1889), Малою срібною медаллю на IV Всеросійській ювілейній фотовиставці в Москві (1889), Золотою медаллю на Промисловій виставці в Парижі (*A exposition universelle*, 1889), Золотою медаллю Всесвітньої академії наук у Брюсселі (*Academie universelle de sciences des line arts*, 1890), Великою золотою медаллю Альфонса III на Міжнародній виставці в Мадриді (*Alfonso III rex de Espagne. Concours international Industriale*, 1890), Золотою медаллю на Міжнародній виставці в Лондоні (1891) і Почесним дипломом — вищою нагородою на Міжнародній фотографічній виставці в Парижі (*Diplome d'honneur*, 1891)⁶⁶.

IV Всеросійська ювілейна фотовиставка в Москві була заснована фотографічним відділенням московського товариства розповсюдження технічних знань⁶⁷. Фотовиставка була приурочена до 50-річчя винаходу фотографії і відбувалася в Імператорському музеї під патронатом Великого Князя Сергія Олександровича. Почесним президентом був запрошений московський губернатор князь В.О. Долгоруков⁶⁸. З 1 січня по 15 березня фотовиставку відвідало більше 10 000 осіб⁶⁹. Ця виставка стала знаменною подією для фотографічного життя Російської імперії і широко висвітлювалась у пресі (лише «Московские ведомости» присвятили виставці 17 статей). У цих публікаціях неодноразово фігурував і Федецький. Про його роботи дуже приязно відгукувались кореспонденти московських і петербурзьких видань:

5 січня 1889 р. «...У другому залі розставлені чудові портрети роботи С.-Пб. фотографа-художника Динієра; чудові фотографічні знімки фотографа Фішера, харківського фотографа Федецького...»⁷⁰.

66. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 282. — Од. збер. 771. — Л. 14-15; Южный край. — 1891. — 24 лютого.

67. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 8 січня.

68. Московские ведомости. — 1889. — 30 січня.

69. Московские ведомости. — 1889. — 3 березня.

70. Московские ведомости. — 1889. — 5 січня.

12 січня 1889 р. «Роботи п. Федецького, який одержав одну з перших нагород на останній Брюссельській виставці 1888 року й експонував там само роботи по майбутній Паризькій, вельми цікаві. Серед багатьох з виставлених ним робіт впадає в очі група портретів членів правління якогось місцевого банку, знятих у медальйонах, розкиданих на купі різних кредитних квитків, акцій та облігацій <...> Розкішне ложе, на якому спочивають орударі банку, відтворене фотографом з точністю й чистотою обробки. Ідея такої групи нова й оригінальна...»⁷¹.

12 січня 1889 р. «На цій Московській фотографічній виставці більша частина фотографів виявилася художниками. Візьміть, наприклад, роботи Шерера і Набогльця, їх величезні портрети, зняті з натури; знімки Фішера, Тіле, Федецького, Іваницького, Хмелевського та ін. Кожна з цих речей до ладу і доречно ретушована, являючи приємну й чудову картину, що свідчить про художність та вишуканість смаку...»⁷².

18 січня 1889 р. «Виставлені днями харківським фотографом Федецьким діапозитиви у повному розумінні слова захоплюючі. Ці діапозитиви п. Федецького доводять, чого може досягти фотографія в руках фотографа-художника. Його діапозитиви, що містять чудові портрети та жанрові картини, виконані довершено: вони вирізняються м'якістю, силою, рельєфністю, чудовим освітленням і грацією в позах. Але найвизначніше в цих діапозитивах — це життя і вираз, наданий зображенням особам: коли уважно вдивляєшся, здається, що кожне обличчя, повне життєвої експресії, зараз заговорить. Діапозитиви чи відбитки на склі зі скляних негативів становлять узагалі вельми привабливий рід фотографічних зображень, які зможуть служити найкращою прикрасою для віконних шибок, ширм, абажурів тощо»⁷³.

На IV Всеросійській ювілейній фотовиставці Федецький експонував багато робіт у різних номінаціях, проте, не зважаючи на такі втішні відгуки в пресі, був вшанований, як зазначалося вище, лише Малою срібною медаллю за діапозитиви⁷⁴. Наприклад, вищих нагород — почесних дипломів на виставці було присуджено 5; Великих золотих медалей — 2; Малих золотих медалей — 8; Великих срібних медалей — 10; Малих срібних медалей — 15; Бронзових медалей — 19⁷⁵.

Викликає подив таке ставлення організаторів виставки до визнаного в усьому світі фотохудожника, нагородженого неодноразово золотими медалями на престижних міжнародних фотовиставках. Федецький, мабуть, був спантеличений такою низькою оцінкою своїх робіт, і, мабуть, тому більше не виставляв свої роботи на вітчизняних фотовиставках.

Через два місяці після закриття IV Всеросійської фотовиставки, у липні 1889 року, Федецький відвідав Всесвітню індустріальну виставку в Парижі, яка проводилась з інтервалом одинадцять років. Виставка була приурочена до 100-річчя французької революції і стала однією з найбільших у світі. Використовуючи цю виставку, Франція хотіла довести свою зверхність у сфері техніки, науки та культури.

71. Петербургские ведомости. Цит. по: Харьковские губернные ведомости. — 1889. — 12 січня.

72. Московские ведомости. — 1889. — 12 січня.

73. Московские ведомости. — 1889. — 18 січня.

74. Московские ведомости. — 1889. — 6 березня; Южный край. — 1889. — 7 березня.

75. Московские ведомости. — 1889. — 5, 6 березня.

Найвизначнішими експонатами виставки стали Ейфелева вежа, Галерея машин, Палац мистецтв та інші досягнення. У величезних павільйонах були представлені найновітніші технічні винаходи – телефон, фонограф, повітряна куля. У межах індустріальної виставки демонструвалися досягнення й у сфері фотографії. Серед представлених робіт кращих фотомайстрів були виставлені й фотографії «А. Федецького з Харкова». Одна з декількох Золотих медалей Всесвітньої індустріальної виставки в Парижі була присуджена Альфреду Федецькому.

Це був нечуваний, фантастичний успіх російської фотографії. У зв'язку з цією грандіозною подією Федецький, як людина скромна, помістив у харківській газеті лише невелике рекламне оголошення: «Фотограф Федецький А.К. честь має повідомити, що повернувся з Паризької всесвітньої виставки. Привіз великий вибір різноманітних вишуканих декорацій для балконної зйомки, а також придбав новітній апарат для відтворення фотографії на фарфорі, емалі, шовку тощо»⁷⁶.

Іменитий фотохудожник, яким, поза сумнівами, був Альфред Костянтинович, міг дозволити собі жити у Петербурзі чи Москві. Однак Федецький надав перевагу Харкову. Він продовжує розширювати фотографічну справу. Його фотоательє стає найбільшим в Україні і нараховує у штаті більше десяти осіб технічного персоналу⁷⁷ (у середньому найманий персонал фотоательє на той час становив 2 — 3 людини)⁷⁸.

Фотоательє А. Федецького,
вул. Катеринославська, 18

У 1891 році Федецький орендує у Харкові просторіше приміщення для свого фотоательє: «Федецький А.К. — фотограф перейшов з 1 серпня у будинок генерала Износкова⁷⁹. Вул. Катеринославська, 18»⁸⁰.

У 1892 — 1893 роках про життя і творчість Федецького майже немає згадок у пресі. Мабуть, причина криється в оголошенні, яке прочитали харків'яни 22 лютого 1892 року в газеті «Харьковские губернские ведомости»: «Альфред Костянтинович Федецький з душевною скорботою сповіщає рідних та знайомих про смерть дружини своєї Ядвіги Станіславівни Федецької, яка померла 20 цього лютого. Виніс тіла з костюлу на кладовище у неділю, 23 лютого після літургії».

Ядвіга Федецька (Вишневська) померла у 28-річному віці від перитоніту⁸¹. Ця трагедія, після якої Альфред Костянтинович залишився з трьома малолітніми дітьми — Євою, Євгенією та трирічною Марією — стала для нього важким ударом. Можливо, тому Федецький майже два роки не брав участі у фотовиставках. Однак у березні 1893 року все ж сталася одна знаменна подія.

76. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 2 серпня.

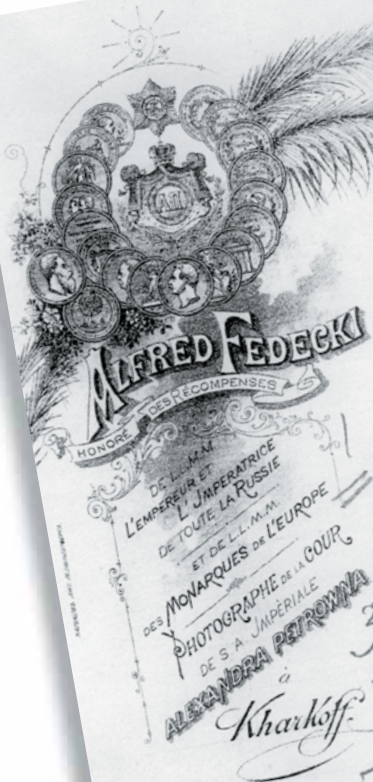
77. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 31 січня.

78. Див.: Ведомость о фотографических заведениях за 1882 г. // ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Од. збер. 38. — С. 22.

79. Зараз Театр юного глядача. У різні часи тут працювало фотоательє М.І. Овчинікова (1883 — 1891), А.К. Федецького (1891 — 1896).

80. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 3 серпня. У грудні 1895 року в квартирі Федецького сталася пожежа, але фотоательє не постраждало. Див.: Южный край. — 1895. — 29 грудня.

81. Церковная книга актов за 1892 год. Архив ЗАГСа Харьковской области.

А. К. Федечкии снимает сиб. холосты в
 Харьков в 1886 г. Императорский
 награжденный в Императорском
 Ордене, за которые была удостоена
 награждения отличился:

- 1 28 марта 1888 Императорский фотограф
- 2 21 Июл. 1889 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 3 14 Сент. 1889 Императорский фотограф
- 4 29 Января 1891 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 5 11 Дек. 1892 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 6 21 Января 1894 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 7 23 Сент. 1895 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 8 12 Сент. 1897 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 9 14 Июл. 1899 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического
- 10 28 Марта 1899 Императорский фотограф и
 директор Императорского фотографического

"Für Kunst und Wissenschaft"

*Портрети харків'ян.
Фотороботи
А. Федецького
1888 — 1901 рр.*

ЧАРІВНИЙ ПОРТРЕТ

Директор Харківського музичного училища І.І. Слатін⁸² у 1892 році запрошує відвідати Харків Петра Ілліча Чайковського. З різних причин приїзд великого композитора декілька разів відкладався. Як згадував музикант І. Букинік⁸³, він дізнався від Слатіна, що Петро Ілліч приїде у Харків 11 березня, а 14 березня відбудеться симфонічний концерт з творів Чайковського⁸⁴.

Альфред Костянтинович був пристрасним шанувальником музики. В його ательє нерідко влаштовувались імпровізовані концерти, в яких брали участь багато видатних харківських музикантів. «Ці маленькі музичні зібрання, — відзначав кореспондент «Южного края», — крім суто художньої насолоди, були тим приємніші, що їх оживляв своєю бесідою, своєю вишуканою люб'язністю сам симпатичний господар»⁸⁵. Можна припустити, що про приїзд П.І. Чайковського до Харкова Альфред Костянтинович дізнався від свого найближчого друга, відомого харківського музиканта і композитора А.В. Шульц-Евлера⁸⁶.

П.І. Чайковський приїхав до Харкова з Москви 11 березня 1893 року о дев'ятій ранку. Приблизно о 13 годині почалася перша репетиція. Ще дві репетиції відбулися 12 і 13 березня⁸⁷.

Два знімки П.І. Чайковського⁸⁸ Альфред Костянтинович зробив у своєму ательє 14 березня після закінчення концерту приблизно о 17 годині. «...Молодь з публіки й учні музичного училища вибігли на естраду, посадили Петра Ілліча у крісло й на руках понесли його через увесь зал під супровід привітань та аплодисментів. Члени музичного товариства на чолі з І.І. Слатіним посадовили Петра Ілліча у фаетон і відвезли його у фрази з білою краваткою до фотографа Федецького»⁸⁹.

82. Слатін Ілля Ілліч (1845 — 1931), диригент, піаніст, педагог. Засновник і директор Харківського відділення Імператорського російського музичного товариства і музичного училища.

83. Букинік Ісаак Євсейович (1867 — 1942), скрипаль, педагог Харківської консерваторії.

84. Букинік І. Концерты П.И. Чайковского в Харькове // Воспоминания о П.И. Чайковском. — М.: Искусство, 1979. — С. 342.

85. Южный край. — 1902. — 24 липня.

86. Шульц-Евлер Андрій Васильович (1852 — 1905), польський композитор і піаніст. Викладач Харківського музичного училища.

87. Букинік І. Указ. тв. — С. 344.

88. Шість фотографій П.І. Чайковського (1893) роботи А. Федецького зберігаються у фондах державного будинку-музею П.І. Чайковського. Див.: Белонович К., Котомина Ф. Чайковский 1840 — 1893. — М.: Музыка, 1990. — С. 152-153, 213-214.

89. Букинік І. Указ. тв. — С. 352.

П.І. Чайковський з діячами Харківського відділення Російського музичного товариства. Фотографія А. Федецького

величезний натовп, крізь який я ледь міг проштовхнутися до Петра Ілліча, — згадував поет і журналіст В. Іванов⁹⁴. — Коли я попросив його дати мені свій портрет, він з комічною безпомічністю сказав мені:

— Ви спізнались... Я все роздав... Роздав навіть неготові портрети, залишив у Федецького картки з підписами, які він потім приклеїть до них, коли вони будуть готові...»⁹⁵.

Чайковський високо оцінив майстерність видатного харківського фотографа. У своїх листах друзям протягом квітня — вересня 1893 року він вельми шанобливо відгукувався про Федецького:

5 квітня 1893 р. Слатіну І.І.

«...Голубчик, мне бы хотелось, если фотографии мои удались, получить несколько экземпляров. Затем я ему [Федецкому — В. М.] закажу несколько дюжин, ибо страшно нуждаются в фотографиях: наобещал целую массу, а петербургские последние, очень не удались...»⁹⁶.

90. Там само. — С. 353 — 354.

91. Див.: про це: Гительмахер В. Редкая фотография // Музыкальная жизнь (Москва). — 1967. — № 2. — С. 16; Берлін В. Дні з П.І. Чайковським // Вечірній Харків. — 1990. — 15 травня. — С. 5.

92. Цей фотопортрет з дарчим написом П.І. Чайковського зберігається у Харківському державному університеті мистецтв ім. І.П. Котляревського.

93. Букиник І. Указ. тв. — С. 355.

94. Іванов В. Харківський поет, журналіст. Присвячував свої твори П. Чайковському, І. Кронштадтському тощо.

95. Іванов В. П.И. Чайковский (из личных воспоминаний) // Московские ведомости. — 1909. — 25 октября.

96. Чайковский П.И. Полное собрание сочинений: В 17 т. — М., 1971. — Т. 17. — С. 77.

15 квітня 1893 р. Давидову В.Н.

«...Получил я сегодня свои харьковские карточки и всяческие портреты. Они все удивительно хороши, но особенно большой. Я привезу показать, а пока если хочешь, получи одну кабинетную...»⁹⁷.

15 квітня 1893 р. Слатіну І.І.

«...Я получил сейчас фотографии мои от Федецкого. Он оказывается первокласснейший фотограф; по крайней мере, я лучшего ничего не видел. Голубчик, потрудитесь исполнить следующее поручение. Зайди к Федецкому и попроси его исполнить для меня следующий заказ: 1. Шесть дюжин кабинетных фотографий (тех и др.). 2. Одну дюжину будуарных. 3. Два больших портрета. Чем скорее он это сделает, тем лучше. Послать в Москву П.И. Юргенсону⁹⁸ для передачи мне. Счет⁹⁹ послать Юргенсону, который вышлет немедленно нужную сумму...»¹⁰⁰.

3 травня 1893 р. Слатіну І.І.

«...Спасибо, дорогой И.И., за исполнение моего фотографического поручения. Ввиду превосходного качества работ Федецкого, я не нахожу цены его дорогими <...> А впрочем, черт его возьми: уж больно хорошо он работал, надо отдать ему эту справедливость...»¹⁰¹.

26 червня 1893 р. Юргенсону П.І.

«...Фотографии от Федецкого суть мой заказ. Я забыл, уезжая, предупредить тебя! Пожадуйста, уплати...»¹⁰².

27 вересня 1893 р. Слатіну І.І.

«...Потрудитесь зайти к Федецкому и заказать два больших портрета, т.е. самых больших (а не будуарных) моих портрета. Попроси его, когда будут готовы, послать в Москву Юргенсону и ему же послать счет...»¹⁰³.

97. Там само. — С. 82.

98. Юргенсон Петро Іванович (1836 — 1903), російський музично-громадський діяч. Засновник і власник великої видавничої фірми й нотодрукування у Москві.

99. Вартість замовлення становила 115 карб. Див.: Сарана А. Письма И.И. Слатина П.И. Чайковскому. — Х., 1963. Т. 2. ХГНБ им. В.Г. Короленко. Отдел Украиники.

100. Чайковский П.И. Указ. тв. Т. 17. — С. 83.

101. Там само. — С. 90-91.

102. Там само. — С. 124.

103. Там само. — С. 195.

Про факт визнання таланту фотохудожника П.І. Чайковським свідчив кореспондент газети «Южный край»: «Я мав високе задоволення особисто бути знайомим з покійним П.І. Чайковським і якось одержав від нього портрет, зроблений у фотографії петербурзьких Імператорських театрів. Даючи мені цей портрет, покійний П.І. Чайковський, між іншим, сказав: “Це зовсім не те, що зробив зі мною ваш Федецький! Ви знаєте, мене ще ніхто так не знімав, як Федецький. Це, безсумнівно, кращий мій портрет. Це — не фотографія, а справді художній твір!”¹⁰⁴».

Цікаво у зв'язку з цим відзначити, що фотопортрети П.І. Чайковського виготовляли найкращі фотохудожники Європи та Росії: І. Дьяговченко (Москва, 1875, 1877), Шембош (Рим, 1882), С. Левицький (Петербург, 1884), М. Конарський (Москва, 1884 — 1885), Ш. Ройтлінгер (Париж, 1886, 1888), Е. Бібер (Гамбург, 1888), Р. Трунов (Москва, 1889), А. Пазетті (Петербург, 1889 — 1890), Ф. де Мезер (Київ, 1890), Н. Сароні (Нью-Йорк, 1891) тощо.¹⁰⁵

Можливо, Петро Ілліч ще неодноразово б висловився про майстерність Федецького, але через три тижні після написання останнього листа І. Слатіну (27.09.1893) композитор несподівано помер від холери. Це сталося 16 жовтня 1893 року.

Після смерті П.І. Чайковського у багатьох дореволюційних виданнях Росії були вміщені копії фотопортретів композитора роботи Федецького. Мало того, ці фотопортрети були опубліковані навіть за кордоном.

Улітку 1902 року в П'ємонті (Італія) влаштували музичні урочистості, присвячені творам П.І. Чайковського. Для увічнення цих свят були випущені ілюстровані листи, з портретом Чайковського, виготовлені за тим самим чудовим знімком А. Федецького¹⁰⁶.

У липні 1894 року Федецький відправляє фотопортрет Чайковського у Данію на Антверпенську виставку. «Французький композитор Сен-Санс і перший з піаністів Франції професор Димер, обходячи російський відділ всесвітньої виставки в Антверпені, — повідомляв кореспондент “Московских ведомостей”, — зацікавився виставленим фотографом Федецьким з Харкова портретом покійного П.І. Чайковського...»¹⁰⁷.

В одній із заміток, присвяченій фотопортрету Чайковського на Антверпенській виставці, кореспондент «Московских ведомостей» відзначав: «Платинотиповий портрет Чайковського роботи А.К. Федецького, так само як і фотографія, становить справжній chef d'oeuvre мистецтва і тому не дивно, що він викликає таке захоплення публіки не лише вітчизняної, але й закордонної»¹⁰⁸.

У третій замітці щодо міжнародної виставки в Антверпені, яку вдалося знайти, відзначалося, що Федецький був удостоєний Золотої медалі за фотопортрет Чайковського¹⁰⁹. Ця золота медаль стала дванадцятю у послужному списку майстра світлопису.

104. Южный край. — 1902. — 24 липня.

105. Чайковский 1840 — 1893. — С. 174 — 217.

106. Южный край. — 1902. — 24 липня

107. Московские ведомости. — 1894. — 30 липня.

108. Цит. за: Южный край. — 1894. — 2 серпня.

109. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 20 серпня. У наступному році преса повідомляла, що Федецький одержав ще велику золоту медаль і диплом виставкового комітету в м. Антверпені. Див.: Южный край. — 1895. — 26 травня.

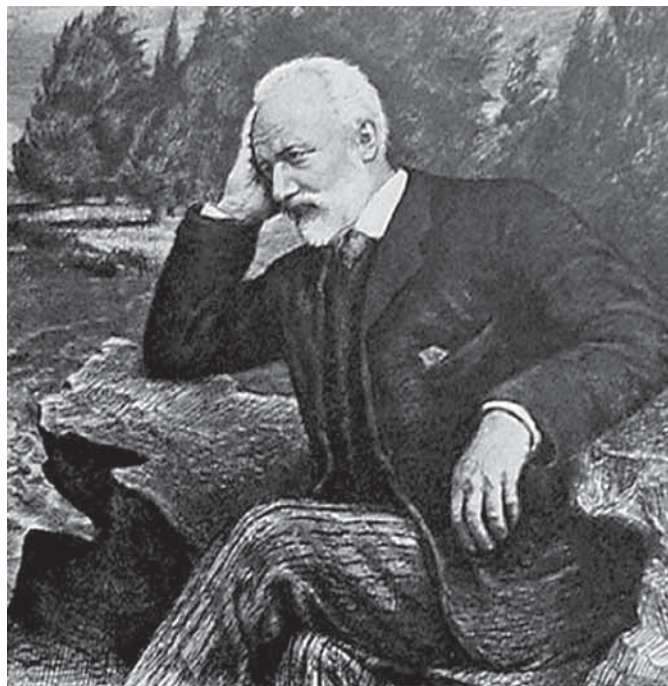
Фотопортретом Чайковського роботи Федецького захоплювався й кореспондент «Южного края». У 1902 році він відзначав: «...Згадайте, наприклад, цей дивовижний, повний художності, портрет нашого незабутнього П.І. Чайковського, що зроблений був Федецьким у 1893 році під час короткого перебування геніального композитора у нас у Харкові. Хто бачив самого Петра Ілліча в житті, той знає, наскільки Федецький зумів уловити і риси його обличчя, і вираз його добрих очей, оповитих серпанком якогось невловимого смутку, і цю задумливу позу натхненного музиканта, народженого “для звуків сладких и молитв...”»¹¹⁰.

У 1909 році про знаменитий фотопортрет Чайковського згадував поет В. Іванов: «15 березня дуже популярний того часу на всьому півдні Росії талановитий художник-фотограф А.К. Федецький запросив Петра Ілліча знятися в його фотографії і зробив з нього чудовий портрет, що став, як запевняли знавці, найхудожнішим з усіх портретів Чайковського й надалі розповсюджений навіть і закордонними виданнями. На портреті цьому Петро Ілліч зображений у весь зріст, сидячим у кріслі, в задумливій, поетичній позі, зі спрямованим кудись вдалечинь натхненим поглядом»¹¹¹.

По десятиліттях знаменита фотографія не була забута. У березні 1940 року в СРСР була випущена серія з п'яти марок, присвячена 100-річчю від дня народження П.І. Чайковського. На двох марках був надрукований портрет композитора з фотографії Федецького¹¹².

Фотопортрети П.І. Чайковського роботи Федецького опубліковані у вигляді листівок і на титульних аркушах багатьох книжок, присвячених життю та творчості композитора¹¹³. По цих фотографіях було написано декілька портретів.

П.І. Чайковський. В. Касіян, 1954 р.

110. Южный край. — 1902. — 24 липня.

111. Иванов В. П. И. Чайковский (из личных воспоминаний) // Московские ведомости. — 1909. — 25 жовтня. — С. 4.

112. Почтовые марки СССР. Каталог. — Назрань: АСТ, 2000. — Т. 1. — С. 329.

113. Див.: Букиник И. Указ. тв.; Чайковский 1840 — 1893.

Цікаво відзначити, що Федецький захоплювався живописом. У 1894 році він зробив два великих фотопортрети повітового предводителя дворянства князя Д.О. Голіцина. Ці портрети з ініціативи князя П.Д. Святополк-Мирського були доставлені в зал засідання повітового з'їзду в Харкові. «Покійний князь знятий у весь зріст в камергерському мундирі, — відзначалось в “Харьковских губернских ведомостях”. — Портрети дуже художньо розфарбовані, так, що важко повірити, що це фотографія, а не праця художника-портретиста»¹¹⁴.

Федецький не лише розфарбовував свої фотографії, але й сам писав картини. На благодійній виставці фотографій у Біржевій залі на користь дитячого притулку «Ясла» Федецький представив публіці свої живописні полотна: «...П. Федецький зайняв своїми фотографіями та великими портретами масляними фарбами цілий кут зали. Ціла вітрина зі знімками драматичної актриси С.Т. Строевої-Сокольської¹¹⁵ в різних ролях. Дуже гарний його роботи портрет масляними фарбами молодої красивої жінки у повний зріст»¹¹⁶.

*П.І. Чайковський.
І. Айдаров, 2001 р.*

114. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 19 березня.

115. *Строева-Сокольська Софія Тимофіївна*. Актриса. Заслужена артистка України. Грала в театральних антрепризах Синельникова і Дюкова, у Харківському академічному російському театрі.

116. Харьковские губернские ведомости. — 1900. — 31 березня.

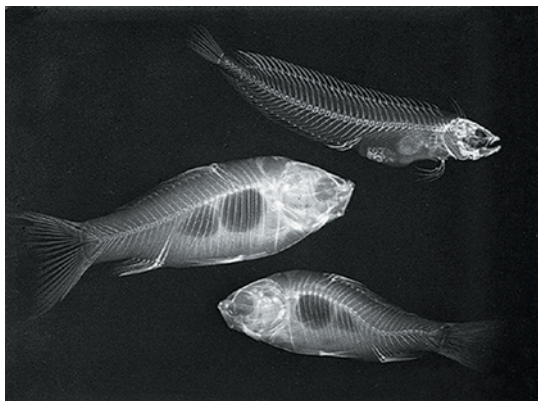

У ТЕНЕТАХ КІНЕМАТОГРАФА

У 1896 році Федецький всерйоз захопився експериментами у сфері рентгенівської фотографії, звукозапису і кінематографа. За повідомленнями газет, перший дослід з «фотографування невидимих об'єктів» Федецький провів 21 січня 1896 року¹¹⁷. Через три дні Федецький повторив цей дослід, при чому за експериментом спостерігали поважні особи: «Вчора [24 січня — В. М.] фотограф Федецький А.К. у присутності п. Начальника губернії, губерньського предводителя дворянства, віце-губернатора та інших осіб здійсненними позавчора (за день до того) разом зі студентом Фальковським, дослідями фотографування невидимих предметів, повторив цей дослід. Звітні знімки кістка руки, скелета кролика»¹¹⁸.

117. У газеті «Харьковские губернские ведомости» від 21 січня 1896 року, зокрема, повідомлялось: «Відомі нашим читачам чудові досліди Рентгена (фотографії невидимих предметів) зацікавили у Харкові і фізиків, і лікарів, і фотографів. Як ми чули, передбачалося провести ці дослідження строго науковій обстановці у фізичних кабінетах університету технологічного інституту, також у клініках, маючи на увазі використати ці ж дослідження для цілей діагностичних. Нарешті відомий харківський фотограф А.К. Федецький, який має у своїй майстерні досить багато чутливих пластинок і всляких інших фотографічних винаходів, має намір також провести дослідження предметів, розташованих у замкнутих і непрозорих приміщеннях. Кажуть, до речі, що у Харкові вже отримали із-за кордону певні фотографічні знімки, одержані при повторенні дослідів Рентгена». Див.: також Южный край. — 1896. — 24, 25 січня. У Петербурзі подібний дослід провели на день пізніше ніж Федецький. 22 січня 1896 року професорами Петербурзького університету Боргманом і Єгоровим була зроблена фотографія кисті жіночої руки. Одночасно дослідження рентгенівськими променями проводились у фізичному кабінеті Імператорської Військово-Медицинської Академії у Петербурзі. Ф.І. Блюмбаха під керівництвом професорів І.А. Лебедева, Н.Н. Георгієвського, Н.В. Доброхотова зробив знімки кисті руки і скелета жаби. Див.: Новый ряд лучей // Русский фотографический журнал (СПб). — 1896. — № 2. — С. 32; Фотографический вестник (СПб). — 1896. — № 2. — С. 27. Дослідження рентгенівськими променями проводив і професор Віденського фотографічного інституту І. Едер. У співавторстві з Є. Валентою у 1896 році він зробив 15 фотографій (рибки, жаби, змії тощо). Підсумки цих експериментів були відображені у книзі «Versuche über Photographie mittels der Röntgen'schen Strahlen» (1896). Див.: George Eastman House A Matter of Fact Series / http://www.geh.org/taschen/htmlsrc4/m197933520001_ful.html; Josef Maria Eder / <http://www.jmcfaber.at/eder.htm>. Перший рентгенівський знімок був зроблений 22 грудня 1895 року професором В. Рентгеном (знімок кисті руки його дружини Берти). 118. Южный край. — 1896. — 25 січня.

*Рентгенівський знімок рибок.
Фотографія І. Едера, 1896 р.*

На початку березня 1896 року Федецький у себе на квартирі разом з п. Фон-Варганех записує на фонограму голос артистки Харківської опери Брикіної¹¹⁹. У листопаді 1896 року до 25-річного ювілею Харківського музичного училища він виготовив великий фотопортрет директора училища І. Слатіна¹²⁰. А у грудні повідомляє харків'ян, що для його ательє «одержані закордонні стильні бронзові рами, з випуклими стеклами для хромофотографії»¹²¹. До цього часу належать і перші експерименти Федецького у сфері кінематографії.

У середині 90-х XIX століття в Європі та Америці велися інтенсивні пошуки у сфері «рухомої фотографії». Безсумнівно, Федецький уважно слідкував за ходом робіт. Інформацію про них регулярно публікували французький журнал «Природа» та вітчизняні видання «Российский фотографический журнал» і «Фотограф-любитель»¹²².

Одне з перших повідомлень у Росії про винахід кінематографа братами Люм'єр з'явилося у 1895 році у восьмому номері «Российского фотографического журнала»¹²³. При чому у другій статті, опублікованій у десятому номері цього ж журналу, уже давався детальний опис кіноапарата братів Люм'єр¹²⁴.

Федецький, який щороку відвідував європейські країни і користувався великим авторитетом серед зарубіжних спеціалістів, міг познайомитися з кінематографічними експериментами братів Люм'єр ще на лабораторній стадії. Як відомо, у 1895 році учасникам Міжнародного фотографічного конгресу в Ліоні, який проходив під керівництвом відомого астронома Жансена¹²⁵, було продемонстровано винахід братів Люм'єр¹²⁶. На відвідини Федецьким конгресу опосередковано вказує оголошення в газеті «Южный край» від 12 листопада 1895 року: «Альфред Костянтинович Федецький має честь повідомити про своє повернення із закордонної поїздки з метою оновлення своєї фотографії новим обладнанням».

Не виключено, що протягом 1896 року Федецький міг познайомитися з «сінематографом» бр. Люм'єр під час перших публічних показів у Петербурзі (1 — 26 травня)¹²⁷, Москві (30 травня — 28 липня)¹²⁸ чи Одесі (11 — 28 липня)¹²⁹, а також з іншими, які з'явилися у той самий час у Росії, моделями кіноапаратів — «аніматогографом» англійця Роберта Пола та «кінетоскопом» американця Томаса Едісона. Незабаром після столичних сеансів заїжджі кінодемонстратори з'явилися і в Харкові.

119. Южный край. — 1896. — 3 березня. Цей фотопортрет зберігається у Харківському державному університеті мистецтв ім. І.П. Котляревського.

120. Див.: Южный край. — 1896. — 4 листопада.

121. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 24 грудня.

122. Наведено вибірковий перелік статей у російських періодичних виданнях про різні винаходи у сфері кінематографа: Движущаяся фотография // Фотограф-любитель (СПб). — 1890. — № 12. — Колонка 14; Лонд А. Фотохронофотография // Фотографический ежегодник П.М. Дементьева (СПб). — 1894. — С. 218; Хронофотография Аншютца // Фотограф-любитель (СПб). — 1895. — № 3. — С. 114; Кинетоскоп Эдисона и Кинематограф А. и Л. Люмьер // Фотографический ежегодник П.М. Дементьева (СПб). — 1896. — С. 80.

123. Див.: Русский фотографический журнал (СПб). — 1895. — № 8. — С. 183-184.

124. Русский фотографический журнал (СПб). — 1895. — № 10. — С. 237-241.

125. На думку історика українського кіно О. Шимона, Федецький був учасником цього конгресу. Див. про це: Шимон А. Народное кинотворчество. — К.: Мистецтво, 1985. — С. 34.

126. Див. про це: Соколов И. История изобретения кинематографа. — М.: Искусство, 1960. — С. 128.

127. Див., зокрема, про це: Петербургская газета. — 1896. — 1, 4, 5, 9 травня; Новое время. — 1896. — 5 травня.

128. Див., зокрема, про це: Новости дня. — 1896. — 20, 26, 30 травня, 24 червня; Московский листок. — 1896. — 25, 26 травня, 5 червня, 28 липня; Московские ведомости. — 1896. — 25 липня.

129. Див. про це: Одесские новости. — 1896. — 6, 28 липня; Новороссийский телеграф. — 1896. — 7 липня.

Перший публічний сеанс кінематографа у Харкові відбувся 7 липня 1896 року. На думку історика кіно Вен. Вишневецького, у Харків приїхав представник англійської фірми Роберта Пола¹³⁰ зі своїм апаратом — «аніматографом»¹³¹. Наскільки нам відомо, публічні сеанси «аніматографа» Р. Пола у Харкові влаштував французький підданий Монне, власник одного з харківських готелів.

Про ці сеанси сповіщала Харківська газета «Южный край»: «Сад комерційного клубу “Сінематограф”, нечувана новина: жива фотографія, що рухається. Величезний успіх за кордоном, а останнім часом у Москві та Петербурзі. Лише на декілька днів»¹³². У літній сезон 1896 року в закритому літньому театрі Комерційного саду демонструвалась програма, що складалася з десяти фільмів: «Англійські боксери», «Пожежа у Лондоні», «Міст через Темзу», «Танок серпантин» тощо¹³³.

Наступного дня у Харківській газеті «Южный край» з'явилась хвалебна рецензія на сеанс «сінематографа»: «У закритому літньому театрі комерційного саду показується зараз сінематограф (жива фотографія), який приваблює порівняно багато публіки. Картини, відтворювані сінематографом, дуже великих розмірів і виходять дуже добре, а декотрі з них прямо-таки доводять до ілюзії, примушуючи глядачів забути, що перед ними не дійсність, а картини. Особливо нам сподобались картини, що зображують “Англійських боксерів” і “Пожежу в Лондоні”, де самовідданий пожежник рятує з охопленого з усіх боків полум'ям будинку дитину, тримаючи її однією рукою, а за допомогою іншої спускається по драбині. Гарні також “Міст через Темзу”, по якому здійснюється назад і вперед рух пішоходів та екіпажів, “Танець серпантин”, тощо»¹³⁴.

Через тиждень після прем'єри «аніматографа» кореспондент Харківської газети «Южный край» повідомляв: «Нині у закритому театрі саду комерційного клубу не без успіху демонструється нещодавно винайдений апарат “кінематограф”. Демонстрований апарат у комерційному клубі чомусь називають “сейнематографом”. Без сумнівів, тут міститься маленьке непорозуміння курйозного характеру, бо бр. Люм'єри з Ліону, які винайшли вперше подібний апарат, назвали його “кінематограф”, на відміну від “кінетоскопа”, винайденого Едісоном <...> Деякі фотографічні “живі” знімки, відтворювані кінематографом, що демонструється у комерційному клубі, бувають у край туманими, дрижать і не точні»¹³⁵.

Негативний відгук рецензента «Южного края», в якому йшлося, що знімки, відтворювані «сінематографом», «бувають у край туманними, дрижать і не точні», має пояснення. Кінопроектор Р. Пола мав деякі технічні недоробки. Він базувався на «хронофотографі» Марєя з використанням 35 мм целулоїдної плівки й семилопатного стрибкового механізму, який не забезпечував рівномірний рух кіноплівки.

130. Пол Роберт Уільям (*Robert William Paul*) (1869 — 1943), винахідник, піонер англійського кіно.

131. Див.: Вишневецький Вен. Пионер русской кинематографии // Красное знамя. — 1941. — 14 березня. Прем'єра «аніматографа» Р. Пола в Росії відбулась 1 травня 1896 року в Москві в саду і театрі «Гейтен». Див.: Новости дня. — 1896. — 30 травня.

132. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 7 липня; Южный край. — 1896. — 7 липня.

133. Южный край. — 1896. — 8 липня.

134. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 7 липня.

135. Южный край. — 1896. — 15 липня.,

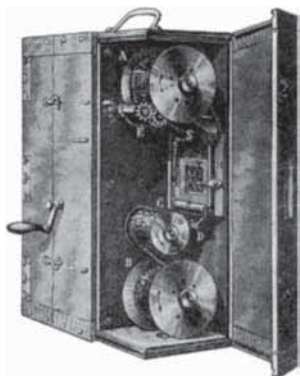
Успіх демонстрацій «нещодавно винайденого апарата кінематографа» у Харкові був нетривалим. Про це можна судити з такого оголошення: «Рідкісний випадок справжньої наживи! Дешево продається “сінематограф”, — повідомлялось у газеті “Южный край”, — тобто «живі» фотографії, повний апарат з видами й пристосуваннями. Спитати у п. Монне у власному готелі, на Катеринославській вул.»¹³⁶. Через місяць ця газета помістила вже скромніше оголошення: «Продається дуже дешево сінематограф з 10 видами. Спитати швейцара готелю Монне»¹³⁷.

Цікаво відзначити, що саме тоді у Харківській пресі з'являються повідомлення Альфреда Федецького про придбання ним зйомочного кіноапарата:

«Федецький А.К. — фотограф Її Імператорської Величності повернувся із закордонної поїздки, де набув навичок кінетографічної зйомки (120 знімків протягом 1 секунди)»¹³⁸.

«А.К. Федецький фотограф Її Імператорської Величності честь має повідомити, що, повертаючись із закордонної поїздки, рекомендує новонайдені кінетографічні зйомки, за допомогою придбаної ним самим кращої системи кінетографу, що робить 120 зйомок протягом 1 секунди. При цьому отримане ним виключне право на виготовлення для продажу в Росії плівок негативно-позитивних з різними видами для хронофотографа Демені»¹³⁹.

«Хронофотограф» Жоржа Демені¹⁴⁰ на той час був одним з кращих знімально-проекційних апаратів у світі й поступався лише «сінематографу» братів Люм'єр за деякими показниками. Федецький, який чудово розбирався у фототехніці, можливо, й хотів би придбати знімальну камеру з кінопроектором у братів Люм'єр. Однак вони, як відомо, не продавали свій винахід, а віддали перевагу експлуатації його самостійно¹⁴¹.

Знімальний апарат
Ж. Демені, 1896 р.

136. Южный край. — 1896. — 27 вересня.

137. Южный край. — 1896. — 30 жовтня.

138. Южный край. — 1896. — 17 вересня; Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 18 вересня.

139. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 19 вересня.

140. Демені Жорж (Georges Demeny) (1850 — 1917), французький винахідник, піонер кіно. У жовтні 1893 — липні 1894 створив перший у світі кінозйомочний апарат «Хронофотограф» зі стрибковим механізмом типу ексцентричного «пальця» для переривчастого пересування знімків на целулоїдній плівці.

141. За припущенням Р. Янгірова, російський інженер-електротехнік, засновник Санкт-Петербурзького електротехнічного товариства В.І. Ребиков навесні 1895 року намагався придбати кінозйомочний апарат у братів Люм'єр для зйомок майбутніх коронаційних урочистостей, проте французькі винахідники йому відмовили. Див.: Янгиров Р. Начало «царской хроники» // Искусство кино (Москва). — 1995. — № 3. — С. 60-61. За повідомленням Ж. Садуля, 28 грудня 1895 року Ж. Мельєс так само безуспішно намагався купити апарат у братів Люм'єр. Див.: Садуль Ж. Указ. тв. Т. 1. — С. 212.

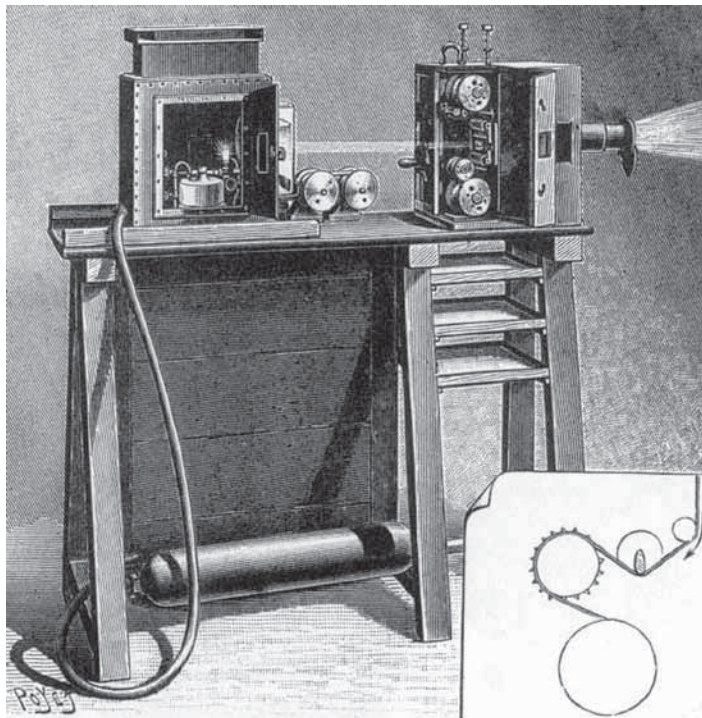

«Хронофотограф» Демені, який придбав Федецький, був універсальним: він дозволяв знімати, друкувати і проєкціювати фільми. «Хронофотограф» мав зйомний об'єктив і працював з 60 мм плівкою, розмір кадру становив 52x23 мм. Переривчастий рух плівки забезпечувався за допомогою механізму переривчастого руху пальцевого типу¹⁴². Восени 1896 року Демені удосконалив свій апарат. Стрибковий механізм ексцентричного пальця був замінений стрибковим механізмом з зубчатим барабаном¹⁴³.

Цитовані рекламні оголошення, в яких ішлося, що Федецький «придбав навички кінетографічної зйомки», дають підстави припустити, що свої перші кінозйомки він провів ще в Парижі у серпні чи на початку вересня 1896 року. У Нью-Йоркському музеї кінетографа (Museum of the Moving Picture) зберігається договір, підписаний Альфредом Федецьким і Леоном Гомоном, у якого він придбав свою першу 60 мм камеру «Chronophotographe» влітку 1896 року.

Перші документально підтвержені кінозйомки Федецького у Харкові датуються 30 вересня 1896 року. У газеті «Южный край» повідомлялось, що він «зняв на кінетографічну плівку перенесення ікони Озерянської Божої Матері по вул. Катеринославській протягом 1,5 хвилин»¹⁴⁴.

Церемонію процесії з Курязького монастиря через Холодну гору, по Катеринославській вул. у Покровський монастир¹⁴⁵ Федецький, мабуть, зняв біля свого ательє. Цікаво у зв'язку з цим відзначити, що подібну зйомку у 1908 році провів власник кінотеатру «Бр. Боммер», що знаходився на місці першого ательє А. Федецького (Катеринославська, 6)¹⁴⁶.

Кінопроєкційний апарат Ж. Демені, 1896 р.

142. Див.: Соколов І. Указ. тв. — С. 120; Сое В. The History of Movie Photography. Westfield: Eastview Editions, 1981. — Р. 68.

143. Патент на новий стрибковий механізм Демені одержав 9.12.1896 р. Див. про це: Hronophotographical Projections. — <http://web.inter.nl.net/users/anima/chronoph/index.htm>.

144. Южный край. — 1896. — 1 жовтня.

145. Церемонія перенесення ікони Пресвятої Богоматері Озерянської проходила у Харкові щорічно, починаючи з 1843 року. 30 вересня ікону перенесли з Курязького монастиря в Покровський монастир, де вона знаходилася до 22 лютого. Див.: Багалеї Д.І., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования. Репринтное издание. — Харьков, 1993. Т. 1. — С. 341-342.

146. Див.: Южный край. — 1908. — 14 грудня; Миславский В.Н. Харьков и кино. — Х.: Торсинг, 2004. — С. 119.

Можна також припустити, що Федецький під час покупки «хронофотографа» заручився підтримкою одного з найвпливовіших французьких промисловців Леона Гомона¹⁴⁷, фірма якого виготовляла та продавала кіноапарати Демені. Не випадково Федецький в оголошенні підкреслює своє «виключне право на виготовлення для продажу в Росії плівок».

Інформація у газеті «Южный край» від 15 жовтня 1896 року про другу кінозйомку Федецького була більш конкретною:

«У зв'язку з особливим інтересом у Парижі до всього російського, особливо до нашого військового життя, відомий місцевий фотограф А.К. Федецький власним апаратом Демені — кінетографом, зробив знімки козацької джигітівки. “Позувала” джигітська команда 1-го Оренбурзького казачого полку¹⁴⁸. Краші вершники проробили на скаковому іподромі цілу низку найхитромудріших і найризикованіших вправ. Кінетограф винятково вдало схопив усі ці еволюції, отже стрічка знімка буде надзвичайно цікава. Копії з неї призначені для Парижу й інших французьких міст»¹⁴⁹.

Повідомлення в пресі про кінематографічну зйомку, безсумнівно, підігрівали інтерес читачів. Багато хто бажав дізнатися про це незвичайне захоплення Федецького більш докладно. Федецький продовжує інтригувати публіку. У місцевій газеті 27 листопада 1896 року харків'яни прочитали наступне оголошення: «Незабаром у театрі опери¹⁵⁰ даватимуть два сеанси “кінетографа” А. Федецького, фотографа Імператорського Двору. Живі фотографії із закордонного та місцевого життя. Будуть показані картини в натуральну величину апаратом, що має різні назви як-то: хронофотограф, сінематограф, кінематограф, аніматограф і багато ін.»¹⁵¹.

Перед першою публічною демонстрацією кінематографа Федецький вирішив влаштувати те, що сьогодні зветься прес-показом. У своє ательє він запросив кореспондентів харківських газет і представників місцевої влади. Гостям було показано декілька фільмів й оголошено про наступну демонстрацію кінематографа в оперному театрі.

За день до прем'єри в газетах з'явилися захоплені відгуки. Зокрема, найбільша в Харкові газета «Южный край» відзначала: «У цей понеділок в оперному театрі відбудеться надзвичайно цікавий сеанс: відомий наш фотограф А.К. Федецький покаже за допомогою власного цілком удосконаленого кінематографа, так звані рухливі, чи живі, фотографії. З цілої серії таких картин, відтворюваних на екрані в 12 арш. ширини й 10 арш. висоти, видаються знімки з головних моментів перебування Їх Величностей у Парижі і потім місцеві — хресний хід під час перенесення Озерянської ікони Божої Матері з Куряжу у Харків і джигітівка козаків Оренбурзького полку, зняті тут безпосередньо п. Федецьким. Усі знімки кінематографа п. Федецького, які ми бачили в його ательє на екрані, справляють величезний ефект, з яким усі “рухомі фотографії”, що були тут, зрівнятися у жодному разі не можуть.

147. Гомон Леон Ернест (Léon Ernest Gaumont) (1864 — 1946), кінопромисловець. Від 1895 займався продажем кінозйомочної та кінопроекційної техніки. У 1896 почав виробництво фільмів. У 1905 організував найбільше А/Т «Gaumont» з філіалами у різних країнах.

148. І Оренбурзький козацький полк дислокувався в Харкові з 1882 року. До цього він 10 років знаходився у Туркестані. Див.: Южный край. — 1889. — 25 листопада; Ганин А., Левченко А., Семенов В. История 1-го Оренбургского казачьего полка. — Х.: РАЙДЕР, 2007. — С. 4.

149. Южный край. — 1896. — 15 жовтня.

150. Зараз обласна філармонія (вул. Римарська, 21).

151. Южный край. — 1896. — 27 листопада.

Для відтворення знімків в оперному театрі потрібна сила електричного світла, сконцентрована в одному пункті потужністю 60 ампер. П. Федецький, живо зацікавлений винаходом кінематографа, дасть тут лише один сеанс, потім апарат його буде відправлений у Київ та Варшаву»¹⁵².

На першій полосі цього ж номера газети Федецький помістив інше рекламне оголошення про демонстрацію кінематографа в оперному театрі: «У понеділок 2 грудня в оперному театрі буде дано сеанс “кінетографа” А.К. Федецького, фотографа Імператорського Двору. Будуть показані на сцені, на екрані величиною 12 аршин ширини і 10 аршин висоти живі фотографії із закордонного та місцевого життя. Апарат “кінетограф” єдиний у Росії і являє собою останнє слово технічного удосконалення, об'єднуючи в собі хронофотограф, сінематограф, кінематограф, сейніматограф, вітограф та багато ін.»¹⁵³.

Для успішної демонстрації кінематографа в оперному театрі, що має глядацьку залу майже на тисячу місць, Федецькому необхідно було вирішити одне технічне завдання. Вельми складним виявилось достатньо добре освітити екран розміром 8.5x7.1 м. «Хронограф» Демені, судячи з опису, розміщеного у французькому журналі «Природа», не був розрахований для проєкції фільмів на великий екран:

«...Якщо вдовольнитися екраном звичайного розміру, то кисневого світла достатньо¹⁵⁴, й апарат легко встановлюється всюди. Ми зобразили на рисунку повну установку для будинку, в якому немає ні газу, ні електрики...»¹⁵⁵. Завдяки допомозі харківського фізика П.В. Ключе¹⁵⁶ газове джерело світла в кінопроєкторі Федецького було замінене на більш потужне — електричне¹⁵⁷.

Виходячи з цього, можна зробити сміливе припущення — сеанс Федецького був одним з перших в Європі з використанням електричного джерела світла. На підтвердження можна навести вислів французького історика кіно Жоржа Садуля з приводу кіносеансу в Парижі на Благодійному базарі, під час якого, як відомо, сталася пожежа і були численні жертви. Цей сеанс відбувся у травні 1897 року, півроку по сеансі Федецького:

«Оскільки електрика ще була мало поширена у Франції, для пересувних кіноапаратів використовували не дугові лампи, а різні пристосування, найзручнішим з яких була ефірна лампа»¹⁵⁸. Крім того, сеанс Федецького, мабуть, був одним з наймасштабніших на той час (на першому сеансі були присутні близько 1 000 осіб).

152. Южный край. — 1896. — 1 грудня. — С 3.

153. Вельми цікавий витяг з цитованої газетної рецензії: «Всі знімки кінематографа п. Федецького, які ми бачили в його ательє на екрані, справляють величезний ефект, з яким усі “рухомі фотографії”, що були тут, зрівнятися у жодному випадку не можуть». Що мав на увазі рецензент, коли писав «що були тут», не зрозуміло. Або мова йшла про ательє Федецького (отже, він і раніше робив досліди з «рухомою фотографією?»!), або про Харків загалом. Див.: Южный край. — 1896. — 1 грудня. — С. 1.

154. В XIX столітті у чарівних фонарях використовувалося друмондове світло — біле світло, яке одержували за допомогою розжарювання вапна у полум'ї гримучого газу. Однак на межі XIX — XX століть частіше використовувався такий різновид друмондового світла, як ефірно-кисневі горілки (сатуратори). Дигмелов А. Пятдесят лет назад // Минувшее. Исторический альманах. — М.-СПб: Atheneum; Феникс, 1990. Вып. 10. — С. 408.

155. Mareschal G. Le chronophotographe de M. G. Demeny // La Nature (Paris). — 1896. — 21 novembre. — P. 391-394. Цит. по: Сбіляв І. Указ. твори. — С. 152.

156. Ключе П.В. Фізик, електротехнік, інженер. У 1888 році удосконалив електричний годинник у будівлі Миського дому. У 1900 році розробив проєкт електроосвітлення Харкова.

157. Електрику в театр провели після капітальної перебудови у 1885 році. — Крыхтина Н. Вдоль по Рымарской (секреты Старого оперного театра) // Харьков — що, де, коли (Харьков). — 2004. — № 5. — С. 13.

158. Садуль Ж. Указ. тв. Т. 1. — С. 182.

Кіносеанс Федецького, влаштований у приміщенні оперного театру 2 грудня 1896 року, викликав захоплені відгуки у пресі. Рецензенти відзначали високу технічну якість зйомки, особливо виділяючи те приголомшливе враження, яке справила демонстрація фільмів на небаченому за розміром екрані. Атмосферу цього перегляду добре передає відгук у газеті «Южный край», в якому, зокрема, підкреслювалося, що зйомки Федецького заслужено викликають бурхливі оплески глядачів.

«Сеанс кінетографа, влаштований А.К. Федецьким в оперному театрі, перевершив усі очікування за ступенем інтересу, викликаного дивним винаходом Едісона. Театр був переповнений, — ще задовго до початку вистави вивісили аншлаг про продаж усіх місць. Після “Севільського цирюльника” почався кіносеанс, що тривав півгодини часу, що минув для публіки зовсім непомітно, бо вона була захоплена тим, що відбувається на екрані. П. Федецький демонстрував 11 знімків, з них місцевих було два, один представляв переїзд Їх Величностей з Парижу до Сен-Клу. Зйомки з’явилися на екрані у великому масштабі, отож декотрі персонажі виходили більшими за натуральну величину. Деякі картини були вражаючими і викликали бурхливі аплодисменти й захоплення глядачів. Картини насправді захоплюють і створюють повну ілюзію. Багато сміху, змішаного з подивом, викликала картина, що зображала вулицю Великої Опери в Парижі, на якій усі рухи фігур та екіпажів відбувалися не вперед, а назад. Чудова картина — джигітівка козаків Оренбурзького полку; особливий подив викликає момент падіння коня. На цій картині деякі обличчя офіцерів полку були настільки виразно зображені, що їх легко було впізнати. Дуже хороша картина — негри на Марсовому полі, які купаються в басейні. Точність фотографій у цьому випадку така, що помітно блиск мокрих спин негрів. Певним недоліком при відображенні картин було їхнє дрижання і не завжди рівномірне світло рефлектора, що зумовлювалось, мабуть, недостатністю електричної енергії клубного освітлення. Лише при сприянні п. Клюге вдалося одержати необхідну кількість ампер світла. Величезний успіх сеансу надихнув п. Федецького влаштувати наступного тижня з благодійною метою в оперному театрі ще один подібний сеанс, але з додаванням інших картин, кількість яких сягає двадцяти. Увесь збір п. Федецький віддає у розпорядження п. губернатора, для роздачі бідним м. Харкова перед святом. Передбачається на початку вечора поставити оперу “Паяци”, а потім відбудеться сеанс і танці на завершення. Мета цієї вистави настільки приваблива, що можна лише від душі й усього серця подякувати п. Федецькому за його дійсно добру справу»¹⁵⁹.

Характерною особливістю Федецького було те, що відомий своєю активною громадською та просвітницькою діяльністю фотограф уже другий свій кіносеанс провів з благочинною метою, пожертвувавши весь збір на користь бідних, які не мали коштів для викупу зимового одягу з ломбарду. Водночас зазначимо, що Федецький практично щороку вносив «пожертви у міський ломбард для видачі закладів найбіднішим»¹⁶⁰.

159. Южный край. — 1896. — 4 грудня.

160. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 12 квітня.

Наводимо деякі подробиці про благодійний сеанс Федецького:

«У суботу 7 грудня 1896 року в оперному театрі на користь бідних м. Харкова і тих, кому потрібно було викупити теплий одяг до свят з ломбарду, буде дано другий сеанс “кінетографа” А.К. Федецького, фотографа Імператорського Двору. Рухомі фотографії величиною 9-12 аршин. Всього картин буде показано 18, серед яких будуть демонструватися виїзд Їх Імператорських Величностей з Парижу у Сен-Клу, а також приїзд президента французької республіки Фелікса Фора на огляд військ 14 липня. Подробиці у програмі. Перед сеансом дадуть оперу “Ріголетто”»¹⁶¹.

Федецький, за свідченнями газет, «дуже зацікавлений винаходом кінематографа», займався зйомками достатньо інтенсивно, про що свідчить той факт, що вже до програми наступного сеансу, який відбувся через п'ять днів після прем'єри, він включив ще декілька нових сюжетів: «Другий сеанс кінетографа, влаштований з благодійною метою А.К. Федецьким в оперному театрі, привабив багато публіки. Картини цього разу вдалися ще краще й викликали цілковите захоплення публіки. З нових місцевих знімків дуже цікавим був вид нашого вокзалу в момент відходу поїзда з начальством, що знаходилося на платформі»¹⁶².

«Кінематограф зараз починає входити в моду. В Москві, в Одесі й у Харкові цей останній винахід фотографії — рухомі фотографічні знімки, — дуже цікавлять публіку, — відзначав кореспондент “Харьковских губернских ведомостей”. — Як за величиною знімків, так і за різкістю кінематограф, демонстрований позавчора вдруге, в оперному театрі фотографом п. Федецьким, належить до числа найкращих. Демонстрація його й цього разу була дуже цікавою. Публіки було багато. П. Федецького багато викликали. Збір з вечора надійде на користь бідних м. Харкова»¹⁶³.

Паралельно з сеансами Федецького в оперному театрі, по сусідству, в фойє драматичного театру представник іноземної фірми «Ахілес», що прибув з Києва, демонстрував «біоматограф»¹⁶⁴. Однак сеанси (вони проходили з третьої до сьомої години вечора) «живих рухомих фотографій у натуральну величину», мабуть, не мали значного успіху. За винятком рекламної інформації, жодних інших відгуків у пресі на ці кінодемонстрації виявити не вдалося¹⁶⁵.

Відгуки в пресі на два кіносеанси Альфреда Федецького містять вельми цікавий матеріал. Завдяки газетним джерелам можна спробувати ідентифікувати фільми з програми Федецького.

З 18 фільмів, показаних Федецьким, мінімум чотири були зняті у Харкові. Відомостей про фільм «Негри на Марсовому полі, які купаються в басейні» ні в згадуваннях істориків кіно, ні в картотеці збережених фільмів сінематеки «Гомон» не знайдено.

161. Южный край. — 1896. — 6 грудня.

162. Южный край. — 1896. — 9 грудня.

163. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 10 грудня.

164. Сеанси фірми «Ахілес» проходили у жовтні в київському Пасажі на Хрещатику. Див. про це: Жукова А., Журов Р. Кинематографическая жизнь столицы Советской Украины. — К.: Мистецтво, 1983. — С. 5.

165. Див.: зокрема, про це: Южный край. — 1896. — 5, 6 грудня.

Під назвою «Приїзд президента французької республіки Фелікса Фора на огляд військ 14 липня», можливо, фігурує фільм «Прибуття президента республіки на перегони» (Великий приз Парижа у 1896 р.)¹⁶⁶. Картина, що зображає «вулицю Великої Опери в Парижі, на якій усі рухи фігур та екіпажів здійснювались не вперед, а назад», могла в оригіналі називатися «Рух у Парижі»¹⁶⁷. Фільм «Переїзд Їх Величності з Парижу в Сен-Клу» демонструвався у Франції під назвою «Цар Микола II під час відвідин Парижу». Зупинимося на цьому фільмі докладніше.

Восени 1896 року молодий імператор Микола II з імператрицею здійснив подорож країнами Європи, був із захопленням прийнятий у Франції, і цей візит багато в чому сприяв зміцненню російсько-французького союзу. Наскільки важливо це було для Франції, можна судити з того, що під час візиту Миколи II у центрі Парижу було закладено міст через Сену, що символізував зближення двох держав. Міст було названо ім'ям Імператора Олександра III (цей міст з багатими архітектурними прикрасами існує й понині під тією ж назвою).

Історик українського кіно О. Шимон помилково приписав Федецькому зйомку перебування Миколи II у Франції¹⁶⁸. За повідомленнями преси, Микола II знаходився у Франції на початку жовтня 1896 р.¹⁶⁹, а Федецький, як свідчать газети, уже в середині вересня повернувся до Харкова. Кінозйомку перебування Миколи II в Парижі здійснили Жорж Мельєс, фотограф Піру, а також оператори французьких фірм «Пате» та «Гомон». Зйомку для компанії «Гомон» здійснив штатний оператор фірми «вірний Гюстав»¹⁷⁰.

Фільм «Переїзд Їх Величності з Парижу до Сен-Клу», скоріш за все, не зберігся, принаймні, він не фігурує в архівних каталогах фірми «Гомон». Однак на інтернет-сайті фірми повідомляється, що з моменту заснування компанії у 1895 році для неї вже почали знімати біжучу хроніку. У квітні 1897 року у першому каталозі «Гомону» вже фігуриували фільми: «Цар Микола II під час відвідин Парижу», «Рух у Парижі» тощо¹⁷¹.

У середині січня 1897 року відбувається подія, що стала пізніше однією з причин, які примусили Федецького припинити кінематографічну діяльність, — у залі оперного театру відбулася перша у Харкові демонстрація «сінематографа» братів Люм'єр¹⁷². Безумовно, перші покази фільмів Люм'єр у Харкові докорінно не вплинули на рішення Федецького. Фотограф сприйняв їх як тимчасове явище. Він все ще сподівається на реалізацію своїх сюжетів у Франції і демонстрацію свого «кінетографа» в інших містах Росії.

166. Французький історик кіно Жорж Садуль наводить й інші фільми компанії «Гомон» того часу: «Великі фонтани Версаля», «Сніданок птахів у Віденському курзалі», «Вихід з заводу Панарда й Левассор», «Заклиначка змії» тощо. Див. про це докладніше: Садуль Ж. Указ. тв. Т. 1. — С. 200.

167. Див.: La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

168. Див.: Шимон О.О. Указ. тв. — С. 25.

169. Див.: Le tsar et la tsarina en France. Hommage au Tsar. Octobre 1896. Paris: Librairies — Imprimeries Reunies, 1896. 238 pp.; Vianzone T. Lettres sur le couronnement de l'empereur Nicolas II et de l'impératrice Alexandra et sur leur séjour en France, Paris 1896.

170. Див.: Садуль Ж. Указ. тв. Т. 1. — С. 200, 210, 549.

171. Див.: La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

172. Див. про це: Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 16 січня; Южный край. — 1897. — 16 січня.

У січні 1897 року Федецький відвідав Москву, де зазняв на кіноплівку «катання на Красній площі»¹⁷³. У квітні, за повідомленням газет, у Харкові «планує знімати різні моменти народного гуляння, на Кінній площі для свого синематографа»¹⁷⁴. На другий день Пасхальних свят (16 квітня) Федецький здійснює у Харкові анонсовану кінозйомку.

«Народні гуляння, влаштовані на Кінній площі, у ці свята не вирізнялися пожвавленням, що зумовив певним чином стан погоди, холодної з вітряним пилом, який запорошував очі. <...> Художник-фотограф А.К. Федецький зняв декілька сцен народного гуляння для вдосконаленого ним синематографа, хоча з великими труднощами, бо вітер не дозволяв стійко встановити апарат»¹⁷⁵.

В чому було «вдосконалення синематографа», точніше сказати не можна. Не вдалося віднайти й відомостей про публічні демонстрації знятого сюжету. Можна припустити, що ця зйомка не вдалася. Спробуємо описати умови, в яких доводилося працювати Федецькому.

Федецький знімав, не знаючи ні чутливості плівки ні освітленості об'єкта. Він не міг визначити чутливості плівки попередніми пробами, не мав можливості встановити освітленість за допомогою експонетра. Фотограф також не мав відповідних технічних засобів для обробки відзнятого матеріалу й тому змушений був користуватися лабораторією Гомона.

У липні 1897 року в Харкові поновились демонстрації фільмів Люм'єрів. В наявності у демонстратора було близько ста картин¹⁷⁶, що дозволяло здійснювати часту зміну програм. «Кінематограф п. Люм'єра кардинально відрізняється від тих кінематографів, що раніше були демонстровані у Харкові, — відзначала газета «Южный край». — Перевага його перед попередніми, головним чином, полягає в тому, що в ньому майже нема тих коливань світла, які сильно впливають на зір і порушують ілюзію. Демонстрація кінематографа супроводжується аплодисментами публіки, на вимогу якої багато рухомих картин було повторено»¹⁷⁷.

Паралельно з демонстраціями «синематографа» братів Люм'єр сеанси «рухомої фотографії» почались у залі Дворянського зібрання й у приміщенні Товариства любителів хорового співу. У зв'язку з цим представник фірми Люм'єр розмістив декілька оголошень у місцевих газетах: «Дирекція синематографу Люм'єр звертає особливу увагу публіки на те, що синематограф Люм'єр нічого спільного не має з жалюгідними послідовниками, які відвідали м. Харків»¹⁷⁸.

Федецький не брав участі у цій гризоті. У липні 1897 року він виїздить на відпочинок до Криму. Фотограф відвідав Алупку та Ялту, де сумістив відпочинок з роботою. Повернувшись до Харкова на початку серпня, він повідомив городян, що «повернувся з Криму і пропонує велику колекцію видів Алупки»¹⁷⁹.

173. Див.: Журов Г. З минулого кіно на Україні. — К.: АН УССР, 1959. — С. 127.

174. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 13 квітня.

175. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 17 квітня.

176. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 15, 17 липня.

177. Вишневецький Вен. Перші кінознімання на Україні. — С. 65-66.

178. Там само. — С. 66.

179. Южный край. — 1897. — 15 серпня.

Зроблена Федецьким серія Кримських пейзажів викликала величезний інтерес. Знімки були видані у вигляді альбому, на який з'явилася рецензія, в якій, зокрема, відзначалось: «В Харкові у продажу з'явився альбом Кримських краєвидів, переважно Алупки та її околиць, найвищою мірою художньо зроблених місцевим фотографом-художником А.К. Федецьким, який перебував минулого літа деякий час у Криму. Живописне узбережжя Чорного моря має в альбомі декілька фотографічних знімків з різних місць; величний палац Воронцова в мавританському стилі, що знаходиться в Алупці, знятий по частинах, що показують грандіозність його споруди, пов'язаної з чудовою природою довкола, вражаючими глядача видами Алупки, Ялти, руху на морі, гірські дороги, сцени подорожей по них, все це надає альбому великого інтересу»¹⁸⁰. В Криму Федецький знімав не лише фотоапаратом, але й кінокамерою, а негатив використав, мабуть, для друку малоформатних фотографій, які згрупував у красивому альбомі з обкладинкою, прикрашеною фотовіньєткою на платині¹⁸¹.

21 серпня 1897 року Федецький приступає до чергової кінозйомки. Цього разу він вирішив зафіксувати невелику ігрову сценку — виступ на сцені відкритого театру комерційного клубу фокусника Альбані:

«Місцевий фотограф-художник А.К. Федецький, який з великим успіхом демонстрував минулого року кінематограф в оперному театрі, цього разу здійснює знімки для кінематографа. Вчора нам вдалося бути присутніми при зйомці такої оригінальної сценки.

П. Альбані, який виступає на сцені відкритого театру комерційного клубу з зав'язаними хусткою очима, малює на папері портрет Бісмарка. Закінчивши цей портрет, п. Альбані приступає до іншого. Зробивши декілька штрихів, він швидко зриває з підрамника аркуш паперу, і перед очима здивованих глядачів з'являється фізіономія артиста нашого театру А.П. Смирнова»¹⁸².

Ця одна з перших на території Російської імперії кінозйомка, для якої спеціально позував актор, стала передвісником ігрових фільмів. На відміну від подійних зйомок в цьому фільмі Федецьким була використана інша композиція кадру, яка враховувала театральну мізансцену. Подібна зйомка не була для Федецького новинкою — він уже мав достатній досвід фотографічних зйомок в театральних декораціях.

Цікаво відзначити, що в це же час у Франції подібні експерименти ставив Жорж Мельєс. В середині 1897 року він налагодив виробництво фільмів, які зафіксували його, коли він показував фокуси в костюмі Мефістофеля¹⁸³.

Однак відомостей про демонстрації кінозйомки фокусника Альбані не виявлено. У Харкові в цей час уже переможно крокував кінематограф братів Льюм'єр: «Кінематограф Льюм'єра. Драматичний театр. Картини показує французький технік Georges Pradiny, який демонстрував картини при Височайшому Дворі, і нагороджений золотим годинником з орлом»¹⁸⁴.

180. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 13 вересня.

181. Див.: Шимон О.О. Указ. тв. — С. 22.

182. Див.: Южный край. — 1897. — 22 серпня.

183. Садуть Ж. Указ. тв. Т. 1. — С. 214-215.

184. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 29 вересня.

А стосовно творчого аспекту, не викликає сумніву, що Федецький довершено володів технікою кінозйомки і сміливо міг конкурувати з будь-яким оператором щодо зображальної майстерності. Мабуть, Федецького змусили припинити кінематографічну діяльність інші обставини.

Сеанси у Харкові не окупили затрат на дороговартісне кіновиробництво. Зйомка фільмів не компенсувала ні затраченої праці, ні вартості плівки, ні хімікатів на її обробку. Наприклад, півхвилинний сюжет «перенесення ікони Озерянської Божої Матері» мав довжину 35 метрів. Фільм такого метражу в 1900 році коштував виробнику майже 500 карбованців¹⁸⁵. Одначе у 1896 році вартість сирої плівки була вищою, відповідно й виробництво фільму обходилося дорожче.

До того ж, «єдиний у Росії», як рекламував Федецький свій «кінетограф», таким у грудні 1896 року уже не був. Фірма Л. Гомона через спеціалізовану пресу оголосила про продаж «хронофотографа» Демені в Росії¹⁸⁶. Порушення Л. Гомоном угоди про «виключне право», що його придбав Федецький на «виготовлення для продажу в Росії плівок негативно-позитивних з різними видами для хронофотографа Демені», наслідків не мало. Федецький навіть не намагався щось вдіяти для захисту свого підприємницького пріоритету. Та й чи був у цьому сенс?

На початку 1897 року стан кінематографа в Росії кардинально змінюється. В усіх великих містах з великим успіхом демонструється кінематограф братів Люм'єр. Але незважаючи на це, Федецький з 20 по 25 листопада 1897 року здійснює зйомку ігрової сцени, розіграної акторами київського театру Бергоньє, а у лютому 1898 року підписує контракт на зйомку в київському театрі Соловцова¹⁸⁷. Одначе чи зняв Федецький сюжет у театрі Соловцова, не відомо. Мабуть, це були останні кінозйомки Федецького. Самотужки, з конструктивно застарілим обладнанням і обмеженою кількістю сюжетів, неможливо було змагатися з налагодженим і високотехнологічним на той час кіновиробництвом братів Люм'єр.

І все ж Федецький ще сподівається на можливість реалізації відзнятих ним сюжетів у Франції. Після візиту Миколи II в Париж зустрічний візит наніс президент французької республіки Фелікс Фор. У Франції з підвищеним інтересом слідкували за тим, що відбувається в Росії. Ця ситуація обнадіявала Федецького. Але його «кінетограф», на жаль, уже не «являє собою останнє слово технічного вдосконалення». Нагадаємо, що знімав Федецький «хронофотографом» Демені взірця 1896 року. Ця модель дозволяла здійснювати зйомку на кіноплівку шириною 60 мм¹⁸⁸. Моделі інших виробників знімально-проекційних кіноапаратів були розраховані на роботу з 35 мм плівкою. Таким чином Федецький опинився у безвихідній ситуації — він міг пропонувати зняті ним сюжети лише фірмі «Гомон» (заснована у вересні 1896 року французька компанія «Бр. Пате» виявила інтерес до зйомок Федецького і хотіла їх придбати. Угоду не уклали, але переписка за 1896 рік про наміри збереглася в Нью-Йоркському Музеї кінематографа — Museum of the Moving Picture).

185. Див.: Список кинематографических картин с участием Высочайших Особ, снятых фотографом Его Величества под фирмой «К.Е. фон Ган и К^о» р. Ягельским // Киноведческие записки (Москва). — 1992. — № 18. — С. 99.

186. Див.: Фотографическое обозрение (Москва). — 1896. — № 2. — Вклейка.

187. У Нью-Йоркському Музеї кінематографа (Museum of the Moving Picture) експонувались документи, що свідчили про ці зйомки.

188. Див.: Chronophotographical Projections. — <http://web.inter.nl.net/users/anima/chronoph/index.htm>

Проте достовірно відомо, що у 1897 році Гомон, з економічних міркувань, перейшов на випуск апаратури, адаптованої для 35 мм плівки¹⁸⁹, і гарячково намагався збути застарілі моделі, в тому числі й у Росії. В цей час компанія «Гомон» починає інтенсивно проводити власні зйомки і в обмеженій кількості придбавати хроніку «на стороні». Лише в 1900 році після проведення Всесвітньої промислової виставки підтвердився інтерес публіки до хронікальних фільмів. Гомон у багатьох країнах організує мережу власних кореспондентів і посідає одне з чільних місць у світі у випуску кінохроніки¹⁹⁰ (історик кіно С. Гінзбург відзначав, що в 1903 — 1904 рр. французькі кінофірми створили мережу кореспондентів, у яких скуповували цікаві кінозйомки)¹⁹¹.

Таким чином, Федецький, не знайшовши можливості для збуту своїх фільмів в Росії і, не будучи забезпеченим замовленнями Гомона, змушений був остаточно припинити заняття кінематографом. До того ж саме в цей час він був у захваті від нового проекту — відкриття першої в Росії фотографічної школи. Але про це дещо пізніше.

Інших відомостей про кінематографічну діяльність Федецького поки виявити не вдалося. Фільми Федецького, мабуть, не збереглися. Втім, не виключена ймовірність, що їх можна віднайти у Французькій сінематеці, де, як відомо, зберігається значна кількість неатрибутованої ранньої кінохроніки (можливо, Федецький встиг продати свої сюжети Гомону наприкінці 1896 — початку 1897 рр.).

Поки можна відносно точно представити композицію втрачених подійних сюжетів, знятих Федецьким. Ці сюжети були зняті одним планом. Апарат під час зйомки встановлювався ним (як, втім, й іншими кінооператорами) по можливості фронтально по відношенню до того місця, де відбувалась дія. Події знімалися по можливості так, що об'єктив кіноапарата знаходився на тому ж рівні, що й основні учасники подій. Площадка дій визначалась постійною відстанню апарата (спорядженого одним стандартним об'єктивом) від об'єкта зйомки, яка зазвичай становила 10 — 15 метрів¹⁹².

Стосовно сюжету «Джигітівки казачого полку» можна зробити декілька сміливих припущень. Не виключено, що виступи козаків на Харківському іподромі було спеціально влаштовано для кінозйомки — адже у газеті повідомлялось, що для зйомки «позувала» джигітська команда 1-го Оренбурзького казачого полку і що «кращі вершники проробили на скаковому іподромі цілу низку найхитромудріших і найризикованіших вправ. Кінетограф винятково вдало схопив усі ці еволюції». Також нагадаємо, що повідомляв рецензент після демонстрації цього сюжету — «на цій картині деякі обличчя офіцерів полку були настільки виразно зображені, що їх легко було впізнати».

189. Див.: Hronophotographical Projections. — <http://web.inter.nl.net/users/anima/chronoph/index.htm>

190. Див.: La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

191. Див.: Гинзбург С. Кинематография дореволюционной России. — М.: Искусство, 1963. — С. 38.

192. Див.: Гинзбург С. Рождение русского документального кино // Вопросы киноискусства. — М.: 1960. Вып. 4. — С. 248-249. В.І. Ребиков у квітні 1896 року у поданому проханні до Міністерства Імператорського Двору про дозвіл проведення зйомки Імператора Миколи II повідомляв, що апарат необхідно розмістити на відстані від 30 до 50 кроків до лінії руху процесії. Див.: РГИА СПб. — Ф. 472. Оп. 4. — Д. 109. Цит. за: Летопись Российского кино. — С. 14; Янгиров Р. Указ. тв. — С. 56-61.

Таким чином, можна припустити, що сюжет «джигітівки» Федецький зняв декількома планами — загальним і середнім (!), використовуючи «удосконалений ним сінематограф». Можливо, «удосконалення» Федецьким кіноапарата, про що неодноразово повідомляла преса, зводилось до можливості використання іншого об'єктиву («Хронофотограф» Демені мав зйомний об'єктив).

Підводячи підсумок кінематографічної діяльності Альфреда Федецького, необхідно відзначити, що кінозйомки і кіносеанси ним влаштовувались в тому числі й з рекламними цілями для забезпечення конкурентоспроможності свого підприємства. Проте цілком правомірне й твердження, що кінематограф був сприйнятий Федецьким як чудове творіння людського розуму. Фінансовий прибуток від нового видовища цікавив його незрівнянно менше, ніж передбачення художньо-зображальних можливостей кіноекрану.

Оперний театр комерційного клубу. З листівки кінця XIX століття

ДО НОВИХ ВИСОТ

Під час своїх кінематографічних експериментів Федецький не забував про основну професію. Він невтомно продовжує працювати над вдосконаленням фотоапаратури, й саме в цей період набуває визнання як справжній майстер художньої фотографії. Як віддавна повелося у Росії, визнання приходить з-за кордону. Федецький спочатку отримав визнання в Європі, і лише через роки — на батьківщині. Тепер він стає бажаним гостем найзначніших російських фотовиставок, до того ж уже як експерт.

«Федецький А.К. — запрошений експертом на фотографічну виставку в Москву [1896]. При закритому балотуванні обраний Головою експертної комісії»¹⁹³.

«Російське Імператорське Технічне Товариство на початку майбутнього [1898] року влаштовує у Петербурзі фотографічну виставку, взяти участь в якій Товариством запрошений з харківських фотографів А.К. Федецький»¹⁹⁴.

У 1897 — 1900 роках Федецький дуже плідно співробітничав з багатьма спеціалізованими фотографічними виданнями. Його роботи прикрашають найвідоміші журнали Москви та Петербурга. У 1897 році фотографічний щорічник П.М. Демет'єва опублікував декілька фоторобіт Федецького. У рецензії на цей же щорічний журнал «Фотографическое обозрение» у лютому 1897 року відзначав: «...Що стосується ілюстрацій, то всі, розташовані поза текстом у вигляді додатків, — прекрасні в усіх відношеннях <...> і бездоганно гарні знімки А. Федецького й І. Іваницького...»¹⁹⁵.

У 1898 році високу оцінку громадськості, наприклад, одержав «Етюд» А. Федецького, поміщений у московському журналі «Фотографическое обозрение»: «У вигляді додатку до цього номера ми взяли люб'язно наданий у розпорядження наше знімок *одного з найвидатніших російських фотографів-художників* [курсив наш. — В. М.] — Альфреда Костянтиновича Федецького. Крім чудово представленого виразу обличчя чарівної жінки і прегарного освітлення, прекрасне композивання: — голе жіноче тіло чудово відтіняється м'яким пухнастим хутром. <...> Доданий знімок особливо гарний при вечірньому штучному освітленні, що падає згори»¹⁹⁶.

193. Южный край. — 1896. — 29 березня.

194. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 18 листопада; 1898. — 18 листопада.

195. Фотографическое обозрение (Москва). — 1897. — № 4. — С. 174.

196. Фотографическое обозрение (Москва). — 1898. — № 7. — С. 272.

Незабаром у журналі «Фотографическое обозрение» (1900) були опубліковані два знімки¹⁹⁷ роботи харківського фотохудожника, названі «інтернаціональні взірцеві портретні знімки».

«До цього номера у якості інтернаціональних взірцевих додаються два знімки нашого російського шанованого фотографа-художника Альфреда Костянтиновича Федецького в Харкові. Портрет у вигляді статуї — мотив, за який доволі часто беруться фотографи-професіонали, треба лише знати, яка модель буде особливо вигідно передана у вигляді статуї і як її варто розташувати. Пропоновані знімки варто назвати особливо вдалим: якби не легкі, ледь помітні посмішки і занадто живий вираз очей, то можна б було подумати, що обидва знімки зроблені у павільйоні з сучасних статуй, яким можна б, мабуть, дати й назву: одній «Дотик», а другій — «Смак». Надзвичайно красиве драпування обох знімків. Чудові: легкість, простота й вишуканість пози та дивно гарне м'яке, згори падаюче освітлення. Нам хочеться ще звернути увагу читачів на одну обставину. В одній зі своїх статей Р. Демаші говорить, що фотографія має значною мірою можливість передавати матеріал: тут як тіло, так і драпірування передані цілком однаково. Якби знімки зображали не статуї, то це було б грубою помилкою, але у даному випадку це викриває тонку художню міру та вміння; обидва знімки, якщо ми вдивимося, видадуться зображеннями прекрасних статуй з карарського мармуру»¹⁹⁸.

І все ж ціннішими для Федецького, безсумнівно, були висловлювання про його роботи відомих майстрів живопису, визнання таланту Художниками з великої літери. Досить показові в цьому сенсі відгуки видатного російського художника-мариніста І.К. Айвазовського, який високо оцінив мистецтво Федецького.

26 вересня 1897 року у Росії почались урочистості, пов'язані з 60-річчям творчої діяльності І.К. Айвазовського. На честь свого ювілею художник вирішив влаштувати благочинні виставки своїх картин в Одесі, Харкові, Петербурзі та Москві. У Харкові виставка відкрилась на початку січня 1898 року¹⁹⁹.

197. Фотографія М. Заньковецької з серії «Портрет у вигляді статуї» зберігається у фондах київського Музею театру, музики і кіно. У 1895 році Федецький зняв серію психологічних етюдів Заньковецької для книги Ч. Дарвіна «Виявлення емоцій у человека и животных», в яких актриса ілюструвала різні душевні стани. Див.: Бурбан А., Бурбан В. Мельпомена украинской сцены // Зеркало недели. — 2004. — № 31. — 7-13 серпня.

198. Фотографическое обозрение (Москва). — 1900. — № 7. — С. 270.

199. Див.: Айвазовский. Документы и материалы. — Ереван, 1967. — С. 299. Вперше Айвазовський приїздив у Харків восени 1854 року. За час перебування у Харкові (1854 — 1855) художник написав 25 картин. Див.: Можейко І. Харьковский год Ивана Айвазовского // 100 знаменитых харьковчан. — Х.: Фактор, 2004. — С. 4-6.

*І.К. Айвазовський.
Фотографія А. Федецького*

ника-фотографа А.К. Федецького, який зробив декілька надзвичайно вдалих портретів. В якості оплати п. Айвазовський надіслав п. Федецькому картину своєї кисті — чудовий морський краєвид з написом: “На знак глибокої моєї вдячності за чудово виконані вами фотографічні портрети”²⁰⁵.

За час перебування у Харкові художник попросив Федецького зробити декілька знімків²⁰⁰. У зв’язку з цим газета «Харьковские губернские ведомости» помістила чотири замітки.

29 січня 1898 р. «І.К. Айвазовський відвідав вчора фотографію А.К. Федецького, який зробив зі знаменитого свого гостя та його сімейства декілька цікавих знімків. Між іншим І.К. Айвазовський знявся зі своєю правнучкою та з однією зі своїх марин, оточений атрибутами живопису. Зі знімків цих складеться таким чином цілий кватрет»²⁰¹.

8 лютого 1898 р. «Під час свого останнього приїзду до Харкова знаменитий художник Айвазовський знявся у фотографії А.К. Федецького. Тепер портрет його, прекрасно зроблений, виставлено у вітрині біля приміщення фотографії і привертає увагу публіки, яка у величезній кількості зупиняється біля нього»²⁰².

24 лютого 1898 р. «Знаменитий художник Айвазовський, який в останній приїзд свій до Харкова знявся у фотографії А.К. Федецького, дозволив зробити з нього знімки, які виставив у вітрині фотографії А.К. Федецького, а також відтворити їх на сторінках кращого в Росії ілюстрованого журналу “Всемирная Иллюстрация”²⁰³, і Айвазовський, одержавши портрети в Петербурзі, телеграмою, а потім і листом дякував п. Федецькому, відгукуючись з великою похвалою про його роботу²⁰⁴.

6 червня 1898 р. «Знаменитий наш мариніст І.К. Айвазовський, перебуваючи в Харкові, знімався у відомого худож-

200. Чотири фотографії Айвазовського роботи Федецького зберігаються у фондах Національної картинної галереї ім. І.К. Айвазовського у Феодосії. Одна з фотографій, де Айвазовський зафіксований на повний зріст біля своєї марини (1898), була опублікована 25 квітня 1910 року в ілюстративному додатку газети «Южный край». Така ж фотографія (13,3 x 21,4 см) з автографом Айвазовського зберігається у приватному зібранні Д. Александрова (США). — <http://www.romanovrussia.com/AivazPH.html>

201. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 29 січня.

202. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 8 лютого.

203. Щотижневий журнал «Всемирная Иллюстрация» видавався у Санкт-Петербурзі (1869 — 1898, вид. Р. Гоппе). З журналом співробітничали Айвазовський, Васнецов, Верещагін, Суріков, Шишкін, загалом близько 50 художників. На журнал працювали 12 граверних майстерень. Журнал створив поліграфічну базу, на якій надалі видавництвом Гоппе випускались подарункові альбоми та календарі.

204. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 24 лютого.

205. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 6 червня.

«Людина чуйна і схильна захоплюватися, справжня артистична натура, — так характеризувала Федецького газета “Харьковские губернские ведомости”, — невтомна і пристрасно любляча своє мистецтво». Там же відзначалося, що «Федецький невпинно прагнув довершеності, тому праця і талант його увінчалися успіхом: популярність була велика, а роботи захоплювали найприскіпливіших поцінувачів»²⁰⁶.

Цитована газетна стаття, підписана промовистим псевдонімом «Харківець», повторювала багато інших аналогічних відгуків про Федецького як про талановитого спеціаліста, який поєднував у своїй творчості смак і знання справжнього художника з чудовим володінням технікою фотозйомки.

«Не було в галузі фотографічного мистецтва жодної найменшої новини, — відзначала газета “Южный край”, — яку б Федецький одразу ж після її появи не реалізував у себе у фотографії. Вітрини його фотографії не були простими рекламними виставками, а ставали виставками цікавих художніх творів, більшість яких збуджувала непідробний захват не лише натовпу, але й істинних знавців справи»²⁰⁷.

Цей факт змушує з підвищеною увагою ставитися до тих нових і серйозних захоплень Федецького, про які незабаром почала повідомляти преса.

Наприкінці 90-х років XIX століття в Європі дуже популярним стали рельєфна і кольорова фотографії. Природно, Федецького зацікавили ці винаходи. «Фотографічне мистецтво, удосконалюючись, досягло нового шедедру в рельєфній фотографії, у віденському винаході, — відзначала газета “Харьковские губернские ведомости”. — Ця фотографія представляє справжні фотографії за допомогою виготовленого барельєфу — випуклий портрет на 1 см і товстішого в усіх деталях, що справляє своєю пластичністю особливе, своєрідне враження. Воно не лише збільшує подібність обличчя, але й подвоює ефект красивого освітлення. Портрети рельєфної фотографії створюють повну ілюзію живого обличчя, відтіняючи зморшки, напружені м'язи тощо. Винахід привілейований і ще ніким у Росії не використовувався, але днями представник винахідника продав право користування рельєфною фотографією у Харкові відомому фотографу-художнику А.К. Федецькому за декілька тисяч карбованців згідно угоди»²⁰⁸.

Вочевидь, рельєфна фотографія мала великий попит, і рік по тому в Харкові з'явилися підробки. Федецький, який мав ексклюзивне право на виготовлення рельєфних фотографій у Харкові за методом, розробленим австрійським винахідником, змушений був просити автора повідомити про це харків'ян через місцеву пресу: «Цим маю честь довести до загального відома, що я на підставі охоронного посвідчення за № 2096 від 31 травня 1897 р. передав у Харкові А.К. Федецькому виключне право виготовлення рельєфної фотографії у Харкові, і що в цьому місті жоден інший не має права на виробництво і продаж рельєфних портретів за моїм способом. Зигмунд Бонді²⁰⁹ (Відень)»²¹⁰.

206. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 26 липня.

207. Южный край. — 1902. — 24 липня.

208. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 19 травня.

209. Помилка в газетній публікації. Мається на увазі віденський фотограф і видавець Зигмунд Боні.

210. Харьковские губернские ведомости. — 1899. — 27 березня.

У 1898 році Федецький звертається до технології виготовлення кольорової фотографії. «Останнім словом фотографічного мистецтва є на цей час кольорова фотографія. Буваючи за кордоном, А.К. Федецький привіз взірці цієї фотографії, які вражають своїм виконанням: усі кольори райдуги виявилися доступними фотографуванню за допомогою різних пристосувань. На жаль, останні становлять секрет однієї торгової фірми за кордоном. Знімки цієї фотографії дуже дорогі»²¹¹.

Мабуть, хитромудрі «пристосування», про які повідомляв автор статті, були Федецьким розгадані, бо незабаром він почав робити високоякісні кольорові діапозитиви і фотографії, які коштували значно дешевше, ніж закордонні²¹². Про це свідчить стаття у варшавському фотографічному журналі «Swiatlo», в якій йшлося про технології виготовлення кольорових діапозитивів за методом Федецького: «завдяки величезній доброзичливості пана Федецького, власника фотопідприємства у Харкові, тут, у Варшаві, розглядали привезені ним стереоскопічні діапозитиви, розфарбовані дивним чином. Виготовлені у власний спосіб, неоголошений ліонською фірмою Люм'єра, здивували вони всіх, хто їх бачив. Предметом, який ми розглядали, була блакитна з позолотою скляна ваза, повна різнокольорового бузку, — від білого до темно-фіолетового, розташована на столі, накритому гранатово-темним плюшем на тлі золотисто-зеленої шовкової штори. Усі кольори та відтінки. Усі кольори художньо-натуральні, що у поєднанні зі стереоскопічною ілюзією у кожного викликає подив. Яким чином здобуто такий барвистий діапозитив — не знаємо. Розфарбування художником є рішуче неможливим через малий розмір образу й розмаїття барв у дрібних деталях»²¹³. Більш того, фотохудожник оволодів технікою нанесення кольорового фотографічного зображення на різні матеріали, й в одному з оголошень повідомив, що «особливо рекомендує удосконалений спосіб портретів фарбами по порцеляні», які «робитиме власноруч»²¹⁴.

Останній факт також дуже характерний для діяльності Федецького. Після ознайомлення з якимось нововведенням, з оригінальними думками і методами він відразу ж починав і власні експерименти, спроби освоїти та розвинути новинки в контексті свого улюбленого мистецтва світлопису. Коло інтересів Федецького було дуже широким. Творча діяльність — палкою і всебічною. Він уважно слідкував не лише за розвитком технічної думки у сфері фотографії та кінематографу, але й у сферах, що лише частково стосуються його безпосередньої роботи, особливо цікавлячись новинками поліграфії, діяльністю художників, які створювали гравюри й офорти.

У 1901 році Федецький винаходить новий спосіб фотографічного виробництва, який сучасники охарактеризували як «дуже цікаве відкриття, зроблене у сфері фотографії». Мова велася про цілковито новий метод зйомки, який дозволяв дуже тонко імітувати офорт-гравюру на кольоровому металі з малюнком, протравленим кислотою.

211. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 9 жовтня.

212. Див.: Шимон О.О. Указ. тв. — С. 23.

213. Fotografie kolorowe // Swiatlo (Warszawa). — 1898. — Z 1. — S. 37-38.

214. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 1 березня.

Журнал «Фотографическое обозрение» у березні 1901 року присвятив винаходу спеціальне повідомлення, в якому вказувалось, що «новий спосіб являє собою величезний прогрес у справі фотографії і має блискуче майбутнє»²¹⁵.

Зі статтею на цю тему виступили й «Харьковские губернские ведомости». Газета відзначала: «Художникам відома та вражаюча сила, пластичність і багатство ефектів, якого досягли майстри старовинної фламандської школи за допомогою однотонних малюнків. Особливої майстерності тут досяг, ще у XV столітті, німецький художник Дюрер: його офорти — ніким не перевершений взірець довершеності однотонного малюнку. Великого розповсюдження, одначе, офорти не набули. Бо спосіб їх виготовлення (травлення азотною кислотою по міді) дуже дорогий. Федецький завдався метою одержати офорти за допомогою фотографії, що дає також однотонне зображення. Тривалою працею Федецький досяг бажаного результату.

Перший авторитет у сфері фотографії, професор Віденського Імператорського фотографічного інституту Едер²¹⁶, котрому Федецький надсилав свої етюди, відгукнувся про них, що вони повною мірою наближаються до картин старих майстрів і виявляють у Федецькому точне розуміння та вірну оцінку їхніх прагнень. Про роботи Федецького професор Едер робить доповідь на засіданні Віденського фотографічного товариства».

«Справді, новий рід зйомки, винайдений Федецьким, дає вражаючу анатомічну подібність, — відзначалось у газеті “Харьковские губернские ведомости”, — зберігаючи експресію, характер, відблиски шкіри та найдрібніші вигини обличчя. Дивлячись на ці знімки, ніхто не скаже, що це — фотографія, а не прекрасна, старовинна гравюра. І чудово, що чим прискіпливіше та довше вдивляєшся в ці знімки, тим сильніше вони вражають, тим більше вони подобаються»²¹⁷.

215. Цит. за: Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 1 квітня.

216. Едер Йозеф Марія (Josef Maria Eder) (1855 — 1944). Піонер, історик і теоретик фотографії. Від 1882 року професор Віденського фотографічного інституту. Від 1888 — директор цього закладу. Автор численних робіт з історії та теорії фотографії.

217. Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 1 квітня.

ЗАПОВІТНА МРІЯ

Любов до фотомистецтва й бажання підняти його до нових висот переростають у пристрасне бажання передавати досвід фотографам-початківцям²¹⁸. Багато сил й енергії Федецький віддає реалізації нового проекту — відкриттю першого в Росії фотографічного інституту. Цей проект стає головною метою його життя. Задля втілення своєї давньої мрії, у 1896 році Федецький готує доповідь для І з'їзду російських діячів з фотографічної справи: «Прочитано лист фотографа п. Федецького — про бажання встановити іспит на звання фотографа; крім того, п. Федецький пропонує клопотатися про стягнення податку в розмірі 10 карб. з кожного професійного фотографа на користь фотографічної навчальної справи. Після певного обміну думками з цих питань, в якому взяли участь пп. Проколейко, Калінін, Борисевич та інші, І з'їзд постановив: листа п. Федецького взяти до відома»²¹⁹.

У 1897 році Федецький готує аналогічну доповідь для Петербурзької фотографічної виставки, організованої Російським Імператорським Технічним товариством. У доповіді Федецький обґрунтовує вельми назрілу необхідність створення в Росії навчального фотографічного закладу, в якому готувалися б висококваліфіковані вітчизняні спеціалісти, всебічно ознайомлені з фотографічним мистецтвом.

Газета «Харьковские губернские ведомости» повідомляла з цього приводу:

«Харківським художником-фотографом А.К. Федецьким представлений на розгляд урядових сфер проект заснування в Росії спеціального фотографічного навчального закладу, де б фотографія викладалася науковим чином. За кордоном засновані уже такі заклади у Відні, Лондоні тощо, причому на утримання їх дають кошти фотографічні заклади, що обкладаються для цього відомим збором. Необхідність училищ доводить нестача осіб, спроможних виконувати ті роботи з фотографування, мистецтво якого вони вивчають самотужки, часто без будь-яких уявлень про науки — фізику, хімію тощо, які слугують основою фотографії.

218. Серед учнів Федецького, які стали в подальшому відомими фотографами, зазначимо *Шугаєва Миколу Дмитровича* (1873 — 1947). Юнаком приїхав до Харкова, де поступив на службу до А. Федецького і працював у нього біля 10 років. З 1902 року жив у Пензі. У 1903 — створив «Перше портретне художнє ательє». У 1904 — був вшанований подякою Російського Товариства Червоного Хреста, у 1906 — нагороджений Великою золотою медаллю на Міжнародній виставці в Брюсселі. З 8 його дітей сини Олексій і Микола стали фотографами. Див.: Курылёва В.А. Шугаев Николай Дмитриевич // Электронная энциклопедия Пензенской области. — http://spu.penza.com.ru/_sites/encic/res.php?l=0; Сайт Министерства культуры Пензенской области / <http://www.mk-penza.ru/catalogue/print.php?id=173>. Про іншого учня А. Федецького *Скорупського Костянтина Андрійовича*, який став знаним білгородським фотографом, відомо зовсім небагато. Від 5 квітня 1891 року він служив у фотографії Федецького, а 20 вересня 1892 року відкрив власне фотоательє у Білгороді, яке проіснувало до 28 вересня 1899 року. Див.: Государственный архив Курской области. Ф. 1. — Оп. 1. — Д. 3808. — Лл. 96, 100-114.

219. І Съезд русских деятелей по фотографическому делу. — 1896. — 5 квітня.

У Відні фотографічна академія, на облаштування якої австрійський Імператор Франц-Йосиф пожертвував 6 мільйонів гульденів, має силу-силенну слухачів»²²⁰.

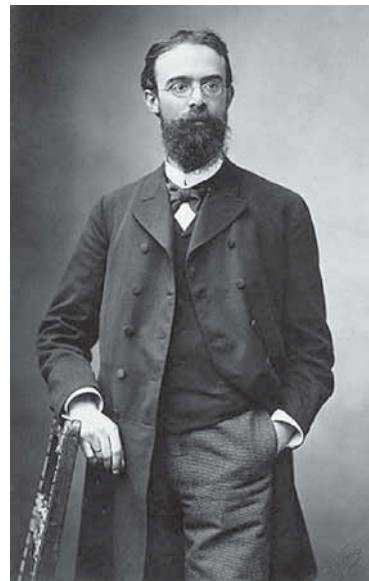
Мабуть, розгляд проекту «урядовими сферами» дещо затягся, оскільки вісім місяців потому та ж газета «Харьковские губернские ведомости» помістила другу замітку про проект відкриття фотографічної школи в Росії.

«Під час [Петербурзької] виставки передбачено скликати з'їзд фотографів, якому п. Федецьким підготована доповідь про влаштування в Росії фотографічного вищого навчального закладу, на зразок Віденської фотографічної академії, що дає освічених фотографів, які науково знають фотографічне мистецтво. Організація такого навчального закладу за проектом має здійснюватися без будь-яких витрат з боку державного казначейства на кошти існуючих фотографічних закладів, які обкладатимуться податком з цією метою при видачі торгових та ін. документів, що поновлюються щорічно»²²¹.

Федецький рекомендував за взірць для російської фотографічної школи взяти кращий в Європі заклад — «K. K. Lehr und Versuchsanstalt für Photographie und Reproductionsverfahren» у Відні під керівництвом видатного спеціаліста в галузі фотографії професора Йозефа Едера. Для цього автор пропонував одержати довгостроковий державний кредит у розмірі 600 тисяч карбованців. Погашати його планувалося за рахунок щомісячного 15-карбованцевого збору з кожного з 3000 працюючих в Росії фотоательє. Вчитися у фотографічній школі могли юнаки, які досягли 16-річчя та закінчили 3 класи реального училища чи класичної гімназії.

Авторитетний профільний журнал Росії «Фотографическое обозрение» в основному підтримував проект. Але автори статті «Доповідь А.К. Федецького про фотографічну школу» не погодилися з пунктом про «заборону відкриття фотоательє особами, які не закінчили фотографічної школи».

«Ми одержали надруковану окремою брошурою доповідь Фотографічному Відділу Імператорського Російського Технічного Товариства харківського фотографа Альфреда Костянтиновича Федецького стосовно заснування в Росії правильно організованої фотографічної школи. Доповідь вельми стисла і, відзначаючи необхідність такої школи, підкреслюються лише найсуттєвіші пункти програми і можливість існування її, так що деталей там нема, це, так би мовити, голос людини, яку саме життя та глибокі знання змусили визнати все важливе значення, всю невідпору необхідність справи фотографії. У зв'язку з тим, що п. Федецький *один з найвидатніших фотографів у Росії* [курсив наш. — В. М.], то його голос набуває особливої авторитетності <...>.

*І.М. Едер, професор
Віденського імператорського
фотографічного інституту*

220. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 21 березня.

221. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 18 листопада.

Між тим п. Федецький так поспішає, що вимагає підняти клопотання перед урядом про заборону відкриття фотографій особам, які не закінчили фотографічного інституту уже на момент першого випуску, тих, хто закінчує курс. Ми б сказали такому інституту: «Спочатку зарекомендує себе, а тоді вже й берись за монополію» <...>.

Втім ми заглибилися в деталі. Скільки тисяч, 600 чи 500 чи 700 знадобиться на облаштування школи, яким збором обкладатимуться фотографічні заклади, в 10, 15 чи 20 карбованців, кого туди, нарешті, прийматимуть, це буде пояснено після, важливо лише те, що необхідність фотографічної школи усвідомлюється»²²².

Федецького явно не задовольнило таке пасивне, байдуже ставлення до його проекту. Він продовжує шукати шляхи для практичної реалізації свого задуму:

«У фотографічному відділі Російського Технічного товариства розглядалася доповідь харківського фотографа-художника А.К. Федецького про влаштування в Росії вищої фотографічної школи, — повідомлялось у газеті “Харьковские губернские ведомости”. — Автор доповіді здобув освіту у Віденській фотографічній академії і за взірцем її пропонує облаштувати школу фотографічного мистецтва в Росії. Необхідність її заснування викликана майже повною відсутністю освічених фотографів, знайомих з основами хімії та фізики. Кошти для облаштування школи автор пропонує зібрати за допомогою обкладання фотографічних закладів, яких в Росії нараховується до 3 тис. Початковий капітал доведеться запозичити та погашати його щорічно у відомих процентах із сум, отриманих від оподаткування закладів, що також підуть й на утримання школи. Віденська академія створена на кошти, пожертвовані Імператором Францом-Йосифом у сумі 6 мільйонів гульденів. Доповідь взята до відома»²²³.

Проте цьому корисному починанню так і не судилося бути втіленим. Ідея Федецького виявилась законсервованою. Між тим, якби вона була реалізована так широко, як це було задумано, то у фотографічний бізнес прийшло б чимало талановитих людей з бездоганним художнім смаком, добре ознайомих з досягненнями вітчизняної і світової культури, науки і техніки.

Крім соціальних та громадських обставин, які завадили реалізації проекту, мали місце причини особистого характеру. Звернемо увагу на зміни у поведінці Федецького, помічені людьми, які були з ним у приятельських стосунках: «У товаристві Альфред Костянтинович був надзвичайно люб'язною і привабливою людиною і лише останнім часом хвороби зробили його дещо похмурим і зосередженим»²²⁴.

222. Фотографическое обозрение (Москва). — 1898. — № 4. — С. 156-158.

223. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 3 липня.

224. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 26 липня.

В ОСТАННЮ ПУТЬ

Наприкінці 90-х років лікарі виявили у Федецького серйозну хворобу серця (від подібної недуги у молоді роки помер його батько). У 1900 році після травневої зйомки «членів з'їзду представників міських громадських банків»²²⁵ у Федецького почалися напади стенокардії й Альфред Костянтинович змушений був виїхати на лікування до Ніци.

Перебування у Ніці дещо полегшило стан здоров'я Федецького.

«Федецький А.К. має честь повідомити, що, після видужання від важкої і тривалої хвороби, знову став особисто займатися виконанням різних фотографічних робіт»²²⁶. Він як колись цілими днями в роботі і «лише вечірнім поїздом повертається до себе на дачу». До робіт в ательє додалися ще клопоти з будівництва власної оселі на Сумській вулиці, де Альфред Костянтинович мав намір «облаштувати нове розкішне ательє»²²⁷. Федецький продовжує займатися улюбленою справою і не звертає уваги на поради друзів:

«...— Та киньте ви працювати, хоч ненадовго! Займіться собою, відпочиньте! — Казав я [редактор газети «Южный край». — В. М.] йому, дивлячись на його виснажене, хворобливе обличчя.

— Не можу покинути справи! Публіка жаліється на те, що коли я сам не знімаю, робота виходить гірше, — відповідав він мені, задихаючись від сильного нападу своєї хвороби...»²²⁸.

І все ж хвороба взяла своє. Федецький змушений був скоротити час роботи ательє, про що сповістив своїх клієнтів: «Федецький А.К. — фотограф має честь повідомити, що фотографія по неділях у червні та липні буде зачинена»²²⁹. Це оголошення Федецького, датоване 9 червня 1902 року, стало останнім.

Життя Федецького обірвалося несподівано. Альфред Костянтинович помер 21 липня 1902 року у Мінську дорогою до Берліна. Йому було лише 45 років. Звістка про смерть Федецького була сприйнята з глибокою скорботою. Йому у пресі присвячувались величезні некрологи: «Смерть дуже рано викрала цього талановитого й надивовижу енергійного та жвавого духом художника, — відзначала місцева газета. — Смерть Федецького — безперечна втрата і всі шанувальники вишуканого і прекрасного особливо це мають відчувати».

225. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1900. — 20 травня.

226. Див., зокрема, про це: Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 1 березня; Южный край. — 1902. — 3 березня.

227. Вул. Сумська, 3. Жилий дім, побудований у 1876 р. (арх. І.П. Гиш). Федецький придбав цей будинок за 11700 карбованців. Див. про це: Список домовладельцев г. Харкова. — Х., 1901.

228. Южный край. — 1902. — 24 липня.

229. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 9 червня.

Особливо емоційно й зворушливо був написаний некролог «Відверті розмови», опублікований у газеті «Южный край» від 24.07.1902 року:

«Помер А.К. Федецький...

Хто з харків'ян не знав цього талановитого художника-фотографа, прекрасні роботи якого не лише у Харкові, але й далеко за його межами користувалися такою широкою популярністю? Це був не вузький ремісник, замкнений у рутині свого ремесла, а справжній артист, дійсно художник, в душі якого горів священний вогонь, що зветься натхненням. Лише цим натхненням та впертою, терплячою працею до знемоги і можна пояснити той величезний успіх, який заслужено надбав собі Федецький у Харкові. Він не лише палко, самовіддано любив своє мистецтво, але був справжнім фанатиком цього мистецтва, пристрасно захоплювався ним й віддав йому все своє життя, всі свої сили. <...>

Усі артистичні знаменитості і вітчизняні й іноземні, які приїздили до нашого міста, вважали своїм обов'язком відвідати ательє Федецького й знятися у нього. І знімав він усіх цих артистів та артисток, справді, артистично. <...>

Так! Харків в особі Федецького втратив найталановитішого, найвидатнішого представника фотографічного мистецтва, яким він справедливо міг пишатися навіть перед столицями. <...>

Страшенно шкода, жахливо прикро, що це кипуче життя, повне такої сильної енергії і невтомної праці, повне всіляких сподівань і планів, так передчасно загинуло! Незалежно від видатного художнього таланту, покійний Альфред Костянтинович й у приватному житті, в особистих своїх стосунках з людьми викликав до себе щирі симпатії та повагу. Широко освічений, дотепний, веселий, жвавий і захоплений, він був душею того товариства, серед якого обертався, будучи цікавим і невтомним співбесідником. <...>

Вчора я проїжджав повз той будинок, в якому жив і працював Федецький, і на душі у мене стало так сумно, так боляче. Згадався мимоволі вірш Маяковського про те, «Что души-то в доме нет!». Тієї самої душі, яка все життя кипіла лише полум'яною пристрастю до улюбленого мистецтва, яка вся без останку, з якимсь фанатизмом віддавалася цьому мистецтву. З вітрини подивились на мене його твори, й мені здалося, що й обличчя на них стали якісь сумніші, якісь похмуріші, немов би й вони відчули, «Что души-то в доме нет!» Так! Шкода бідолашного Федецького й це почуття, я певен, поділяють усі, хто його, так чи інакше, знав. А хто ж його не знав?!

То буде ж мир праху цього обдарованого художника, який вносив у кожную свою роботу іскру божественного натхнення, цього невтомного трударя, все життя якого до останніх його днів було присвячено праці!»

З багаточисельних газетних некрологів чітко постає картина останніх днів життя та похорону Альфреда Костянтиновича Федецького²³⁰.

230. Див.: зокрема, про це: Южный край. — 1902. — 24, 26, 27 липня; Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24, 25, 26 липня.

10 липня починається рецидив хвороби.

У середині липня Федецький разом зі своєю старшою дочкою виїздить до Берліна на медичне обстеження: «...Зустрічаю я на Харківському вокзалі одного з найближчих і задушевних приятелів покійного — відомого талановитого віртуоза А.В. Шульц-Евлера, — згадував один з друзів Федецького, кореспондент “Южного края”, — і він з сумом повідомляє мені:

— Провів учора Альфреда Костянтиновича.

— Куди?

— Поїхав зі своєю старшою дочкою в Берлін, там тепер якийсь-то конгрес лікарів і він вирішив запросити з найбільш відомих медиків консиліум, щоб порадитися про свою хворобу. Але ви знаєте, мені здається, що він більше не повернеться. Я проводжав його до Люботина і щохвилини боявся, щоб він не помер у вагоні.

Леле! Це передбачення збулося навіть раніше, ніж можна було очікувати. Бідний Федецький не доїхав до Берліна...»²³¹.

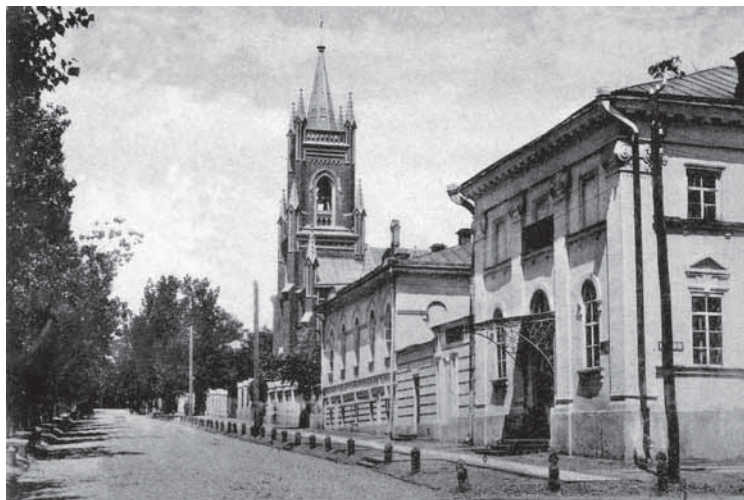
19 липня Федецький приїхав до Мінська. Тут він зупинився, щоб відпочити і порадитись із одним з місцевих лікарів, але через два дні, в присутності друзів і лікаря, помер від серцевої недостатності.

21 липня, у неділю ввечері, було одержано родичами в Харкові телеграму про смерть Федецького.

22 липня за тілом у Мінськ виїхав один із душеприказчиків покійного.

25 липня, о 18 г. 35 хв. у Харків прибув поїзд з тілом Федецького. На вокзалі його зустрічали родичі й знайомі на чолі з католицьким духовенством. По Олександрівській вулиці багатолюдна траурна процесія попрямувала до римо-католицької церкви.

26 липня відбулося погребіння тіла Федецького. У костьолі відслужили заупокійну месу, на якій були присутні родичі та знайомі покійного. По закінченню богослужіння процесія попрямувала Сумською вулицею до Іоанно-Усікновеньського кладовища, куди прибула приблизно о 13 годині. Після відспівування Федецький був похований у сімейному склепі поруч з дружиною²³².

231. Южный край. — 1902. — 24 липня.

232. Зараз на місці зруйнованого Іоанно-Усікновеньського кладовища знаходиться діюче міське кладовище № 13 (вул. Пушкінська, 108).

Римсько-католицький костел, вул. Гоголя, 4

ДІЛО МАЙСТРА

Після смерті Федецького можливість продовжувати його діло стала вельми проблематичною. «Невідомо, хто тепер продовжуватиме його блискуче поставлену справу, бо після нього залишилося лише три малолітніх дочки та стара мати», — хвилювався кореспондент газети «Южный край»²³³.

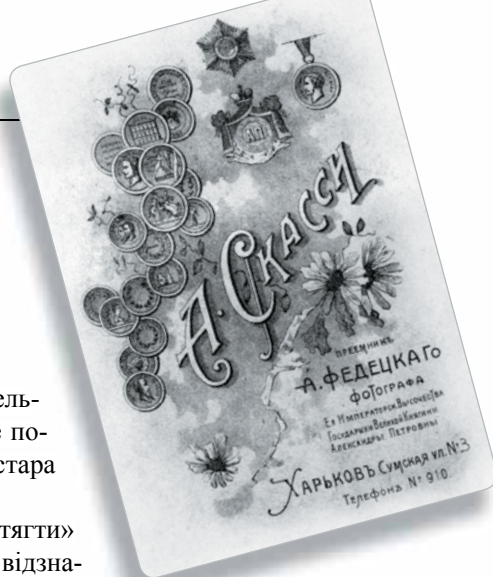
Природно, дочкам Федецького (від 13 до 18 років) було не під силу «тягти» найбільш технічно оснащене фотоательє в місті. Крім того, нагадаємо, що відзначали клієнти Федецького — фотографії виходили гіршими, коли майстер довіряв фотографувати своїм службовцям.

І все ж фотоательє ще певний час продовжує працювати. На цей нетривалий період проливають світло три газетні повідомлення кінця 1902 — початку 1903 років.

31 липня 1902 р. «Після спочившого днями А.К. Федецького зосталось три дочки, які й виступають найближчими спадкоємицями майна покійного. Останнє складається з обстановки майстерні, дому, що будується на Сумській, і більш ніж 20 тисяч карбованців капіталу. Вся вартість спадку визначається більше 100 тисяч карбованців. Фотографія покійного, що є рідкісно обладнаним підприємством, функціонуватиме як раніше з кінця поточного тижня. Для фотографічного закладу буде побудоване спеціальне приміщення в домі покійного, відповідно до його бажання і за його планами. Життя покійного Федецького було застраховане у Варшавському Товаристві на 30 тисяч карбованців та в Петербурзькому — на 10 тисяч карбованців. Виконувачами духівниці покійного виступають: Ситніков, Нестель і Бабецький — першого сирітський суд призначив опікуном над дітьми та майном»²³⁴.

4 серпня 1902 р. «Фотографія Федецького з 3 серпня відкрита щоденно, прийом та видача замовлень відбуватиметься безперервно»²³⁵.

5 січня 1903 р. «Опікун над майном нащадків померлого А.К. Федецького — В. Ситніков. Федецький був застрахований у страховому т-ві «Піклування» на випадок смерті. Страховка була отримана»²³⁶.

233. Южный край. — 1902. — 24 липня.

234. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 31 липня. У газеті допущена неточність. Як стверджує дослідник історії страхової справи в Росії Дмитро Суетін, Варшавське страхове товариство займалося виключно страхуванням нерухомості від вогню.

235. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 4 серпня.

236. Южный край. — 1903. — 5 січня.

Дім на Сумській № 3 Федецький придбав між 1897 — 1898 роками²³⁷. Декілька років тривали будівельні роботи. Спершу був частково закінчений перший поверх, що дозволило перевести фотоательє з Катеринославської вулиці на Сумську. Роботи по другому поверху Федецький закінчити не встиг.

Згідно з заповітом Федецького передбачалось обладнати фотоательє за розробленим ним планом. Але й цей, останній задум Федецького не був реалізований. Опікун над майном нащадків В. Ситніков вирішив, що доцільніше продати ательє. У серпні 1903 року ательє було продано фотографу В. Шабельському, який у Харкові представляв петербурзьку фотографічну фірму «А. Скасці».

«Фотограф А. Скасці перейшов у нове приміщення (вул. Сумська № 3) і приєднав фотографію А.К. Федецького з усім його обладнанням. Фотографія приймає замовлення. «А. Скасці — наступник А. Федецького»²³⁸.

У 1904 — 1910 рр. родичі Федецького ще мешкали за адресою Сумська, № 3²³⁹, при чому оціночна вартість будинку становила 27 900 карбованців²⁴⁰. У 1910 році, за повідомленням преси, дім Федецького уже оцінювався у 45 900 карбованців²⁴¹. А наприкінці 1910 року Федецькі вже не значились у списку тих, хто мешкав у Харкові²⁴².

*Будинок, в якому у 1898 — 1902 рр. жив та працював А. Федецький.
Вул. Сумська, 3. Фотографія 1920-х років*

237. З 1891 по 1896 рр. Федецький проживав за адресою: Катеринославська, 18. Див. про це: Харьковский календарь. — Х.: Харьковский губернский статистический комитет, 1892. — С. 485; Харьковский календарь. — Х.: Харьковский губернский статистический комитет, 1896. — С. 490. У 1895 році Федецький не значиться в списку власників нерухомості у Харкові. Див.: Список домовладельцев г. Харькова за 1895 р. — Х., 1895. З 1901 року Федецький фігурує в Списку осіб, які володіють не менше 1 року в м. Харкові нерухомістю, оціненою не менш ніж у 1500 карб. Див. про це: Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 15 квітня.

238. Южный край. — 1903. — 30 серпня.

239. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1904. — 10 травня.

240. Родичі Федецького проживали за адресою: вул. Сумська, № 3. Див. про це: Список домовладельцев г. Харькова. — Х., 1909.

241. Див.: Харьковские губернские ведомости. — 1910. — 4 червня.

242. Див.: Адресная и справочная книга Харькова. — Х., 1910.

Мабуть, на цей час мати Федецького померла; старша дочка вийшла заміж і виїхала за кордон; середня вийшла заміж, змінила прізвище та місце проживання у Харкові; а молодша, ймовірно, переїхала у Мінськ до родичів.

На цьому, мабуть, можна було б закінчити історію, але кілька важко пояснених обставин примушують додати ще декілька рядків.

18 лютого 1914 року у Харків з Мінська приїхала молодша дочка Федецького Марія. Дівчина зупинилась у готелі «Метрополь», де в ніч з 18 на 19 лютого раптово померла. Причиною смерті називали інфаркт чи внутрішній крововилив²⁴³.

Марія приїхала у Харків відвідати могилу матері, яка померла 20 лютого 1892 року, але за день до роковин смерті матері несподівано померла. Поховали Федецьку 21 лютого на римо-католицькому кладовищі в сімейному склепі²⁴⁴.

Через тиждень по смерті Федецької харківська газета «Утро» у статті «Загадкова смерть» спробувала пролити світло на ці таємничі події.

«21 лютого на римо-католицькому кладовищі у присутності нечисленних родичів та знайомих відбулося поховання тіла раптово померлої Марії Альфредівни Федецької, молоді дівчини, біля 23 років, однієї з дочок колись відомого у Харкові фотографа Федецького, нині покійного.

<...> Ця обставина, а також умови, за яких настала смерть М. Федецької, викликали в місті безліч слухів і припущень.

Звертало увагу, що М. Федецька, маючи у Харкові родичів, по приїзді 18 лютого о 4 годині дня у Харків зупинилася для проживання не в них, а в готелі «Метрополь».

Організм у М. Федецької був вельми слабкий, недорозвинений і, мабуть, вона, не дивлячись на свої 23 роки, справляла враження дівчинки-підлітка, а, за словами лікаря п. Войнич-Сяноженського В.С., який особисто знав М. Федецьку вже біля двох років, вона мала вроджений порок серця.

Порівняно недавно М. Федецька серед інших нащадків, після досягнення нею повноліття одержала свою частину спадку в розмірі декількох тисяч карбованців у вигляді будинку по Сумській вул., придбаного п. Клеккером за чималу суму.

М. Федецька має двох заміжніх сестер, одна з яких знаходиться за кордоном. За кордон же відбула для лікування, як кажуть, і М. Федецька. Чи була вона за кордоном — достеменно не відомо. В усякому разі, на її закордонному паспорті немає відповідних позначок наших консульств, але паспорт її був заявлений у м. Мінську, звідки, ймовірно, вона 18 лютого ввечері й прибула до Харкова.

Ще в поїзді вона відчула німіч і по приїзді до Харкова надіслала записку своєму знайомому лікарю п. Войнич-Сяноженському з проханням прибути до неї негайно. Лікар прибув у готель годині о 7 вечора. У зв'язку з виявленим у хворі ослабленням серцевої діяльності лікар вприснув хворій 10 % розчин кофеїну, повторив цю дозу вдруге через півгодини і приписав хворій повний спокій та порекомендував на ніч взяти до себе доглядальницю.

243. Див.: Утро. — 1914. — 21 лютого; Южный край. — 1914. — 21 лютого.

244. Федецька Марія Альфредівна (26.05.1889, Харків — 19.02.1914, Харків). Див.: Церковная книга актов за 1890 и 1914 годы // Архив ЗАГСа Харьковской области.

Після того як лікар пішов, М. Федецька попросила прислугу накрити її ковдрою і принести в номер графин с перевареною водою, після чого прислугу відпустила й залишилася в номері сама.

Наступного дня, 19 лютого, об одинадцятій годині з'явився відвідати хвору лікар п. Войнич-Сяноженський. Двері номера виявилася відчиненими. Коли лікар увійшов до номера, підійшов до постелі хворої, остання була знайдена мертвою, з очевидними ознаками трупного задубіння.

Зі слів працівників, у готелі ніхто з прислуги до приходу лікаря в номер, зайнятий М. Федецькою, не заходив, отож смерть її виявилася для них повною несподіванкою. За висновком лікаря, смерть настала від паралічу серця.

Про смерть М. Федецької сповістили родичів і поліцію, яка вжила заходів до охорони її майна, переписавши речі та документи, що належали покійній. На загальний подив, після покійної залишилося лише готівкою близько 1 карб. 50 к. Похована була, після виконання необхідних формальностей, без розтину.

«Позавчора, за розпорядженням слідчої влади, труп М. Федецької було вийнято зі склепу і зроблено розтин. Результат розтину поки не відомий»²⁴⁵.

Але й на цьому ставити крапку все ще рано. Складається враження, наче якась лиха година переслідувала всіх, хто пов'язував своє життя з будинком Федецького. Наведемо без коментарів чотири газетні оголошення 1911 — 1917 років, які вдалося розшукати у Харківській пресі.

4 грудня 1911 р. «Фотографія Скассі, що існувала тут років 18, ліквідувала свої справи після пожежі, і господар її п. Шабельський переїжджає в інше місто. Приміщення це зайняте під ресторан, який відкривається у січні 1912 р.»²⁴⁶.

4 липня 1913 р. «Власник ресторану К.К. Клеккер придбав дім нащадків Федецького»²⁴⁷.

17 жовтня 1915 р. «Пожежа в домі по Сумської, 3»²⁴⁸.

18 жовтня 1915 р. «Дім Федецького. Сумська, 3, величезна двоповерхова будівля, що раніше належала німецькому підданому К. Клеккеру — висланому в адміністративному порядку в одну з віддалених губерній. Дім був переданий у відання управління землеробства і державного майна Харківської та Полтавської губерній. Зараз в будинку капітальний ремонт. Сталася пожежа на другому поверсі. Протягом години пожежу локалізовано. Знищено залізний дах, внутрішні перегородки й підлогу»²⁴⁹.

29 серпня 1917 р. «У будинку, що належав раніше К.К. Клеккеру, відкривається Харківське відділення Російського для зовнішньої торгівлі банку»²⁵⁰.

245. Утро. — 1914. — 21 лютого.

246. Южный край. — 1911. — 4 грудня.

247. Южный край. — 1913. — 7 липня.

248. Утро. — 1915. — 17 жовтня.

249. Южный край. — 1915. — 18 жовтня.

250. Южный край. — 1917. — 29 серпня.

Ось, мабуть, тепер все. На цьому можна поставити крапку... а точніше трикрапку. Поки це всі наявні зараз матеріали та документи, що висвітлюють життя і творчість чудового Харківського фотохудожника Альфреда Федецького.

У планах — увічнити його ім'я меморіальною дошкою на фасаді дому по вул. Сумській, № 3.

Тепер у цьому будинку розташовуються різні заклади, і мало кому відомо, що тут на початку ХХ століття знаходилося фотоательє, в якому творив наш співвітчизник, один з видатних фотографів Європи, Альфред Костянтинович Федецький.

А.К. Федецький у своєму фотоательє, 1892 р.

БІБЛІОГРАФІЯ*

1937

1. *Вишневецький Вен.* Перші кінознімання на Україні // Радянське кіно (Київ). — 1937. — № 7. — С. 63-66.

1941

2. *Вишневецький Вен.* Пионер русской кинематографии // Красное знамя. — 1941. — 14 марта.

1958

3. *Садуль Ж.* Первые шаги русского кино // Всеобщая история кино. Т. 2. — М.: Искусство, 1958. — С. 283.

1959

4. *Журов Г.* Перші кінозйомки і перші демонстрації «синематографа» // З минулого кіно на Україні. — К.: АН УРСР, 1959. — С. 10-12.
5. *Корнієнко І.* Українське радянське кіномистецтво. 1917 — 1929. — К.: АН УРСР, 1959. — С. 8-9.

1960

6. *Гинзбург С.* Рождение русского документального кино // Вопросы киноискусства. — М.: Наука, 1960. Вып. 4. — С. 244-245, 249.
7. *Соколов И.* Появление кинематографа в России // История изобретения кинематографа. — М.: Искусство, 1960. — С. 159.
8. *Leйда J.* Kino: A History Of The Russian And Soviet Film. London: George Allen & Unwin, 1960. — P. 37.

1961

9. *Соболев Р.* Первые шаги // Люди и фильмы русского дореволюционного кино. — М.: Искусство, 1961. — С. 11.

1962

10. *Берест Б.* Історія українського кіно. Бібліотека Українознавства. Ч. 7. — Нью-Йорк, 1962. — С. 22-23.
11. *Шимон О.* З історії зародження кіно на Україні // Наукові записки Харківського бібліотечного інституту (Харьков). 1962. Вып. 6. — С. 126-127.

* Хронологія статей та згадувань у публікаціях про А.К. Федецького.

1963

12. *Гинзбург С.* Первые шаги // Кинематография дореволюционной России. — М.: Искусство, 1963. — С. 32-33.

1964

13. *Шимон О.* Закінчення однієї легенди // Сторінки з історії кіно на Україні. — К.: Мистецтво, 1964. — С. 16-28.

1967

14. *Гительмахер В.* Редкая фотография // Музыкальная жизнь (Москва). — 1967. — № 2. — С. 16.
15. *Саламанов И.* Первый киносеанс в Харькове. Семьдесят лет назад // Красное знамя. — 1967. — 7 января.

1969

16. Краткая история советского кино. 1917 — 1967 / Сост.: *А. Грошев, С. Гинзбург, И. Долинский, Н. Лебедев.* Под ред. *А. Ждана.* — М.: Искусство, 1969. — С. 24.
17. *Лебедев Н.* Первые шаги // Краткая история советского кино (1917 — 1967). — М.: Искусство, 1969. — С. 24.

1970

18. Кинословарь. М.: Советская энциклопедия, 1970. Т. 2. — С. 461.

1974

19. *Шимон А.* Страницы биографии украинского кино. — К.: Мистецтво, 1974. — С. 10.

1979

20. *Букеник И.* Концерты П.И. Чайковского в Харькове // Воспоминания о П.И. Чайковском. — М.: Искусство, 1979. — С. 352.

1984

21. *Миславський В.* Починалося з «живої фотографії» // Соціалістична Харківщина. — 1984. — 26 серпня.
22. Українська Радянська Енциклопедія. 2-ге видання. Т. 11. Книга 1. К., 1984. — С. 544.

1985

23. *Миславський В.* Перші кіносеанси в Харкові // Соціалістична Харківщина. — 1985. — 27 серпня.
24. *Шимон А.* Провозвестники кинолюбительства // Народное кинотворчество. — К.: Мистецтво, 1985. — С. 32-38.

1986

25. *Голдовская М.* Точка отсчета // Творчество и техника. — М.: Искусство, 1986. — С. 13.
26. Історія українського радянського кіно. 1917 — 1930 // Сост.: *Б.С. Буряк, Г.В. Журов, С.Г. Зинич.* — К.: Наукова думка, 1986. Т. 1. — С. 11-12.
27. Киноэнциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1986. — С. 358.

1987

28. Енциклопедія українознавства: В 10 томах / Головний ред. Володимир Кубійович. Париж, Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954 — 1989. Словникова частина. Т. 9. — С. 3487.
29. *Крижновський Б.* Іноземець з Харківської губернії // Книга про кіно. — К.: Веселка, 1987. — С. 36.
30. Український Радянський Енциклопедичний Словник. 2-ге видання. Т. 3. — К., 1987. — С. 503.

1988

31. *Гринкевич Н.* Клад автографов // Строки, имена, судьбы. — Алма-Ата: Онер, 1988. — С. 164.

1989

32. *Миславський В.* Кінематограф і Харків // Прапор (Харків). — 1989. — № 2. — С. 153-154.

1990

33. *Берлін В.* Дні з П.І. Чайковським // Вечірній Харків. — 1990. — 15 травня. — С. 5.

1992

34. *Власов М.* Первые шаги // Кино в дореволюционной России (1896 — 1917). — М.: ВГИК, 1992. — С. 3.
35. Митці України. Біографічний довідник. / Сост.: *М.Г. Лабинський, В.С. Мурза*; Под ред. *А.В. Кудрицького.* — К.: ІЕ, 1992. — С. 599.

1994

36. *Шерстюк Т.* Я возвращаю ваш портрет... // Вечерний Харьков. — 1994. — 20 октября.

1995

37. *Берлин В.* Последний год // Приглашение к тайне. — Х.: Око, 1995. — С. 51.
38. *Миславський В.* Кінематограф і Харьков // Первая столица. — 1995. — 27 января.

1996

39. *Землянухин С., Сегіда М.* Первые киносьемки в России // Отечественное кино (1918 — 1996). — М.: Дубль-Д, 1996. — С. 5.
40. *Слободян В.* Він був першим // Культура і життя. — 1996. — 24 июля.

41. *Yangirov R. A. (?) Konstantinovich Fedetsky // Who's Who of Victorian Cinema. London: British Film Institute, 1996. — P. 50.*

1997

42. Мистецтво України. Біографічний довідник / Сост.: *А.В. Кудрицький, М.Г. Лабинський*. Под редакцией *А.В. Кудрицького*. — К.: Українська енциклопедія, 1997. — С. 599.

1998

43. *Моисеенко А.* Первый харьковский кинореporter // Панорама. — 1998. — 1 ноября.

44. *Тримбач С.* Фільм // Нариси української популярної культури / Сост.: *О. Гриценко, М. Стриха, В. Солодовник* и др. Под редакцией *О. Гриценко*. — К.: УЦКД, 1998. — С. 217.

1999

45. *Зайцева Л.* Появление кино в России // Рождение российского кино. — М.: ВГИК, 1999. — С. 6.

2001

46. *Тримбач С.* Кино нам строить и жить помогает // Зеркало недели. — 2001. — 23 августа.

47. Український біографічний кінодовідник / Сост.: *Н. Капельгородська, Е. Глуценко, А. Синько*. Под редакцией *А.Г. Костюка*. — К.: АВДІ, 2001. — С. 641.

48. *Цытин С.* Первая лента // Харьков в байках и анекдотах. — Х.: Фолио, 2001. — С. 134.

49. *Чигрин В.* Хронология Харьковской жизни: фотографии XIX века // Панорама. — 2001. — 17 августа.

50. *Hosejko L.* Histoire du cinéma Ukrainien 1896 — 1995. Lausanne: A Die, 2001. — P. 11.

2003

51. *Бовкун С.* У кіно — раз на п'ять років? // RIA. Портал українських газет. — 2003. — 29 августа.

52. *Миславский В., Жур М.* Альфред Федецкий — прославленный мастер светописи // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2003. — № 7. — С. 4-5.

53. *Можейко И.* Электрический сон наяву // Событие. — 2003. — 26 марта.

54. *Рибаков М.* Хрещатик відомий і невідомий. — К.: КИЙ, 2003. — С. 164-165.

55. *Żur M.* Charków w losach i życiu Polaków. Alfred Feddecki // Polonia Charkowa. — 2003. Nr 4. — S. 11, 13.

2004

56. *Безклубенко С.* Кіно набуває національного характеру // Українське кіно: Начерк історії. — К.: Альтерпрес, 2004. — С. 23.

57. *Жукова А.* Біля джерел кіно // Екранна освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку. — К.: Музична Україна, 2004. — С. 103-105.

58. Кіномистецтво України в біографіях / Сост.: *Н. Капельгородська, Є. Глуценко, А. Синько*. — К.: АВДІ, 2004. — С. 615.
59. *Кушнар'ов Є.* Витоки кінематографа // 100 кроків Харківською землею. — Х.: Фоліо, 2004. — С. 110-112.
60. Летопись российского кино. 1863 — 1929 / Сост.: *В. Вишневский, В. Михайлов, В. Ватолин, А. Дерябин, В. Фомин, Р. Янгиров*. — М.: Материк, 2004. — С. 21.
61. *Миславский В.* Харьков и кино. — Х.: Торсинг, 2004. — С. 8-9, 70, 117-118.
62. *Миславский В.* С самого начала... // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2004. — № 8. — С. 52.
63. *Миславский В., Жур М.* Альфред Федецкий. Странички биографии // Харьковский исторический альманах. Весна-лето. — Х.: Райдер, 2004. — С. 45-67.

2005

64. *Алферова З.* Вдохните запах былых времен... // *Anima rerum / Душа вещей. Предметное искусство и антиквариат (Харьков)*. — 2005. — № 1. — С. 20-21.
65. *Атлантов А.* Российское кино начиналось в Харькове // *Наша держава*. — 2005. — № 49. — 29 апреля — 5 мая.
66. *Госейко Л.* Історія українського кінематографа. 1896 — 1995 / Пер. с франц. — К.: КІНО-КОЛО, 2005. — С. 11.
67. *Жур М., Миславский В.* Альфред Федецкий (1857 — 1902). Страницы биографии // *Польська діаспора у Харкові. Історія та сучасність*. — Х.: Майдан, 2005. — С. 146-182.
68. *Ілляшенко В.* Історія українського кіномистецтва. — К.: ВІК, 2005. — С. 21-22.
69. *Капельгородська Н., Глуценко Є.* Визнані і забуті винахідники // *Начерки далекої кіноісторії*. — К.: АВДІ, 2005. — С. 25-30.
70. *Миславский В.* Первые киносеансы в Харькове // *Харьков — что, где, когда (Харьков)*. — 2005. — № 8. — С. 35.
71. *Миславский В.* Пионеры кино // *Кино в Украине. 1896 — 1921. Факты. Фильмы. Имена*. — Х.: Торсинг, 2005. — С. 15-25, 491-492.

2006

72. Альфред Константинович Федецкий // *Исторические автографы. Вып. 1 / Сост.: Гнездило С.В., Мирошниченко С.В., Момот Л.М.* — Х.: ЧМГУ, 2006. — С. 262-263.
73. *Анничев А.* Фотоэстафета // *Время*. — 2006. — 22 июля.
74. *Миславский В.* Альфред Федецкий. К биографии первого российского кинооператора // *Киноведческие записки (Москва)*. — 2006. — № 77. — С. 163-213.
75. *Можейко И.* Электрический сон наяву, или История синематографа по-харьковски // *Неизвестный Харьков*. — Х.: ОАО Книжная фабрика им. М.В. Фрунзе, 2006. — С. 126-128.

76. *Скуратівський В.* Українське тоталітарне кіно // Нариси з історії кіномистецтва України. — К.: Кінотехнологія, 2006. — С. 79.

77. *Тримбач С.* Українське кіно 1920-х років // Нариси з історії кіномистецтва України. — К.: Кінотехнологія, 2006. — С. 54.

78. *Хильковський А.* Особняк на Немецкой улице // Жук (Москва). — 2006. — № 1. — С. 21-23.

2007

79. *Миславський В., Жур М.* Альфред Федецький. У истоков отечественного кинематографа // Антреме (Харьков). — 2007. — № 1. — С. 48-51.

80. *Миславський В.* Харьков кинематографический. — Х.: ЧМГУ, 2007. — С. 9-11; 86-87.

81. *Осьмак В.* Майстер світлопису // Парфіяльна газета. — 2007. — № 3. — 11 лютого.

2008

82. *Миславський В.* Федецький Альфред-Люциан Константинович // Фотографы Харьковской губернии 1851 — 1917 / Сост.: С. Голота, М. Жур, А. Пармонов, А. Хильковський. — Х.: Saga, 2008. С. 432-445.

2009

83. *Миславський В.* Кинематографическая деятельность фотохудожника А.К. Федецкого // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. — Х.: ХДАДМ, 2009. — С. 54-67.

2010

84. *Миславський В.* Малоизвестные штрихи к знаменитому портрету // Часопис НМАУ ім. П.І. Чайковського. — 2010. — №4 (5). — С. 154-159.

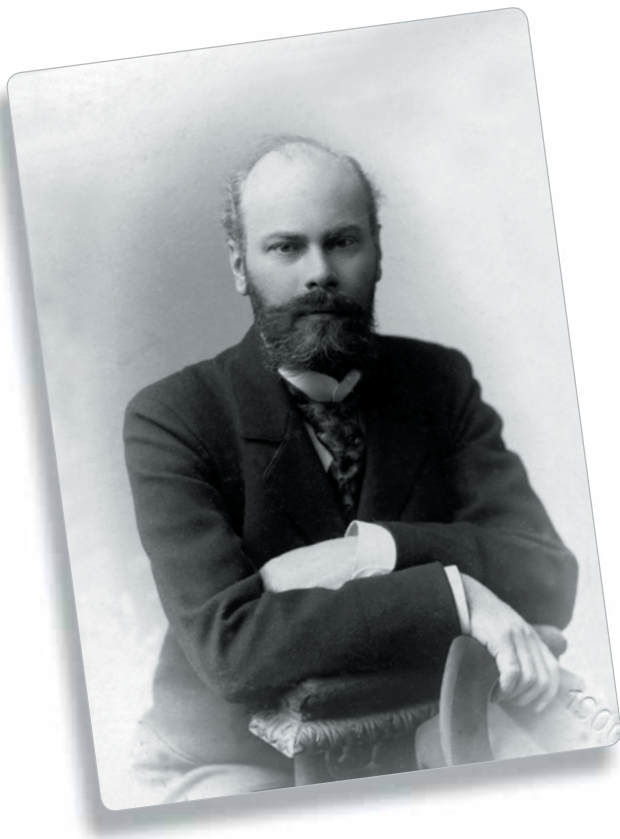
85. *Миславський В.* Малоизвестные штрихи к знаменитой фотографии // Костянтин Горський (1859—1924): Матеріали Міжнар. наук. конф. «Пам'яті Костянтина Горського». Харківський державний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського. — Х.: Майдан, 2010 — С. 205-211.

*Портрети харків'ян.
Фотороботи А. Федецького
1888 — 1901 рр.*

*Портрети харків'ян.
Фотороботи А. Федецького
1888 — 1901 рр.*

*Портрети харків'ян.
Фотороботи А. Федецького
1888 — 1901 рр.*

*Świetlanej pamięci tragicznie zmarłego
mojego przyjaciela i kolegi Michała Żura
poświęcam tę książkę*

OD AUTORA

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XX w. nabyłem kilka fotografii A.K. Fedeckiego. Zdjęcia te zainteresowały mnie przede wszystkim dlatego, że ich autor znany był jako jeden z pionierów kinematografii i był obiektem moich badań dotyczących historii filmu (pierwsze materiały o Fedeckim opublikowałem w gazecie «Socjalistyczna Charkiwszczyzna» 27 sierpnia 1985 roku). Twórczość Fedeckiego właściwie była zupełnie nieznana. W monografiach dotyczących historii filmu niejako mimochodem wspomniano działalność filmową Fedeckiego, nie było jednak ani słowa o jego osiągnięciach fotograficznych. Z biegiem czasu pragnienie skompletowania kolekcji fotografii tego wspaniałego mistrza światłopisu stało się większe niż pasja. Zacząłem szukać w prasie charkowskiej informacji, które mogłyby rzucić światło na życie i twórczość Alfreda Fedeckiego.

W 2002 roku poznałem Michała Żura — kolekcjonera, badającego działalność polskiej diaspory guberni charkowskiej (wówczas był on wice-prezydentem «Domu Polskiego» w Charkowie). Okazało się, że mamy wspólne zainteresowania, zaprzyjaźniliśmy się i zaczęła się wspólna praca poszukiwania materiałów o Fedeckim. Michał skupił się na badaniu dokumentów archiwalnych, ja zajmowałem się głównie prasą periodyczną. Nasza praca niedługo zaowocowała: Michał znalazł w Archiwum Państwowym Obwodu Charkowskiego korespondencję Fedeckiego z gubernatorem charkowskim nt. otwarcia w Charkowie w 1886 r. jego atelier fotograficznego, ja natomiast w zbiorach bibliotecznych — opinie współczesnych i opublikowane prace fotograficzne Fedeckiego. Stało się to najważniejszym bodźcem, by wprowadzić do obrotu naukowego jak najwięcej ujawnionych faktów i wydarzeń, związanych z Fedeckim i jego działalnością.

Pierwszy referat na podstawie zebranych przez nas materiałów wygłosiłem 24 kwietnia 2004 r. na Międzynarodowej Konferencji Naukowej «Diaspora Polska w Charkowie: historia i współczesność». Równoległe uzupełnialiśmy nasze kolekcje nowymi portretami fotograficznymi i wspólnie opublikowaliśmy o nim nowe materiały.

W jej wyniku naszym wspólnym pragnieniem stał się pomysł wydania albumu fotograficznego Alfreda Fedeckiego. W drodze do tego marzenia Michał zaproponował, żeby zorganizować wystawę prac fotograficznych Fedeckiego. Wraz z kolekcjonerem Arkadiuszem Chilkowskim przygotował materiały ekspozycyjne. Pomysł zorganizowania tej wystawy otrzymał wszechstronne poparcie Konsula Generalnego RP w Charkowie Grzegorza Seroczyńskiego.

Dnia 1 lutego 2008 roku w Muzeum Sztuk Pięknych otwarta została wystawa personalna A. Fedeckiego, poświęcona 150-leciu urodzin artysty. Później wystawę tę pomyślnie eksponowano w różnych miastach Polski i Ukrainy.

Dnia 7 listopada 2008 roku w Centralnej Bibliotece Naukowej Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. W.N.Karazina odbyła się prezentacja trzeciego «Almanachu Polskiego» i po raz drugi przedstawiona została wystawa personalna A. Fedeckiego, ale Michał Żur tej wystawy już nie zobaczył...

* * *

W książce wykorzystano fotografie ze zbiorów: Walentyna Wdowa, Anatolia Dołudy, Michała Żura, Gleba Iszczenki, Włodzimierza Misławskiego, Włodzimierza Ogłoblina, Andreja Paramonowa, Eleny Remizowej, Fiodora Rofe-Bekietowa, Włodzimierza Tytaria, Arkadiusza Chilkowskiego, Jurija Szczerbinina. Wszystkim kolekcjonerom za przedstawione materiały fotograficzne składam podziękowanie. Odrębne podziękowanie pragnę złożyć fotografikowi i historykowi Włodzimierzowi Ogłoblinowi, który znalazł i przedstawił do publikacji autoportret A.K. Fedeckiego.

Składam również podziękowanie kolekcjonerowi Arkadiuszowi Chilkowskiemu za gorliwą pracę, związaną z wyborem, restaurowaniem i przygotowaniem ilustracji do druku.

Nisko się kłaniam recenzentom Elenie Roszczenko, Barbarze Lenie Gerszewskiej i Romanowi Roślakowi za cenne porady i życzenia przy przygotowaniu materiałów niniejszej książki.

Bardzo jestem wdzięczny prezydentowi korporacji wydawniczo-konsultingowej «Faktor» Sergiejowi Polituczemu za sprzyjanie w wydaniu.

Pragnę złożyć odrębne podziękowania Pani Rektor Charkowskiego Państwowego Uniwersytetu Sztuk Pięknych im. I.P. Kotlarewskiego Tatianie Werkinie i Panu Rektorowi Kijowskiego Instytutu Sztuk Ekranowych Włodzimierzowi Gorpence.

Szczególne podziękowanie należy się Konsulowi Generalnemu Rzeczypospolitej Polskiej w Charkowie Grzegorzowi Seroczyńskiemu za nieocenioną pomoc w realizacji tego projektu.

Szczególne słowa wdzięczności, również w imieniu Konsula Generalnego RP w Charkowie, kieruję pod adresem ИНБЕСТ-МАРКЕТ БІЗНЕС ЦЕНТР КІАССА «А», bez wsparcia którego całe przedsięwzięcie nie mogłoby się ziścić.

* * *

«Książka Włodzimierza Mislawskiego jest nie tylko «portretem» poety sztuki fotograficznej i filmowej — pierwszego operatora filmowego Imperium Rosyjskiego Alfreda Fedeckiego, ale zawiera również szerszy kontekst — analizę atmosfery historyczno — artystycznej Charkowa, Rosji, i w końcu Europy przełomu XIX wieku. Pierwsze triumfy i tragedie sztuki fotograficznej i filmowej, gwiazda i śmierć jej pierwszego Orfeusza — Alfreda Fedeckiego stanowią te bieguny, te antynomie czasu-przestrzeni monografii Mislawskiego, które ukierunkowują rozwój bycia artystycznego jako takowego. Przygotowana do wydania książka wywoła znaczne zainteresowanie zarówno specjalistów w dziedzinie sztuki, jak i dla jej wykształconych wielbicieli i koneserów».

Elena Roszczenko, dr hab. historii sztuki, profesor

«Włodzimierz Mislawski przygotował rzetelną publikację dotyczącą twórczego życia fotografa Alfreda Fedeckiego, Polaka urodzonego w 1857 roku Żytomierzu, którego los związał z Charkowem i Imperium Rosyjskim... Włodzimierz Mislawski w swojej książce o Fedeckim przedstawił ciekawy portret utalentowanego artysty fotografa, który od początku nie tyle dążył do obiektywnego utrwalenia osoby lub zarejestrowania danego fragmentu rzeczywistości, ale intuicyjnie potrafił «wpisać» obiekt w pewną opowieść, która nadawała jego pracom sens, nakłaniała nie tylko do patrzenia, ale konceptualnego odbioru... Książka jest bogata w fakty i trafne wnioski na temat miejsca Alfreda Fedeckiego w historii fotografii rosyjskiej, polskiej i europejskiej».

B.L. Gierszewska, doktor habilitowany, profesor

«Autor opracował i wykorzystał w procesie badania tematu szerokie koło ówczesnej prasy, ujawnił i poddał analizie naukowej materiały archiwalne. Monografii właściwa jest kultura i jasność ujęcia, a jej wyniki istotnie uzupełniają nasze przedstawienia nie tylko o życiu i twórczości A. Fedeckiego, ale jednocześnie o ówczesnym procesie filmowym, sprzyjają stworzeniu całości obrazu rozwoju filmu, w naszym państwie. W taki sposób, monografia Włodzimierza Mislawskiego różni się aktualnością i nowością, wysokim poziomem naukowo-teoretycznym, ma charakter kompleksowy i uogólniający i zasługuje na wydanie jako pracy naukowej».

R.W. Roślak, doktor historii sztuki

TALENTOWANY NAUCZYCIEL

W maju 1896 r. odbyły się pierwsze publiczne seanse «cinematografii» braci Lumier w Petersburgu i Moskwie. Od 10 maja «dyrektor cinematografii Lumière» Camille Serf zaczął w Moskwie pierwsze zdjęcia filmowe¹. Niedługo w Moskwie, Petersburgu i w innych miastach zaczęli dokonywać zdjęć filmowych rodzimi fotografowicy. 30 września 1896 roku charkowski fotografik A.K. Fedeci przystąpił do zdjęć «Uroczystego przeniesienia cudownej ikony Matki Boskiej Ozeriańskiej z Klasztoru Kuriańskiego do Charkowa»², w lipcu 1897 roku petersburski fotografik B. Matuszewski zarejestrował «Wizytę do Petershofu i Petersburga Księżniczki Koronnej Austriackiej Arcyksiężnej Stefanii»³, we wrześniu 1897 r. moskiewski aktor W.A. Saszyn-Fiodorow robi zdjęcia «Kolejki konnej w Moskwie»⁴, w lecie 1898 r. fotografik-wydawca A.M. Miszon nakręcił na przedmieściach Baku «Pożar fontanny naftowej w Bibi-Ejbacie»⁵, od 1900 r. w Petersburgu fotografik A.K. Jagielski zaczął regularnie nagrywać carską kronikę filmową⁶.

Pierwszy operator filmowy Imperium Rosyjskiego Alfred Fedeci był jednym z najbardziej znanych rodzimych fotografików przełomu XIX — XX w. Jego prace niejednokrotnie odznaczano złotymi medalami na międzynarodowych wystawach fotograficznych. Fedeci miał wielki autorytet wśród kolegów. Wysoko oceniali jego talent i wybitni działacze sztuk. Bardzo pochlebne oceny mistrzostwu Fedeckiego dawał kompozytor Piotr Czajkowski i artysta-marynista I. K. Ajwazowski. W pracowni Fedeckiego bywali A.K. Głazunow⁷, M.L. Kropiwnicki⁸, N.K. Sadowski⁹, M.K. Zańkowiecka¹⁰, M.M. Miedwiediew¹¹, M. Zemlich¹², W.N. Dawydow¹³ i wielu innych.

1. Camille Serf 10, 14 i 18 maja w Moskwie robił zdjęcia ceremonii koronowania Mikołaja II i związanych z tym uroczystości. Zob.: *Летопись российского кино. 1863 — 1929 / Сост.: В. Вишневецкий, В. Михайлов, В. Ватюлин, А. Дерябин, В. Фомин, Р. Янгиров.* — М.: Материк, 2004. — С. 15.

2. Южный край. — 1896. — 1 октября.

3. Магидов В.М. Итоги кинематографической и научной деятельности Б. Матушевского в России // *Киноведческие записки (Москва).* — 1999. — № 43. — С. 280.

4. Михайлов В.П. Рассказы о кинематографе старой Москвы. — М.: Материк, 1998. — С. 14-15; Михайлов В.П. Рассказы о кинематографе старой Москвы. — М.: Материк, 2003. — С. 15-16.

5. Хильковский А.Е., Жур М.Е., Александр Михайлович Мишон — фотограф, издатель, журналист и родоначальник азербайджанского кино. Первый опыт биографического очерка // *Жук (Москва).* — 2004. — № 2. — С. 34-37.

6. Lista obrazów kinematograficznych z udziałem najważniejszych osobistości, sfotografowanych przez fotografa Jego Ekscelencji pod firmą «K.E. von Gan (Han?) i K°» p. Jagielskiego // *Киноведческие записки (Москва).* — 1992. — № 18. — С. 99-107; РГИА СПб. — Ф. 468. — Оп. 14. — Д. 1103. Цит. по: *Летопись российского кино.* — С. 31.

7. *Glazunow Aleksander s. Konstantego (1865 — 1936)*, rosyjski kompozytor, dyrygent, działacz muzyczny i społeczny. Dwie fotografie A. Głazunowa, prace A. Fedeckiego (1899, 1901) przechowywane są w zbiorach Sankt-Petersurskiego Muzeum Teatralnego i Muzycznego.

8. *Kropiwnicki Mark s. Łuki (1840 — 1910)*, dramatopisarz ukraiński, aktor, reżyser. Jeden z założycieli ukraińskiego teatru zawodowego.

9. *Sadowski Mikołaj s. Karpa (1856 — 1933)*, ukraiński aktor i reżyser. Założyciel pierwszego ukraińskiego teatru stacjonarnego.

Jako człowiek twórczy, Fedeki żywo interesował się różnymi wynalazkami technicznymi. Po zapoznaniu się z jakąś oryginalną innowacją, natychmiast usiłował to opanować i zastosować nowinkę w stosunku do swojej ulubionej sztuki — «światłopisu». Fedeki jako jeden z pierwszych w Rosji zastosował rentgenowskie zdjęcia fotograficzne, eksperymentował w dziedzinie zapisu dźwięku. Opanował technologię fotografii kolorowej, reliefowej i stereoskopicznej oraz różne metody naniesienia zdjęcia fotograficznego na tkaninę, emalię i porcelanę. Wynalazł nowy sposób produkcji fotograficznej, który pozwalał na bardzo subtelne imitowanie akwaforty — grawiury na kolorowym metalu z rysunkiem, wytrawionym kwasem.

Z czasem o nowatorskich eksperymentach charkowskiego fotografa zapomniano. Dopiero pod koniec lat 30-tych rosyjski historyk filmu Wen. Wiśniewski zwrócił historii niezаслужenie zapomniane imię jednego z pierwszych filmowców Europy. W 1937 r. Wiśniewski opublikował w kijowskim piśmie «Film radziecki» cały szereg materiałów, poświęconych okresowi narodzenia filmu w Rosji, i zdjęcia Fedeckiego¹⁴.

Jednak badacz nie zajmował się już poznawaniem działalności fotografa. We wspomnianej publikacji Wiśniewski założył, że Fedeki «albo porzucił swoje amatorstwo filmowe, albo przeniósł swoją działalność w inne miejsce», ponieważ dodatkowych materiałów o jego dalszej pracy autorowi nie udało się znaleźć.

Przez dłuższy czas działalność Fedeckiego przypominała bardziej legendę. W 1964 r. ukraiński historyk filmu A. Szymon opublikował niemało ciekawych materiałów, które bardziej szczegółowo pokazywały działalność Fedeckiego — utalentowanego fotografa i eksperymentatora¹⁵. Niestety, w pracy, zasługującej na szacunek, było niemało luk i cały szereg nieścisłości.

W latach 2000 — 2009 znalezione zostały przez nas liczne materiały o życiu i twórczości Fedeckiego, częściowo opublikowane w różnych pismach i zbiorach¹⁶. Niniejsza praca jest najpełniejszym opracowaniem życia i twórczości A.K. Fedeckiego — wybitnego fotografa i pierwszego operatora filmowego Imperium Rosyjskiego.

10. *Zańkowiecka Maria c. Konstantego* (1854 — 1934), aktorka ukraińska. Fotografie M. Zańkowieckiej wykonane przez Fedeckiego eksponowane są w kijowskim Muzeum Teatru, Muzyki i Filmu. Również fotografie Zańkowieckiej (1891, 1893, 1894, 1895) i zdjęcia przedstawień z jej udziałem («Cyganka Aza», 1894 i «Bogdan Chmielnicki», 1895) przechowywane są w zbiorach Sankt-Petersurskiego Muzeum teatralnego i Muzycznego.

11. *Medwediew Michaił s. Jefima* (1859 — 1925), rosyjski śpiewak operowy i pedagog. Fotografia M. Medwediewa (1890) wykonana przez A. Fedeckiego przechowana jest w zbiorach Państwowego Domu — Muzeum P.I. Czajkowskiego.

12. Zembrich Marcella (1858 — 1935), polska śpiewaczka operowa. Dwa zdjęcia M. Zembrich (1895), prace A. Fedeckiego, przechowywane są w zbiorach Sankt-Petersurskiego Muzeum Teatralnego i Muzycznego.

13. *Dawydow Włodzimierz s. Mikołaja* (1849 — 1925), aktor rosyjski, reżyser i pedagog. Podczas występów gościnnych W. Dawydowa w Charkowie Fedeki zrobił serię fotografii, o których recenzent napisał: «Czy można, na przykład, zapomnieć, jak wspaniale Fedeki sfotografował znanego komika petersburskiego W.M. Dawydowa w całym szeregu komicznych poz? Wyszła znów nie seria rutynowych i szablonowych portretów fotograficznych, a naprawdę cała artystyczna galeria typów, której w swym czasie mój kolega p. Jabłoński poświęcił zachwycający artykuł». — Южный край. — 1902. — 24 lipca.

14. Вишневецький Вен. Перші кінознімання на Україні // Радянське кіно (Київ). — 1937. — № 7. — С. 63-66.

15. Шимон О.О. Закінчення однієї легенди // Сторінки з історії кіно на Україні. — К.: Мистецтво, 1964. — С. 16-28.

16. Zob. Миславский В., Жур М. Альфред Федецкий. Страницы биографии // Харьковский исторический альманах. — Х.: Райдер, 2004. Весна-лето. — С. 45-67; Миславский В. Первые киносеансы в Харькове // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2005. — № 8. — С. 35; Миславский В. Пионеры кино // Кино в Украине. 1896 — 1921. Факты. Фильмы. Имена. — Х.: Торсинг, 2005. — С. 15-25, 491-492; Жур М., Миславский В. Альфред Федецкий (1857 — 1902). Страницы биографии // Польська діаспора у Харкові. Історія та сучасність. — Х.: Майдан, 2005. — С. 146-182; Миславский В. Альфред Федецкий. К биографии первого российского кинооператора // Киноведческие записки (Москва). — 2006. — № 77. — С. 163-213; Миславский В., Жур М. Альфред Федецкий. У истоков отечественного кинематографа // Антреме (Харьков). — 2007. — № 1. — С. 48-51.

Alfred-Lucjan Fedeckie urodził się w 1857 r. w Żytomierzu¹⁷ w polskiej teatralnej rodzinie szlacheckiej¹⁸. Wiadomości o jego rodzicach są urywkowe. Ojciec Konstanty Fedeckie (ur. 15 lutego 1815 r.) był reżyserem teatralnym i aktorem. Studiował w Warszawskiej Szkole Dramatycznej B. Kudlicza, pracował w teatrach Warszawy, Krakowa, Poznania, Mohylewa¹⁹. W l. 1848 — 1850 grał w mińskiej trupie W. Drozdowskiego, jako pierwszy zagrał rolę Horodniczego w «Rewizorze» M. Gogola. W 1851 r. w Minsku zorganizował własną trupę²⁰.

W 1852 r. K. Fedeckie wraz ze swoją trupą przeniósł się do Kijowa, gdzie na Lipkach został zbudowany teatr. W nim trupa Fedeckiego grała przedstawienia w języku polskim, ukraińskim i rosyjskim. Otwarcie sezonu odbyło się 18 listopada 1852 r. premierą wodewilu I. Kotlarewskiego «Moskal — czarownik»²¹. Od listopada 1852 r. do lutego 1853 r. Fedeckie wystawił również komedie w języku polskim «Panna Mężatka» i «Qui pro quo» J. Korzeniowskiego.

W związku z działalnością teatralną rodzice Fedeckiego stale przebywali w podróży, kursując między Kijowem, Mińskiem a Warszawą. Od samego dzieciństwa Fedeckiemu, który wyrastał w środowisku teatralnym, zaszczerpiono miłość do sztuki (później miłość tę Fedeckie odzwierciedlił w swojej twórczości, wykonawszy kilkadziesiąt wspaniałych portretów fotograficznych wybitnych działaczy sceny rosyjskiej i ukraińskiej).

Kiedy nadszedł czas wyboru przyszłego zawodu, młodzieniec podjął decyzję udania się na studia do pierwszego w tym profilu Cesarskiego Instytutu Fotograficznego przy Wiedeńskiej Akademii Sztuk Pięknych (K. K. Lehr und Versuchsanstalt für Photographie und Reproductionsverfahren). Wiedeński Instytut Fotograficzny założony został w drugiej połowie XIX wieku i uznawano go za najlepszy w świecie. Najwięksi specjaliści w Europie wykładali studentom malarstwo, chemię, fizykę i inne przedmioty.

Po ukończeniu studiów w 1880 r. Alfred Fedeckie przyjechał do Kijowa. Młody człowiek miał wspaniałe wykształcenie, ale brakowało praktycznego doświadczenia. Zgłębić wszystkie arkana zawodu fotograficznego Fedeckie postanowił w dobrze renomowanym atelier fotograficznym W. Wysockiego²².

Włodzimierz Wysockie otworzył w Kijowie atelier fotograficzne w 1871 roku, i w momencie przyjazdu Alfreda Fedeckiego już był słynnym fotografikiem. Wysockie posiadał kilka odznaczeń różnych wystaw fotograficznych oraz tytuł Fotografika Dworu Jej Wysokości Cesarskiej Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny²³ i fotografika Uniwersytetu Kijowskiego Św. Włodzimierza. Atelier Wysockiego mieściło się w śródmieściu, na Kreszczatyku w domu Popowa²⁴ i było uznawane za jedno z najlepszych w Kijowie.

Atelier fotograficzne W. Wysockiego

17. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 25 июля; 1902. — 26 июля.

18. Zob. Донесение киевского полицмейстера от 27.04.1886 г. Державний архів Харківської області (ДАХО). — Ф. 3. — Оп. 281. — Ед. хр. 197. — Л. 5.

19. Могилевский областной драматический театр / История. — <http://mogtd.nm.ru/page04.html>

20. Минский курьер. — 2005. — № 548. — 15 февраля.

21. Zob. Pantela J. Głos Podola. (Teatr Polski w Kijowie w latach 1803 — 1863). — <http://www.glos-podola.com.ua/poland/history/history.htm>.

22. *Wysockie Włodzimierz s. Wincentego* (1846 — 1894). Polski poeta, publicysta, artysta - fotografik. Autor portretów fotograficznych Lesi Ukrainki, I. Franki z żoną (1886). Był wiceprezydentem Kijowskiego Towarzystwa Technicznego. Grób W. Wysockiego zrównano z ziemią w 1996 r.

Wysocki był interesującym fotografikiem i utalentowanym poetą. Stał się znany jako zwolennik przyjaźni narodu ukraińskiego i polskiego. Twórczość Wysockiego wysoko oceniał wybitny ukraiński poeta i pisarz I. J. Franko: «Utwory brata Włodzimierza są wzorem przyjaźni ze sobą i wzajemnego poszanowania narodu Polski i narodu ukraińskiego. Całą historię przeżyliśmy obok i trzeba nam być braćmi i przyjaciółmi na wszystkie nowe czasy»²⁵.

Dla początkującego fotografika Wysocki stał się i nauczycielem zawodu, i nauczycielem w sensie duchowym. Zaszczepił nie tylko nawyki fotograficzne, ale i swoje spojrzenie, którym Fedecko został wierny do końca życia.

Wysocki potrafił rozpatrzeć ogromny twórczy potencjał w początkującym, ale bardzo utalentowanym fotografiku. Mianował Fedeckiego zarządcą swojej pracowni, a później powierzył mu fotografowanie «Najważniejszych osób», przyjeżdżających do Kijowa do Wielkiej księżnej Aleksandry Pietrowny.

Po kilku latach nazwisko Fedeckiego stało się znane wielu kijowianom. Jego prace zdumiewały i obywateli, i mistrzów sceny kijowskiej, i przedstawicieli «wyższych sfer». Przychylnie oceniała twórczość Fedeckiego również Wielka Księżna Aleksandra Pietrowna:

*«Jej Wysokość Imperatorska Monarchini Wielkiej Księżnej
Aleksandry Pietrowny sekretarz
15 kwietnia 1886 r. Nr 114. Kijów*

Świadectwo

Zgodnie z wolą Monarchini Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny dane niniejsze Alfredowi Fedeckiemu. Zaświadczca się, że on, kierując atelier fotograficznym W. Wysockiego, przez sześć lat zajmował się tylko i wyłącznie stworzeniem portretów fotograficznych Jej Wysokości Imperatorskiej Monarchini Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny i innych osób najwyższych. Za stale wspaniałe wykonanie prac odznaczony jest Najwyższymi prezentami oraz ma prawo do tytułu fotografika Jej Wysokości Imperatorskiej Monarchini Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny.

*Jej Wysokości Imperatorskiej sekretarz.
Rzeczywisty Radca Stanu N. Kapustin»²⁶.*

*Wielka Księżna
Aleksandra Pietrowna*

23. *Aleksandra Pietrowna* (1838 — 1900). Wielka Księżniczka, córka księcia P.G. Oldenburgskiego. Od 1856 r. zamężna z Wielkim Księciem N.N. Starszym (synem Mikołaja I).

24. Strona odwrotna passe-partout fotografii W. Wysockiego. Archiwum autora.

25. Cyt. za: Дружинский В. Памятники погибших могил // Зеркало недели. — 2003. — 29 ноября. — № 46.
26. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Ед. хр. 197. — Л. 3.

DO CHARKOWA!

6 marca 1886 roku odbyło się ważne wydarzenie dla charkowskiego życia fotograficznego. Miłośnicy fotografii na swoim zebraniu omawiali możliwość założenia w Charkowie szkoły fotograficznej²⁷. Godny uwagi szczegół: właśnie tego samego dnia kijowski fotografik A. Fedeckij napisał do gubernatora charkowskiego prośbę o wyrażenie zgody na otwarcie w Charkowie własnego atelier fotograficznego:

Jego Ekscelencja

Pan Gubernator Charkowski

Od mieszkańca m. Warszawy Alfreda Fedeckiego

ПРОСЬБА

Pracowałem przez ponad 6 lat jako zarządca fotografiką nadwornego Dworu Jej Wysokości Imperatorskiej Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny pod firmą «W. Wysocki» w Kijowie i znałem specjalnie sprawę fotograficzną, i pragnę otworzyć w Charkowie własny zakład fotograficzny. Mam zaszczyt jak najpokorniej prosić Waszą Ekscelencję o wyrażenie mi odpowiedniej zgody na prawo otwarcia powyższego zakładu. Przy tym oświadczam, że wiadomości o mojej osobowości, prawomyślności i w ogóle jakie tylko będą potrzebne do załatwienia niniejszej prośby, mogą być zdobyte w miejscu mojego zamieszkania w Kijowie, przy ul. Atynkowej, w budynku nr 11.

Marzec, dnia 6 roku 1886, m. Kijów»²⁸.

27. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1886. — 6 марта.

28. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Ед. хр. 197. — Л. 1.

W Charkowie podobne prośby rozpatrywano bardzo długo. Dlatego Fedeckie zmuszony był do złożenia podania powtórnie 18 kwietnia 1886 roku.

*Jego Ekscelencja
Pan Gubernator Charkowski
Od mieszkańca m. Warszawy Alfreda Fedeckiego*

PROŚBA

W kwietniu b.r. złożona została przeze mnie prośba do Waszej Ekscelencji dot. wyrażenia zgody na otwarcie w Charkowie zakładu fotograficznego, i ponieważ potrzebne mi zaświadczenie nie jest jeszcze otrzymane przeze mnie, to jako uzupełnienie do mojej prośby mam zaszczyt przedstawić kopię zaświadczenia Jej Wysokości Imperatorskiej Monarchini Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrownyno nadaniu mi tytułu nadwornego J.I.W. fotografiką i jak najpokorniej proszę Waszą Ekscelencję o uwzględnienie nadanego mi przez jej Wysokość Imperatorską tytułu, i dołączyć do zaświadczenia, o które proszę.

Alfred Fedeckie

*Adres mój w m. Kijowie ucz. Pałacowy, ul. Luterska A 11/a Bakinowskim.
18 kwietnia 1886 r.»²⁹*

27 kwietnia 1886 roku, w odpowiedzi na pytanie gubernatora charkowskiego, gubernator kijowski wysłał opinię, wydaną Alfredowi Fedeckiemu przez policmajstra kijowskiego:

«Pan Gubernator Charkowski

Odpowiadając na zapytanie z 13 marca nr 1703, mam poinformować Waszą Ekscelencję, że zgodnie z doniesieniem Policmajstra Kijowskiego zamieszkały w Kijowie mieszkaniec m. Warszawy Alfred Fedeckie w niczym karygodnym zarówno w sensie moralnym, jak i politycznym zauważony nie został /.../

Gubernator»³⁰

29. Tamże. Ё. 4.

30. Tamże. Ё. 5.

Po trzymiesięcznym biurokratycznym przeciąganiu sprawy Fedeckiego wreszcie otrzymuje długo oczekiwaną zgodę gubernatora charkowskiego «na prawo do podjęcia prac fotograficznych» nr 2821 z 3.06.1886 roku:

«Pan Gubernator Charkowski»

Odpowiadając na zapytanie z 12 maja br. nr 2822 mam zaszczyt przekazać niniejszym Waszej Ekscelencji pokwitowanie Alfreda Fedeckiego odbioru przez niego przy piśmie przewodnim zaświadczenia nr 2821 dot. prawa podjęcia prac fotograficznych w m. Charkowie.

Gubernator Kijowski»³¹

Na początku lata młody mistrz wraz z małżonką i półroczną córką przeniósł się do Charkowa. Zgodnie z rezolucją gubernatora charkowskiego³² Fedeckiego wynajął od 7 kwietnia atelier fotografika Dosekina³³ w budynku przy ul. Jekaterynosławskiej, 6³⁴.

Po dwóch miesiącach w miejscowej gazecie pojawia się informacja o otwarciu już urządzonego zakładu: «Fedecki A.K. — fotografik Jej Wysokości Imperatorskiej Wielkiej Księżnej Aleksandry Pietrowny. W dawnych pomieszczeniach fotografika Dosekina. Otwarcie atelier — 1 sierpnia. Urządzenie sprowadzone z Wiednia i Londynu»³⁵.

Do momentu otwarcia przez Fedeckiego jego zakładu podobne usługi w mieście świadczyło już ponad dziesięć zakładów fotograficznych, w których pracowali znani charkowscy fotograficy: M.I. Owczynnikow, J.K. Bildt, A.M. Iwanicki, N.A. Durnowo i inni.

O działalności Fedeckiego w latach 1886 — 1887 w prasie charkowskiej nie było praktycznie wzmianek. Za ten okres udało się znaleźć tylko jedną informację prasową, i to dla śmiechu. Powiadamiano w niej, że mieszkanie, które wynajmowała rodzina Fedeckich przy ul. Jekaterynosławskiej, zostało obrabowane przez lokaja³⁶. Ale nawet z tego niewielkiego zawiadomienia można wyciągnąć pewne wnioski. Widać, że sprawy Fedeckiemu szły nieźle. Miał on już swoich klientów i wystarczającą liczbę zamówień, żeby pozwolić sobie na utrzymanie służby i opłacenie wynajmu mieszkania na centralnej ulicy miasta.

31. Tamże. Л. 8.

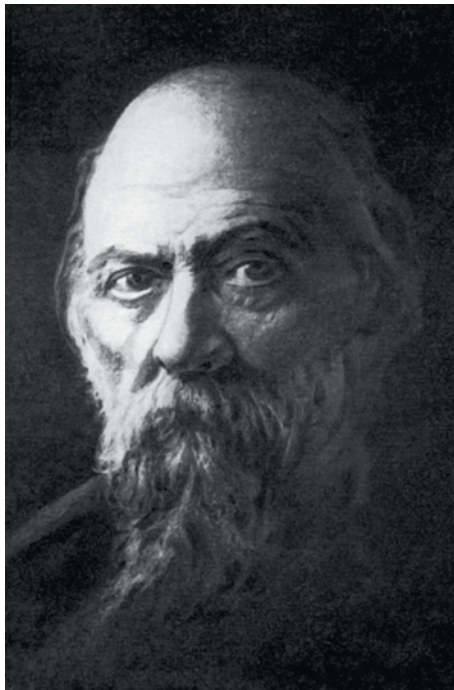
32. Tamże. Л. 5.

33. *Dosiekin Wasyl s. Sergieja* (1829 — 1900), fotografik. Właściciel jednego z pierwszych atelier fotograficznych w Charkowie (1856 — 1883).

34. Dom Bazylewicz przy ul. Jekaterynosławskiej (obecnie ul. Połtawski Szlach). W różnych czasach funkcjonowały tu atelier fotograficzne W.S. Dosiekina (1856 — 1883), N.W. Dosiekina (1885 — 1886), A.K. Fedeckiego (1886 — 1889), R.L. Tuckera (1893 — 1898), F.A. Azamowa (1912 — 1915), «De Lamitie» (1915 — 1916). W 1908 roku w tym miejscu zbudowano kino «Br. Bommer».

35. Харьковские губернские ведомости. — 1886. — 22 июня.

36. Харьковские губернские ведомости. — 1887. — 22 марта.

Portret starca.
Foto A. Fedeckiego

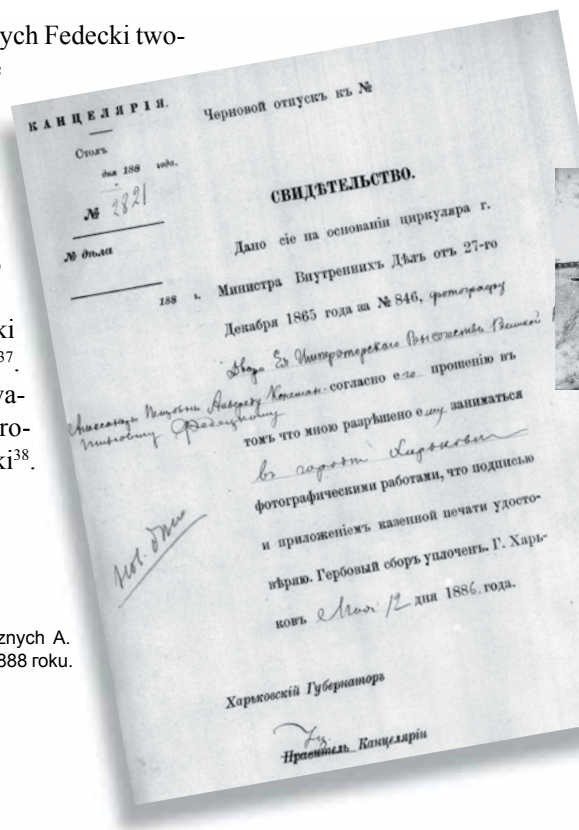
szkice, nawet artyści przenosili jego krajobrazy na wielkie płótna.

We wrześniu 1888 roku na Wystawie Światowej w Brukseli Fedeki odznaczony został złotym medalem (*L'union fait la force* /Związek i moc)³⁷. W listopadzie tego samego roku wyróżniono go «najwyższym podziękowaniem» Imperatora Aleksandra III za zdjęcia fotograficzne miejsca katastrofy pociągu imperatorskiego w guberni charkowskiej niedaleko stacji Borki³⁸. Później zdjęcia te odegrały ważną rolę w losie Fedeckiego.

O twórczości fotografika można mówić bardziej pewnie. Z zachowanych prac fotograficznych Fedeckiego widać, że od pierwszych kroków samodzielnej działalności młody fotografik zaczął śmiało rezygnować z ustalonych kanonów, przyjętych w praktyce kolegów. Rezygnuje on z ogólnie przyjętej statycznej «rodzinnej» kompozycji zdjęcia, dążył do stworzenia portretów, bliskich malarstwu. Podczas szczegółowego badania wczesnych prac Fedeckiego ujawniliśmy ciekawki szczegół: na portretach fotograficznych mistrz lekko tonował paniom wargi. Niuans ten ożywia portrety, nadając obrazom objętość i głębość.

Alfred Fedeki świadomie i aktywnie szukał środków wyrazistości sztuki fotograficznej. Nowatorskie jak na tamte czasy zdjęcia fotografika szybko stały się bardzo popularne. Pogłoski o cudownym mistrzu portretu fotograficznego rozeszły się po Charkowie. O działalności Fedeckiego z szacunkiem zaczęto mówić w Rosji i w wielu krajach Europy.

Oprócz zdjęć portretowych Fedeki tworzył rodzajowe kompozycje i krajobrazy fotograficzne. Prace te niejednokrotnie z sukcesem eksponowano na wystawach fotograficznych za granicą, publikowano w pismach, drukowano jako

37. Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 3 октября. О презентации работ фотографических А. Fedeckiego на Wystawie Światowej w Brukseli informowała również gazeta «Jużnyj Kraj» z 18.06.1888 roku.

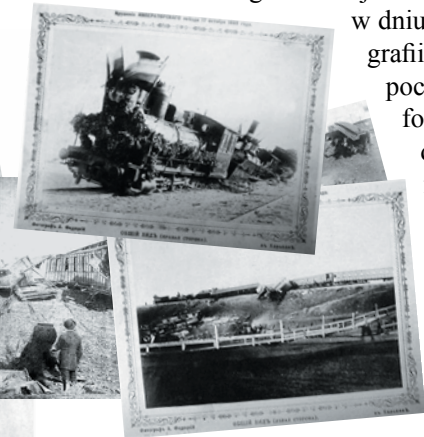
38. Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 30 ноября.

NADWORNY FOTOGRAFIK

Katastrofa carskiego pociągu, który udawał się z Krymu do Petersburga, wydarzyła się 17 października 1888 r. o godz. 13.45 kilkadziesiąt kilometrów na południe od Charkowa. Zginęły 22 osoby, ponad 30 zostało rannych. Widząc powszechną panikę Aleksander III osobiście zaczął kierować pracami ratunkowymi, które trwały przez pięć godzin. Dopiero po ewakuacji wszystkich poszkodowanych, imperator wyjechał na stację Łozowa. W budynku dworca odprawione zostało nabożeństwo dziękczynne za uratowanie i żałobne za zmarłych³⁹. Dokładnej daty zdjęć

Fedeckiego na miejscu katastrofy pociągu nie jest ustalona. Można założyć, że fotografował on w dniu katastrofy lub następnego dnia rano⁴⁰. Dokładnie wiadomo, że Fedecki zrobił serię fotografii i one zostały się na album. Jeden z albumów ze zdjęciami miejsca katastrofy carskiego pociągu Fedecki podarował Wielkiemu Księciu Sergiejowi Aleksandrowiczowi na wystawie fotograficznej w Moskwie 7 stycznia 1889 roku⁴¹. Identyczny album fotografik złożył w darze Królowi Danii Chrystianowi IX. Monarcha wysoce ocenił kunszt charkowskiego fotografika i odznaczył go imiennym złotym medalem⁴². Tym odznaczeniem, zgodnie z posiadaną informacją, nie był wyróżniony nikt z rosyjskich fotografików.

I jeszcze jedna ciekawostka. Na podstawie jednego ze zdjęć o katastrofie pociągu k. stacji Borki namalowany został w Petersburgu w 1913 r. obraz — ikona, przedstawiająca uratowanie carskiej rodziny podczas katastrofy⁴³.

39. Zob. Барковец О., Крылов-Толстикевич А. Неизвестный император Александр III. — М.: Рипол классик, 2002. — С. 190-193. О катастрофе carskiego pociągu również w: Грубе В.Ф. Врачебная помощь при крушении императорского поезда 17 октября 1888 года близ станции Борки. — Харьков: тип. М.Ф. Зуберга, 1889; Милость Божия над царем, явленная землей русской 17 октября 1888 года. — СПб., 1894; Черная А.О Крушение царского поезда // Альманах домоседа. — 1994. — № 1 — 3. — С. 12-16.

40. Московские ведомости. — 1889. — 11 января.

41. Z miejsca katastrofy carski pociąg wyruszył do Charkowa rano 18 października. Zob. Степанов В. Крушение царского поезда // Курская правда. — 2003. — 31 января.

42. Южный край. — 1889. — 15 января.

43. Ikona znajduje się w katedrze Świętego Isaakia z Dalmacji w S.-Petersburgu. Zob. Ирошников М., Процай Л., Шелаев Ю. Николай II. Последний российский император. — С-Пб.: Духовное просвещение, 1992. — С. 96-99. Możliwe, że tę ikonę wykonał zgodnie z fotografią innego fotografika charkowskiego А.М. Іwanickiego, który również zrobił zdjęcia na miejscu katastrofy carskiego pociągu. Zob. o tym m.in: Харьковские губернские ведомости. — 1888. — 6 ноября; 1889. — 6 ноября; 1894. — 13 июля; 1898. — 19 мая; Юськин А. Крушение царского поезда // Огонек (Москва). — 1989. — № 25. — С. 24-25.

Do wydarzeń, związanych z katastrofą pociągu, Alfred Fedeci wracał powtórnie. Tak, na przykład, gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» z 17 września 1889 r. informowała: «Fotografik charkowski Fedeci A.K. przedstawił do złączenia Monarsze Imperatorowi i Królowi Danii dwa zdjęcia fotograficzne, zrobione w momencie poświęcenia świątyni na miejscu katastrofy 17.10.1888 r. Marszałek Dworu Jegomości Imperatorskiego Książę Oboleński poinformował naczelnika Guberni Charkowskiej, że zdjęcia te dostarczono zgodnie z ich przeznaczeniem, i że Ich Wysokość i Król Danii raczyli uszczęśliwić P. Fedeckiego Najwyższym podziękowaniem».

Z gazety «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» z 20 maja 1891 r. dowiadujemy się, że dnia 20 maja odbyło się położenie kamienia węgielnego pod świątynię w Spasowym Skicie⁴⁴ «w pamięć o cudownym zbawieniu Ich Mości z niebezpieczeństwa katastrofy 17 października 1888 r.». Również podczas tej uroczystości Fedeci robił zdjęcia.

Kilka zdjęć Aleksandrowi III Fedeci zrobił podczas przyjazdu cesarza do Charkowa 14 czerwca 1894 r. Fotografik utrwalił cesarza podczas poświęcenia Spasowego Skitu⁴⁴ i związanych z tym wydarzeniem uroczystości⁴⁵.

«Charkowskiego fotografika A. Fedeckiego, - podawano w gazecie «Charkowskie Wiadomości Gubernialne», - za przedstawienie przez niego do złożenia Jegomości Imperatorskiej Monarsze Imperatorowi zdjęcia fotograficzne, utwalone przez niego podczas poświęcenia świątyni w Borkach, łaskawie obdarzono prezentem z gabinetu Jegomości — pierścieniem ze szmaragdem i brylantem»⁴⁶.

«Jak już informowano czytelników «Kraju Południowego», miejscowy fotografik Fedeci podczas odwiedzin przez Jegomość Imperatorską świątyni na miejscu wydarzeń 17 października 1888 r. zrobił bardzo udane zdjęcia w różnych momentach uroczystości. Zdjęcia te obecnie wystawione są przez Fedeckiego w gablocie obok jego zakładu, obok którego codziennie bywa dużo ludzi»⁴⁷.

Król Leopold odwiedził wydział rosyjski Wystawy w Antwerpii, - podawał korespondent «Nowego Czasu». — Już przed samym wyjściem króla z wydziału na wystawę dostarczono dwie luksusowe fotografie Fedeckiego na szkle, na których przedstawione były różne momenty ceremonii poświęcenia świątyni w Borkach. Te dwa zdjęcia bardzo zainteresowały Monarchę, tak samo jak i inne prace Fedeckiego, oraz wywołały całkowitą aprobatę króla»⁴⁸.

44. Prawosławny zespół Spasów Skit składał się z drewnianej cerkwi klasztornej, kaplicy w jaskini, wieży-kaplicy i kamiennej świątyni pw. Chrystusa Zbawiciela. Założony w 1889 roku przez Klasztor Świątógorski na pamiątkę cudownego ocalenia rodziny imperatorskiej na miejscu katastrofy pociągu carskiego (obecnie wieś Pierwomajskie, rejonu Zmijewskiego obwodu charkowskiego). W pobliżu świątyni była płyta nagrobna, pod którą spoczywały ciała zmarłych podczas katastrofy pociągu. Kaplicę Zbawiciela Nierukotwornego po odrestaurowaniu wnow otwarto dla parafian 23 czerwca 2003 r.

45. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 15 июня; Южный край. — 1894. — 5 sierpnia. A do 25 września Fedeci przygotował «do wręczenia Jego Ekscelencji album ze zdjęciami oświecenia świątyni na miejscu katastrofy carskiego pociągu i pobytu w Borkach członków rodziny imperatorskiej». См. Южный край. — 1894. — 25 сентября.

46. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 14, 17 августа. Podarunkowy pierścień wykonywano w zakładzie jubilerskim Karla Fabergé za panowania Aleksandra III (1881 — 1894). Z gabinetu Jego Ekscelencji wręczono 2730 pierścieni o wartości 586 084 rubli w średniej cenie ok. 215 rubli. Zob. o tym bardziej szczegółowo: Скурлов В., Буре А. Павел Буре // Антикварное обозрение (СПб). — 2002. — № 2.

47. Южный край. — 1894. — 14 октября.

48. Новое время. — 1894. — 20 сентября.

Później na podstawie jednego ze zdjęć poświęcenia świątyni w Borkach, podawano w gazecie «Charkowskie Wiadomości Gubernialne», namalowany został «wielki obraz» 49. W 1894 r. artysta M. Raszewski wykonał kilka grawiur z widokami Świątyni Chrystusa Zbawiciela w Borkach, na podstawie fotografii A. Fedeckiego⁵⁰.

Jak informowała prasa, imperator Aleksander III niejednokrotnie odwiedził Charków w związku z różnymi uroczystościami, poświęconymi «cudownemu zbawieniu» carskiej rodziny na miejscu katastrofy pociągu. W 1898 r. Fedeki wykonał pięć «kartonów» o małym formacie dla wydziału Muzeum Rosyjskiego, poświęconego pamięci Imperatora Aleksandra Aleksandrowicza. Album zdjęć «z widokami świątyni i kaplicy na miejscu wydarzeń 17 października i ze zdjęciami poświęcenia ich 14 czerwca 1894 r. i różnych odwiedzin miejsca katastrofy przez Osoby Najwyższe» Gubernator Charkowski G.A. Tobisen złożył zarządzającemu Muzeum Rosyjskim Wielkiemu Księciu Jerzemu Michajłowiczowi (Georgij)⁵¹.

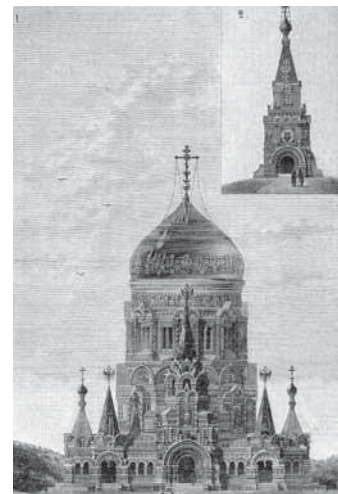
Fotografie Aleksandra III, wykonane przez Fedeckiego, najprawdopodobniej nie zachowały się. Ale o tych zdjęciach pozostały opinie w prasie, gdzie pisano, że Fedeckiemu «wyjątkowo dobrze udawała się potężna figura zmarłego Imperatora Aleksandra III»⁵².

O kunszcie prac fotografika z serii «osób koronowanych» można sądzić tylko po pięciu zdjęciach Mikołaja II,

Mikołaj II w Borkach. Fotografie A. Fedeckiego

które obecnie przechowywane są w zbiorach RGAKFD oraz w zbiorach prywatnych D. Aleksandrowa (Stany Zjednoczone)⁵³. Zdjęcia te (20 sierpnia 1898 r., przyjazd Mikołaja II na 10-lecie «cudownego zbawienia» carskiej rodziny podczas katastrofy pociągu) utrwaliły spotkanie Mikołaja II na dworcu w Borkach, pochód imperatora w otoczeniu osób towarzyszących oraz wyjście Mikołaja II z cesarową Aleksandrą Fiodorowną ze świątyni.

*Grawiura M. Raszewskiego
Świątynia p.w. Chrystusa
Zbawiciela w Borkach, wykonana
na podstawie fotografii
A. Fedeckiego*

49. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24 апреля.

50. Zob. Нива (СПб). — 1894. — № 24. — С. 572.

51. Album fotograficzny z ciemnozielonej skóry, z białą podszewką morową wykonany został w Charkowskiej typografii Adolfa Darre s. Karola (ul. Rybna, 28). Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 23 августа.

52. Южный край. — 1902. — 24 июля.

53. W zbiorach prywatnych D. Aleksandrowa (USA) przechowywane są trzy zdjęcia (15,9x21 cm). — <http://www.romanovrussia.com/NALphoto.html>; <http://www.romanovrussia.com/2NAphoto.html>

23 sierpnia 1898 roku, po trzech dniach po odwiedzeniu przez Mikołaja II stacji Borki, Fedecky wysłał Imperatorowi do Liwadii serię zdjęć. Mikołajowi II zdjęcia się podobały, i fotografika «obdarzono złotym pierścieniem ze wspaniałym niebieskim szafirem, otoczonym wielkimi brylantami»⁵⁴.

20 września 1898 r. w Paryżu Fedecky został przedstawiony prezydentowi Republiki Francuskiej Félix'owi Faure'owi i artysta «złożył mu w prezencie album ze zdjęciami różnych momentów pobytu Ich Mości Imperatorskich w Spasowym Skicie 20 sierpnia br.». Prezydent, jak podawały odeskie gazety, upoważnił Konsula Generalnego do złożenia Fedeckiemu jego oficjalnego podziękowania⁵⁵.

O albumach ze zdjęciami z pobytu Mikołaja II w Spasowym Skicie podawała i gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne»: «Fotografik A.K. Fedecky, znany ze swoich prac artystycznych, wykonał obecnie na sprzedaż wspaniale wykonane platynotypowe albumy ze zdjęciami różnych momentów pobytu Ich Mości Imperatorskich w Spasowym Skicie»⁵⁶.

Później, biorąc pod uwagę, że fotografik «utrwalił momenty odwiedzenia Spasowego Skitu w różnych czasach przez Osoby Najwyższe», kierownik Komitetu Urzędów w Spasowym Skicie przy stacji Borki zaproponował Fedeckiemu wykonanie fotografii «dla ich rozpowszechnienia drogą sprzedaży»⁵⁷.

Podsumowując działalność Fedeckiego jako fotografika nadwornego, przytoczymy listę otrzymanych przez niego odznaczeń «osób najwyższych» (w porządku chronologicznym):

«Najwyższe podziękowanie» imperatora Aleksandra III za zdjęcia katastrofy carskiego pociągu (28.11.1888);

złoty medal od Króla Danii Chrystiana IX za zdjęcia katastrofy carskiego pociągu (14.01.1889)

Pierścień z brylantem (21.01.1889);

Złoty medal od imperatora Niemiec Wilhelma II za zdjęcia katastrofy carskiego pociągu (23.03.1889);

Najwyższe podziękowanie Króla Danii Chrystiana IX za zdjęcia uroczystego poświęcenia świątyni na miejscu katastrofy carskiego pociągu (12.09.1889);

Najwyższe podziękowanie (17.09.1889);

Brylantowy pierścień od Imperatora Aleksandra III za zdjęcia z poświęcenia świątyni w Borkach (29.07.1894);

Najwyższe podziękowanie cesarzowej Marii Fiodorowny (31.12.1894);

Brylantowy pierścień cesarza Mikołaja II za zdjęcia z pobytu Mikołaja II w Spasowym Skicie (23.08.1898)⁵⁸.

W 1888 — 1891 r. Alfred Fedecky brał udział w różnych miejskich imprezach, stając się stałym uczestnikiem dobrotliwych wieczorów Zebrania Szlacheckiego⁵⁹. Prowadzi aktywną twórczą i społeczną działalność. Wykonuje zdjęcia wielce szanownego wówczas w Rosji kapłana, ojca Joana Kronsztadzkiego⁶⁰, do którego, jak powiedział A.P. Czechow, «z nadzieją zwrócone były spojrzenia całego narodu».

54. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 24 сентября; Южный край. — 1898. — 28 сентября.

55. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 20 сентября.

56. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 25 декабря. Po raz pierwszy nową technologię «platynotypię» Fedecky zastosował w 1894 roku. Zob. Южный край. — 1894. — 10 марта.

57. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24 апреля.

58. Zob. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 282. — Ед. хр. 771. — Л. 14-15; Южный край. — 1892. — 20 декабря.

59. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 30 января; Южный край. — 1896. — 29 декабря.

60. Joan Kronsztadzki (1829 — 1908), protojerej, pisarz kościelny, kaznodzieja.

O. Joann Kronsztadzki przyjechał do Charkowa 15 lipca 1890 roku. Pierwsze nabożeństwo odprawił 16 lipca w Katedrze Uspieńskiej «w koncelebrze z duchowieństwem soborowym przy śpiewie chóru biskupiego pod batutą Wiedrińskiego»⁶². W okresie 18 — 24 lipca O. Joann Kronsztadzki odprawił msze w innych cerkwiach Charkowa i guberni. Przyjazd O. Joanna miał ogromny rezonans. Poeta i dziennikarz W. Iwanow poświęcił mu wiersze, gazety pisały o cudownym uzdrowieniu przez O. Joanna Kronsztadzkiego chorych, o wielkiej miłości narodu do niego, o jego spotkaniach z charkowianami. 30 lipca O. Joann Kronsztadzki opuścił Charków⁶³. Zrobione przez Fedeckiego fotografie O. Joanna Kronsztadzkiego dopasowane zostały do 35-lecia jego posługi — 30 listopada 1890 r.: «Wobec licznych zapytań na piśmie o tym, czy mam portret O. Joanna Sergijewa (Kronsztadzkiego), mam zaszczyt poinformować wszystkich czcicieli O. Joanna, że naprawdę uszczęśliwił mnie swoją zgodą na wykonanie jego portretów i że z pracy tej został zadowolony, wyróżniając mnie swoim podziękowaniem na piśmie i dając zgodę na rozpowszechnienie jego portretów sprzedając je. Fotografik Fedeckij A.K.»⁶⁴.

Do życia społeczno-politycznego w Rosji należą zdjęcia i innych ludzi publicznych tamtych czasów. Tak, w 1891 roku Fedeckij utrzymał «odejście z Liwadii na statku «Orzeł» księcia Walijskiego z rodziną i księcia Syjamskiego ze świtą»⁶⁵.

Jan Kronsztadzki. Fotografia A. Fedeckiego

61. Zob. Южный край. — 1890. — 9 июля.

62. Zob. Южный край. — 1890. — 16 июля.

63. Zob. o tym: Южный край. — 1890. — 15, 18, 19, 20, 21, 24, 29, 30 августа; 30 ноября; 12 декабря. W 1894 roku J. Kronsztadzki przyjechał do Charkowa powtórnie, na jeden dzień. Zob. o tym bardziej szczegółowo: Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 17 ноября.

64. Харьковские губернские ведомости. — 1890. — 4 августа. Prasa zauważyła także wysoki poziom techniczny i artystyczny fotografii Najprzewielebniejszego Amwrosja, arcybiskupa Charkowskiego i Achtyrskiego, oraz album studentów medycyny 1892 r.. Zob. Южный край. — 1892. — 3 октября.

65. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 14 ноября.

LATA SUKCESÓW

Lata 1888 — 1891 były dla Alfreda Fedeckiego naprawdę pełne sukcesów. Oprócz wyżej wymienionych — Złotego Medalu na Wystawie Światowej w Brukseli (1888), Złotego Medalu od króla Danii Chrystiana IX (1889) i Złotego Medalu Imperatora Niemiec Wilhelma II (1889) fotografika wyróżniono jeszcze kilkoma odznaczeniami: powtórnie Złotym Medalem na Wystawie Światowej w Brukseli (Agriculture commerciale industrielle, 1889), Małym Złotym Medalem na IV Ogólnorosyjskiej Jubileuszowej Wystawie Fotograficznej w Moskwie (1889), Złotym Medalem na Wystawie Przemysłowej w Paryżu (A exposition universelle, 1889), Złotym Medalem Światowej Akademii Nauk w Brukseli (Academie universelle de sciences des line arts, 1890), Wielkim Złotym Medalem Alfonsa III na Wystawie Międzynarodowej w Madrycie (Alfonso III rex de Espagne. Concours international Industriale, 1890), Złotym Medalem na Wystawie Międzynarodowej w Londynie (1891) i Dyplomem Honorowym — najwyższym odznaczeniem na Międzynarodowej Wystawie Fotograficznej w Paryżu (Diplome d' honneur, 1891)⁶⁶.

IV Jubileuszowa Ogólnorosyjska Wystawa Fotograficzna w Moskwie zorganizowana została przez Wydział Fotograficzny Moskiewskiego Towarzystwa Rozpowszechnienia Wiedzy Technicznej⁶⁷. Wystawę poświęcono 50-leciu wynalezienia fotografii. Odbываła się w Muzeum Imperatorskim pod patronatem Wielkiego Księcia Sergieja Aleksandrowicza. Jako Honorowego Prezydenta zaproszono gubernatora moskiewskiego księcia W.A. Dołgorukiego⁶⁸.

Od 1 stycznia do 15 marca wystawę fotograficzną odwiedziło ponad 10 000 osób⁶⁹. Stała się ona znamiennym wydarzeniem w życiu fotograficznym Imperium Rosyjskiego, szeroko relacjonowanym w mass mediach (tylko «Moskiewskie Wiadomości» poświęciły wystawie 17 artykułów). W publikacjach wielokrotnie wspomniano i Fedeckiego, a o jego pracach bardzo ciepło wypowiadali się korespondenci wydań moskiewskich i petersburskich:

5 stycznia 1889 r. «W drugiej sali wystawione są wspaniałe portrety S-Pb. Fotografika artystycznego Dinne-
ra, wspaniałe zdjęcia fotograficzne fotografika Fischera, charkowskiego fotografika Fedeckiego...»⁷⁰.

66. ДАХО. Ф. 3. — Оп. 282. — Ед. хр. 771. — Л. 14-15; Южный край. — 1891. — 24 февраля.

67. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 8 января.

68. Московские ведомости. — 1889. — 30 января.

69. Московские ведомости. — 1889. — 3 марта.

70. Московские ведомости. — 1889. — 5 января.

12 stycznia 1889 r. «Prace Fedeckiego, które otrzymały jedno z pierwszych odznaczeń na ostatniej brukselskiej wystawie w 1888 roku, i które eksponowane były na paryskiej, są dość ciekawe. Wśród wielu z wystawionych prac rzuca się w oczy grupa portretów członków zarządu jakiegoś miejscowego banku, sfotografowanych w medalionach, porozrzucanych na różnych biletach kredytowych, akcjach i obligacjach <...> Kosztowna otomana, na której siedzi kierownictwo banku, przedstawiona jest przez fotografa z dokładnością i precyzyjnością. Pomysł takiej grupy jest nowy i oryginalny...»⁷¹.

12 stycznia 1889 r.: «Na obecnej Moskiewskiej Wystawie Fotograficznej większa część fotografików okazała się artystami. Na przykład, prace Szerera i Nabgolca, ich ogromne portrety, zrobione z natury, zdjęcia Fischera, Tile, Fedeckiego, Iwanickiego, Chmielewskiego i innych. Każda z tych prac sensownie i właściwie jest wyretuszowana, reprezentuje przyjemny, wspaniały obraz, świadczący o guście artystycznym...»⁷².

18 stycznia 1889 r.: «Wystawione ostatnio przez fotografa charkowskiego Fedeckiego diapozytywy są naprawdę zachwycające. Diapozytywy Fedeckiego ukazują, co może osiągnąć fotografia w rękach fotografa — artysty. Jego diapozytywy — znakomite portrety i świetne obrazy gatunkowe — wykonane są doskonale: wyróżniają się miękkością, mocą, wyrazistością, wspaniałym oświetleniem i gracją w pozach. Ale co najlepszego jest w tych diapozytywach — to życie i wyraz twarzy na obrazie: kiedy uważnie się wpatrujesz, wydaje się, że każda twarz, pełna ekspresji życiowej, zaraz zacznie mówić. Diapozytywy lub odbitki na szkle ze szklanych negatywów składają bardzo przyciągający typ obrazów fotograficznych, które mogą być najlepszą ozdobą dla szyb okiennych, parawanów, abażurów itd.»⁷³.

Na IV Ogólnorosyjskiej Wystawie Fotograficznej Fedeckie eksponował wiele prac w różnych nominacjach, jednak, nie zważając na bardzo pochlebne opinie w mas-mediach, wyróżniony został, jak podawano wyżej, tylko Małym Srebrnym Medalem za diapozytywy⁷⁴. Na przykład, najwyższych odznaczeń — dyplomów honorowych — na wystawie przyznano 5; Wielkich Złotych Medali — 2, Małych Złotych Medali — 8, Wielkich Srebrnych Medalii — 10, Małych Srebrnych Medalii — 15, Brązowych Medalii 19⁷⁵.

Wywołuje zaskoczenie podobny stosunek organizatorów wystawy do uznanego na całym świecie artysty — fotografa, którego niejednokrotnie odznaczano złotymi medalami na prestiżowych międzynarodowych wystawach fotograficznych. Fedeckie, widać, był skonsternowany tak niską oceną swoich prac, i możliwie dlatego już nie wystawiał swoich prac na rodzimych wystawach fotograficznych.

Po dwóch miesiącach po zakończeniu IV Ogólnorosyjskiej Wystawy Fotograficznej, w lipcu 1889 roku, Fedeckie odwiedził Światową Wystawę Przemysłową w Paryżu, którą urządzano co 11 lat. Wystawę poświęcono stuleciu rewolucji francuskiej i stała się ona jedną z największych w świecie. Tą drogą Francja chciała udowodnić swoje pierwszeństwo w dziedzinie techniki, nauki i kultury.

71. Петербургские ведомости. Cytowane z: Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 12 января.

72. Московские ведомости. — 1889. — 12 января.

73. Московские ведомости. — 1889. — 18 января.

74. Московские ведомости. — 1889. — 6 марта; Южный край. — 1889. — 7 марта.

75. Московские ведомости. — 1889. — 5, 6 марта.

Głównym odkryciem wystawy stała się wieża Eiffla, galeria maszyn, pałac sztuk i inne osiągnięcia. W ogromnych pawilonach przedstawiono najnowsze osiągnięcia i w dziedzinie fotografii. Wśród eksponowanych prac najlepszych fotografików świata wystawione były i zdjęcia «A. Fedeckiego z Charkowa». Jeden z kilku Złotych Medalii Światowej Wystawy Przemysłowej w Paryżu przyznano Alfredowi Fedeckiemu.

Był to niesłychany, fantastyczny sukces rosyjskiej fotografii. W związku z tym wspaniałym wydarzeniem Fedeki, jako człowiek skromny, zamieścił w charkowskiej gazecie tylko niewielkie ogłoszenie reklamowe: «Fotografik Fedeki A.K. ma zaszczyt poinformować, że wrócił z Paryskiej Wystawy Światowej. Przywiózł wielki wybór najróżniejszych pięknych dekoracji do zdjęć balkonowych oraz nabył najnowszy aparat do odtworzenia fotografii na porcelanie, emalii, jedwabiu itd.»⁷⁶.

Znany artysta, jakim niewątpliwie był Alfred Fedeki, mógł pozwolić sobie, żeby mieszkać w Petersburgu lub w Moskwie. Jednak Fedeki wolał zatrzymać się w Charkowie. Jego zakład staje się największy na Ukrainie i zatrudnia ponad 10 pracowników etatowych⁷⁷ (przeciętna pracownia fotograficzna liczyła 2-3 osoby)⁷⁸.

W 1891 roku Fedeki wynajął w Charkowie większe pomieszczenia dla swojego zakładu fotograficznego: «Fedeki A.K. — fotografik przeniósł się od 1 sierpnia do domu generała Iznoskowa 79. Ul. Jekaterynowska, 18»⁸⁰.

W 1892 — 1893 o życiu i twórczości Fedeckiego w prasie nie ma prawie żadnych wzmianek. Podobno wy-

jaśnia to ogłoszenie, które charkowianie przeczytali 22 lutego 1892 r. w gazecie «Charkowie Wiadomości Gubernialne»: «Alfred Fedeki z serdecznym żalem informuje krewnych i znajomych o śmierci żony swojej Jadwigi Stanisławowny Fedeckiej, zmarłej 20 lutego. Wyniesienie ciała z kościoła na cmentarz — w niedzielę, 23 lutego, po liturgii».

Jadwiga Fedeka (Wiśniewska) zmarła w wieku 28 lat na zapalenie otrzewnej⁸¹. Ta tragedia, po której Alfred Konstantynowicz pozostał z trójką małych dzieci — Ewą, Eugenią i trzyletnią Marią — stała się dla niego strasznym ciosem. Być może, właśnie dlatego Fedeki prawie przez dwa lata nie brał udziału w wystawach fotograficznych. Jednak w marcu 1893 roku miało miejsce jedno ważne wydarzenie.

*Atelier fotograficzne A. Fedeckiego,
ul. Jekaterynowska, 18*

76. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 2 августа.

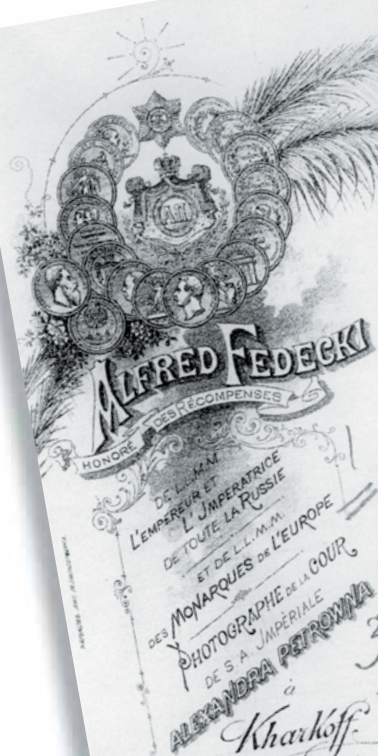
77. Харьковские губернские ведомости. — 1889. — 31 января.

78. Zob. Ведомость о фотографических заведениях за 1882 г. // ДАХО. Ф. 3. — Оп. 281. — Ед. хр. 38. — С. 22.

79. Обещание Театру Младого Видца. W różnych czasach pracowały tu atelier fotograficzne M.I. Owczynnikowa (1883 — 1891), A.K. Fedeckiego (1891 — 1896).

80. Харьковские губернские ведомости. — 1891. — 3 августа. W grudniu 1895 roku w mieszkaniu Fedeckiego wybuchł pożar, ale atelier fotograficzne nie usiergiało. Zob. Южный край. — 1895. — 29 декабря.

81. Церковная книга актов за 1892 год. Архив ЗАГСа Харьковской области.

A. K. Fedecki otrzymał od. Szelegis br.
 Saptkova w 1886 r. Wtencem i Lenin gniols
 nagromienis m. Wtencem i Lenin gniols
 Sptkova, Sakamofe Suez oserfukieus
 sngromienis emmizem:
 28 Kacta 1888. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 21 Lub. 1889 Wscesoiuiaz Siantofmacti i
 2 Ksep mion Spuzimofwii ueremii!
 14 Czuf. 1889. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 3 29 Czuf. 1889. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 11 Dek. 1892. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 5 21 Czuf. 1894. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 6 23 Czuf. 1895. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 12 Czuf. 1889. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 14 Lub. 1889. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 28 Kacta 1889. Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 Wscesoiuiaz Wrodzaruosf
 "für Kunst und Wissenschaft"

*Portrety charkowian.
Prace fotograficzne
A. Fedeckiego,
1888 — 1901 r.*

ZACHWYCAJĄCY PORTRET

Dyrektor Charkowskiej Szkoły Muzycznej I. I. Słatin⁸² w 1892 roku zaprosił do Charkowa Piotra Ilicza Czajkowskiego. Z różnych powodów przyjazd wielkiego kompozytora kilka razy przenoszono na inne terminy. Jak wspominał muzyk I. Bukinik⁸³, dowiedział się od Slatina, że Piotr Ilicz przyjedzie do Charkowa 11 marca, a 14 marca odbędzie się koncert symfoniczny utworów Czajkowskiego⁸⁴.

Alfred Konstantynowicz był namiętnym miłośnikiem muzyki. W jego zakładzie często organizowano improwizowane koncerty, w których brało udział wielu wybitnych charkowskich muzyków. «Te małe muzyczne wydarzenia, - zaznaczał korespondent «Jużnego Kraju», - oprócz rozkoszy artystycznej były przyjemne tym bardziej, że umiał je swoją rozmową i wykwinną uprzejmością sam sympatyczny gospodarz»⁸⁵. Można założyć, że o przyjeździe Czajkowskiego do Charkowa Alfred Fedecker dowiedział się od swojego najbliższego przyjaciela, znanego charkowskiego muzyka i kompozytora A.W. Schulza — Ewlera⁸⁶.

P.I. Czajkowski przyjechał z Moskwy do Charkowa 11 marca 1893 roku o godz. 9.00 rano. Około godziny 13.00 zaczęła się pierwsza próba. Jeszcze dwie próby odbyły się 12 i 13 marca⁸⁷.

Dwa zdjęcia P. Czajkowskiego⁸⁸ Alfred Fedecker zrobił w swoim atelier 14 marca po zakończeniu koncertu, ok. godz. 17. «...Młodzież z publiczności i uczniowie szkoły muzycznej wbiegli na estradę, posadzili Piotra Ilicza w fotelu i na rękach ponieśli go, siedzącego w fotelu, przez całą salę, wśród przywitań i oklasków. Członkowie Towarzystwa Muzycznego z I. Słatinym na czele posadzili Piotra Czajkowskiego do faetonu i zawieźli we fraku z białym krawatem do fotografika Fedeckiego»⁸⁹.

82. *Słatin Ilija s. Ilii* (1845 — 1931), dyrygent, pianista, pedagog. Założyciel i dyrektor Oddziału Charkowskiego Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego i Szkoły Muzycznej.

83. *Bukinik Izaak s. Jewseja* (1867 — 1942), skrzypek, wykładowca Konserwatorium Charkowskiego.

84. Букиник И. Концерты П.И. Чайковского в Харькове // Воспоминания о П.И. Чайковском. — М.: Искусство, 1979. — С. 342.

85. Южный край. — 1902. — 24 июля.

86. *Schulz-Ewler Andrzej s. Bazylego* (1852 — 1905), polski kompozytor i pianista. Wykładowca Charkowskiej Szkoły Muzycznej.

87. Букиник И. Указ. соч. — С. 344.

88. Sześć fotografii P.I. Czajkowskiego (1893) wykonane przez A. Fedeckiego przechowywane są w zbiorach Państwowego Domu-Muzeum P.I. Czajkowskiego. См. Белонович К., Котомина Ф. Чайковский 1840 — 1893. — М.: Музыка, 1990. — С. 152-153, 213-214.

89. Букиник И. Указ. соч. — С. 352.

P.I. Czajkowski z działaczami Oddziału Charkowskiego Rosyjskiego Towarzystwa Muzycznego. Fotografia A. Fedeckiego

Piotra Ilicza, - wspominał poeta i dziennikarz W. Iwanow⁹⁴. — Kiedy poprosiłem go o jego portret, z zakłopotaniem powiedział mi:

— Pan się spóźnił... wszystkie rozdałem... rozdałem nawet nie gotowe portrety, zostawiwszy u Fedeckiego kartki z podpisami, które on wysłał do nich, kiedy zdjęcia będą gotowe...»⁹⁵.

Czajkowski wysoko ocenił kunszt wybitnego charkowskiego fotografa. W swoich listach do przyjaciół w ciągu kwietnia — września 1893 roku on bardzo pochlebnie pisał o Fedeckim:

5 kwietnia 1893 r. do Slatina I.I.

«... Kochany, bardzo by mi się chciało, gdyby moje zdjęcia się udały, otrzymać kilka egzemplarzy. Później zamówię u niego (Fedeckiego — W.M.) kilka tuzinów, bo strasznie potrzebuję fotografii: naobiecowałem całą masę, a petersburskie ostatnie bardzo nie udały się...»⁹⁶.

90. Tamże — С. 353-354.

91. Zob. o tym: Гительмахер В. Редкая фотография // Музыкальная жизнь (Москва). — 1967. — № 2. — С. 16; Берлін В. Дні з П.І. Чайковським // Вечірній Харків. — 1990. — 15 травня. — С. 5.

92. Ten portret fotograficzny z dedykacją P.I. Czajkowskiego przechowywany jest w Charkowskim Państwowym Uniwersytecie Sztuk Pięknych im. I.P. Kotlarewskiego.

93. Букиник И. Указ. соч. — С. 355.

94. *Iwanow W.* — charkowski poeta, dziennikarz. Poświęcał swoje utwory P. Czajkowskiemu, J. Kronsztadzkiemu i in.

95. Иванов В. П.И. Чайковский (из личных воспоминаний) // Московские ведомости. — 1909. — 25 октября.

96. Чайковский П.И. Полное собрание сочинений: В 17 т. — М., 1971. — Т. 17. — С. 77.

15 kwietnia 1893 r. do Dawydowa W. N.

«Otrzymałem dzisiaj swoje charkowskie kartki i różne portrety. Wszystkie są nadzwyczajnie dobre, ale zwłaszcza duże. Przywiozę pokazać, a na razie - jak chcesz — przyjmij gabinetowy...»⁹⁷.

15 kwietnia 1893 r. do Słatina I.I.

«Otrzymałem teraz fotografie moje od Fedeckiego. Okazało się, że jest pierwszorzędnym fotografikiem; przynajmniej ja lepszego nie widziałem. Kochany, wyświadcz mi przysługę. Wpadnij do Fedeckiego i poproś go o wykonanie dla mnie następującego zamówienia: 1. Sześć tuzinów fotografii gabinetowych (tych i in.). 2. jeden tuzin buduarowych. 3. Dwa duże portrety. Im prędzej on to zrobi, tym lepiej. Wysłać do Moskwy do P.I. Jurgensona⁹⁸ do przekazania do mnie. Rachunek⁹⁹ wysłać do Jurgensona, który natychmiast wyśle potrzebną kwotę...»¹⁰⁰.

3 maja 1893 r. do Słatina I.I.

«...Dziękuję, kochany I.I., za wykonanie mojego fotograficznego polecenia. Ze względu na wspaniałą jakość prac Fedeckiego, nie uważam jego cen za wysokie. <...> A zresztą, niech go diabli wezmą: zbyt dobrze pracował, należy mu się sprawiedliwość...»¹⁰¹.

26 czerwca 1893 r. do Jurgensona P.I.

«...Fotografie od Fedeckiego są moim zamówieniem. Wyjeżdżając, zapomniałem Cię uprzedzić! Proszę Cię, zapłać...»¹⁰².

27 września 1893 r. do Słatina I.I.

«Proszę się pofatygować — wpaść do Fedeckiego i zamówić dwa duże portrety, czyli największe (a nie buduarowe) moje portrety. Poproś go, żeby, kiedy będą gotowe, wysłał do Moskwy, do Jurgensona, do niego też wysłać rachunek...»¹⁰³.

97. Tamże. — C. 82.

98. *Jurgenson Piotr s. Jana* (1836 — 1903), rosyjski działacz muzyczny i społeczny. Założyciel i właściciel wielkiej firmy wydawniczej w Moskwie, która drukowała m.in. nuty.

99. Wartość zamówienia wyniosła 115 rubli. См. Сарана А. Письма И.И. Слатина П.И. Чайковскому. — X., 1963. Т. 2. ХГНБ им. В.Г. Короленко. Отдел Украиники.

100. Чайковский П.И. Указ. соч. Т. 17. — С. 83.

101. Tamże — С. 90-91.

102. Tamże — С. 124.

103. Tamże — С. 195.

O fakcie docenienia przez P.I. Czajkowskiego talentu fotograficznego pisał korespondent gazety «Południowy kraj»: «Miałem wysokie zadowolenie osobiście być znajomym ze zmarłym P.I. Czajkowskim i kiedyś otrzymałem od niego portret, zrobiony w zakładzie fotograficznym Petersburskich Imperatorskich Teatrów. Dając mi ten portret, zmarły P.I. Czajkowski między innymi powiedział: «To jest zupełnie nie to samo, co zrobił ze mną wasz Fedeki! Pan wie, mnie jeszcze nikt tak nie fotografował, jak Fedeki. To jest naprawdę najlepszy mój portret. Nie jest to zdjęcie, tylko całkiem artystyczne dzieło!»¹⁰⁴.

W związku z tym ciekawie zauważyć, że portrety fotograficzne Czajkowskiego wykonywali najlepsi fotograficy Europy i Rosji: I. Diagowczenko (Moskwa, 1875, 1877), Szembosz (Rzym, 1882), S. Lewicki (Petersburg, 1884), M. Konarski (Moskwa, 1884 — 1885), Sz. Reutlinger (Paryż, 1886, 1888), E. Biber (Hamburg, 1888), G. Trunow (Moskwa, 1889), A. Pasetti (Petersburg, 1889 — 1890), F. de Meser (Kijów, 1890), N. Saroni (Nowy Jork, 1891) i inni.¹⁰⁵

Być może, Piotr Czajkowski jeszcze niejednokrotnie wypowiadałby się o kunszcie Fedeckiego, jednak po trzech tygodniach po napisaniu ostatniego listu do I. Słatina (27.09.1893) kompozytor zmarł nagle na cholera. Stało się to 16 października 1893 roku.

Po śmierci P.I. Czajkowskiego w wielu przedrewolucyjnych wydaniach w Rosji zamieszczone były kopie portretów fotograficznych kompozytora zrobione przez Fedeckiego. Mało tego, portrety te opublikowane były nawet za granicą.

W lecie 1902 roku w Piemencie (Włochy) zorganizowane były święta muzyczne, poświęcone twórczości P.I. Czajkowskiego. Dla uwiecznienia tego wydarzenia wydrukowane zostało pismo ilustrowane, z portretem Czajkowskiego, wykonanym na podstawie tego samego wspaniałego zdjęcia A. Fedeckiego¹⁰⁶.

W lipcu 1894 roku Fedeki wysłał portret fotograficzny Czajkowskiego do Danii, na wystawę w Antwerpii. «Francuski kompozytor Saint-Saëns i pierwszy z pianistów Francji prof. Dimer, zwiedzając Wydział Rosyjski Wystawy Światowej w Antwerpii, - informował korespondent «Moskiewskich Wiadomości», - zainteresowali się wystawionym przez fotografa Fedeckiego z Charkowa portretem zmarłego P.I. Czajkowskiego...»¹⁰⁷.

W następującej notatce, poświęconej portretowi fotograficznemu Czajkowskiego na wystawie w Antwerpii, korespondent «Moskiewskich Wiadomości» zauważył: «Platynotypowy portret Czajkowskiego wykonany przez Fedeckiego, nie tylko jako fotografia, jest prawdziwym arcydziełem - chef d'oeuvre — sztuki i dlatego nic dziwnego, że on wywołuje taki zachwyt publiczności nie tylko rodzimej, ale i zagranicznej»¹⁰⁸.

W trzeciej notatce o wystawie międzynarodowej w Antwerpii, którą udało się znaleźć, podawano, że Fedeki otrzymał Złoty Medal za portret fotograficzny Czajkowskiego¹⁰⁹. Ten medal był dwunastym w wykazie osiągnięć mistrza światłopisu.

104. Южный край. — 1902. — 24 июля.

105. Чайковский 1840 — 1893. — С. 174-217.

106. Южный край. — 1902. — 24 июля

107. Московские ведомости. — 1894. — 30 июля.

108. Сytowane z: Южный край. — 1894. — 2 августа.

109. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 20 августа. Rok później prasa podała, że Fedeki otrzymał jeszcze Wielki Złoty Medal i Dyplom Komitetu Wystawowego w Antwerpii. См. Южный край. — 1895. — 26 мая.

Portretem fotograficznym wykonanym przez Fedeckiego zachwycał się także korespondent «Południowego kraju». W 1902 roku on zaznaczał: «Przypomnijcie ten cudowny, pełny arcyzmu, portret naszego niezapomnianego P.I. Czajkowskiego, wykonany przez Fedeckiego w 1893 roku podczas krótkiego pobytu genialnego kompozytora u nas w Charkowie. Kto widział samego Piotra Ilicza za życia, ten wie, o ile Fedeckie potrafił uchwycić i rysy jego twarzy, i wyraz jego dobrych oczu, okrytych mgłą jakiegoś nieuchwytnego smutku, i tę zadumaną pozę natchnionego muzyka, urodzonego «dla dźwięków słodkich i modlitw...»¹¹⁰.

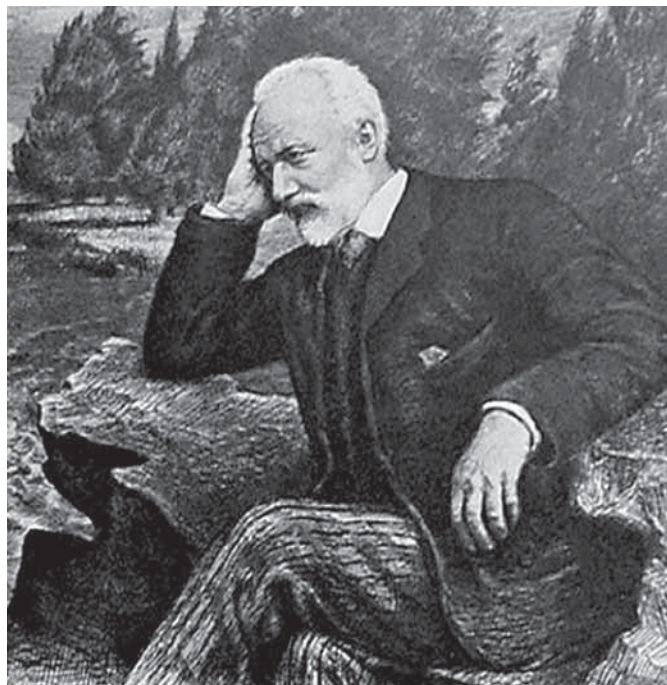
W 1909 roku o słynnym portrecie Czajkowskiego wspominał poeta W. Iwanow: «15 marca bardzo popularny wtedy na całym południu Rosji utalentowany artysta — fotografik A.K. Fedeckie zaprosił Piotra Ilicza do fotografowania w jego atelier i zrobił jego wspaniały portret; jak się okazało — twierdzili znawcy — najbardziej artystyczny ze wszystkich portretów Czajkowskiego, który później został rozpowszechniony nawet w wydaniach zagranicznych. Na tym portrecie Piotr Czajkowski przedstawiony jest w całej postaci; siedzi w fotelu, w zadumanej, poetyckiej pozie, ze wzrokiem utkwionym gdzieś w dali»¹¹¹.

Słynne zdjęcie nie było zapomniane i po upływie dziesięcioleci. W marcu 1940 roku w ZSRR wyszła drukiem seria pięciu znaczków,

poświęcona 100-leciu urodzin P.I. Czajkowskiego. Na dwóch znaczkach widać portret Czajkowskiego ze zdjęcia Fedeckiego¹¹².

Portrety Czajkowskiego ze zdjęć Fedeckiego opublikowane były w postaci kartek i na stronach tytułowych wielu książek, poświęconych życiu i twórczości kompozytora¹¹³. Namalowano również kilka portretów, których pierwowzorem były zdjęcia Fedeckiego.

P.I. Czajkowski. W. Kasjan, 1954 r.

110. Южный край. — 1902. — 24 июля.

111. Иванов В. П.И. Чайковский (из личных воспоминаний) // Московские ведомости. — 1909. — 25 октября. — С. 4.

112. Почтовые марки СССР. Каталог. — Назрань: АСТ, 2000. — Т. 1. — С. 329.

113. Zob. Букин И. Указ. соч.; Чайковский 1840 — 1893.

Warto zauważyć, że Fedeki pasjonował się malarstwem. W 1894 roku zrobił dwa duże portrety fotograficzne powiatowego przywódcy szlachty księcia D.O. Golicyna. Portrety te z inicjatywy księcia P. D. Swiatopełka — Mirskiego dostarczono do Sali posiedzeń Zjazdu Powiatowego w Charkowie. «Zmarły księżę utrwalony został na portrecie w całej postaci w mundurze szambelańskim, - podawano w «Charkowskich Wiadomościach Gubernialnych». — Portrety są bardzo kunsztownie kolorowane, trudno więc uwierzyć, że jest to zdjęcie, a nie praca artysty — portrecisty»¹¹⁴.

Fedeki nie tylko kolorował swoje zdjęcia, ale i sam malował obrazy. Na dobroczynnej wystawie fotograficznej w Sali Giełdowej, zorganizowanej na rzecz dziecięcego sierocińca «Żłobek» Fedeki przedstawił publiczności swoje płótna malarskie: «... Pan Fedeki zajął swoimi fotografiami i wielkimi portretami olejnymi dużą część sali. Cała gablota ze zdjęciami aktorki dramatycznej S.T. Strojowej — Sokolskiej¹¹⁵ w różnych rolach. Bardzo ładny jest jego pędzla portret olejem młodej, pięknej kobiety, w całej postać»¹¹⁶.

*P.I. Czajkowski.
I. Ajdarow 2001 r.*

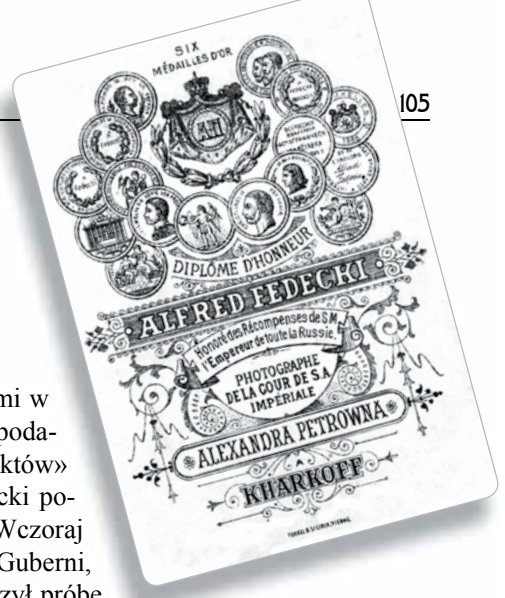
114. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 19 марта.

115. *Strowwa-Sokolska Sofia c. Tymofeja*. Aktorka. Zasłużona artystka Ukrainy. Grała w antrepryzach teatralnych Synelnikowa i Diukowa, w Charkowskim Teatrze Akademickim.

116. Харьковские губернские ведомости. — 1900. — 31 марта.

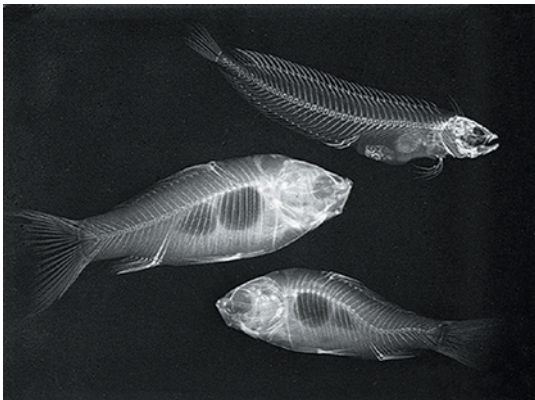
W SIECIACH KINEMATOGRAFU

W 1896 roku Fedecker na poważnie zafascynował się eksperymentami w dziedzinie fotografii rentgenowskiej, zapisu dźwięku i kinematografii. Jak podawały gazety, pierwsze doświadczenie «fotografowania niewidzialnych obiektów» Fedecker przeprowadził 21 stycznia 1896 roku¹¹⁷. Trzy dni później Fedecker powtórzył ten eksperyment, z tym że obserwowały to ważne osobistości: «Wczoraj [24 stycznia — W. M.] fotografik Fedecker A.K. w obecności p. Naczelnika Guberni, gubernialnego przywódcy szlachty, wicegubernatora i innych osób powtórzył próbę fotografowania niewidzialnych obiektów, dokonaną 3 dni temu wspólnie ze studentem Falkowskim. Były to zdjęcia szkieletu ręki, szkieletu królika»¹¹⁸.

117. W gazecie «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» z 21 stycznia 1896 roku, podawano m.in.: «Znane naszym czytelnikom cudowne doświadczenia Rentgena (fotografie przedmiotów niewidzialnych) zainteresowały w Charkowie i fizyków, i lekarzy, i fotografików. Jak sztylistyśmy, należy przeprowadzić te doświadczenia w ściśle naukowych warunkach w gabinetach fizycznych uniwersytetu instytutu technologicznego dokładnie tak, jak w klinikach — ma się na myśli, żeby te same doświadczenia zastosować w celach diagnostycznych. Wreszcie znany charkowski fotografik A.K. Fedecker, mający w swoim atelier dość wiele czułych płyt i różnych wynalazków fotograficznych, zakłada również możliwość przeprowadzenie doświadczenia z fotografowania przedmiotów, umieszczonych w zamkniętych i nieprzezroczystych pomieszczeniach. A propos mówią, że w Charkowie już są sprowadzono z zagranicy niektóre zdjęcia fotograficzne, otrzymane przy powtórzeniu doświadczeń Rentgena». Zob. również Южный край. — 1896. — 24, 25 января. W Petersburgu podobne doświadczenia przeprowadzili o dzień później od Fedeckiego, 22 stycznia 1896 roku, profesorowie Uniwersytetu Petersburskiego Borgmana i Jegorowa (wykonano zdjęcie dłoni kobiecej ręki). Jednocześnie doświadczenia z promieniami rentgenowskimi przeprowadzano w gabinecie fizycznym Imperatorskiej Akademii Wojskowo — Medycznej w Petersburgu. F.I. Blumbach pod kierownictwem profesorów I.A. Lebediewa, N.N. Georgijewskiego, N.W. Dobrochotowa zrobił zdjęcia dłoni ręki i szkieletu żaby. Zob. Новый ряд лучей // Русский фотографический журнал (СПб). — 1896. — № 2. — С. 32; Фотографический вестник (СПб). — 1896. — № 2. — С. 27. Doświadczeń z promieniami rentgenowskimi dokonywał także profesor Wiedeńskiego Instytutu Fotograficznego I. Eder. We współautorstwie z E. Walentą w 1896 roku wykonał on 15 zdjęć (rybki, ząbki, żmieje i in.). Wyniki tych eksperymentów wyświetlono w książce «Versuche über Photographie mittels der Röntgen'schen Strahlen» (1896). Zob. George Eastman House A Matter of Fact Series / http://www.geh.org/taschen/htmlsrc4/m197933520001_ful.html; Josef Maria Eder / <http://www.jmcfaber.at/eder.htm>. Pierwsze zdjęcie rentgenowskie zrobione zostało 22 grudnia 1895 roku przez profesora B. Rentgena (zdjęcie dłoni ręki jego żony Berty).

118. Южный край. — 1896. — 25 января.

*Rentgenowskie zdjęcie rybek.
Fotografia J. Edera, 1896 r.*

Na początku marca 1896 roku Fedeci w swoim mieszkaniu wraz z p. Von-Warganech zapisał na fonogram głos artystki Opery Charkowskiej Brykiny¹¹⁹. W listopadzie 1896 roku z okazji 25-lecia Charkowskiej Szkoły Muzycznej wykonał wielki portret fotograficzny dyrektora szkoły I. Słatina¹²⁰. A w grudniu powiadomił charkowian, że jego atelier «otrzymało zagraniczne stalowe ramy brązowe, z wypukłymi szklami dla chromofotografii»¹²¹. W tym czasie Fedeci przeprowadził zostały i pierwsze eksperymenty Fedeckiego w dziedzinie kinematografii.

W połowie lat 90-tych XIX wieku w Europie i Ameryce prowadzono intensywne badania w dziedzinie «ruchomej fotografii». Niewątpliwie, Fedeci uważnie śledził te prace. Informacje o nich regularnie publikowało francuskie pismo «Natura» i rodzime wydania «Rosyjskiego Pisma Fotograficznego» i «Fotografika - amatora»¹²².

Jedną z pierwszych informacji w Rosji o wynalezieniu kinematografii przez braci Lumière pojawiła się w 1895 roku w ósmym numerze «Rosyjskiego Pisma Fotograficznego»¹²³. Już w drugim artykule w dziesiątym numerze tego pisma podano szczegółowy opis aparatu filmowego braci Lumière¹²⁴.

Fedeci, który corocznie odwiedzał kraje europejskie i cieszył się wielkim autorytetem wśród zagranicznych specjalistów, mógł zapoznać się z eksperymentami fotograficznymi braci Lumière jeszcze w stadium laboratoryjnym. Jak wiadomo, w 1895 roku uczestnikom Międzynarodowego Kongresu Fotograficznego w Lionie, który odbywał się pod kierownictwem znanego astronoma Pierre Jules César Janssen'a¹²⁵, zademonstrowano wynalazek braci Lumière¹²⁶. Fakt udziału Fedeckiego w kongresie pośrednio wskazuje ogłoszenie w gazecie «Jużnyj Kraj» z 12 listopada 1895 roku: «Alfred Fedeci ma zaszczyt poinformować o swoim powrocie z podróży zagranicznej w celu nabycia dla swojego atelier nowego urządzenia».

Nie jest wyłączone, że w ciągu 1896 roku Fedeci mógł zapoznać się z «cinematografią» braci Lumière podczas pierwszych publicznych pokazów w Petersburgu (1 — 26 maja)¹²⁷, Moskwie (30 maja — 28 lipca)¹²⁸ lub Odessie (11 — 28 lipca)¹²⁹, oraz z innymi modelami aparatów filmowych, które pojawiły się wówczas w Rosji - «animatografem» Anglika Roberta Paula i «kinetoskopem» amerykańnika Tomasa Edisona. Niedługo po seansach w stolicy przyjezdni demonstratorzy filmów zawitali do Charkowa.

119. Южный край. — 1896. — 3 марта. Этот фотопортрет хранится в Харьковском государственном университете искусств им. И.П. Котляревского.

120. Zob. Южный край. — 1896. — 4 ноября.

121. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 24 декабря.

122. Przytoczonymu wybrany wykaz artykułów z rosyjskich periodyków o różnych wynalazkach w dziedzinie kinematografii: Движущаяся фотография // Фотограф-любитель (СПб). — 1890. — № 12. — Колонка 14; Лонд А. Фотохронофотография // Фотографический ежегодник П.М. Дементьева (СПб). — 1894. — С. 218; Хронофотография Аншютца // Фотограф-любитель (СПб). — 1895. — № 3. — С. 114; Кинетоскоп Эдисона и Кинематограф А. и Л. Люмьер // Фотографический ежегодник П.М. Дементьева (СПб). — 1896. — С. 80.

123. Zob. Русский фотографический журнал (СПб). — 1895. — № 8. — С. 183-184.

124. Русский фотографический журнал (СПб). — 1895. — № 10. — С. 237-241.

125. Jak uważa historyk filmu ukraińskiego A. Szymon, Fedeci był uczestnikiem tego kongresu Zob. o tym: Шимон А. Народное кинотворчество. — К.: Мистецтво, 1985. — С. 34.

126. Zob. o tym: Соколов И. История изобретения кинематографа. — М.: Искусство, 1960. — С. 128.

127. Zob. o tym m.in.: Петербургская газета. — 1896. — 1, 4, 5, 9 мая; Новое время. — 1896. — 5 мая.

128. Zob. o tym m.in.: Новости дня. — 1896. — 20, 26, 30 мая, 24 июня; Московский листок. — 1896. — 25, 26 мая, 5 июня, 28 июля; Московские ведомости. — 1896. — 25 июля.

129. Zob. o tym: Одесские новости. — 1896. — 6, 28 июля; Новороссийский телеграф. — 1896. — 7 июля.

Pierwszy publiczny seans kinematografii w Charkowie odbył się 7 lipca 1896 roku. Jak uważa historyk filmu Wen. Wiśniewski, do Charkowa przyjechał przedstawiciel angielskiej firmy Roberta *Paula*¹³⁰ z jego aparatem— «animatografem»¹³¹. Zgodnie z posiadanymi przez nas danymi, seanse publiczne «animatografii» R. *Paula* w Charkowie organizował francuski obywatel Monne, właściciel jednego z charkowskich hoteli.

O tych seansach informowała gazeta charkowska «Jużnyj Kraj»: «Ogród klubu komercyjnego «*Sejnematpgraf*», niezwykła wiadomość: żywa, poruszająca się fotografia. Ogromny sukces za granicą, a ostatnio w Moskwie i Petersburgu. Tylko na kilka dni»¹³². W letnim sezonie 1896 roku w zamkniętym Teatrze Letnim Ogrodu Komercyjnego przedstawiano program z 10 filmów: «Bokserzy angielscy», «Pożar w Londynie», «Most przez Tamizę», «Taniec serpantyna» i inne.¹³³

Następnego dnia w gazecie charkowskiej «Jużnyj Kraj» pojawiła się chwalebna recenzja o seansie «sejnematografii»: «W zamkniętym Teatrze Letnim Ogrodu Komercyjnego przedstawiane są obecnie cinematografia (żywe zdjęcia), które przyciąga dość wiele publiczności. Obrazy, pokazywane w cinematografii, są dość wielkich rozmiarów i wyglądają bardzo dobrze, a niektóre z nich naprawdę stwarzają iluzję, zmuszając widzów do zapomnienia, że przed nimi są obrazy, a nie rzeczywistość. Szczególnie podobały się nam obrazy, przedstawiające «Bokserów angielskich» i «Pożar w Londynie», gdzie ofiarny strażak ratuje dziecko z ogarniętego ze wszystkich stron płomieniem domu, trzymając je jedną ręką, a drugą przytrzymując się drabiny. Dobre są również «Most przez Tamizę», po którym tam i z powrotem poruszają się piersi i ekwipaże, «Taniec serpantyna» itd.»¹³⁴.

Tydzień później po premierze «animatografii» korespondent gazety charkowskiej «Jużnyj Kraj» podawał: «Obecnie w Zamkniętym Teatrze Ogrodu Klubu Komercyjnego nie bez powodzenia demonstrują niedawno wynaleziony aparat «kinematograf». Aparat ten w klubie Komercyjnym nazywają z nieznanych przyczyn «sejnematograf». Niewątpliwie, kryje się tutaj małe zabawne nieporozumienie, bracia Lumiere z Lionu, którzy wynaleźli po raz pierwszy podobny aparat, nazwali go «kinematografem», w odróżnieniu od «kinetoskopu», wynalezionego przez Edysona <...> Niektóre fotograficzne «żywe» zdjęcia, odtwarzane w kinematografii i przedstawione w Klubie Komercyjnym, bywają niezmiernie mgliste, drżące i niedokładne»¹³⁵.

Negatywna opinia recenzenta «Jużnego Kraju», w którym podawano, że zdjęcia, odtwarzane w «sejnematografie» i przedstawione w Klubie Komercyjnym, bywają niezmiernie mgliste, drżące i nie dokładne», ma swoje podstawy. Projektor filmowy R. *Paula* miał niektóre techniczne niedociągnięcia. Bazował na «chronofotografie» Etienne-Jules *Marey'a* z wykorzystaniem 35 mm celuloidowej taśmy i siedmiolopatkowego mechanizmu skokowego, który nie zapewniał równomiernego ruchu taśmy filmowej.

130. *Robert William Paul* (1869 — 1943), wynalazca, pionier filmu angielskiego.

131. Zob. Вишневикий Вен. Пионер русской кинематографии // Красное знамя. — 1941. — 14 марта. Premiera «animatografu» R. *Paula* w Rosji odbyła się 1 maja 1896 roku w Moskwie w sadzie i teatrze Gejten. Zob. Новости дня. — 1896. — 30 мая.

132. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 7 июля; Южный край. — 1896. — 7 июля.

133. Южный край. — 1896. — 8 июля.

134. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 7 июля.

135. Южный край. — 1896. — 15 июля.

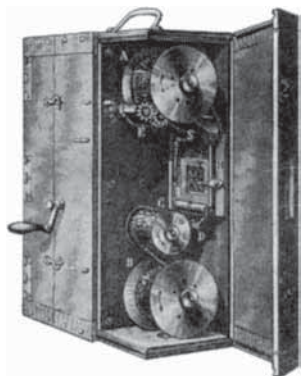
Sukces demonstracji «niedawno wynalezionego aparatu «kinematograf»» w Charkowie był krótkotrwały. Świadczy o tym następujące ogłoszenie: «Rzadki przypadek pewnego zysku! Tanio sprzedaje się «cinematograf», — podawano w gazecie «Jużnyj Kraj», — czyli żywe zdjęcia, cały aparat z widokami i urządzeniem. Zapytać p. Monne we własnym hotelu, przy ul. Jekaterynosławskiej»¹³⁶. Miesiąc później ta sama gazeta zamieściła już skromniejsze ogłoszenie: «Sprzedaje się bardzo tanio cinematograf z 10 widokami. Zapytać szwajcara hotelu Monne»¹³⁷.

Interesujące, że właśnie w tym czasie w prasie charkowskiej pojawiają się informacje Alfreda Fedeckiego o nabyciu przez niego aparatu filmowego do zdjęć:

«Fedeki A.K. — fotografik Jej Mości Imperatorskiej wrócił z podróży zagranicznej, gdzie nabył nawyki zdjęć kinematograficznych (120 zdjęć w ciągu 1 sekundy)»¹³⁸.

«A.K. Fedeki, fotografik Jej Mości Imperatorskiej, ma zaszczyt poinformować, że po powrocie z podróży zagranicznej poleca niedawno wynalezione zdjęcia kinematograficzne, zrobione przez najlepszy system kinematografa, który robi 120 zdjęć w ciągu 1 sekundy. Przy tym nabył on ekskluzywne prawo do produkcji na sprzedaż w Rosji taśm negatywno-pozytywnych z różnymi widokami do chronophotographe Demeny»¹³⁹.

«Chronophotographe» Georges'a Demeny¹⁴⁰ był wówczas jednym z najlepszych w świecie aparatów do zdjęć i projektowania i w niektórych wskaźnikach ustępował tylko «cinematografowi» braci Lumiere. Fedeki, który doskonale znał się na technice fotograficznej, prawdopodobnie chciał nabyć kamerę do zdjęć z projektorem filmowym od braci Lumiere. Jednak oni, jak wiadomo, nie sprzedawali swego wynalazku, a woleli samodzielnie je eksploatować¹⁴¹.

*Aparat do zdjęć
G. Demeny'ego
G. Demeny, 1896 r.*

136. Южный край. — 1896. — 27 сентября.

137. Южный край. — 1896. — 30 октября.

138. Южный край. — 1896. — 17 сентября; Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 18 сентября.

139. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 19 сентября.

140. Georges Demeny (1850 — 1917), wynalazca francuski, pionier filmu. W październiku 1893 — lipcu 1894 stworzył pierwszy w świecie aparat do zdjęć filmowych «chronofotograf» z mechanizmem skokowym typu ekscentrycznego «palca» do przerywanego ruchu zdjęć na taśmie celuloidowej.

141. Jak zakłada R. Jangirow, rosyjski inżynier — elektrotechnik, założyciel Sankt-Petersburskiego Towarzystwa Elektrotechnicznego W.I. Rebirow wiosną 1895 roku próbował nabyć aparat do zdjęć filmowych od braci Lumiere do zdjęć nadchodzących uroczystości koronacyjnych, jednak francuscy wynalazcy odmówili mu. Zob. Янгиров Р. Начало «царской хроники» // Искусство кино (Москва). — 1995. — № 3. — С. 60-61. Zgodnie z podaniem G. Sadou'a, 28 grudnia 1895 roku G. Méliès tak samo bezskutecznie próbował kupić aparat od braci Lumiere. Zob. Садуль Ж. Указ. соч. Т. 1. — С. 212.

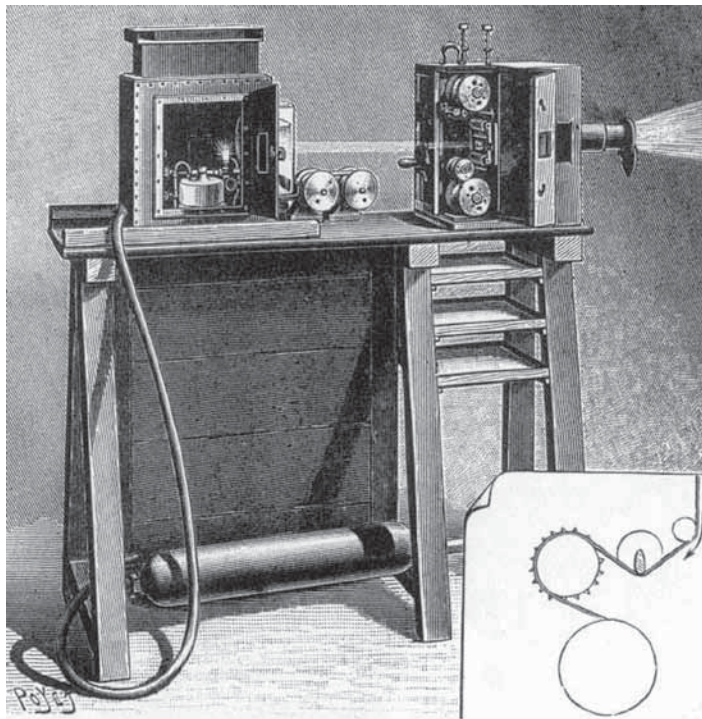

«Chronophotographe» Demenego, nabyty przez Fedeckiego, był uniwersalny: pozwalał na nagranie, drukowanie i projektowanie filmów. «Chronofotograf» miał zdejmowany obiektyw i pracował z taśmą 60-milimetrową, rozmiar kadru wynosił 52 x 23 mm. Przerywany ruch taśmy zapewniał mechanizm przerywanego ruchu typu palcowego¹⁴². Jesienią 1896 roku Demeny udoskonalił swój aparat. Mechanizm skokowy palca ekscentrycznego zamieniony został mechanizmem skokowym z zębatym bębniem¹⁴³.

Cytowane ogłoszenia reklamowe, w których mówiło się, że Fedeki «nabył nawyki zdjęć kinematograficznych», pozwalają założyć, że swoje pierwsze zdjęcia wykonał jeszcze w Paryżu w sierpniu lub na początku września 1896 roku. W Nowym Jorku, w Muzeum Kinematografii (Museum of the Moving Picture) znajduje się umowa, podpisana przez Alfreda Fedeckiego z Léonem Gaumont'em, od którego nabył swoją pierwszą 60-milimetrową kamerę «Chronophotographe» w lecie 1896 roku.

Pierwsze dokumentalnie potwierdzone zdjęcia kinematograficzne Fedeckiego w Charkowie datowane są na 30 września 1896 roku. W gazecie «Jużnyj Kraj» podawano, że «nakręcił na taśmę kinematograficzną przeniesienie ikony Ozeriańskiej Matki Bożej przy ul. Jekaterynosławskiej w ciągu 1,5 minuty»¹⁴⁴.

Ceremonię corocznej procesji z Klasztoru Kuriażskiego przez Chłodną Górę, ulicą Jekaterynosławską do Klasztoru Pokrowskiego¹⁴⁵ Fedeki, widać, nakręcił obok swojego atelier. W związku z tym warto zauważyć, że podobne zdjęcia w 1908 roku zrobił właściciel kina «Br. Bommer», które znajdował się na miejscu pierwszego atelier A. Fedeckiego (ul. Jekaterynosławska, 6)¹⁴⁶.

Aparat do projekcji filmów Demeny'ego, 1896 r.

142. Zob. Соколов И. Указ. соч. — С. 120; Coe B. The History of Movie Photography. Westfield: Eastview Editions, 1981. — P. 68.

143. Patent na nowy mechanizm skokowy Demeny'ego otrzymał 9.12.1896 r. Zob. o tym: Hronophotographical Projections. — <http://web.inter.nl.net/users/anima/chronoph/index.Htm>.

144. Южный край. — 1896. — 1 октября.

145. Ceremonia przeniesienia ikony Najświętszej Matki Bożej Ozeriańskiej odbywała się w Charkowie corocznie zaczynając od 1843 roku. 30 września ikonę przenosili od klasztoru w Kuriażu do Klasztoru Pokrowskiego, gdzie przebywała do 22 lutego. Zob. Баргаей Д.И., Миллер Д.П. История города Харькова за 250 лет его существования. Репринтное издание. — Харьков, 1993. Т. 1. — С. 341-342.

146. Zob. Южный край. — 1908. — 14 декабря; Миславский В.Н. Харьков и кино. — Х.: Торсинг, 2004. — С. 119.

Można również założyć, że Fedeckie podczas nabycia «chronophotographe» zapewnił sobie poparcie jednego z największych przemysłowców francuskich Léona Gaumont'a¹⁴⁷, którego firma produkowała i sprzedawała aparaty filmowe Demeny. Nie przypadkowo Fedeckie w ogłoszeniu podkreślał swoje «ekskluzywne prawo do produkcji taśm na sprzedaż w Rosji».

Informacja w gazecie «Jużnyj Kraj» z 15 października 1896 roku o drugich zdjęciach Fedeckiego była bardziej konkretna:

«Wobec szczególnego zainteresowania w Paryżu wszystkim rosyjskim, zwłaszcza naszym życiem, znany miejscowy fotografik A.K. Fedeckie posiadany przez niego aparatem Demeny — kinematografem zrobił zdjęcia kozackiej dzygitówki. «Pozowała» drużyna dzygicka 1-go Orenburskiego Pułku Kozackiego¹⁴⁸. Najbardziej sprawni jeźdźcy zrobili na hipodromie skokowym cały szereg najwymyślniejszych i ryzykownych ćwiczeń. Kinetograf bardzo udanie uchwycił wszystkie te ewolucje, dlatego taśma zdjęć będzie nadzwyczajnie ciekawa. Kopie z niej przeznaczone są dla Paryża i innych francuskich miast»¹⁴⁹.

Informacje w prasie o zdjęciach kinematograficznych, niewątpliwie, podniecały zainteresowanie czytelników. Wielu pragnęło dowiedzieć się o tej niezwykłej pasji Fedeckiego bardziej szczegółowo. Fedeckie dalej intryguje publiczność. W miejscowej gazecie 27 listopada 1896 roku charkowianie przeczytali następujące ogłoszenie: «W niedługim czasie w Teatrze Opery¹⁵⁰ odbędą się dwa seanse «kinetografu» A. Fedeckiego, fotografa Dworu Imperatorskiego, żywe zdjęcia z życia miejscowego i zagranicznego. Pokazane zostaną obrazy naturalnej wielkości aparatem, mającym różne nazwy, np: chronofotograf, cinematograf, kinematograf, animatograf i wiele innych»¹⁵¹.

Przed pierwszą publiczną prezentacją kinematografu Fedeckie postanowił zrobić to, co dzisiaj nazywa się pokazem prasowym. Do swojego atelier zaprosił korespondentów gazet charkowskich i przedstawicieli władz miejscowych. Gościom pokazano kilka filmów i poinformowano o mającej się odbyć demonstracji kinematografu w teatrze operowym.

Na dzień przed premierą w gazetach pojawiły się zachwycające recenzje. Mianowicie, największa w Charkowie gazeta «Południowy kraj» zaznaczała: «Tego poniedziałku w teatrze operowym odbędzie się nadzwyczajnie ciekawy seans: znany nasz fotografik A.K. Fedeckie pokaże za pomocą posiadanego przez niego całkiem udoskonalonego kinematografu tak zwane ruszające się, lub żywe, fotografie. Z całej serii takich obrazów, odtwarzanych na ekranie w 12 arsz. szerokości i 10 arsz. wysokości, wydawane są zdjęcia z głównych momentów pobytu Ich Wysokości w Paryżu, i później miejscowe — procesja podczas przeniesienia Ozeriańskiej ikony Matki Bożej z Kuriażu do Charkowa i dzygitówka kozaków Pułku Orenburskiego, zrobione tu bezpośrednio przez p. Fedeckiego. Wszystkie zdjęcia kinematografu p. Fedeckiego, które widzieliśmy w jego atelier na ekranie, wywierają ogromny efekt, z którym wszystkie obecne tu «poruszające się fotografie» porównać się w żadnym razie nie mogą.

147. *Léon Ernest Gaumont* (1864 — 1946), przemysłowiec filmowy. Od 1895 zajmował się sprzedażą urządzenia do robienia zdjęć filmowych i do projektowania filmów. W 1896 zaczął produkcję filmów. W 1905 założył wielką S.A. «Gaumont» z filiami w różnych krajach.

148. I Orenburski Pułk Kozacki mieścił się w Charkowie od 1882 roku. Przed tym przez 10 lat przebywał w Turkiestanie. Zob. Южный край. — 1889. — 25 ноября; Ганин А., Левченко А., Семенов В. История 1-го Оренбургского казачьего полка. — X.: РАЙДЕР, 2007. — С. 4.

149. Южный край. — 1896. — 15 октября.

150. Обесние Filharmonia Obwodowa (ul. Rymarska, 21).

151. Южный край. — 1896. — 27 ноября.

Do odtworzenia zdjęć w teatrze operowym potrzebna jest moc światła elektrycznego, skoncentrowana w jednym punkcie w 60 amper. Pan Fedecker, życiowo zainteresowany wynalezieniem kinematografu, da tu tylko jeden seans, później aparat zostanie wysłany do Kijowa i Warszawy»¹⁵².

Na pierwszej stronie tegoż numeru gazety Fedecker zamieścił drugie ogłoszenie reklamowe o demonstracji kinematografu w Teatrze Operowym: «W poniedziałek, 2 grudnia w Teatrze Operowym odbędzie się seans «kinematografu» A.K. Fedeckiego, fotografika Dworu Imperatorskiego. Zostaną wyświetlone na scenie, na ekranie o wymiarach 12 arszynów szerokości i 10 arszynów wysokości żywe fotografie z życia zagranicznego i miejscowego. Aparat «kinematograf» jest jedynym w Rosji i jest ostatnim słowem technicznego doskonalenia, łącząc w sobie chronofotograf, cinematograf, kinematograf, sejnimatograf, witograf i wiele innego.»¹⁵³.

Dla pomyślnej demonstracji kinematografu w Teatrze Operowym, mającym salę na prawie tysiąc miejsc, Fedecker musiał rozwiązać pewny problem techniczny. Okazało się, że dość trudno jest dobrze oświetlić ekran o wymiarach 8,5 x 7,1 m. Nie było przewidziane, że «Chronograf» Demeniego, sądząc z opisu we francuskim piśmie «Natura», będzie projektować filmy na wielki ekran:

«... Jeżeli zadowalać się ekranem zwykłego rozmiaru, to tlenowe światło wystarczy¹⁵⁴, i aparat można łatwo zainstalować wszędzie. Na rysunku przedstawiliśmy pełną instalację dla domu, w którym nie ma ani gazu, ani oświetlenia...»¹⁵⁵. Dzięki pomocy charkowskiego fizyka P.W. Kluge¹⁵⁶ gazowe źródło światła w projektorze filmowym Fedeckiego zastąpiono bardziej potężnym — elektrycznym»¹⁵⁷.

Wychodząc z tego, można śmiało założyć, że seans Fedeckiego był jednym z pierwszych w Europie z wykorzystaniem elektrycznego źródła światła. Jako potwierdzenie można przytoczyć zdanie francuskiego historyka filmu Georgie Sadul'a na temat seansu filmowego w Paryżu na Bazarze Charytatywnym, podczas którego, jak wiadomo, powstał pożar z licznymi ofiarami. Seans odbył się w maju 1897 roku, pół roku po seansie Fedeckiego:

«Ponieważ elektryczność jeszcze mało była rozpowszechniona we Francji, dla przejazdowych aparatów filmowych nie używano lamp łukowych, tylko różnych urządzeń, najwygodniejszym z których była lampa eteryczna»¹⁵⁸. Poza tym, seans Fedeckiego, widać, był jednym z największych wówczas (na pierwszym seansie było obecnych ok. 1 000 osób).

152. Южный край. — 1896. — 1 декабря. — С 3.

153. Dość ciekawy jest wyciąg z cytowanej recenzji gazetowej: «Wszystkie zdjęcia kinematografu p. Fedeckiego, które widzieliśmy w jego atelier na ekranie, wywierają ogromny efekt, z którym wszystkie «poruszające się fotografie», które tu już były, porównać się w żadnym razie nie mogą». Co miał na myśli recenzent, pisząc «które tu już były», nie zrozumiałe. Albo chodziło o atelier Fedeckiego (to znaczy, że już wcześniej przeprowadzał doświadczenia z «poruszającymi się fotografiami»?!), albo o Charkowie w całości. Zob. Южный край. — 1896. — 1 декабря. — С. 1.

154. W XIX wieku w latarniach magicznych stosowano światło wapienne (światło Drummonda) — białe światło, otrzymywane drogą żarzenia wapnia w płomieniu gazu pironującego. Jednak na przełomie XIX — XX w. częściej używano takiej odmiany światła Drummonda jak palniki eteryczno — tlenowe (saturatory). Дигмелов А. Пятьдесят лет назад // Минувшее. Исторический альманах. — М.-СПб: Atheneum; Феникс, 1990. Вып. 10. — С. 408.

155. Mareschal G. Le chronophotographie de M. G. Demeny // La Nature (Paris). — 1896. — 21 novembre. — P. 391-394. Цит. по: Соколов И. Указ. соч. — С. 152.

156. Kluge P.W. Fizyk, elektrotechnik, inżynier. W 1888 roku udoskonalił zegarek elektryczny w budynku Domu Miejskiego. W 1900 roku opracował projekt oświetlenia elektrycznego Charkowa.

157. Elektryczność w teatrze wprowadzili po kapitalnej przebudowie 1885 roku. — Крыхтина Н. Вдоль по Рымарской (секреты Старого оперного театра) // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2004. — № 5. — С. 13.

158. Садулъ Ж. Указ. соч. Т. 1. — С. 182.

Seans filmowy Fedeckiego, zorganizowany w pomieszczeniu Teatru Operowego 2 grudnia 1896 roku, wywołał entuzjastyczne recenzje w prasie. Recenzenci zwracali uwagę na wysoką techniczną jakość filmowania, szczególnie wydzielając zdumiewające wrażenie, które pozostawiła demonstracja filmów na niespotykane wielkim ekranie. Atmosferę tego seansu dobrze przekazuje artykuł w gazecie «Jużnyj Kraj», w którym m.in. podkreślało się, że zdjęcia Fedeckiego sprawiedliwie wywołują burzliwe oklaski widzów.

«Seans kinematografu, zorganizowany przez A.K. Fedeckiego w teatrze operowym, przekroczył wszystkie oczekiwania w stopniu zainteresowania, wywołanym niezwykle wynalazkiem Edisona. Teatr był przepelniony, — jeszcze na długo przed początkiem przedstawienia wywieszono ogłoszenie o wyprzedaniu wszystkich biletów. Po «Cyruliku z Sewilli» rozpoczął się seans filmowy, który trwał pół godziny czasu, który dla publiczności minął zupełnie niepostrzeżenie, o tyle była uniesiona tym, co odbywało się na ekranie. P. Fedeki demonstrował 11 zdjęć, z których miejscowe były dwa, jeden przedstawiał przejazd Ich Mości z Paryża do Saint-Cloud. Zdjęcia pojawiły się na ekranie w wielkiej skali, tak że niektóre postaci wychodziły większe od wielkości naturalnej. Niektóre obrazy sprawiały ogromne wrażenia i wywoływały burzliwe oklaski i zachwyty widzów. Obrazy w rzeczywistości zachwycają i stwarzają pełną iluzję. Wiele śmiechu, śmiesznego z nieporozumieniem, wywołał obraz, przedstawiający ulicę Wielkiej Opery w Paryżu, na której wszystkie figury i ekipaże poruszały się nie do przodu, a do tyłu. Wspaniałym był obraz dzygitówki kozaków Pułku Orenburskiego; szczególne zdziwienie wywołuje moment padnięcia konia. Na tym obrazie niektóre twarze oficerów pułku były przedstawione tak wyraziście, że łatwo było je poznać. Bardzo dobry obraz — Murzyni na Polu Marsowym, kąpiący się w basenie. Dokładność fotografii w tym przypadku jest taka, że da się zauważyć blask mokrych pleców Murzynów. Pewnym niedociągnięciem w wywołaniu obrazów było ich drżenie i nie zawsze równe światło reflektora, co uwarunkowane było, widać, niedostatecznością energii elektrycznej oświetlenia klubowego. Tylko przy sprzyjaniu p. Kluge udało się otrzymać niezbędną ilość amperów światła. Ogromny sukces seansu zachęcił p. Fedeckiego do zorganizowania w następnym tygodniu w celach dobroczynnych w teatrze operowym jeszcze jednego podobnego seansu, ale z dodawaniem innych obrazów, których liczba dochodzi do dwudziestu. Cały dochód p. Fedeki przekazuje do rozporządzenia gubernatora, do rozdania ubogim w Charkowie przed świętami. Zaproponowano, że na początku wieczoru postawić operę «Pajace», a później miał się odbyć seans, po czym pod koniec — tańce. Cel tego spektaklu jest tak dobry, że można tylko od serca podziękować p. Fedekiemu za jego naprawdę dobrą sprawę»¹⁵⁹.

Szczegółem, wyróżniającym Fedeckiego, było to, że znany ze swej aktywnej działalności społecznej i oświatowej fotografik już drugi swój seans filmowy zorganizował w celu charytatywnym, ofiarując cały dochód na rzecz ubogich, którzy nie mieli środków na wykupienie z lombardu zimowej odzieży. Mimochodem zauważmy, że Fedeki praktycznie corocznie wnosił «ofiary do miejskiego lombardu dla wydania zakładów najuboższym»¹⁶⁰.

159. Южный край. — 1896. — 4 декабря.

160. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1894. — 12 апреля.

Przytaczamy niektóre szczegóły o dobroczynnym seansie Fedeckiego: «W sobotę 7 grudnia 1896 roku w teatrze operowym na rzecz ubogich m. Charkowa i potrzebujących w wykupieniu ciepłej odzieży do świąt z lombardu, zostanie zorganizowany drugi seans «kinematografu» A.K. Fedeckiego, fotografika Dworu Imperatorskiego. Ruchome zdjęcia o wielkości 9-12 arszynów. Wszystkich obrazów pokazanych będzie 18, wśród których będzie demonstrowany wyjazd Ich Mości Imperatorskich w Paryża do Saint — Cloud, oraz przyjazd prezydenta Republiki Francuskiej Félix'a Faure'a na przegląd wojska 14 lipca. Szczegóły w programie. Przed seansem — opera «Rigoletto»»¹⁶¹.

Fedecki, jak podają gazety, «bardzo jest zainteresowany wynalezieniem kinematografu», zajmował się zdjęciami dość intensywnie, o czym świadczy fakt, że w programie następnego już seansu, po pięciu dniach po premierze, znalazło się jeszcze kilka nowych wątków: «Drugi seans kinematografii, zorganizowany w celu dobroczynnym przez A.K. Fedeckiego w teatrze operowym, przyciągnął wiele publiczności. Obrazy tym razem udały się jeszcze lepiej i wywołały pełny zachwyt publiczności. Z nowych miejscowych zdjęć bardzo ładny był widok naszego dworca w momencie odjazdu pociągu ze stojącymi na peronie naczelnikami»¹⁶².

«Kinematograf obecnie zaczyna być modnym. W Moskwie, w Odessie i w Charkowie ten ostatni wynalazek fotografii — ruszające się zdjęcia fotograficzne — bardzo interesuje publiczność, — zaznaczał dziennikarz «Charkowskich Wiadomości Gubernialnych». — Zarówno pod względem rozmiarów zdjęć, tak i ostrości kinematograf, zademonstrowany przez fotografika Fedeckiego trzy dni temu po raz drugi w teatrze operowym, należy do najlepszych. Jego demonstracja i tym razem była bardzo interesująca. Publiczności było dużo. p. Fedeckiego wiele razy oklaskiwano. Dochód skierowany zostanie na rzecz ubogich m. Charkowa»¹⁶³.

Jednocześnie z seansami Fedeckiego w teatrze operowym, po sąsiedzku, w holu teatru dramatycznego przedstawiciel firmy zagranicznej «Achilles», który przyjechał z Kijowa, demonstrował «biomatograf»¹⁶⁴. Jednak seanse (odbywały się od godziny 15.00 do 19.00) «żywych ruszających się fotografii wielkości naturalnej, widać, nie miały wielkiego sukcesu. Za wyjątkiem informacji reklamowej, żadnych innych recenzji w prasie na te demonstracje filmowe znaleźć nie udało się¹⁶⁵.

Recenzje w prasie dwóch seansów filmowych dwa seanse filmowe A. Fedeckiego zawierają dość ciekawe materiały. Dzięki źródłom gazetowym, można spróbować zidentyfikować filmy z programu Fedeckiego.

Z 18 filmów, pokazanych przez Fedeckiego, minimum cztery nakręcone zostały w Charkowie. Informacji o filmie «Murzyni na Polu Marsowym, kąpiący się w basenie» ani we wspomnieniach historyków filmu, ani w kartoce zachowanych filmów cinemateki «Gaumont» nie znaleziono.

161. Южный край. — 1896. — 6 декабря.

162. Харьковский край. — 1896. — 9 декабря.

163. Харьковские губернские ведомости. — 1896. — 10 декабря.

164. Seanse firmy «Achilles» odbywały się w październiku w Pasażu kijowskim na Kreszczatyku. Zob. o tym: Жукова А., Журов Г. Кинематографическая жизнь столицы Советской Украины. — К.: Мистецтво, 1983. — С. 5.

165. Zob. o tym m.in.: Южный край. — 1896. — 5, 6 декабря.

Pod tytułem «Przejazd Prezydenta Republiki Francuskiej Félix'a Faure'a na przegląd wojska 14 lipca», być może, figuruje film «Przybycie Prezydenta Republiki na wyścigi konne» (Wielka Nagroda Paryża w 1896 r.)¹⁶⁶. Obraz, przedstawiający «ulicę Wielkiej Opery w Paryżu, na której wszystkie figury i ekipaże poruszały się nie do przodu, a do tyłu», w oryginale mogła mieć tytuł «Ruch w Paryżu»¹⁶⁷. Film «Przejazd Ich Mości z Paryża do Saint-Cloud» wyświetlano we Francji pod tytułem «Car Mikołaj II podczas wizyty w Paryżu». Zatrzymajmy się przy tym filmie bardziej szczegółowo.

Jesienią 1896 roku młody imperator Mikołaj II z cesarzową odbył podróż po krajach Europy, serdecznie przyjęto go we Francji, i wizyta ta bardzo sprzyjała wzmocnieniu związków rosyjsko-francuskich. O ile ważne było to dla Francji można sądzić z faktu, że podczas wizyty Mikołaja II w śródmieściu Paryża założony został most przez Sekwanę, symbolizujący zbliżenie dwóch państw. Most nazwano imieniem imperatora Aleksandra III (most ten z bogatymi ozdobami architektonicznymi istnieje i obecnie oraz ma ten sam tytuł).

Historyk filmu ukraińskiego A. Szymon przez pomyłkę przypisał Fedeckiemu filmowanie pobytu Mikołaja II we Francji¹⁶⁸. Jak podawała prasa, Mikołaj II przebywał we Francji na początku października 1896 r.¹⁶⁹, a Fedeki, jak świadczą gazety, już w połowie września wrócił do Charkowa. Sfilmowali pobyt Mikołaja II w Paryżu Georges Méliès, fotografik Pearu, oraz operatorzy francuskich firm «Pathé» i «Gaumont». Zdjęć dla kompanii «Gaumont» dokonał etatowy operator firmy «Wierny Gustaw»¹⁷⁰.

Film «Przejazd Ich Mości z Paryża do Saint-Cloud» raczej nie zachował się, przynajmniej, nie figuruje on w katalogach archiwalnych kompanii «Gaumont». Jednak na stronie internetowej firmy podaje się, że od momentu założenia kompanii w 1895 roku dla niej już zaczęli kręcić bieżące kroniki. W kwietniu 1897 roku w pierwszym katalogu «Gaumont» figurowały już filmy: «Car Mikołaj II podczas pobytu w Paryżu», «Ruch w Paryżu» itd.¹⁷¹.

W połowie stycznia 1897 roku odbywa się wydarzenie, które doprowadziło do tego, że Fedeki zmuszony został przerwać działalność kinematograficzną — w Sali teatru operowego odbyła się pierwsza w Charkowie demonstracja «cinematografu» braci Lumiere¹⁷². Niewątpliwie, pierwsze pokazy filmów Lumiere w Charkowie istotnie nie wpłynęły na decyzję Fedeckiego. Fotografik odebrał je jako zjawisko tymczasowe. Miał jeszcze nadzieję na realizację swoich wątków we Francji i na demonstrację swojego «kinematografu» w innych miastach Rosji.

166. Francuski historyk filmu Georges Sadoul przytacza i inne filmy kompanii «Gaumont» tamtych czasów: «Wielkie fontanny Wersalu», «Śniadanie ptaków w Wiedeńskim Kursalonie», «Wyjście z przedsiębiorstwa Panhard & Levaçon», «Zaklinaczka węzów» i in. Zob. o tym bardziej szczegółowo: Садуль Ж. Указ. соч. Т. 1. — С. 200.

167. Zob. La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

168. Zob. Шимон О.О. Указ. соч. — С. 25.

169. Zob. Le tsar et la tsarina en France. Hommage au Tsar. Octobre 1896. Paris: Librairies — Imprimeries Reunies, 1896. 238 pp.; Vianzone T. Lettres sur le couronnement de l'empereur Nicolas II et de l'impératrice Alexandra et sur leur séjour en France, Paris 1896.

170. Zob. Садуль Ж. Указ. соч. Т. 1. — С. 200, 210, 549.

171. Zob. La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

172. Zob. o tym: Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 16 января; Южный край. — 1897. — 16 января.

W styczniu 1897 roku Feddecki odwiedził Moskwę, gdzie zarejestrował na taśmie filmowej «jazdę na Placu Czerwonym»¹⁷³. W kwietniu, zgodnie z informacjami prasowymi, w Charkowie «planuje filmować różne momenty festynów ludowych na Placu Konnym, dla swego cinematografu»¹⁷⁴. Na drugi dzień świąt wielkanocnych (16 kwietnia) Feddecki dokonał w Charkowie anonsowanych zdjęć filmowych.

«Festyny ludowe, zorganizowane na Placu Konnym podczas prawdziwych świąt, nie różniły się ożywieniem, czemu sprzyjał w znacznym stopniu stan pogody, chłodnej, z wiatrem i pyłem, zasypującym oczy. <...> Artysta-fotografik A.K. Feddecki nakręcił kilka scen festynów do udoskonalonego przez niego cinematografu, chociaż z wielkim trudem, ponieważ wiatr nie pozwalał na sztywne ustawienie aparatu»¹⁷⁵.

Na czym polegało «udoskonalenie cinematografu», dokładnie powiedzieć nie można. Nie udało się znaleźć i wiadomości o publicznej demonstracji nakręconego wątku. Można założyć, że te zdjęcia się nie udały. Spróbujmy opisać warunki, w jakich przychodziło się Feddeckiemu pracować.

Feddecki filmował, nie znając ani czułości taśmy, ani oświetlenia obiektu. Nie mógł ustalić czułości taśmy dzięki wcześniejszym próbom, nie miał możliwości ustalenia oświetlenia z pomocą eksponometru. Fotografik nie miał odpowiednich środków technicznych dla obróbki sfilmowanego materiału i dlatego zmuszony był do korzystania z laboratorium Gaumont'u.

W lipcu 1897 roku w Charkowie ponownie zaczęto wyświetlać filmy Lumiere'ów. Demonstrator posiadał ok. 100 filmów¹⁷⁶, co pozwalało często zmieniać programy. «Kinematograf P. Lumiere kardynalnie różni się od tych kinematografów, które wcześniej przedstawiano w Charkowie, — podawała gazeta «Jużnyj Kraj». — Jego zaletą w porównaniu z poprzednikami polega głównie na tym, że w nim prawie nie ma wahań światła, które mocno wpływają na wzrok i przeszkadzają iluzji. Demonstracji kinematografu towarzyszą oklaski publiczności, na prośbę której powtórzono wiele poruszających się obrazów »¹⁷⁷.

Jednocześnie z demonstracjami «cinematografu» braci Lumiere seanse «poruszającej się fotografii» zaczęły się w Sali Zebrania Szlacheckiego i w pomieszczeniach Towarzystwa Miłośników Śpiewu Chóralnego. W związku z tym przedstawiciel firmy Lumiere zamieścił w miejscowych gazetach kilka ogłoszeń: «Dyrekcja cinematografu Lumiere zwraca szczególną uwagę publiczności na to, że cinematograf Lumiere nie ma nic wspólnego z nędznymi epigonami, którzy odwiedzili m. Charków»¹⁷⁸.

Feddecki nie brał udziału w tej kłótni. W lipcu 1897 roku wyjechał na odpoczynek na Krym. Fotografik odwiedził Ałupkę i Jałtę, gdzie odpoczynek połączył z pracą. Po powrocie do Charkowa na początku sierpnia poinformował mieszczan, że «wrócił z Krymu i proponuje wielką kolekcję krajobrazów Ałupki»¹⁷⁹.

173. Zob. Жуков Г. З минулого кіно на Україні. — К.: АН УССР, 1959. — С. 127.

174. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 13 апреля.

175. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 17 апреля.

176. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 15, 17 июля.

177. Вишневецький Вен. Перші кінознімання на Україні. — С. 65-66.

178. Тамże. — С. 66.

179. Южный край. — 1897. — 15 августа.

Wykonana przez Fedeckiego seria krajobrazów Krymu wywołała ogromne zainteresowanie. Zdjęcia wydane zostały w postaci albumu, na temat którego ukazała się recenzja, gdzie między innymi zaznaczano: «W Charkowie w sprzedaży pojawił się album krajobrazów Krymu, głównie Ałupki i jej okolic, w najwyższym stopniu artystycznie wykonanych przez miejscowego fotografa-artystę A.K. Fedeckiego, który spędził tym latem pewien czas na Krymie. Malownicze wybrzeże Morza Czarnego ma w albumie kilka zdjęć fotograficznych w różnych miejscach; Majestatyczny Pałac Woroncowa w stylu mauretańskim w Ałupce sfotografowany jest w częściach, co pokazuje ogrom tego budowy w związku ze wspaniałą przyrodą wokół, która zdumiewa widza, widoki Ałupki, Jałty, ruchu na morzu, górskie drogi, sceny podróży po nich, - wszystko to nadaje albumowi wielkie zainteresowanie»¹⁸⁰. Na Krymie Fedeki fotografował nie tylko aparatem fotograficznym, ale i kamerą filmową, a negatyw wykorzystał, prawdopodobnie, do druku fotografii małoformatowych, które zebrał w ładnym albumie z okładką, ozdobioną wienietką fotograficzną na platynie¹⁸¹.

21 sierpnia 1897 roku Fedeki zaczął kolejne zdjęcia filmowe. Tym razem postanowił utrwalić niedługą scenę fabularną — wystąpienie na scenie otwartego teatru klubu komercyjnego iluzjonisty Albaniego:

«Miejscowy artysta-fotografik A.K. Fedeki, który z wielkim sukcesem demonstrował w ubiegłym roku kinematograf w teatrze operowym, obecnie dokonuje zdjęć do kinematografu. Wczoraj udało się nam być obecnymi przy zdjęciach kolejnej oryginalnej scenki.

Występujący na scenie otwartego teatru klubu komercyjnego p. Albani z zawiązanymi chustą oczyma rysuje na papierze portret Bismarka. Po zakończeniu tego portretu zaczyna rysowanie innego. Po kilku rysach szybko zrywa z blejtramu kartkę papieru, i przed oczyma zdumionych widzów pojawia się twarz artysty naszego teatru A.P. Smirnowa»¹⁸².

Te jedno z pierwszych na terytorium Imperium Rosyjskiego zdjęcia filmowe, dla których specjalnie pozował aktor, stały się zwiastunem filmów fabularnych. W odróżnieniu od zdjęć wydarzeniowych w tym filmie Fedeki wymyślił inną kompozycję kadru, która uwzględniała teatralny układ sceniczny. Podobne zdjęcia nie były dla Fedeckiego nowinką — miał już dostateczne doświadczenie zdjęć fotograficznych w dekoracjach teatralnych.

Warto zauważyć, że jednocześnie we Francji podobne eksperymenty robił Georges Méliès. W połowie 1897 roku zorganizował produkcję filmów, które utrwaliły go pokazującym sztuczki w stroju Mefistofelesa¹⁸³.

Jednak nie znaleziono wiadomości o demonstracji zdjęć filmowych iluzjonisty Albaniego. W Charkowie wówczas zwycięsko kroczył kinematograf braci Lumiere: «Cinematograf Lumiere'a. Teatr dramatyczny. Obrazy wyświetla francuski technik Georges Pradiny, który demonstrował obrazy przy Najwyższym Dworze i odznaczony został złotym zegarkiem z orłem»¹⁸⁴.

180. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 13 сентября.

181. Zob. Шимон О.О. Указ. соч. — С. 22.

182. Zob. Южный край. — 1897. — 22 августа.

183. Садуть Ж. Указ. соч. Т. 1. — С. 214-215.

184. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 29 сентября.

Co dotyczy twórczego aspektu, to nie ma wątpliwości w tym, że Fedecki doskonale opanował technikę zdjęć filmowych i śmiało mógł konkurować w jakimkolwiek operatorem pod względem mistrzostwa artystycznego. Prawdopodobnie Fedeckiego zmusiły do przerwania działalności kinematograficznej inne okoliczności.

Seanse w Charkowie nie opłaciły wydatków na drogą produkcję filmową. Produkcja filmów nie rekompensowała ani włożonej pracy, ani wartości taśmy i chemikaliów na jej obróbkę. Na przykład, watek trwający półtorej minuty («przeniesienie ikony Ozeriańskiej Matki Bożej») miał długość 35 metrów. Film o takim metrażu w 1900 roku kosztował producenta prawie 500 rubli¹⁸⁵. Jednak w 1896 roku wartość surowej taśmy była wyższa, odpowiednio i produkcja filmu była droższa.

Do tego jeszcze, «jedyny w Rosji», jak reklamował Fedecki swój «kinematograf», w grudniu 1896 roku takowym już nie był. Firma L. Gaumont'a w specjalizowanej prasie ogłosiła o sprzedaży «chronographa» Demeniego w Rosji¹⁸⁶. Naruszenie przez L. Gaumont'a umowy o «ekskluzywnym prawie», które nabył Fedecki na «produkcowanie do sprzedaży w Rosji taśm negatywno — pozytywnych w różnych widokami do chronofotografu Demeniego», konsekwencji nie miało. Fedecki nawet nie próbował podjąć kroków w obronie swojego priorytetu przedsiębiorcy. I czy był w tym sens?

Na początku 1897 roku stan kinematografu w Rosji zmienił się kardynalnie. We wszystkich większych miastach z największym sukcesem demonstrują kinematograf braci Lumiere'ów. Mimo to, Fedecki od 20 do 25 listopada 1897 roku sfilmował sceny fabularne, zagrane przez aktorów kijowskiego Teatru Bergonie, a w lutym 1898 roku podpisał kontrakt na zdjęcia w kijowskim teatrze Sołowcowa¹⁸⁷. Jednak czy nakręcił Fedecki sceny w teatrze Sołowcowa, nie wiadomo. Widać, były to ostatnie zdjęcia filmowe Fedeckiego. Sam, z przestarzałym konstrukcyjnie urządzeniem i z ograniczoną ilością wateków, nie mógł konkurować z unormowaną i wysoce technologiczną, jak na tamte czasy, produkcją filmową braci Lumiere.

A jednak Fedecki miał jeszcze nadzieję na zrealizowanie nakręconych przez niego we Francji wateków. Po wizycie Mikołaja II w Paryżu odpowiednią wizytę złożył prezydent Republiki Francuskiej Félix Faure. We Francji z ogromną uwagą śledzono wydarzenia w Rosji. Sytuacja ta dawała Fedeckiemu nadzieję. Niestety, jego «kinematograf», nie był już szczytem techniki. Przypomnijmy, że Fedecki kręcił «chronofotografem» Demeniego z 1896 roku. Model ten pozwalał na dokonanie zdjęć na taśmie filmową o szerokości 60 mm¹⁸⁸. Modele innych producentów aparatów do kręcenia i projektowania filmów obliczone były na wykorzystanie taśmy 35 mm. W taki sposób Fedecki znalazł się w impasie: mógł proponować nakręcone przez niego wateki tylko firmie «Gaumont» (założona we wrześniu 1896 roku francuska kompania «Braci Pate» zainteresowała się zdjęciami Fedeckiego i chciała je nabyć. Transakcja nie doszła do skutku, ale korespondencja z 1896 roku zachowała się w Nowym Jorku, w Muzeum Kinematografii — Museum of the Moving Picture).

185. Zob. Lista obrazów kinematograficznych z udziałem najważniejszych osobistości, sfotografowanych przez fotografa Jego Ekscelencji pod firmą «K.E. von Gan (Han?) i K°» p. Jagielskiego // Киноведческие записки (Москва). — 1992. — № 18. — С. 99.

186. Zob. Фотографическое обозрение (Москва). — 1896. — № 2. — Вклейка.

187. W Muzeum Kinematografii w Nowym Jorku (Museum of the Moving Picture) eksponowano dokumenty, świadczące dokonaniu tych zdjęć.

188. Zob. Hronophotographical Projections. — <http://web.inter.nl.net/users/anima/chronoph/index.htm>

Wiadomo jednak z wiarygodnych źródeł, że w 1897 roku Gaumont, ze względów ekonomicznych, przeszedł na produkcję aparatury, adaptowanej do taśmy 35 mm¹⁸⁹, i gorączkowo usiłował zbyć przestarzałe modele, w tym i w Rosji. W tym czasie kompania «Gaumont» zaczęła robić własne zdjęcia i w ograniczonych ilościach nabywać technikę gdzie indziej. Dopiero w 1900 roku, po Światowej Wystawie Przemysłowej, potwierdziło się zainteresowanie publiczności filmami kronikalnymi. Gaumont w wielu krajach zorganizował sieć własnych korespondentów i zajął jedno z pierwszych miejsc na świecie pod względem produkowania kronik filmowych¹⁹⁰ (historyk filmowy S. Ginzburg zaznaczał, że w 1903 — 1904 r. francuskie firmy filmowe utworzyły sieć korespondentów, od których kupowali ciekawe zdjęcia filmowe)¹⁹¹.

W taki sposób Feddecki nie znalazł możliwości zbytu swoich filmów w Rosji, a ponieważ nie miał zamówień z «Gaumont», zmuszony był do ostatecznego porzucenia zajęć kinematograficznych. Do tego jeszcze właśnie w tym czasie zapalił się do nowego projektu — otwarcia pierwszej w Rosji szkoły fotograficznej. Ale o tym trochę później.

Innych wiadomości o działalności kinematograficznej Feddeckiego na razie nie udało się znaleźć. Filmy Feddeckiego najprawdopodobniej nie zachowały się. Zresztą, niewykluczone, że znajdują się we Francuskiej Cinematyce, gdzie, jak wiadomo, przechowuje się wielką, liczbę nieskatalogowanych wczesnych kronik filmowych (możliwe, Feddecki zdążył sprzedać swoje wątki Gaumont'owi pod koniec 1896 — na początku 1897 r.).

Na razie można stosunkowo dokładnie przedstawić kompozycję utraconych wątków o wydarzeniach, nakręconych przez Feddeckiego. Wątki te nakręcone były jednym planem. Aparat podczas zdjęć Feddecki (zresztą, jak i inni operatorzy filmowi) ustawiał w miarę możliwości frontalnie w stosunku do tego miejsca, gdzie odbywała się akcja. Wydarzenia filmowano w miarę możliwości tak, by obiektyw aparatu filmowego znajdował się na tym samym poziomie, na którym znajdowali się główni uczestnicy wydarzeń. Miejsce akcji ustalano stałą odległością aparatu z jednym standardowych obiektywem od obiektu zdjęć, która zwykle wynosiła 10 — 15 m¹⁹².

Co dotyczy wątku «Dzygitówki pułku kozackiego» można wyrazić kilka śmiałych przypuszczeń. Niewykluczone, że wystąpienia kozaków na hipodromie w Charkowie specjalnie przygotowano do zdjęć filmowych — przecież w gazecie podawano, że do zdjęć «pozowała» drużyna dzygitów I Orenburskiego Pułku Kozackiego, i że «najbardziej mistrzowski jeźdźcy wykonali na wyścigowym hipodromie cały szereg najwymyślniejszych i najryzykowniejszych ćwiczeń. Kinematograf wspaniale uchwycił wszystkie te ewolucje». Przypomnijmy również, co podawał recenzent po zademonstrowaniu tego wątku: «na tym obrazie niektóre twarze oficerów pułki przedstawiono o tyle wyraziście, że łatwo było je poznać».

189. Tamże.

190. Zob. La Cinematheque Gaumont. — <http://www.newsreels.gaumont.com/>

191. Zob. Гинзбург С. Кинематография дореволюционной России. — М.: Искусство, 1963. — С. 38.

192. Zob. Гинзбург С. Рождение русского документального кино // Вопросы киноискусства. — М.: 1960. Вып. 4. — С. 248-249. W.I. Rebirow w kwietniu 1896 roku w złożonym do Ministerstwa Dworu Imperatorskiego wniosku o wyrażenie zgody na dokonanie zdjęć Imperatora Mikołaja II podawał, że aparat należy ustawić w odległości od 30 do 50 kroków do linii ruchu procesji. См. РГИА СПб. — Ф. 472. Оп. 4. — Д. 109. Цит. по: Летопись российского кино. — С. 14; Янгиров Р. Указ. соч. — С. 56-61.

W taki sposób, można przypuścić, że wątek «dzygitówki» Feddecki nakręcił w kilku planach — ogólnym i średnim (!), wykorzystując «udoskonalony przez niego kinematograf». Być może, «udoskonalenie» przez Feddeckiego aparatu filmowego, o którym niejednokrotnie informowała prasa, sprowadziło się do możliwości wykorzystania innego obiektywu («chronofotograf» Demeniego miał obiektyw wymienny).

Podsumowując działalność kinematograficzną Alfreda Feddeckiego, należy zaznaczyć, że zdjęcia i seanse filmowe organizowane były przez niego również w celach reklamowych jego przedsięwzięcia. Słuszne jest także stwierdzenie, że kinematograf był odebrany przez Feddeckiego jako wspaniały twór rozumu człowieka. Zyski finansowe nowego widowiska interesowały go nieporównanie mniej, niż przewidywanie artystyczno-plastycznych możliwości ekranu filmowego.

Teatr Operowy Klubu Komercyjnego. Z widokówki końca XIX wieku

KU NOWYM WYZWANIOM

Podczas kinematograficznych eksperymentów Fedecker nie zapominał o swoim podstawowym zawodzie. Wytrwale kontynuował prace nad doskonaleniem aparatury fotograficznej, i właśnie w tym okresie przyszło do niego uznanie jako prawdziwego mistrza fotografii artystycznej. Jak zwykle uznanie przyszło z zagranicy. Fedecker został doceniony najpierw w Europie, a dopiero po latach w Rosji. Dopiero wówczas stał się mile widzianym gościem największych rosyjskich wystaw fotograficznych, przy czym już jako ekspert.

«Fedecker A.K. — zaproszony jako ekspert na wystawę fotograficzną do Moskwy [1896]. Przy zamkniętym głosowaniu wybrany został na przewodniczącego Komisji Ekspertowej»¹⁹³.

«Rosyjskie Imperatorskie Towarzystwo Techniczne na początku przyszłego [1898] roku organizuje w Petersburgu wystawę fotograficzną, do udziału w której zaproszony przez Towarzystwo jest z fotografików charkowskich A.Fedecker»¹⁹⁴.

W 1897 — 1900 r. Fedecker bardzo owocnie współpracował z wieloma specjalizowanymi wydawnictwami fotograficznymi. Jego prace zdobyły najbardziej znane pisma Moskwy i Petersburga. W 1897 roku rocznik fotograficzny P.M. Dementiewa opublikował kilka prac fotograficznych Fedeckiego. W recenzji na ten rocznik pismo «Przegląd fotograficzny» w lutym 1897 roku podawał: «...co dotyczy ilustracji, to wszystkie, zamieszczone poza tekstem jako załączniki, są wspaniale pod każdym względem <...> i nienagannie dobre są zdjęcia A. Fedeckiego i I. Iwanickiego...»¹⁹⁵.

W 1898 roku wysoką ocenę społeczności, na przykład, otrzymała «Etiuda» A. Fedeckiego, zamieszczona w moskiewskim piśmie «Przegląd fotograficzny»: «Jako załącznik do niniejszego numeru wzięliśmy uprzejmie nadane do naszej dyspozycji zdjęcie *jednego z najwybitniejszych rosyjskich fotografików — artystów* [kursywa nasza — W. M.] — Alfreda Fedeckiego. Oprócz cudownie przedstawionego wyrazu twarzy pięknej kobiety i wspaniałego oświetlenia, cudowna jest kompozycja: — nagie kobiece ciało dobrze podkreślone jest miękkim, puszystym futrem. <...> Załączone zdjęcie zwłaszcza dobre jest przy wieczorowym sztucznym oświetleniu, padającym z góry»¹⁹⁶.

193. Южный край. — 1896. — 29 марта.

194. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 18 ноября; 1898. — 18 ноября.

195. Przegląd fotograficzny (Moskwa). — 1897. — № 4. — С. 174.

196. Przegląd fotograficzny (Moskwa). — 1898. — № 7. — С. 272.

Niedługo w piśmie «Przegląd fotograficzny» (1900) opublikowane zostały dwa zdjęcia¹⁹⁷ wykonane przez charkowskiego artystę - fotografika, zatytułowane «Międzynarodowe wzorcowe zdjęcia portretowe».

«Do niniejszego numeru jako międzynarodowe wzorcowe dodane są dwa zdjęcia szanownego rosyjskiego fotografa artystycznego Alfreda Fedeckiego z Charkowa. Portret w postaci posągów jest motywem, do którego dość często zabierają się zawodowi fotograficy, trzeba tylko wiedzieć, jaki model będzie szczególnie korzystnie pokazany jako posąg i jak go należy rozmieścić. Proponowane zdjęcia należy nazwać szczególnie udanymi: gdyby nie lekkie, ledwo widoczne uśmiechy i za bardzo żywy wyraz oczu, to można by było pomyśleć, że oba zdjęcia wykonane są w pawilonie ze współczesnych posągów, które można by było zatytułować: jeden «Dotyk», drugi «Smak». Niezwykle piękna jest na obu zdjęciach draperia. Wspaniale są lekkość, prostota i finezja pozy i cudownie piękne jest miękkie, padające z góry oświetlenie. Chcemy zwrócić uwagę publiczności na jeszcze jedną okoliczność. W jednym ze swych artykułów R. Demachy mówi, że fotografia w najwyższym stopniu ma możliwość przekazania materiału: zarówno ciała jak i draperia przekazane są zupełnie jednakowo. Gdyby na zdjęciach były nie posągi, to byłaby to rażąca pomyłka, ale w tym przypadku wykazuje to subtelny miarę artystyczną i umiejętność; oba zdjęcia, jeżeli wpatrzymy się, pokażą się wspaniałymi rzezbami z karrarskiego marmuru»¹⁹⁸.

Jednak najcenniejszymi dla Fedeckiego, niewątpliwie, były wypowiedzi o jego pracach znanych mistrzów malarstwa, uznanie jego talentu przez Artystów wielką literą. Bardzo znamienne w tym sensie jest zdanie wybitnego rosyjskiego artysty — marynisty I.K. Ajwazowskiego, który wysoce ocenił sztukę Fedeckiego.

26 września 1897 roku w Rosji zaczęły się uroczystości, związane z 60-leciem działalności twórczej I.K. Ajwazowskiego. Na cześć swego jubileuszu artysta postanowił zorganizowanie wystaw dobroczynnych swoich obrazów w Odessie, Charkowie, Petersburgu i w Moskwie. W Charkowie wystawę otwarto na początku stycznia 1898 roku¹⁹⁹.

197. Fotografia M. Zańkowieckiej z serii «Portret w postaci rzeźby» przechowywane są w zbiorach Muzeum Teatru, Muzyki i Filmu w Kijowie. W 1895 roku Fedeki wykonał serię etiud psychologicznych Zańkowieckiej do książki Ch. Darwina «Różnica emosji człowieka i zwierząt», w których aktorka ilustrowała różne stany psychiczne. Zob. Бурбан А., Бурбан В. Мельпомена украинской сцены // Зеркало недели. — 2004. — № 31. — 7-13 августа.

198. Фотографическое обозрение (Москва). — 1900. — № 7. — С. 270.

199. Zob. Айвазовский. Документы и материалы. — Ереван, 1967. — С. 299.

Po raz pierwszy I.K. Ajwazowski przyjechał do Charkowa jesienią 1854 roku. Podczas pobytu w Charkowie (1854 — 1855) artysta namalował 25 obrazów. Можейко И. Харьковский год Ивана Айвазовского // 100 знаменитых харьковчан. — Х.: Фактор, 2004. — С. 4-6.

*I.K. Ajwazowski.
Fotografia A. Fedeckiego*

udanych portretów. Jako opłatę Ajwazowski przysłał Panu Fedeckiemu obraz swego pędzla — cudowny krajobraz morski z dedykacją: «W znak głębokiego mojego uznania za cudownie wykonane przez pana portrety fotograficzne»²⁰⁵.

Podczas pobytu w Charkowie artysta poprosił Fedeckiego o wykonanie kilku zdjęć²⁰⁰. W związku z tym gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» zamieściła cztery notatki.

29 stycznia 1898 r. «I.K. Ajwazowski odwiedził wczoraj atelier A.K. Fedeckiego, który zrobił ze swego znanego gościa i jego rodziny kilka ciekawych zdjęć. Między innymi I.K. Ajwazowski sfotografował się ze swoją prawnuczką i z jednym ze swych obrazów marynistycznych, w otoczeniu atrybutów malarstwa. Z tych zdjęć ułożono cały kwartet»²⁰¹.

8 lutego 1898 r. «Podczas swego ostatniego przyjazdu słynny artysta malarz Ajwazowski zrobił zdjęcia w atelier A.K. Fedeckiego. Teraz portret jego, wspaniale zrobiony, wystawiony jest w witrynie koło pomieszczenia atelier i zwraca na siebie uwagę publiczności, która bardzo licznie zatrzymuje się koło niego»²⁰².

24 lutego 1898 r. «Znany artysta — malarz Ajwazowski, który podczas swego ostatniego przyjazdu do Charkowa zrobił portret w atelier A.K. Fedeckiego, pozwolił na wykonanie z niego odbitek, które wystawił w gablocie atelier A.K. Fedeckiego, i na opublikowanie na stronach najlepszego w Rosji pisma ilustrowanego «Światowa Ilustracja»²⁰³ i Ajwazowski po otrzymaniu portretów w Petersburgu telegramem, a później i listem podziękował P. Fedeckiemu, wypowiadając się z wielką pochwałą o jego pracy»²⁰⁴.

6 czerwca 1898 r. «Znany nasz marynista I.K. Ajwazowski, przebywając w Charkowie, zrobił zdjęcia u słynnego artysty — fotografika A.K. Fedeckiego, który wykonał kilka niesłychanie

200. Cztery fotografie Ajwazowskiego wykonane przez Fedeckiego przechowywane są w zbiorach Narodowej Galerii Obrazów im I.K. Ajwazowskiego w Teodozji. Jedną z fotografii, na którym Ajwazowski stoi obok swojego obrazu (1898), opublikowano 25 kwietnia 1910 roku w ilustrowanym dodatku do gazety «Jużnyj Kraj». Takie zdjęcie (13,3x21,4 cm) z autografem Ajwazowskiego przechowywane jest w zbiorach prywatnych D. Aleksandrowa (USA). — <http://www.romanovrussia.com/AivazPH.html>

201. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 29 января.

202. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 8 февраля.

203. Tygodnik «Ilustracja Światowa» wydawano w Sankt-Petersburgu (1869 — 1898, wydawnictwo G. Goppe). Z pismem współpracowali Ajwazowski, Wasnecow, Wereszczagin, Surykow, Szyszkin, łącznie ok. 50 artystów. Dla pisma pracowało 12 zakładów grawerskich. Pismo stworzyło bazę poligraficzną, na której podstawie później w wydawnictwie Goppe drukowano podarunkowe albumy i kalendarze.

204. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 24 февраля.

205. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 6 июня.

«Człowiek wrażliwy i pasjonujący, prawdziwa natura artystyczna, — tak charakteryzowała Fedeckiego gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne», — niestrudzony i namiętnie kochający swoją sztukę». Podawano również, że «Fedeci nieustannie dążył do doskonalenia się, dlatego prace jego i talent uwieńczone są sukcesem: popularność była wielka, a prace zachwycaly najsurowszych znawców»²⁰⁶.

Cytowany artykuł z gazety, podpisany wymownym pseudonimem «Charkowiec», powtarzał wiele innych, analogicznych opinii o Fedeckim jako o utalentowanym specjalście, łączących w swojej twórczości gust i wiedzę prawdziwego mistrza ze wspaniale opanowaną techniką zdjęć fotograficznych.

«Nie było w dziedzinie sztuki fotograficznej ani jednej najmniejszej nowości, — podawała gazeta «Kraj Południowy», — której by Fedeci natychmiast po jej pojawieniu się nie wprowadził w swojej fotografii. Gabloty jego atelier nie były zwykłymi wystawami reklamowymi, a były wystawami ciekawych dzieł artystycznych, większość których wywoływała szczerzy zachwyt nie tylko tłumu, ale i prawdziwych koneserów sztuki»²⁰⁷.

Fakt ten każe z większą uwagą traktować te nowe i poważne pasje Fedeckiego, o których w niedługim czasie zaczęła informować prasa.

Pod koniec lat 90-tych XIX wieku w Europie bardzo popularna stała się fotografia reliefowa i kolorowa. Naturalnie, Fedeckiego zainteresowały te wynalazki. «Sztuka fotograficzna, doskonaląc się, osiągnęło nowe arcydzieła w fotografii reliefowej, wynalazku wiedeńskim — podawała gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne». — Fotografia ta przedstawia prawdziwe zdjęcia drogą wykonania bas-reliefu — wypukły portret na 1 cm i grubszy we wszystkich detalach, dający swoją plastycznością szczególne, swoiste wrażenie. Zwiększa ono nie tylko podobieństwo twarzy, ale podwaja efekt pięknego oświetlenia. Portrety fotografii reliefowej dają pełną iluzję żywej twarzy, uwydatniając zmarszczki, napięte mięśnie itd. Wynalezienie to było uprzywilejowane i w Rosji jeszcze nie zastosowywane przez nikogo, ale niedawno przedstawiciel wynalazcy sprzedał prawo do wykorzystania fotografii reliefowej w Charkowie znanemu fotografikowi — artyście A.K. Fedeckiemu za kilka tysięcy rubli zgodnie z umową»²⁰⁸.

Najwidoczniej, fotografia reliefowa cieszyła się wielkim popytem, i rok później w Charkowie zjawily się falsyfikaty. Fedeci, posiadający ekskluzywne prawo na wykonanie fotografii reliefowej w Charkowie zgodnie z metodą opracowaną przez austriackiego wynalazcę, musiał poprosić autora o powiadomienie charkowian w prasie miejscowej: «Niniejszym mam zaszczyt poinformować wszystkich, że na podstawie świadectwa ochronnego № 2096 z 31 maja 1897 r. przekazałem do Charkowa A.K. Fedeckiemu ekskluzywne prawo na wykonanie fotografii reliefowej w Charkowie, i że w tym mieście nikt inny nie ma prawa do produkowania i sprzedaży portretów reliefowych zgodnie z moją metodą. Zygmunt Bondy²⁰⁹ (Wiedeń)»²¹⁰.

206. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 26 июля.

207. Южный край. — 1902. — 24 июля.

208. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 19 мая.

209. Pomyłka w publikacji gazetowej. Chodzi o wiedeńskiego fotografika i wydawcę Zygmunta Boni.

210. Харьковские губернские ведомости. — 1899. — 27 марта.

W 1898 roku Feddecki zabrał się do technologii wykonania kolorowej fotografii. «Ostatnim słowem sztuki fotograficznej jest obecnie zdjęcie kolorowe. Feddecki z podróży za granicę przywiózł wzory tych fotografii, które zachwycają swoim wykonaniem: okazało się, że wszystkie kolory tęczy są dostępne fotografowaniu za pomocą różnych urządzeń. Niestety, ostatnie są tajemnicą pewnej firmy handlowej za granicą. Zdjęcia tej fotografii są bardzo drogie»²¹¹.

Widać tajemnica zmyślnych «urządzeń», o których pisał autor artykułu, została przez Feddeckiego rozwiązana, ponieważ po niedługim terminie zaczął on robić diapozytywy o wysokiej jakości i fotografie, które stały się znacznie tańsze, niż zagraniczne ²¹². Świadczy o tym artykuł w warszawskim piśmie fotograficznym «Światło», w którym chodziło o technologię wykonania kolorowych diapozytywów zgodnie z metodą Feddeckiego: «Dzięki ogromnej życzliwości Pana Feddeckiego, właściciela atelier fotograficznego w Charkowie, tu, w Warszawie, oglądano przywiezione przez niego stereoskopiczne diapozytywy, ozdobione w sposób cudowny. Przygotowane we własny sposób, odmienny od sposobu lionńskiej firmy Lumiere, zadziwiły wszystkich, którzy je widzieli. Przedmiotem, który oglądaliśmy, był niebieski ze złoceniem szklany wazon z bzami w różnych kolorach — od białego do ciemnofioletowego, stojący na stole, pokrytym ciemnoczerwonym — pluszem na tle złocistozielonej jedwabnej franki. Wszystkie kolory są artystycznie-naturalne, co w połączeniu ze stereoskopową iluzją wywołuje u każdego zdziwienie.

W jaki sposób otrzymano taki barwny diapoztyw, nie wiemy. Kolorowanie przez artystę było niemożliwe ze względu na małe rozmiary obrazu oraz różnorodności barw w drobnych detalach»²¹³. Poza tym, artysta fotografik opanował technikę naniesienia kolorowego obrazu fotograficznego na różne materiały i w jednym z ogłoszeń poinformował, że «szczególnie poleca udoskonalony sposób portretów farbami po porcelanie», które «będzie robił własnoręcznie»²¹⁴.

Ostatni fakt też jest bardzo charakterystyczny dla działalności Feddeckiego. Po zapoznaniu się z jakąkolwiek nowością, z oryginalnymi myślami i metodami natychmiast zaczynał własne eksperymenty, próby opanowania i rozwinięcia nowinki w odniesieniu do swojej ulubionej sztuki światłopisu. Krąg zainteresowań Feddeckiego było bardzo szerokie. Twórcza działalność — wrzała i była wielostronna. Uważnie śledził nie tylko rozwój myśli technicznej w dziedzinie fotografii i kinematografii, ale również w sferach, które tylko częściowo odnosiły się do jego bezpośredniej pracy, zwłaszcza interesując się nowinkami poligrafii, działalnością artystów — malarzy, którzy stwarzali grawiury i akwaforty.

W 1901 roku Feddecki wynalazł nowy sposób produkcji fotograficznej, który współcześni charakteryzowali jako «bardzo ciekawy wynalazek w dziedzinie fotografii». Chodziło o całkiem nową metodę fotografii, która pozwalała na bardzo subtelne imitowanie ofort - grawiury na kolorowym metalu z rysunkiem, wytrawionym kwasem.

211. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 9 октября.

212. Zob. Шимон О.О. Указ. соч. — С. 23.

213. Fotografie kolorowe // Światło (Warszawa). — 1898. — Z 1. — S. 37-38.

214. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 1 марта.

Pismo «Przegląd fotograficzny» w marcu 1901 roku poświęciło wynalazkowi specjalne powiadomienie, w którym podawało, że «nowy sposób jest ogromnym postępem w sprawie fotograficznej i ma wspaniałą przyszłość»²¹⁵.

Z artykułem na ten temat wystąpiły i «Charkowskie Wiadomości Gubernialne». Gazeta między innymi podawała: «Artystom znana jest ta zdumiewająca siła, plastyczność i bogactwo efektów, jakie osiągnęli mistrzowie dawnej szkoły flamandzkiej za pomocą jednobarwnych rysunków. Szczególne mistrzostwo osiągnął tu, jeszcze w XV wieku, niemiecki artysta Durer: jego akwaforty są niedoścignionym wzorcem doskonałości jednobarwnego rysunku. Wielkiego rozpowszechnienia jednak akwaforty nie otrzymały, ponieważ sposób ich przygotowania (trawienie kwasem azotowym miedzi) jest bardzo drogi. Fedeciński postawił za cel otrzymanie akwaforty za pomocą fotografii, która również daje jednobarwny obraz. Ciężką pracą Fedeciński osiągnął efekt, który zamierzał. Pierwszy autorytet w dziedzinie fotografii, profesor Wiedeńskiego Imperatorskiego Instytutu Fotograficznego Eder²¹⁶, do którego Fedeciński przesyła swoje etiudy, odezwał się o nich, że one w pełnej doskonałości zbliżają się do obrazów starych mistrzów i ujawniają w Fedecińskim dokładne rozumienie i prawidłową ocenę ich dążeń. Pracom Fedecińskiego profesor Eder poświęcił referat na posiedzeniu Wiedeńskiego Towarzystwa Fotograficznego».

«Rzeczywiście, nowy sposób zdjęcia, który wynalazł Fedeciński, daje zdumiewające anatomiczne podobieństwo, — podawano w gazecie «Charkowskie Wiadomości Gubernialne», — zachowując ekspresję, charakter, odbłaski skóry i najmniejsze wygięcia twarzy. Patrząc na te zdjęcia, nikt nie powie, że jest to fotografia, a nie wspaniała, dawna grawiura. I jest cudownie, że im dokładniej i dłużej wpatrujesz się w te zdjęcia, tym większe jest wrażenie, tym bardziej się podobają»²¹⁷.

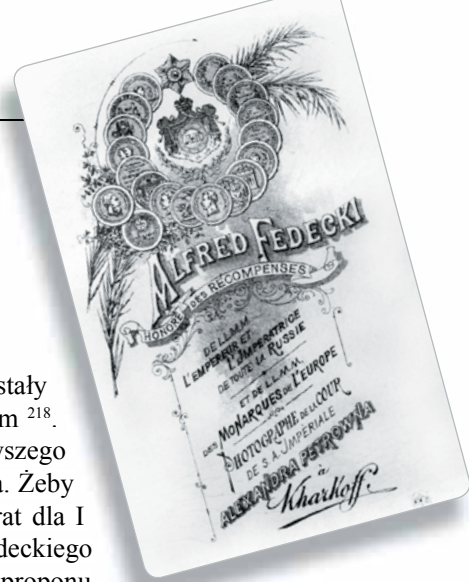
215. Cyt. za: Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 1 апреля.

216. Josef Maria Eder (1855 — 1944). Pionier, historyk i teoretyk fotografii. Od 1882 roku był profesorem Wiedeńskiego Instytutu Fotograficznego. Od 1888 był dyrektorem tego zakładu. Autor licznych prac z historii i teorii fotografii.

217. Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 1 апреля.

NAJSKRYTSZE MARZENIE

Miłość do sztuki fotograficznej i chęć podniesienia jej na wyższy poziom stały się gorącym pragnieniem przekazania doświadczenia początkującym fotografikom²¹⁸. Wiele sił i energii oddawał Fedeki realizacji nowego projektu — otwarciu pierwszego w Rosji Instytutu Fotograficznego. Projekt ten stał się głównym celem jego życia. Żeby urzeczywistnić swoje dawne marzenie, w 1896 roku Fedeki przygotował referat dla I Zjazdu Rosyjskich Działaczy Fotograficznych: «Przeczytano list fotografa p. Fedeckiego — o tym, że potrzebny byłby egzamin na tytuł fotografa; poza tym, p. Fedeki proponuje podjęcie starań o pobranie podatku w wysokości 10 rubli od każdego profesjonalnego fotografa na korzyść nauczania sprawie fotograficznej. Po wymianie doświadczeń w tej dziedzinie, w której wzięli udział P. Prokolejko, Kalinin, Borysewicz i inni, Zjazd postanowił: list p. Fedeckiego przyjmując do wiadomości»²¹⁹.

W 1897 roku Fedeki przygotował analogiczny referat dla Petersburskiej Wystawy Fotograficznej, zorganizowanej przez Rosyjskie Imperatorskie Towarzystwo Techniczne. W referacie Fedeki uzasadnił konieczność stworzenia w Rosji szkoły fotograficznej, w której szkolono by rodzimych specjalistów o najwyższych kwalifikacjach, którzy mieliby wszechstronną znajomość sztuki fotograficznej.

Gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» informowała w związku z tym:

«Charkowski fotografik artysta A.K. Fedeki przedstawił do rozpatrzenia rządowych kół projekt otwarcia w Rosji specjalnej szkoły fotograficznej, w której sztukę fotograficzną wykładanoby w sposób naukowy. Za granicą są już założone takie szkoły w Wiedniu, Londynie itd., z tym że na ich utrzymanie środki dają atelier fotograficzne, opodatkowane właśnie w tym celu. Niezręczność szkół udowodniona jest za małą liczbą osób, zdolnych do wykonania tych prac fotograficznych, sztukę których one studiują samodzielnie, często bez jakiegokolwiek wiedzy o nauce fizyki, chemii i in., które są podstawą dla fotografa.

218. Wśród uczniów Fedeckiego, którzy stali się później znanymi fotografikami, należy wymienić *Szugaiewa Nikołaja s. Dmitrego* (1873 — 1947). Jako młodzieniec przyjechał on do Charkowa, gdzie przyszedł do pracy do A. Fedeckiego i pracował u niego przez ok. 10 lat. Od 1902 roku mieszkał w Penzie. W 1903 r. stworzył «Pierwsze artystyczne atelier portretowe». W 1904 r. zaszczycony był podziękowaniem Towarzystwa Rosyjskiego Czerwonego Krzyża, w 1906 wyróżniono go Wielkim Złotym Medalem na Wystawie Międzynarodowej w Brukseli. Z ośmiu jego dzieci synowie Aleksy i Mikołaj stali się fotografikami. См. Курылёва В.А. Шугаев Николай Дмитриевич // Энциклопедия электронична обводу пензенского — <http://spu.penza.com.ru/sites/encic/res.php?l=0>; Strona Ministerstwa Kultury Obwodu Penzeńskiego / <http://www.mk-penza.ru/catalogue/print.php?id=173>. O innym uczniu A. Fedeckiego *Skorupskim Konstantym s. Andrzeja*, który stał się znanym bielgorodzkiem fotografikiem, wiadomości jest całkiem niewiele. Od 5 kwietnia 1891 roku służył w atelier Fedeckiego, a 20 września 1892 roku otworzył własny zakład fotograficzny w Bielgorodzie, który działał aż do 28 września 1899 roku. См. Государственный архив Курской области. Ф. 1. — Оп. 1. — Д. 3808. — Лл. 96, 100-114. 219. I Съезд русских деятелей по фотографическому делу. — 1896. — 5 апреля.

W Wiedniu Akademia Fotograficzna, na której założenie Imperator Austriacki Franz Józef ofiarował 6 milionów guldenów, ma mnóstwo słuchaczy»²²⁰.

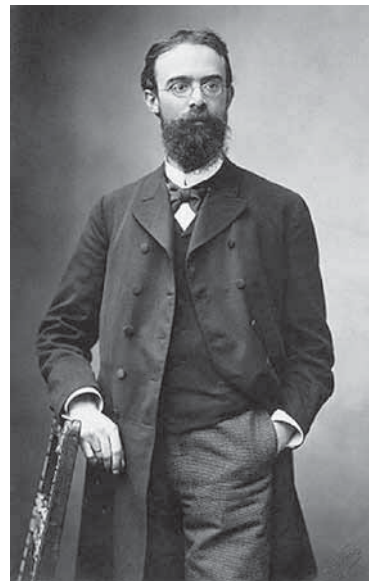
Widać, rozpatrzenie projektu przez «koła rządowe» nieco potrwało, ponieważ 8 miesięcy później ta sama gazeta «Charkowskie Wiadomości Gubernialne» zamieściła drugą notatkę o projekcie otwarcia szkoły fotograficznej w Rosji.

«Podczas wystawy [Petersburskiej] zaplanowano otwarcie zjazdu fotografików, na który p. Fedeckie przygotował referat o założeniu w Rosji Wyższej Szkoły Fotograficznej, zgodnie z przykładem Wiedeńskiej Akademii Fotograficznej, dającej wykształconych fotografików, mających naukowe wiadomości o sztuce fotograficznej. Organizacja takiej szkoły zgodnie z projektem powinna się odbyć bez jakichkolwiek wydatków ze strony państwowego skarbu na środki istniejących atelier fotograficznych, które zostaną opodatkowane w tym celu przy wydaniu dokumentów handlowych i innych, odnawianych corocznie»²²¹.

Fedecki polecił, by jako wzór dla rosyjskiej szkoły fotograficznej wziąć najlepszy w Europie zakład — «K. K. Lehr und Versuchsanstalt für Photographie und Reproductionsverfahren» w Wiedniu, pod kierownictwem największego specjalisty w dziedzinie fotografii prof. Józefa Edera. W tym celu autor proponował, żeby otrzymać długoterminowy kredyt państwowy w wysokości 600 tysięcy rubli. Wypłacać go planowano kosztem comiesięcznego 15-rublowego zboru z każdego z 3000 pracujących w Rosji atelier fotograficznych. Przyjmować do szkoły fotograficznej planowano młodych ludzi, którzy skończyli 16 lat i zakończyli 3 klasy szkoły realnej lub gimnazjum klasycznego.

Największe pismo profilowe Rosji «Przegląd fotograficzny» w zasadzie projekt poparł. Ale autorzy artykułu «Referat A.K. Fedeckiego o szkole fotograficznej» nie zgodzili się z paragrafem o «zakazie otwierania atelier fotograficznych przez osoby, które nie zakończyły szkoły fotograficznej».

«Otrzymaliśmy wydrukowany jako odrębny folder referat dla Wydziału Fotograficznego Imperatorskiego Rosyjskiego Stowarzyszenia Technicznego charkowskiego fotografa Alfreda Fedeckiego o założeniu w Rosji poprawnie zorganizowanej szkoły fotograficznej. Referat jest dość skrócony i, mówiąc o niezbędności takiej szkoły, podaje się tylko najistotniejsze punkty programu i możliwości jej istnienia, więc szczegółów tam nie ma, jest to, że tak powiem, głos człowieka, którego samo życie i głęboka wiedza zmusiła do uznania tego ważnego znaczenia, całej jej niezbędności w sprawie fotograficznej. Ponieważ Pan Fedeckie *jest jednym z najwybitniejszych fotografików w Rosji* [kursywa nasza — W. M.], to jego głos nabywa szczególnego autorytetu <...>.

I.M. Eder, profesor
Wiedeńskiego Imperatorskiego
Instytutu Fotograficznego

220. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 21 марта.

221. Харьковские губернские ведомости. — 1897. — 18 ноября.

Między innymi Fedecker tak się śpieszy, że żąda od rządu zakazu otwarcia atelier przez osoby, które nie zakończyły Instytutu Fotograficznego już w momencie pierwszego rocznika absolwentów. Powiedzielibyśmy o takim instytucie: «Najpierw daj się poznać, a później zabieraj się do monopolizacji» <...>.

Zresztą, uchyliliśmy się od tematu. Ile tysięcy, 600, 500 czy 700 potrzebne będą na zorganizowanie szkoły, jakie opłaty zostaną ściągnięte z atelier fotograficznych, 10, 15 czy 20 rubli, kogo tam, koniec końców, będą przyjmować, to wyjaśnione będzie później, na razie liczy się tylko to, że została uświadomiona niezbędność szkoły fotograficznej»²²².

Fedecker wyraźnie nie był zadowolony z tak biernego, obojętnego stosunku do jego projektu. On nadal szukał dróg praktycznej realizacji swego pomysłu:

«W dziale fotograficznym Rosyjskiego Towarzystwa Technicznego rozpatrywano referat charkowskiego artysty - fotografa A.K. Fedeckiego o powołaniu w Rosji Wyższej Szkoły Fotograficznej, — podawano w gazecie «Charkowskie Wiadomości Gubernialne». — Autor referatu otrzymał wykształcenie w Wiedeńskiej Akademii Fotograficznej i na ten wzór proponuje otworzyć szkołę sztuki fotograficznej w Rosji. Niezbędność jej założenia wywołana jest prawie zupełnym brakiem wykształconych fotografików, znających podstawy chemii i fizyki. Środki na założenie szkoły autor proponuje zebrać drogą opodatkowania atelier fotograficznych, których w Rosji jest do 3 tys. Pierwotny kapitał trzeba będzie pożyczyć i spłacać go corocznie w odsetkach z kwot, otrzymanych z opodatkowania atelier, które również wykorzystane będą na utrzymanie szkoły. Akademia Wiedeńska założona została ze środków, ofiarowanych przez Imperatora Franza Józefa w wysokości 6 milionów guldenów. Referat przyjęto do wiadomości»²²³.

Jednak temu pożytecznemu projektowi nie sędzona była realizacja. Pomysł Fedeckiego zarzucono. Szkoda, bo gdyby został wprowadzony w życie tak szeroko, jak był zaplanowany, to do biznesu fotograficznego przyszłoby немало utalentowanych ludzi z nieskazitelnym gustem artystycznym, dobrze znających osiągnięcia kultury rodzimj i zagranicznej, nauki i techniki.

Oprócz okoliczności socjalnych i społecznych, które przeszkodziły urzeczywistnieniu projektu, miały miejsce przyczyny o charakterze osobistym. Zwróćmy uwagę na zmiany w zachowaniu Fedeckiego, zauważone przez ludzi, którzy byli z nim w stosunkach przyjacielskich: «W towarzystwie Alfred Konstantynowicz był człowiekiem niezwykle uprzejmym i atrakcyjnym, i dopiero w ostatnim czasie choroby zrobiły go trochę pochmurnym i skupionym»²²⁴.

222. Фотографическое обозрение (Москва). — 1898. — № 4. — С. 156-158.

223. Харьковские губернские ведомости. — 1898. — 3 июля.

224. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 26 июля.

W OSTATNIONĄ DROGĘ

Pod koniec lat 90-tych lekarze wykryli u Fedeckiego poważną chorobę serca (od podobnej niemocy w młodych latach zmarł jego ojciec). W 1900 roku po majowych zdjęciach «członków zjazdu przedstawicieli miejskich banków społecznych»²²⁵ u Fedeckiego zaczęły się ataki stenokardii, co spowodowało konieczność wyjazdu na leczenie do Nicei. Pobyt w Nicei trochę polepszył stan zdrowia Fedeckiego.

«Fedeki A.K. ma zaszczyt poinformować, że po ciężkiej i długiej chorobie znów osobiście zaczął wykonywać różne prace fotograficzne»²²⁶. Jak zwykle, przez cały dzień pracuje i «dopiero pociągami wieczorowymi wracał do siebie na dachę». Do prac w atelier doszły jeszcze troski związane z budową własnego domu przy ulicy Sumskiej, gdzie Alfred Konstantynowicz zamierzał «otworzyć nowe, luksusowe atelier»²²⁷. Fedeki nadal intensywnie pracował, i nie zwracał uwagi na rady przyjaciół:

«...— Niech pan skończy z tą pracą, chociaż na jakiś okres! Proszę zająć się sobą, odpocząć! — mówiłem [redaktor gazety «Jużnyj Kraj» — W. M.] do niego, patrząc na jego zmęczoną, chorowitą twarz.

— Nie mogę porzucić sprawy! Publiczność narzeka, że jeżeli sam nie robię zdjęć, to praca wychodzi gorzej, — odpowiadał mi, z trudem oddychając po silnym ataku swojej choroby...»²²⁸.

I jednak choroba dała się we znaki. Fedeki zmuszony był skrócić czas pracy atelier, o czym poinformował swoich klientów: «Fedeki A.K. — fotografik ma zaszczyt poinformować, że zakład w niedziele w czerwcu i w lipcu będzie zamknięty»²²⁹. To ogłoszenie Fedeckiego, datowane 9 czerwca 1902 roku, stało się ostatnie.

Życie Fedeckiego zakończyło się nieoczekiwanie. Alfred Konstantynowicz zmarł 21 lipca 1902 roku w Mińsku, w drodze do Berlina. Miał tylko 45 lat. Wiadomość o śmierci Fedeckiego została przyjęta z głębokim smutkiem. W prasie zamieszczono poświęcone mu obszernie nekrologi: «Śmierć bardzo wczesnie zabrała tego utalentowanego i bardzo energicznego i żywego duchem artystę, — podawała miejscowa gazeta. — Śmierć Fedeckiego jest niewątpliwą utratą, i wszyscy wielbiciele piękna powinni to odczuwać szczególnie».

225. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1900. — 20 мая.

226. Zob. o tym m.in.: Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 1 марта; Южный край. — 1902. — 3 марта.

227. Ul. Sumska, 3. Budynek mieszkalny zbudowany w 1876 r. (arch. I.P. Gipp). Fedeki nabył ten dom za 11 700 rubli. См. об этом: Список домовладельцев г. Харькова. — X., 1901.

228. Южный край. — 1902. — 24 июля.

229. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 9 июня.

Szczególnie emocjonalnie i wrażliwie napisany był nekrolog «Szczerze rozmowy», opublikowany w gazecie «Jużnyj Kraj» z 24.07.1902 roku:

«Zmarł A.K. Fedeci...»

Kto z charkowian nie znał tego utalentowanego artysty - fotografika, którego wspaniałe prace nie tylko w Charkowie, ale i daleko poza jego granicami cieszyły się tak wielką popularnością? Nie był to rzemieślnik, który zamknął się w rutynie swego rzemiosła, ale prawdziwy artysta, w duszy którego palił się święty ogień, nazywany natchnieniem. Tylko tym natchnieniem i wyteżoną pracą można wytłumaczyć ogromny sukces, na który zasłużył sobie Fedeci w Charkowie. On nie tylko gorąco, ofiarnie kochał swoją sztukę, ale był prawdziwym fanatykiem tej sztuki, pasjonował się w niej i oddał jej całe swoje życie, wszystkie swoje siły. <...>

Wszyscy znani artyści i rodzeni, i zagraniczni, którzy odwiedzali nasze miasto, uważali za swój obowiązek odwiedzenie atelier Fedeckiego i zrobienie u niego zdjęć. Fotografował on wszystkich tych artystów i artystki naprawdę artystycznie. <...>

Tak! Charków w osobie Fedeckiego stracił najbardziej utalentowanego, najwybitniejszego przedstawiciela sztuki fotograficznej, którym miasto mogło się szczycić nawet w stolicach. <...>

Strasznie szkoda, strasznie przykro, że to wrzące życie, pełne najmocniejszej energii i niestrudzonej pracy, pełne wszelkich nadziei i planów tak wczesnie zginęło! Niezależnie od wielkiego talentu artystycznego, zmarły Alfred Fedeci i w życiu prywatnym, w prywatnych stosunkach z ludźmi wzbudzał do siebie szczerą sympatię i szacunek. Wszechstronnie wykształcony, dowcipny, wesoły, żywy i pełen zapału, był duszą społeczeństwa, w którym obracał się, będąc ciekawym i niestrudzonym rozmówcą. <...>

Wczoraj mijiałem ten dom, w którym żył i pracował Fedeci, i na duszy stało mi się tak smutno, tak boleśnie. Niewolnie przypomniał mi się Majakowski i wiersz o tym, że «Duszy w domu nie ma!». Tej właśnie duszy, która przez całe życie wrzała tylko wielką pasją do ulubionej sztuki, która cała bez reszty, z jakimś fanatyzmem oddawała się tej sztuce. Z gabloty popatrzyły na mnie jego dzieła, i mnie się wydało, że i twarze na nich stały się jakieś smutniejsze, jakieś bardziej ponure, niby i one odczuły, że «Duszy w domu nie ma!». Tak! Szkoda biednego Fedeckiego, i to uczucie, jestem pewien, podzielał wszyscy, którzy go w ten czy inny sposób znali. A któż go nie znał?!

Niech będzie pokój szczątkom tego obdarzonego artysty, który wnosił w każdą swoją pracę iskrę Bożego natchnienia, tego niestrudzonego pracownika, całe życie którego do ostatnich dni była poświęcona pracy!»

Z licznych nekrologów z gazet dokładnie zarysowuje się obraz ostatnich dni życia i pogrzebu Alfreda Fedeckiego²³⁰.

230. Zob. o tym m.in.: Южный край. — 1902. — 24, 26, 27 июля; Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 24, 25, 26 июля.

10 lipca zaczyna się nawrót choroby.

W połowie lipca Fedeci wraz ze swoją starszą córką wyjeżdża do Berlina na badania medyczne: «...Spotykam na dworcu charkowskim jednego z najbliższych i serdecznych przyjaciół zmarłego — znanego utalentowanego wirtuoza A.W. Schulz-Ewlera, — wspominał jeden z przyjaciół Fedeckiego, korespondent «Jużnego Kraju», — i on ze smutkiem opowiada mi:

— Odprowadziłem wczoraj Alfreda Konstytynowicza.

— Dokąd?

— Pojechał ze swoją starszą córką do Berlina, tam jest jakich kongres lekarzy i on postanowił, żeby zaprosić do konsylium najbardziej znanych medyków, żeby poradzić się w sprawie swojego schorzenia. Ale wie Pan, mnie się wydaje, że on już nie wróci. Odprowadziłem go do Lubotyńna w każdą chwilę bałem się, żeby on nie zmarł w wagonie.

Niestety! To przypuszczenie sprawdziło się nawet wcześniej, niż można było oczekiwać. Biedny Fedeci nie dojechał do Berlina...»²³¹.

19 lipca Fedeci przyjechał do Mińska. Tu się zatrzymał, żeby odpocząć i poradzić się jednego z miejscowych lekarzy, ale dwa dni później, w obecności przyjaciół i doktora, zmarł na «sercową niewydolność».

21 lipca, w niedzielę wieczorem, rodzina w Charkowie otrzymała telegram z informacją o śmierci Fedeckiego.

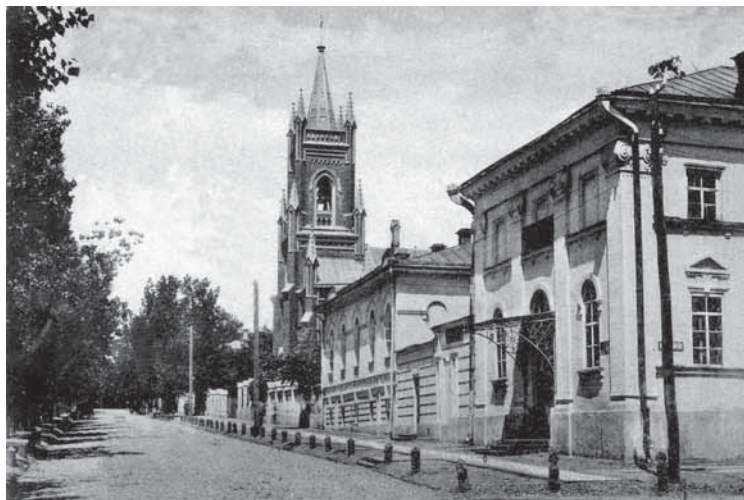
22 lipca po ciało Zmarłego do Mińska wyjechał wykonawca jego testamentu.

25 lipca, o godz. 18.35 do Charkowa przybył pociąg z ciałem Fedeckiego. Na dworcu spotykali go krewni i znajomi z katolickim duchowieństwem na czele. Ulicą Aleksandrowską tłumna procesja żałobna udała się do kościoła rzymskokatolickiego.

26 lipca odbył się pogrzeb Fedeckiego. W kościele odprawiono mszę za spokój duszy, na której byli obecni znajomi zmarłego. Po zakończeniu nabożeństwa procesja udała się ulicą Sumską na cmentarz Ścięcia Głowy Św. Jana, gdzie dotarła ok. godz. 13.00. Po nabożeństwie trumnę z ciałem Fedeckiego pochowano w rodzinnym grobowcu, obok żony²³².

231. Южный край. — 1902. — 24 июля.

232. Obecnie na miejscu zburzonego Cmentarza Ścięcia Głowy Jana Chrzciciela znajduje się czynny Miejski Cmentarz Nr 13 (ul. Puszkina, 108).

Kościół rzymskokatolicki. Ul. Gogola, 4

SPUŚCIZNA MISTRZA

Po śmierci Fedeckiego możliwość kontynuowania jego dzieła stała się dość problematyczna. «Niewiadomo, kto będzie kontynuował jego tak wspaniale rozwinięte dzieło, gdyż zostały po nim tylko 3 małoletnie córki i matka-staruszka», — obawiał się korespondent gazety «Jużnyj Kraj»²³³.

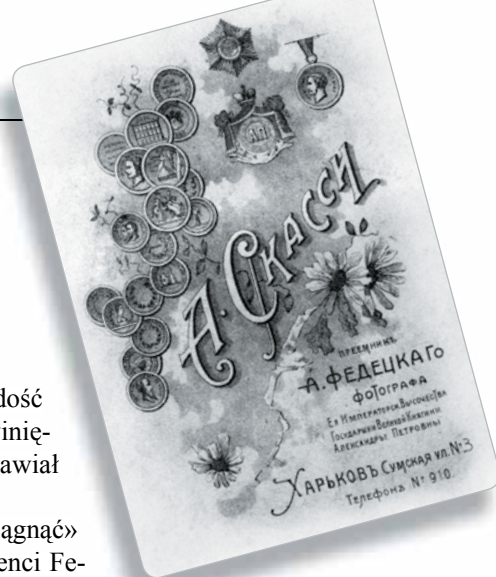
Naturalnie, córkom Fedeckiego (w wieku od 13 do 18 lat) ciężko było «ciągnąć» najlepiej urządzone technicznie atelier miasta. Poza tym, przypomnijmy, że klienci Fedeckiego uważali, iż fotografie wyglądają gorzej, jeżeli mistrz powierzał fotografowanie swoim pracownikom.

Jednak atelier Fedeckiego jeszcze przez pewien czas pracowało. O tym krótkim okresie dają informację trzy notatki gazetowe końca 1902 — początku 1903 r.

31 lipca 1902 r. «Po zmarłym niedawno A.K. Fedeckim zostały trzy córki, które są najbliższymi spadkobierczyniami majątku ojca. Majątek stanowi umeblowanie atelier w budującym się domu przy ul. Sumskiej i ponad 20 tysięcy rubli kapitału. Cała wartość spadku określona jest na ponad 100 tysięcy rubli. Atelier zmarłego - wyjątkowo urządzone - będzie funkcjonowało jak zwykle od końca bieżącego tygodnia. Na atelier zostaną wybudowane specjalne pomieszczenia w budynku zmarłego, zgodnie z jego życzeniem i z jego planami. Życie Fedeckiego ubezpieczone było w Warszawskim Towarzystwie na 30 tysięcy rubli i w petersburskim — na 10 tysięcy rubli. Wykonawcami testamentu są: Sitnikow, Nestel i Babecki — pierwszego sąd sierocy wyznaczył opiekunem nad dziećmi i majątkiem»²³⁴.

4 sierpnia 1902 r. «Atelier Fedeckiego od 3 sierpnia otwarte jest codziennie, przyjęcie i wydawanie zamówień odbywały się będą bez przerwy»²³⁵.

5 stycznia 1903 r. «Opiekunem nad majątkiem spadkobierców zmarłego A.K. Fedeckiego jest W. Sitnikow. Fedeckie był ubezpieczony w Towarzystwie Ubezpieczeniowym «Troska» na wypadek śmierci. Premia ubezpieczeniowa była otrzymana»²³⁶.

233. Южный край. — 1902. — 24 июля.

234. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 31 июля. W gazecie jest niedokładność. Zgodnie z twierdzeniem badacza historii sprawy ubezpieczeniowej w Rosji Dmitrego Sujetina, Warszawskie Towarzystwo Ubezpieczeniowe zajmowało się wyłącznie ubezpieczeniem nieruchomości od ognia.

235. Харьковские губернские ведомости. — 1902. — 4 августа.

236. Южный край. — 1903. — 5 января.

Dom przy Sumskiej 3 Fedeckiego nabył między 1897 — 1898 l.²³⁷. Przez kilka lat trwały prace budowlane. Najpierw częściowo zakończono budowę parteru, co pozwoliło przenieść atelier z ulicy Jekaterynosławskiej na Sumską. Prace nad pierwszym piętrzem Fedeckiego zakończyć nie zdążył.

Zgodnie z testamentem Fedeckiego przewidziane było urządzenie atelier fotograficznego zgodnie z opracowanym przez niego planem. Ale i ten ostatni pomysł Fedeckiego nie został zrealizowany. Opiekun majątku spadkobierczyń Fedeckiego W. Sitnikow uważał za bardziej celowe sprzedanie atelier. W sierpniu 1903 roku atelier zostało sprzedane fotografikowi W. Szabelskiemu, który w Charkowie reprezentował petersburską firmę fotograficzną «A. Scassi».

«Fotografik A. Scassi przeniósł się do nowych pomieszczeń (ul. Sumśka 3) i dołączył atelier Fedeckiego z całym jego urządzeniem. Zakład przyjmuje zamówienia «A. Scassi — następca Fedeckiego»»²³⁸.

W 1904 — 1910 krewni Fedeckiego mieszkali jeszcze pod adresem Sumśka, 3²³⁹, z tym że wartość szacunkowa domu wynosiła 27 900 rubli²⁴⁰. W 1910 roku, jak podawała prasa, dom Fedeckiego szacowano już na 45 900 rubli²⁴¹. A pod koniec 1910 roku Fedeckie już nie figurowały na liście mieszkańców Charkowa²⁴².

*Dom, w którym w l. 1898 — 1902 mieszkał i pracował A. Fedeckiego.
Ul. Sumśka, 3. Fotografia z lat 20-tych XX w.*

237. Od 1891 do 1896 g. Fedeckiego mieszkał pod adresem: ul. Jekaterynosławśka, 18. Zob. o tym: Харьковский календарь. — X.: Харьковский губернский статистический комитет, 1892. — С. 485; Харьковский календарь. — X.: Харьковский губернский статистический комитет, 1896. — С. 490. W 1895 roku Fedeckiego nie figuruje na liście właścicieli nieruchomości w Charkowie. Zob. Список домовладельцев г. Харькова за 1895 г. — X., 1895. Od 1901 roku Fedeckiego figuruje na liście osób, posiadających w Charkowie nie mniej niż od 1 roku nieruchomość, oszacowaną nie mniej niż na 1500 rubli. Zob. o tym: Харьковские губернские ведомости. — 1901. — 15 апреля.

238. Южный край. — 1903. — 30 августа.

239. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1904. — 10 мая.

240. Rodzina Fedeckiego mieszkała pod adresem: ul. Sumśka, № 3. Zob. o tym: Список домовладельцев г. Харькова. — X., 1909.

241. Zob. Харьковские губернские ведомости. — 1910. — 4 июня.

242. Zob. Адресная и справочная книга Харькова. — X., 1910.

Najprawdopodobniej, wówczas zmarła matka Fedeckiego; starsza cówka wyszła za mąż i wyjechała za granicę; średnia wyszła za mąż, zmieniła nazwisko i miejsce zamieszkania w Charkowie; młodsza natomiast, najprawdopodobniej, przeprowadziła się do Mińska do rodziny.

Na tym chyba można byłoby zakończyć historię, ale kilka trudno wytłumaczalnych okoliczności zmuszają mnie do dodania jeszcze kilku wierszy.

18 lutego 1914 roku do Charkowa z Mińska przyjechała młodsza córka Fedeckiego Maria. Dziewczyna zatrzymała się w hotelu «Metropol», gdzie w nocy z 18 na 19 lutego nagle zmarła. Przyczynę śmierci zdiagnozowano jako zawał lub wewnętrzny wylew krwi²⁴³.

Maria przyjechała do Charkowa na grób matki, która zmarła 20 lutego 1892 roku, ale na dzień przed rocznicą jej śmierci nagle zmarła. Pochowano Fedecką 21 lutego na cmentarzu rzymskokatolickim w grobowcu rodzinnym²⁴⁴.

Tydzień później po śmierci Fedeckiej charkowska gazeta «Poranek» w artykule «Zagadkowa śmierć» próbowała rzucić światło na te tajemnicze wydarzenia.

«21 lutego na cmentarzu rzymskokatolickim w obecności nielicznych krewnych i znajomych odbył się pogrzeb zmarłej nagle Marii Fedeckiej córki Alfreda, młodej dziewczyny, ok. 23 lat, jednej z córek kiedyś znanego w Charkowie fotografika Fedeckiego, obecnie zmarłego.

<...> Okoliczność ta oraz warunki, w których nastąpiła śmierć M. Fedeckiej, wywołały w mieście masę pogłosek i przypuszczeń.

Zwracało uwagę na siebie to, że M. Fedecką, mając w Charkowie krewnych, po przyjeździe do Charkowa 18 lutego o godz. 4 po południu zatrzymała się nie u nich, a w hotelu «Metropol».

Organizm M. Fedeckiej był niezwykle słaby, niedorozwinięty, i ona widać nie zważając na swoje 23 lata, wywierała wrażenie dziewczynki — nastolatki. Zgodnie ze słowami lekarza p. Wojnicza-Sianożeńskiego W.S., który osobiście znał M. Fedecką już od dwóch lat, cierpiała ona na wrodzoną wadę serca.

Stosunkowo niedawno M. Fedecką wśród innych spadkobierców, po osiągnięciu przez nią pełnoletności otrzymała swoją część spadku w wysokości kilku tysięcy rubli i budynku przy ul. Sumskiej, nabytym przez p. Kleckera za wielką kwotę.

M. Fedecką miała dwie zameżne siostry, jedna z których przebywa za granicą. Za granicę w celu leczenia, jak mówią, udała się i M. Fedecką. Czy była ona za granicą — na pewno nie wiadomo. Przynajmniej w jej paszporcie zagranicznym nie ma odpowiednich adnotacji naszych konsulatów, ale jej paszport został ogłoszony w Mińsku, skąd wyjechała podobno 18 lutego wieczorem i przybyła do Charkowa.

Jeszcze w pociągu odczuła niedomaganie i po przyjeździe do Charkowa wysłała zapiskę do swojego znajomego lekarza P. Wojnicza — Sianożeńskiego z prośbą o niezwłoczne przybycie. Lekarz przybył do hotelu o godz. 7 po południu. Ponieważ zdiagnozował u chorej osłabienie działalności sercowej, lekarz wprowadził jej 10-procentowy roztwór kofeiny, a pół godziny później powtórzył tę dawkę oraz zalecił chorej pełny spokój, poradziwszy zaprosić dyżurującą pielęgniarkę.

243. Zob. Утро. — 1914. — 21 февраля; Южный край. — 1914. — 21 февраля.

244. *Fedeczka Maria c. Alfreda* (26.05.1889, Charków — 19.02.1914, Charków). Zob. Церковная книга актов за 1890 и 1914 годы // Архив ЗАГСа Харьковской области.

Po wyjściu lekarza M. Fedeckę poprosiła służącą o nakrycie jej kołdrą i o przyniesienie do pokoju karafki z gotowaną wodą, po czym puściła ją i została w pokoju sama.

Następnego dnia, 19 lutego, po godz. 10 przyszedł odwiedzić chorą lekarz Wojnicz — Sianożeński. Okazało się, że drzwi pokoju są otwarte. Kiedy lekarz wszedł do pokoju chora była już nie żyła i miała wyraźne cechy trupiego skostnienia. Jak powiedzieli służący, w hotelu nikt do przyjścia lekarza do pokoju M. Fedeckiej nie wchodził, więc jej śmierć stała się dla nich zupełnie nieoczekiwana. Zgodnie z orzeczeniem lekarza, przyczyną śmierci stał się paraliż serca. O śmierci M. Fedeckiej poinformowano krewnych i policję, która podjęła kroki do ochrony jej majątku, złożwszy listę należących do zmarłej rzeczy i dokumentów. Ku powszechnemu zdziwieniu, po zmarłej zostało gotówki ok. 1, 50 rubli. Pochowano ją po załatwieniu niezbędnych formalności bez sekcji zwłok.

Trzy dni później, na zalecenie władz śledczych, trup M. Fedeckiej został wyjęty z grobowca i dokonano sekcji zwłok. Wynik na razie nie jest znany»²⁴⁵.

Ale i na tym stawiać kropkę za wcześnie. Jest wrażenie, że jakieś fatum prześladowało wszystkich, którzy związali swoje życie z domem Fedeckiego. Przytoczymy bez komentarzy cztery ogłoszenia w gazetach, z lat 1911 — 1917, które udało się znaleźć w prasie charkowskiej.

4 grudnia 1911 r. «Atelier fotograficzne Scassiego, istniejącą tu od 18 lat, zlikwidowała swoje sprawy po pożarze, oraz jej właściciel Szabielski przeprowadza się do innego miasta. Pomieszczenie te zajęte zostaną przez restaurację, która otworzy się w styczniu 1912 r.»²⁴⁶.

4 lipca 1913 r. «Właściciel restauracji K.K. Klecker nabył dom dla spadkobierców Fedeckiego»²⁴⁷.

17 października 1915 r. «Pożar w domu przy Sumskiej 3»²⁴⁸.

18 października 1915 r. «Dom Fedeckiego. Sumska, 3, ogromny piętrowy budynek, wcześniej należący do poddanego germańskiego K. Kleckera — wysłanego w trybie administracyjnym do jednej z odległych guberni. Dom przekazano Wydziałowi Rolnictwa i Majątku Państwowego Guberni Charkowskiej i Połtawskiej. Obecnie w domu trwa remont kapitalny. Był pożar na pierwszym piętrze. W ciągu godziny pożar zagaszono. Zniszczony został żelazny dach, wewnętrzne stropy i podłogi»²⁴⁹.

29 sierpnia 1917 r. «W domu, należącym wcześniej do K.K. Kleckera, otwarto się Oddział Charkowski Rosyjskiego Banku Handlu Zewnętrznego»²⁵⁰.

245. Утро. — 1914. — 21 февраля.

246. Южный край. — 1911. — 4 декабря.

247. Южный край. — 1913. — 7 июля.

248. Утро. — 1915. — 17 октября.

249. Южный край. — 1915. — 18 октября.

250. Южный край. — 1917. — 29 августа.

To już, bodajże, wszystko. Po tym można postawić kropkę... a raczej wielokropek. Na razie są to wszystkie posiadane na dziś materiały i dokumenty, dotyczące życia i twórczości wspaniałego charkowskiego artysty — fotografa Alfreda Fedeckiego. W planach — uwiecznienie jego nazwiska tablicą pamiątkową na fasadzie domu nr 3 przy ul. Sumskiej.

Obecnie w tym budynku mieszczą się różne urzędy, i mało kto wie, że tu na początku XX wieku znajdowało się atelier fotograficzne, w którym tworzył Polak, jeden z najwybitniejszych fotografików Europy, Alfred Fedeki.

A.K. Fedeki w swoim atelier fotograficznym, 1892 r.

BIBLIOGRAFIA

1937

1. *Вишневський Вен.* Перші кінознімання на Україні // Радянське кіно (Київ). — 1937. — № 7. — С. 63-66.

1941

2. *Вишневський Вен.* Пионер русской кинематографии // Красное знамя. — 1941. — 14 марта.

1958

3. *Садуль Ж.* Первые шаги русского кино // Всеобщая история кино. Т. 2. — М.: Искусство, 1958. — С. 283.

1959

4. *Журов Г.* Перші кінозйомки і перші демонстрації «синематографа» // З минулого кіно на Україні. — К.: АН УРСР, 1959. — С. 10-12.
5. *Корнієнко І.* Українське радянське кіномистецтво. 1917 — 1929. — К.: АН УРСР, 1959. — С. 8-9.

1960

6. *Гинзбург С.* Рождение русского документального кино // Вопросы киноискусства. — М.: Наука, 1960. Вып. 4. — С. 244-245, 249.
7. *Соколов И.* Появление кинематографа в России // История изобретения кинематографа. — М.: Искусство, 1960. — С. 159.
8. *Leyda J.* Kino: A History Of The Russian And Soviet Film. London: George Allen & Unwin, 1960. — P. 37.

1961

9. *Соболев Р.* Первые шаги // Люди и фильмы русского дореволюционного кино. — М.: Искусство, 1961. — С. 11.

1962

10. *Берест Б.* Історія українського кіна. Бібліотека Українознавства. Ч. 7. — Нью-Йорк, 1962. — С. 22-23.
11. *Шимон О.* З історії зародження кіно на Україні // Наукові записки Харківського бібліотечного інституту (Харьков). 1962. Вып. 6. — С. 126-127.

1963

12. *Гинзбург С.* Первые шаги // Кинематография дореволюционной России. — М.: Искусство, 1963. — С. 32-33.

1964

13. *Шимон О.* Закінчення однієї легенди // Сторінки з історії кіно на Україні. — К.: Мистецтво, 1964. — С. 16-28.

1967

14. *Гительмахер В.* Редкая фотография // Музыкальная жизнь (Москва). — 1967. — № 2. — С. 16.
15. *Саламанов И.* Первый киносеанс в Харькове. Семьдесят лет назад // Красное знамя. — 1967. — 7 января.

1969

16. Краткая история советского кино. 1917 — 1967 / Сост.: *А. Грошев, С. Гинзбург, И. Долинский, Н. Лебедев.* Под ред. *А. Ждана.* — М.: Искусство, 1969. — С. 24.
17. *Лебедев Н.* Первые шаги // Краткая история советского кино (1917 — 1967). — М.: Искусство, 1969. — С. 24.

1970

18. Кинословарь. М.: Советская энциклопедия, 1970. Т. 2. — С. 461.

1974

19. *Шимон А.* Страницы биографии украинского кино. — К.: Мистецтво, 1974. — С. 10.

1979

20. *Букинник И.* Концерты П.И. Чайковского в Харькове // Воспоминания о П.И. Чайковском. — М.: Искусство, 1979. — С. 352.

1984

21. *Миславський В.* Починалося с «живої фотографії» // Соціалістична Харківщина. — 1984. — 26 серпня.
22. Українська Радянська Енциклопедія. 2-ге видання. Т. 11. Книга 1. К., 1984. — С. 544.

1985

23. *Миславський В.* Перші кіносеанси в Харкові // Соціалістична Харківщина. — 1985. — 27 серпня.
24. *Шимон А.* Провозвестники кинолюбительства // Народное кинотворчество. — К.: Мистецтво, 1985. — С. 32-38.

1986

25. *Голдовская М.* Точка отсчета // Творчество и техника. — М.: Искусство, 1986. — С. 13.
26. Історія українського радянського кіно. 1917 — 1930 // Сост.: *Б.С. Буряк, Г.В. Журов, С.Г. Зинич.* — К.: Наукова думка, 1986. Т. 1. — С. 11-12.
27. Киноэнциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1986. — С. 358.

1987

28. Енциклопедія українознавства: В 10 томах / Головний ред. Володимир Кубійович. Париж, Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954 — 1989. Словникова частина. Т. 9. — С. 3487.
29. *Крижновський Б.* Іноземець з Харківської губернії // Книга про кіно. — К.: Веселка, 1987. — С. 36.
30. Український Радянський Енциклопедичний Словник. 2-ге видання. Т. 3. — К., 1987. — С. 503.

1988

31. *Гринкевич Н.* Клад автографов // Строки, имена, судьбы. — Алма-Ата: Онер, 1988. — С. 164.

1989

32. *Миславський В.* Кінематограф і Харків // Прапор (Харків). — 1989. — № 2. — С. 153-154.

1990

33. *Берлін В.* Дні з П.І. Чайковським // Вечірній Харків. — 1990. — 15 травня. — С. 5.

1992

34. *Власов М.* Первые шаги // Кино в дореволюционной России (1896 — 1917). — М.: ВГИК, 1992. — С. 3.
35. Митці України. Біографічний довідник. / Сост.: *М.Г. Лабинський, В.С. Мурза*; Под ред. *А.В. Кудрицького.* — К.: ІЕ, 1992. — С. 599.

1994

36. *Шерстюк Т.* Я возвращаю ваш портрет... // Вечерний Харьков. — 1994. — 20 октября.

1995

37. *Берлин В.* Последний год // Приглашение к тайне. — Х.: Око, 1995. — С. 51.
38. *Миславський В.* Кінематограф і Харьков // Первая столица. — 1995. — 27 января.

1996

39. *Землянухин С., Сегіда М.* Первые киносьемки в России // Отечественное кино (1918 — 1996). — М.: Дубль-Д, 1996. — С. 5.
40. *Слободян В.* Він був першим // Культура і життя. — 1996. — 24 июля.

41. *Yangirov R. A. (?) Konstantinovich Fedetsky // Who's Who of Victorian Cinema. London: British Film Institute, 1996. — P. 50.*

1997

42. Мистецтво України. Біографічний довідник / Сост.: *А.В. Кудрицький, М.Г. Лабинський*. Под редакцией *А.В. Кудрицького*. — К.: Українська енциклопедія, 1997. — С. 599.

1998

43. *Моисеенко А. Первый харьковский кинореporter // Панорама. — 1998. — 1 ноября.*

44. *Тримбач С. Фільм // Нариси української популярної культури / Сост.: О. Гриценко, М. Стриха, В. Солодовник и др. Под редакцией О. Гриценко. — К.: УЦКД, 1998. — С. 217.*

1999

45. *Зайцева Л. Появление кино в России // Рождение российского кино. — М.: ВГИК, 1999. — С. 6.*

2001

46. *Тримбач С. Кино нам строить и жить помогает // Зеркало недели. — 2001. — 23 августа.*

47. Український біографічний кінодовідник / Сост.: *Н. Капельгородська, Е. Глуценко, А. Синько*. Под редакцией *А.Г. Костюка*. — К.: АВДІ, 2001. — С. 641.

48. *Цытин С. Первая лента // Харьков в байках и анекдотах. — Х.: Фолио, 2001. — С. 134.*

49. *Чигрин В. Хронология Харьковской жизни: фотографии XIX века // Панорама. — 2001. — 17 августа.*

50. *Hosejko L. Histoire du cinéma Ukrainien 1896 — 1995. Lausanne: A Die, 2001. — P. 11.*

2003

51. *Бовкун С. У кіно — раз на п'ять років? // Rіa. Портал українських газет. — 2003. — 29 августа.*

52. *Миславский В., Жур М. Альфред Федецкий — прославленный мастер светописи // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2003. — № 7. — С. 4-5.*

53. *Можейко И. Электрический сон наяву // Событие. — 2003. — 26 марта.*

54. *Рибаків М. Хрещатик відомий і невідомий. — К.: КИЙ, 2003. — С. 164-165.*

55. *Żur M. Charków w losach i życiu Polaków. Alfred Feddecki // Polonia Charkowa. — 2003. Nr 4. — S. 11, 13.*

2004

56. *Безклубенко С. Кіно набуває національного характеру // Українське кіно: Начерк історії. — К.: Альтерпрес, 2004. — С. 23.*

57. *Жукова А. Біля джерел кіно // Екранна освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку. — К.: Музична Україна, 2004. — С. 103-105.*

58. Кіномистецтво України в біографіях / Сост.: *Н. Капельгородська, Є. Глущенко, А. Синько*. — К.: АВДІ, 2004. — С. 615.
59. *Кушнар'ов Є.* Витоки кінематографа // 100 кроків Харківською землею. — Х.: Фоліо, 2004. — С. 110-112.
60. Летопись российского кино. 1863 — 1929 / Сост.: *В. Вишневский, В. Михайлов, В. Ватолин, А. Дерябин, В. Фомин, Р. Янгиров*. — М.: Материк, 2004. — С. 21.
61. *Миславский В.* Харьков и кино. — Х.: Торсинг, 2004. — С. 8-9, 70, 117-118.
62. *Миславский В.* С самого начала... // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2004. — № 8. — С. 52.
63. *Миславский В., Жур М.* Альфред Федецкий. Странички биографии // Харьковский исторический альманах. Весна-лето. — Х.: Райдер, 2004. — С. 45-67.

2005

64. *Алферова З.* Вдохните запах былых времен... // *Anima rerum / Душа вещей.* Предметное искусство и антиквариат (Харьков). — 2005. — № 1. — С. 20-21.
65. *Атлантов А.* Российское кино начиналось в Харькове // *Наша держава*. — 2005. — № 49. — 29 апреля — 5 мая.
66. *Госейко Л.* Історія українського кінематографа. 1896 — 1995 / Пер. с франц. — К.: КИНО-КОЛО, 2005. — С. 11.
67. *Жур М., Миславский В.* Альфред Федецкий (1857 — 1902). Страницы биографии // *Польська діаспора у Харкові. Історія та сучасність*. — Х.: Майдан, 2005. — С. 146-182.
68. *Ілляшенко В.* Історія українського кіномистецтва. — К.: ВІК, 2005. — С. 21-22.
69. *Капельгородська Н., Глущенко Є.* Визнані і забуті винахідники // *Начерки далекої кіноісторії*. — К.: АВДІ, 2005. — С. 25-30.
70. *Миславский В.* Первые киносеансы в Харькове // Харьков — что, где, когда (Харьков). — 2005. — № 8. — С. 35.
71. *Миславский В.* Пионеры кино // *Кино в Украине. 1896 — 1921. Факты. Фильмы. Имена*. — Х.: Торсинг, 2005. — С. 15-25, 491-492.

2006

72. Альфред Константинович Федецкий // *Исторические автографы. Вып. 1* / Сост.: *Гнездило С.В., Мирошниченко С.В., Момот Л.М.* — Х.: ЧМГУ, 2006. — С. 262-263.
73. *Анничев А.* Фотоэстафета // *Время*. — 2006. — 22 июля.
74. *Миславский В.* Альфред Федецкий. К биографии первого российского кинооператора // *Киноведческие записки (Москва)*. — 2006. — № 77. — С. 163-213.
75. *Можейко И.* Электрический сон наяву, или История синематографа по-харьковски // *Неизвестный Харьков*. — Х.: ОАО Книжная фабрика им. М.В. Фрунзе, 2006. — С. 126-128.

76. *Скуратівський В.* Українське тоталітарне кіно // Нариси з історії кіномистецтва України. — К.: Кінотехнологія, 2006. — С. 79.

77. *Тримбач С.* Українське кіно 1920-х років // Нариси з історії кіномистецтва України. — К.: Кінотехнологія, 2006. — С. 54.

78. *Хильковский А.* Особняк на Немецкой улице // Жук (Москва). — 2006. — № 1. — С. 21-23.

2007

79. *Миславский В., Жур М.* Альфред Федецкий. У истоков отечественного кинематографа // Антреме (Харьков). — 2007. — № 1. — С. 48-51.

80. *Миславский В.* Харьков кинематографический. — Х.: ЧМГУ, 2007. — С. 9-11; 86-87.

81. *Осьмак В.* Майстер світлопису // Парфіяльна газета. — 2007. — № 3. — 11 лютого.

2008

82. *Миславский В.* Федецкий Альфред-Люциан Константинович // Фотографы Харьковской губернии 1851 — 1917 / Сост.: С. Голота, М. Жур, А. Пармонов, А. Хильковский. — Х.: Сага, 2008. С. 432-445.

2009

83. *Миславский В.* Кинематографическая деятельность фотохудожника А.К. Федецкого // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. — Х.: ХДАДМ, 2009. — С. 54-67.

2010

84. *Миславский В.* Малоизвестные штрихи к знаменитому портрету // Часопис НМАУ ім. П.І. Чайковського. — 2010. — №4 (5). — С. 154-159.

85. *Миславский В.* Малоизвестные штрихи к знаменитой фотографии // Костянтин Горський (1859—1924): Матеріали Міжнар. наук. конф. «Пам'яті Костянтина Горського». Харківський державний університет мистецтв ім. І.П. Котляревського. — Х.: Майдан, 2010 — С. 205-211.

*Portrety charkowian.
Prace fotograficzne
A. Fedeckiego,
1888 — 1901 r.*

ALFRED FEDECKI

ALBUM FOTOGRAFICZNY

ФОТОАЛББОМ

A. Feduski

À KHARKOFF.

Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1886 rok. Nr 5 523

Портрет дівчини.
118×165 мм. 1886 рік. № 5 523

A. Feduski

À K H A R K O F F.

*W.F. Grube (1827 – 1898), chirurg rosyjski i ukraiński,
zasłużony profesor i dyrektor kliniki chirurgicznej Uniwersytetu
Charkowskiego. 68x107 mm. 1888 rok. № 9 178*

*В.Ф. Грубе (1827 — 1898), російський та український
хірург, заслужений професор і директор хірургічної клініки
Харківського університету. 68×107 мм. 1888 рік. № 9 178*

A. Fedicki

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1888 rok. № 9 774*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1888 рік. № 9 774*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret mężczyzny z gazetą.
200×255 mm. 1888 rok*

*Портрет чоловіка з газетою.
200×255 мм. 1888 рік*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Dziewczyna ze stereoskopem.
118×165 mm. 1889 rok*

*Дівчина зі стереоскопом.
118×165 мм. 1889 рік*

*A.A. Alczewska (1868 — 1931), córka A.K. Alczewskiego.
118×165 mm. 1889 rok*

*Г.О. Алчевська (1868 — 1931), донька О.К. Алчевського.
118×165 мм. 1889 рік*

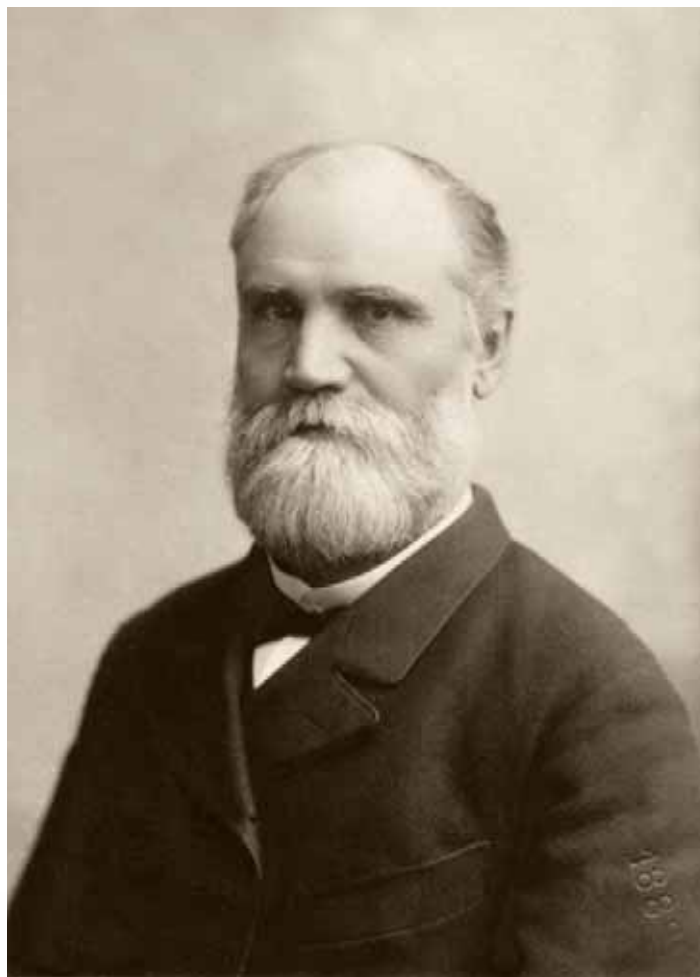
A. Feduski

À KHARKOFF.

Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1889 rok. Nr 7 032

Портрет дівчини.
68×107 мм. 1889 рік. № 7 032

A. Feduski

À K H A R K O F F.

I.K. Zarubin (1835 – 1904), zasłużony profesor szpitalnej kliniki chirurgicznej Uniwersytetu Charkowskiego, uczeń W.F. Grube. 68x107 mm. 1889 rok. № 17 251

І.К. Зарубін (1835 – 1904), заслужений професор госпітальної хірургічної клініки Харківського університету, учень В.Ф. Грубе. 68×107 мм. 1889 рік. № 17 251

*L.M. Astachowa, małżonka radcy kolegialnego
A.A. Astachowa (starszego). 118x165 mm. 1889 rok*

*Л.М. Астахова, дружина колезького радника
А.А. Астахова (ст.). 118×165 мм. 1889 рік*

Portret kobiety.
68×107. 1890 rok

Портрет жінки.
68×107 мм. 1890 рік

A. Бекетов

À K HARKOFF.

A.N. Beketow (1862 — 1941), architekt rosyjski i ukraiński, członek Akademii Architektury z małżonką A.A. Beketową (1868 — 1931). 108×203 mm. 1890 rok

О.М. Бекетов (1862 — 1941), російський та український архітектор, академік архітектури з дружиною Г.О. Бекетовою (1868 — 1931). 108×203 мм. 1890 рік

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1890 rok*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1890 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

M.W. Slatina.
68x107 mm. 1890 rok

M.B. Слатіна.
68×107 мм. 1890 рік

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1890 rok*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1890 рік*

A. Feduski

à KARKOFF.

*Portret prawnika.
118×165 mm. 1890 rok*

*Портрет чоловіка.
118×165 мм. 1890 рік*

A. Feduski

À K HARKOFF.

*Portret mężczyzny.
68×107 mm. 1890 rok*

*Портрет чоловіка.
68×107 мм. 1890 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

*Jan Kronsztadzki (1829 — 1908), kapłan prawosławny,
kaznodzieja, pisarz duchowny, działacz cerkiewny
i społeczny. 118×165 mm. 1890 rok*

*Іоанн Кронштадтський (1829 — 1908), православний
священик, проповідник, духовний письменник, церковний
та громадський діяч. 118×165 мм. 1890 рік*

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1891 rok. № 24 269*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1891 рік № 24 269*

A. Feduski

À KHARKOFF.

*Dziewczyna z książką.
118×165 mm. 1891 rok*

*Дівчина з книгою.
118×165 мм. 1891 рік*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1891 rok*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1891 рік*

A. Frankowski

À KHARKOFF.

W.A. Frankowski (1816 — 1895), lekarz, filantrop, jeden z organizatorów Charkowskiego Stowarzyszenia Medycznego, honorowy obywatel Charkowa. 68×107 mm. 1892 rok

В.А. Франковський (1816 — 1895), лікар, філантроп, один з організаторів Харківського медичного товариства, почесний громадянин Харкова. 68×107 мм. 1892 рік

A. Girszman

À K H A R K O F F .

*L.L. Girszman (1839 — 1921), lekarz-oftalmolog,
zasłużony profesor, założyciel szpitala oftalmologicznego
Uniwersytetu Charkowskiego. 68×107 mm. 1892 rok*

*Л.Л. Гіриман (1839 — 1921), лікар-офтальмолог,
заслужений професор, засновник Очної клініки
Харківського університету. 68×107 мм. 1892 рік*

Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1892 rok. Nr 27 442

Портрет дівчини.
68×107 мм. 1892 рік. № 27 442

A. Feduski
 P.A. Oberemkova (1874 — 1939),
 małżonka kupca i przemysłowca W.I. Pawłowa,
 118×165 mm. 1892 rok. Nr 38 738

A. K HARCOFF.
 П.А. Оберемкова (1874 — 1939),
 дружина купця та промисловця В.І. Павлова.
 118×165 мм. 1892 рік. № 38 738

А. Чайковскі

À K H A R K O F F .

*P.I. Czajkowski (1840 — 1893), kompozytor rosyjski,
dyrygent, pedagog, działacz muzyczny i społeczny.
118×165 mm. 1893 rok.*

*П.І. Чайковський (1840 — 1893), російський
композитор, диригент, педагог, музичний
та громадський діяч. 118×165 мм. 1893 рік. № 30 496*

A. Федькин

À K H A R K O F F.

*P.I. Czajkowski (1840 — 1893), kompozytor rosyjski,
dyrygent, pedagog, działacz muzyczny i społeczny.
118×165 mm. 1893 rok*

*П.І. Чайковський (1840 — 1893), російський
композитор, диригент, педагог, музичний
та громадський діяч. 118×165 мм. 1893 рік. № 30 496*

A. Feduski

À KARKOFF.

*Portret dziewczyny.
118×165 mm. 1893 rok. № 33 109*

*Портрет дівчини.
118×165 мм. 1893 рік. № 33 109*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*A.A. Astachow (młodszy), lekarz rodzinny.
118x165. 1894 rok*

*A.A. Astachow (mol.), сімейний лікар.
118x165. 1894 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

C.D. Alczewska (1843 — 1920), pedagog rosyjski i ukraiński, żona przedsiębiorcy i mecenas A.K. Alczewskiego. 118×165 mm. 1894 rok

Х.Д. Алчевська (1843 — 1920), російський та український педагог, дружина підприємця і мецената О.К. Алчевського. 118×165 мм. 1894 рік

A. Feduski

À K HARKOFF.

*Portret prawnika.
118×165 mm. 1894 rok. № 35 849*

*Портрет чоловіка.
118×165 мм. 1894 рік. № 35 849*

A. Feduski

À KHARKOFF.

*I.I. Slatin (1845 — 1931), działacz muzyczny, dyrygent,
pianista, pedagog, założyciel Konserwatorium
Charkowskiego. 68×107 mm. 1894 rok*

*I.I. Слатін (1845 — 1931), музичний діяч, диригент,
піаніст, педагог, засновник Харківської консерваторії.
68×107 мм. 1894 рік*

A. Feduski

À K H A R K O F F.

*M.L. Kropivnicki (1841 — 1910),
ukraiński aktor teatralny, reżyser, pisarz.
118×165 mm. 1894 rok. Nr 35 971*

*М.Л. Кропивницький (1841 — 1910),
український театральний актор, режисер,
письменник. 118×165 мм. 1894 рік. № 35 971*

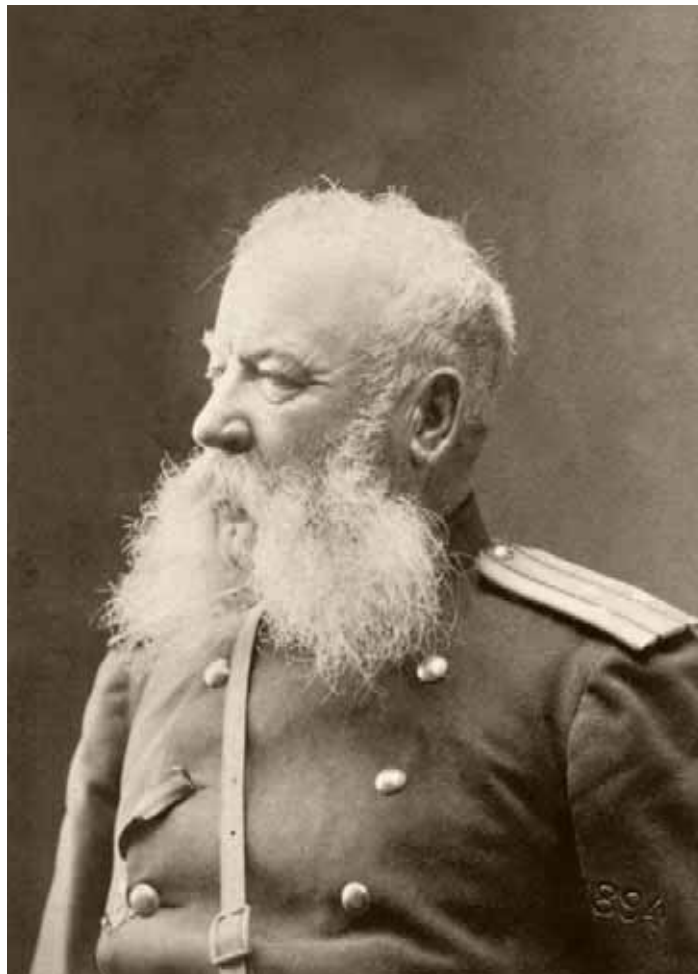
A. Feduski

À K H A R K O F F.

*F.W. Kuczera, muzyk, dyrygent, pedagog.
118×165 mm. 1894 rok. Nr 36 810*

*Ф.В. Кучера, музыкант, диригент, педагог.
118×165 мм. 1894 рік. № 36 810*

A. Feduski

À K H A R K O F F.

*Portret pułkownika M.M. Lebediewa.
68x107 mm. 1894 rok*

*Портрет полковника М.М. Лебедева.
68×107 мм. 1894 рік*

*W.F. Fiodorow (1842 — 1905), charkowski przemysłowiec.
118×165 mm. 1894 rok*

*В.Ф. Федоров (1842 — 1905), відомий харківський
промисловець. 118×165 мм. 1894 рік*

*P.I. Szatilow (1869 – 1921), terapeuta rosyjski i ukraiński,
mikrobiolog, profesor Wydziału Medycznego Uniwersytetu
Charkowskiego. 68x107 mm. 1895 rok. № 37 612*

*П.І. Шатілов (1869 — 1921), російський та український
терапевт, мікробіолог, професор медичного факультету
Харківського університету. 68×107 мм. 1895 рік. № 37 612*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1895 rok*

*Портрет дівчини.
68×107 мм. 1895 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

Dzieci z zabawkami.
118×165 mm. 1895 rok

Діти з іграшками.
118×165 мм. 1895 рік

A. Гедьски

À K H A R K O F F .

*R.W. Genika (1859 – 1942), muzyk rosyjski i ukraiński,
pedagog. 108x203 mm. 1896 rok*

*Р.В. Геніка (1859 — 1942), російський та український
музикант, педагог. 108×203 мм. 1896 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

*Portret kobiety z synem.
118×165 mm. 1896 rok*

*Портрет жінки із сином.
118×165 мм. 1896 рік*

A. Feduski

À KARKOFF.

*W.I. Pawłow (1868 — 1943), charkowski przemysłowiec,
kupiec, 118×165 mm. 1897 rok. № 35 840*

*В.І. Павлов (1868 — 1943), відомий харківський
промисловець, купець. 118×165 мм. 1897 рік. № 35 840*

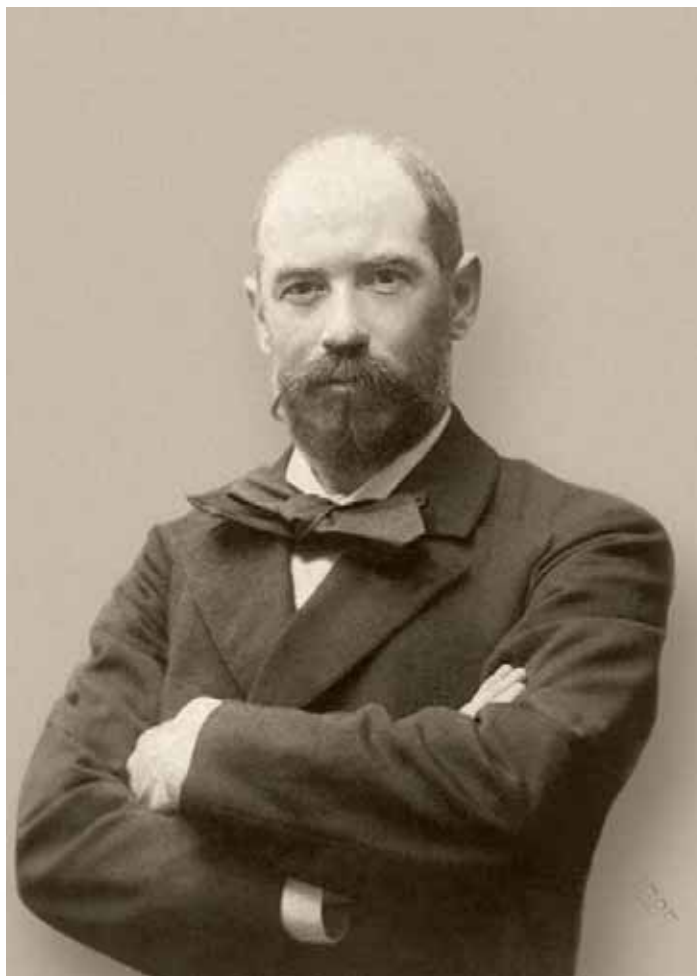
A. Feduski

À K H A R K O F F.

*Rodzina wojskowego.
118×165 mm. 1897 rok. Nr 43 496*

*Сім'я військового.
118×165 мм. 1897 рік. № 43 496*

A. Gorski

À K H A R K O F F.

*K.K. Gorski (1859 — 1924), polski kompozytor, skrzypek-wirtuoz, pedagog, dyrygent, działacz muzyczny i społeczny.
118×165 mm. 1897 rok. Nr 46 056*

К.К. Горський (1859 — 1924), польський композитор, скрипаль-виртуоз, педагог, диригент, музичний та громадський діяч. 118×165 мм. 1897 рік. № 46 056

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1897 rok. Nr 46 094*

*Портрет дівчини.
68×107 мм. 1897 рік. № 46 094*

A. Feduski

À KHARKOFF.

Portret damy w kapeluszu.
68×107 mm. 1898 rok. Nr 48 063

Портрет дами в капелюшці.
68×107 мм. 1898 рік. № 48 063

A. Feduski

À K H A R K O F F.

*G.J. Ostrianin (1868 — 1907), mikrobiolog, jeden z założycieli Charkowskiego Instytutu Pasteurowskiego.
118×165 mm. 1898 rok. Nr 49 301*

*Г.Я. Острянин (1868 — 1907), мікробіолог, один із засновників Харківського Пастерівського інституту.
118×165 мм. 1898 рік. № 49 301*

A. Федько

À K H A R K O F F.

*I.K. Gryszenko (1887 — 1909), Radny Dumy Miejskiej,
kupiec, właściciel browaru „Ukrainka”.
118×165 mm. 1898 rok*

*I.K. Гришенко (1887 — 1909), гласний міської думи,
купець, власник пивоварного заводу «Українка».
118×165 мм. 1898 рік*

Portret kobiety.
68×107 mm. 1899 rok

Портрет жінки.
68×107 мм. 1899 рік

A. Feduski

À KHARKOFF.

*Portret prawnika.
68×107 mm. 1899 rok*

*Портрет чоловіка.
68×107. 1899 рік*

A. Feduski

À K HARKOFF.

*Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1899 rok*

*Портрет дівчини.
68×107 мм. 1899 рік*

A. Feduski

À KHARKOFF.

Portret kobiety.
68×107 mm. 1899 rok. № 52 385

Портрет жінки.
68×107 мм. 1899 рік. № 52 385

A. Feduski

À KHARKOFF.

*Portret prawnika.
68×107 mm. 1899 rok*

*Портрет чоловіка.
68×107. 1899 рік*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*Portret dziewczyny.
68×107 mm. 1899 rok*

*Портрет дівчини.
68×107 мм. 1899 рік*

*Portret prawnika.
118×165 mm. 1899 rok. № 52 517*

*Портрет чоловіка.
118×165 мм. 1900 рік. № 52 517*

A. Feduski

À K HARKOFF.

Kobieta z dziećmi.
220×160 mm. 1899 rok

Жінка з дітьми.
220×160 мм. 1899 рік

*Portret wojskowego.
118×165 mm. 1900 rok. Nr 52 586*

*Портрет військового.
118×165 мм. 1900 рік. № 52 586*

A. Fedicki

À K H A R K O F F .

*Para małżeńska.
118×165 mm. 1900 rok. Nr 52 769*

*Подружня пара.
118×165 мм. 1900 рік. № 52 769*

A. Бекетов

À K H A R K O F F.

*A.N. Beketow (1862 — 1841), architekt rosyjski
i ukraiński, członek Akademii Architektury.
108×203 mm. 1900 rok. Nr 53 348*

*О.М. Бекетов (1862 — 1941), російський та
український архітектор, академік архітектури.
108×203 мм. 1900 рік. № 53 348*

A. Feduski

À KHARKOFF.

*A.N. Beketow (1862 — 1841), architekt rosyjski
i ukraiński, członek Akademii Architektury.
108×203 mm. 1900 rok. Nr 53 348*

*О.М. Бекетов (1862 — 1941), російський
та український архітектор, академік архітектури.
108×203 мм. 1900 рік. № 53 348*

A. Szefski

À K H A R K O F F .

*W.A. Szafranowski (1860 – 1925) lekarz-oftalmolog,
założyciel Kliniki oftalmologicznej w powiecie
Starobielskim. 68x107 mm. 1900 rok. № 58 360*

*В.А. Шафрановський (1860 — 1925), лікар-офтальмолог,
засновник Очної клініки у Старобільському повіті.
68×107 мм. 1900 рік. № 58 360*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

Dziewczyna przy fotelu.
118×165 mm. 1900 rok. Nr 59 944

Дівчина біля крісла.
118×165 мм. 1900 рік. № 59 944

A. Feduchni

à KARKOFF.

*A.A. Alczewska (1868 — 1931) ze swoim bratem,
solistą Maryjskiego Teatru Operowego,
I.A. Alczewskim (1876 — 1917). 118×165 mm. 1900 rok*

*Г.О. Алчевська (1868 — 1931) зі своїм братом,
солістом Маріїнського оперного театру,
І.О. Алчевським (1876 — 1917). 118×165 мм. 1900 рік*

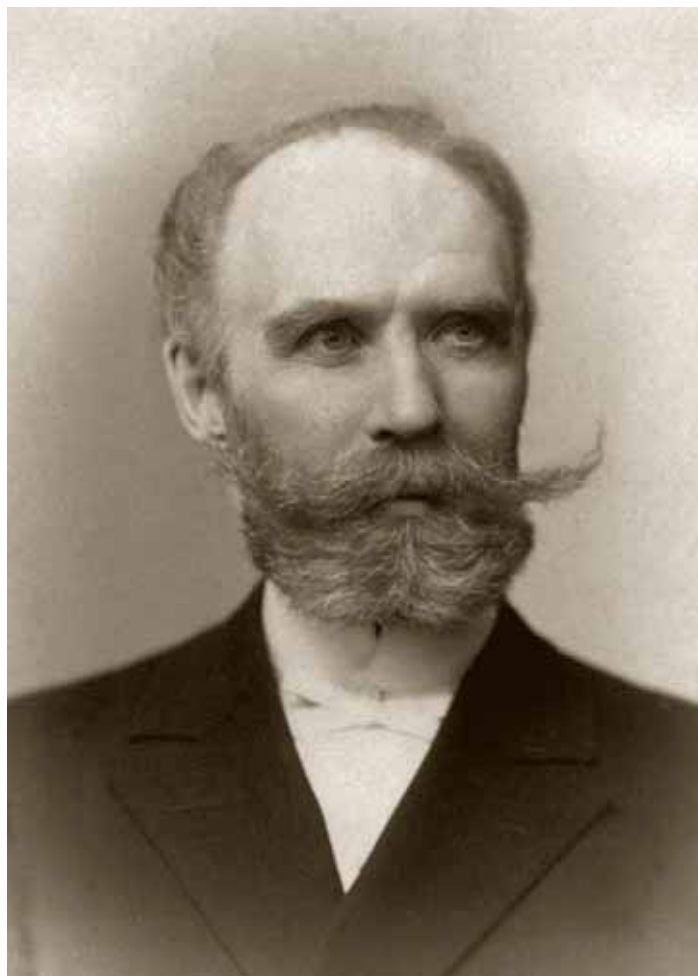
A. Feduski

À K H A R K O F F .

„Cudowne dziecko”.
68×107 mm. 1901 rok. № 55 830

«Дивна дитина».
68×107 мм. 1901 рік. № 55 830

A. Fejlski

À K H A R K O F F.

*A.W. Schulz-Evler (1852 — 1905),
polski kompozytor, pianista, pedagog.
68×107 mm. 1901 rok. Nr 55 869*

*A.B. Шульц-Евлер (1852 — 1905),
польський композитор, піаніст, педагог.
68×107 мм. 1901 рік. № 55 869*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

*M.W. Pawłowa (1896 — 1981),
córka kupca i przemysłowca W.I. Pawłowa,
118×165 mm. 1901 rok. Nr 56 556*

*М.В. Павлова (1896 — 1981), донька харківського купця
та промисловця В.І. Павлова.
118×165 мм. 1901 рік. № 56 556*

A. Fejlski

À K H A R K O F F.

*A.W. Schulz-Evler (1852 — 1905),
polski kompozytor, pianista, pedagog.
68×107 mm. 1901 rok. № 58 693*

*A.B. Шульц-Евлер (1852 — 1905),
польський композитор, піаніст і педагог.
68×107 мм. 1901 рік. № 58 693*

A. Gelferich

À K H A R K O F F .

*M.C. Gelferich (1828 — 1901), fabrykant, mecenas,
założyciel Towarzystwa Gelferich-Sade.
118×165 mm. 1901 rok. Nr 68 576*

*М.Х. Гельферих (1828 — 1901), фабрикант, меценат,
засновник товариства Гельферих-Саде.
118×165 мм. 1901 рік. № 68 576*

A. Федькин

À K H A R K O F F .

*A.W. Wierzbilowicz (1849 — 1911), rosyjski
wiolonczelista-wirtuoz, profesor Konserwatorium
Petersburskiego. 118×165 mm. 1901 rok*

*О.В. Вержбилович (1849 — 1911), російський
віолончеліст-віртуоз, професор Санкт-Петербурзької
консерваторії. 118×165 мм. 1901 рік*

A. Feduski

À K H A R K O F F .

A.K. Alczewski (1835 — 1901), przedsiębiorca, przemysłowiec, mecenas, założyciel pierwszego w Rosji akcyjnego banku hipotecznego i grupy finansowo-przemysłowej. 118×165 mm. 1901 rok

О.К. Алчевський (1835 — 1901), підприємець, промисловець, меценат, засновник першого в Росії акціонерного іпотечного банку та фінансово-промислової групи. 118×165 мм. 1901 рік

A. Feduski

À K H A R K O F F.

*F.W. Kuczera, muzyk, dyrygent, pedagog.
68×107 mm. 1902 rok.*

*Ф.В. Кучера, музыкант, диригент, педагог.
68×107. 1902 рік.*

M.L. Kropiwnicki (1841 — 1910), ukraiński aktor teatralny, reżyser, pisarz. 118×165 mm. 1889 rok

М.Л. Кропивницький (1841 — 1910), український театральний актор, режисер, письменник.

118×165 мм. 1889 рік

A.K. Glazunow (1865 — 1936), rosyjski kompozytor, dyrygent, działacz muzyczny i społeczny, rektor Konserwatorium Petersburskiego. 118×165 mm. 1899 rok

О.К. Глазунов (1865 — 1936), російський композитор, диригент, музичний та громадський діяч, ректор Петербурзької консерваторії. 118×165 мм. 1899 рік

N.K. Sadowski (1856 — 1933), ukraiński aktor teatralny, reżyser. 118×165 mm. 1893 rok

М.К. Садовський (1856 — 1933), український театральний актор, режисер. 118×165 мм. 1893 рік

M.K. Zańkowiecka (1860 — 1934), ukraińska aktorka teatralna. 68×107 mm. 1892 rok

М.К. Заньковецька (1860 — 1934), українська театральна актриса. 68×107 мм. 1892 рік

Науково-популярне видання

Миславський Володимир Наумович

**АЛЬФРЕД ФЕДЕЦЬКИЙ
ПОЕТ ФОТОГРАФІЇ**

(Українською та польською мовами)

Фото на обкладинці *В. Лелюк*

Реставрація та обробка фотографій *А. Хільковський*

Переклад на польську *М. Манова*

Редактор *Р. Пересецький*

Технічний редактор *В. Верхолаз*

Дизайн обкладинки *К. Корчемака*

Верстка *Р. Громов*

Коректори *В. Бурейко, С. Снаговська*

Набір *С. Фролова*

Підписано до друку 16.07.2010. Формат 84x84^{1/16}. Умов. друк. арк. 25,11.

Друк офсетний. Тираж 550 прим. Зам. №

Видавничий будинок «Фактор», вул. Сумська, 106а, Харків, 61002

Тел.: (057) 714-37-28, 714-37-29

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 14.09.2001 р., серія ДК № 597

Надруковано в друкарні «Фактор-Друк», вул. Саратовська, 51, Харків, 61030

Тел.: (057) 717-51-85, 717-53-55.